

Հարգելի՛ ընթերցող.

ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, չհետապնդելով որևէ եկամուտ, իր կայքերում ներկայացնելով հայագիտական հրատարակություններ, նպատակ ունի հանրությանն ավելի հասանելի դարձնել այդ ուսումնասիրությունները:

Մենք շնորհակալություն ենք հայտնում հայագիտական աշխատասիրությունների հեղինակներին, հրատարակիչներին:

Մեր կոնտակտները՝

Պաշտոնական կայք՝ <http://www.armin.am>

Էլ. փոստ՝ info@armin.am

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ
ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՎԱՆ
ՀԻՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

МХИТАР АЙРИВАНЕЦИ
ДУХОВНЫЕ ПЕСНИ

Подготовка текста,
предисловие и комментарии
ЭЛЕОНОРЫ АРУТЮНЯН

МКНІТАР АУРІВАНЕЦІ
SACRED CHANTS

Text, Preface and Commentaries
by ELEONORA HARUTYUNYAN

ЕРЕВАН, "НАИРИ", 2005

YEREVAN, "NAIRI", 2005

ՄԽԻԹԱՐ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑԻ

ԳԱՆՁԵՐ ԵՎ ՏԱՂԵՐ

Աշխատասիրությամբ
ԷԼԵՈՆՈՐԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ

ԵՐԵՎԱՆ, «ՆԱԻՐԻ», 2005

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄԷ
ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՎԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՈՐՈՇՄԱՄԲ

Պատասխանատու խմբագիր՝
բանասիրական գիտությունների թեկնածու
Վ. Գ. ԴեվՐԻԿՅԱՆ

Մխիթար Այրիվանեցի
Մ 792 Գանձեր և տաղեր: Աշխատասիրությամբ էլեոնորա Հարությունյանի
[Պատ. խմբ.՝ Վ. Գ. Դեվրիկյան].- Եր.: Նաիրի, 256 էջ:

Գիրքն ընդգրկում է Մխիթար Այրիվանեցու գանձարանային բանաստեղծությունները (գանձեր և տաղեր)՝ գիտաբնական բնագրերով, որոնց կազմման համար օգտագործված են Մաշտոցի անվան Մատենադարանի և արտասահմանյան ձեռագրական հավաքածուների հնագույն և լավագույն ընդօրինակությունները: Աշխատությունն ունի առաջաբան և ծանոթագրություններ:

4702080102
Մ ----- 2005
705(01)2005

ԳՄԴ 84 Հ-5

ISBN 5-550-01425-4

© «Նաիրի» հրատարակչություն» ՓԲԸ, 2005

Գ Ի Բ Օ Ր Հ Ն Ո Ի Թ Յ Ա Ն

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից գոհունակ սրտով գալիս ենք ողջունելու հրատարակությունը այս մեծարժեք գրքի, որով հանրությունն են ներկայացվում Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու երախտարժան մեծ վարդապետներից Մխիթար Այրիվանեցու հեղինակած գանձերը՝ նրա բազմակողմ ժառանգության մեկ կարևոր մասը:

Նշանակալից է գրքի հրատարակումը Հայոց Գրերի 1600-ամյակի տոնակատարության տարում, երբ մենք վերստին արժևորում ենք գրի ու դպրություն, հոգևոր ճանաչողության ու արժեքների դերակատարությունը մեր պատմության մեջ, այսօրվա մեր կյանքում և գալիքի մեր տեսիլքում:

Աստվածաբան, տոմարագետ, պատմիչ, մանկավարժ ու երաժիշտ Մխիթար Այրիվանեցի վարդապետը 13-րդ դարի հայ հոգևոր-մտավորական կյանքի մեծ դեմքերից ու եռանդուն գործիչներից է, ով Հայաստանի համար դժվարին ժամանակներում անդուլ ջանքեր է ներդրել՝ ուսուցանելու և փոխանցելու համար նախնայաց ժառանգությունը սերունդներին, և իր գործերով հարստացրել է մեր մշակութային անդամստանը: Բանաստեղծական բարձրաթուխ խոսքով զրված աղոթքներ են նրա գանձերը, որ կրում են ջերմ ու կենդանի կնիքը հեղինակի հավատավոր հոգու: Նվիրված լինելով եկեղեցական մեր տոներին ու մեկնաբանելով դրանց խորհուրդները՝ գանձերը արտահայտում են նաև մեր Եկեղեցու դավանանքը, ժամանակի հայ կյանքի իրադարձությունները:

Մենք հավատում ենք, որ ճանաչողություն հավելելով եկեղեցական մեր արժեքների վերաբերյալ, գիրքը միաժամանակ Մխիթար Այրիվանեցու աղոթական խոսքով մեր ժողովրդի զավակների սրտում գորացնելու է հավատը առ Աստված, սերը հայրենյաց ժառանգության հանդեպ, որոնցով ապրել ենք ու պիտի շարունակենք ապրել:

Գրքի հրատարակության առիթով Հայրապետական Մեր գնահատանքն ու օրհնությունն ենք բերում Մատենադարանի աշխատակիցներին, ովքեր նախանձախնդրությամբ հրատարակության պատ-

րաստեցին իրենց լուսահոգի գործընկերոջ՝ էլեոնորա Հարությունյանի՝ տարիների ջանքով կազմված շնորհալի աշխատասիրուելթյունը: Մեր գնահատանքն ու օրհնուելթյունը՝ արժանավոր զավակներին էլեոնորա Հարությունյանի՝ Լևոն և Վահագն Մկրտչյաններին, ովքեր որդիական սիրով նախաձեռնեցին ու իրականացրեցին գրքի հրատարակուելթյունը:

Աղոթք ենք բարձրացնում առ Աստված լուսահոգի էլեոնորա Հարությունյանի հոգու հանգստուելթյան համար և երկնային բարիքները հայցում գրքի հրատարակուելթյան գործում բոլոր մասնակիցներին:

Աղոթում ենք, որ բարեխոսուելթյամբ երանելի մեր հայրերի՝ Բարձրյալն Աստված խաղաղուելթյուն պարգևի աշխարհին համայն, պահպանի ամենուր մեր ժողովրդին և հավատի լույսով առաջնորդի մեր կյանքի ուղին:

Շնորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ մեզ և ընդ ամենեսան. ամէն:

Օրհնուելթյամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. ԷՋՄԻԱՄԻՆ

2 սեպտեմբերի, 2005 թ.

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Հայ միջնադարյան մշակուելթի ականավոր ներկայացուցիչ Մխիթար Այրիվանեցին (13-րդ դար) և նրա թողած գրական ժառանգուելթյունը երկար տարիներ եղել են Մատենադարանի ավագ գիտաշխատակից, պատմական գիտուելթյունների թեկնածու էլեոնորա Հարությունյանի ուսումնասիրուելթյան առարկան: Նրա թեկնածուական ատենախոսուելթյունը՝ «Մխիթար Այրիվանեցի. կյանքն ու գործը», որն առանձին գրքով լույս տեսավ 1985թ., լավագույնս ներկայացրեց արդյունաշատ մատենագրի բազմակողմանի գրական վաստակը: Դրանից հետո, ի թիվս այլ միջնադարյան հեղինակների և մատյանների (Ղուկաս Լոռեցի և այլք), նա ձեռնամուխ եղավ Այրիվանեցու «Գանձարանի» վերականգնմանն ու ուսումնասիրուելթյանը, քննական բնագրի պատրաստմանը: Սակայն առողջական վիճակը և այնուհետև անժամանակ մահը թույլ չտվեցին ավարտին հասցնել այն և տեսնել տպագրված: Մատենադարանի աշխատակիցներից Վարդան Դերիկյանն ամբողջացրեց այն՝ կատարելով անհրաժեշտ լրացումներ, և այժմ ընթերցողի սեղանին է դրվում Մ. Այրիվանեցու «Գանձարանը»՝ որպես մեր սիրելի գործընկերուհի էլեոնորա Հարությունյանի պայծառ հիշատակի մի հուշարձան:

Իր բոլոր իղձերով, նպատակասլաց աշխատանքով էլեոնորան կապված էր ձեռագրերի հմայիչ աշխարհի հետ:

Մատենադարանի տնօրինուելթյունը, գործընկերները երբեք չեն մոռանա նրա նվիրվածուելթյունն իր սիրած գործին, անկասելի ձգտումը՝ լույս աշխարհ բերել հայ հոգևոր մշակուելթի անհայտ մասունքները: Շնորհակալուելթյուն նրա սիրասուն որդիներին այս գրքի տպագրուելթյունն իրականացնելու համար:

Մատենադարանի տնօրեն
Ակադեմիկոս Ս. ԱՐԵՎԵՍՅԱՆ

25 օգոստոսի, 2005թ.

Սույն աշխատությունը մեր մայրիկի՝ էլեոնորա Հարությունյանի տարիների տքնաջան աշխատանքի արդյունքն է: Մեզ համար նրա կյանքն օրինակ է հայրենիքին, հայ մշակույթին, գիտությունն անմնացորդ ծառայության: Մատենադարանը միայն աշխատավայր չէր նրա համար, այլ հարազատ միջավայր, ուր նաև մենք ստացանք մեր դաստիարակությունն ու արժեքային համակարգի ձևավորումը: Ցավոք, անժամանակ հեռանալով կյանքից՝ նա չկարողացավ հրատարակված տեսնել միջնադարի հայ ականավոր մատենագիր Մխիթար Այրիվանեցու տաղերի և գանձերի ժողովածուն: Կատարելով մեր մայրիկի ցանկությունը՝ հայագիտության համար խիստ արժեքավոր այս աշխատանքի վերջնական հրատարակության նախապատրաստումը խնդրեցինք իրականացնել Մատենադարանի ավագ գիտաշխատող, բանասիրական գիտությունների թեկնածու Վարդան Դևրիկյանին, ում կատարած շնորհակալ աշխատանքի համար հայտնում ենք մեր երախտագիտությունը:

Այս գիրքը Մատենադարանի, նրա աշխատակիցների հանդեպ սիրո և նվիրումի արտահայտություն է:

ԼԵՎՈՆ ԵՎ ՎԱՀԱԳՆ ՄԿՐՏՉՅԱՆՆԵՐ

Փողոտալույս Ե. Փողոտալույս

ԷԼԵՆԱՍԻ ԳՆՈՒԹՅՈՒՅԱԼԸ (ԿԵՆՏՐՈՆՈՒ) ՄԱՏԵՆԱՎՈՐԱԿԱՆ ՏՆՕՐԵՆ
ՍԵՆ ԱՐԵՎԵԼԱՏՅԱՆ ԵՎ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԻՐ զՈՐԾԵԼՆԿԵՐՆԵՐԻ ԴԵՏ.
ՄԱՏԵՆԱՎՈՐԱԿԱՆ ՄԻՏՏԵՐ ԱՄՋԵՎ (2000թ.)

ՆԱԽԱԲԱՆ

Հայ հոգևոր բանաստեղծության մի ուրույն տեսակն են գանձերը: Նրանցով սկսվեց Հայ բանաստեղծության զարգացման նոր շրջանը, որն իր հերթին պայմանավորված էր Հայկական վերածնության և դասական միջնադարի առաջ բերած նոր աշխարհընկալմամբ և վերջինիս թելադրած գրական նոր ըմբռնումներով:

Այս ստեղծագործությունները գանձեր են անվանվում հետևյալ պատճառով: Միջնադարում ընդունված կարգով չափածո շատ գործեր վերնագրվում և բերվում էին իրենց սկզբնատողով և կամ էլ անգամ առաջին բառով, ինչպես, օրինակ, Կոմիտաս կաթողիկոսի՝ Հռիփսիմյանց նշանավոր շարականն է Հայտնի «Անձինք նուիրեալք» և կամ էլ «Անձինք», իսկ Ներսես Շնորհալու՝ Վարդանանց նվիրված շարականը՝ սկզբնատողային «Նորահրաշ պսակաւոր» անվամբ:

Միջնադարյան բանաստեղծություններում նաև ակրոստիքոսային ընդունված սկզբունքով յուրաքանչյուր տան սկզբնատողի առաջին բառերը կազմում էին մի ծայրակապ, որը հիմնականում ներկայացնում էր տվյալ ստեղծագործության հեղինակի անունը:

Ինչպես Հայտնի է, առաջին գանձերի հեղինակը Գրիգոր Նարեկացին է: Ծայրակապային ընդունված այս սկզբունքով Նարեկացու այս ստեղծագործությունների առաջին տան առաջին տողի առաջին բառը պետք է սկսվեր Գ-ով, որպեսզի հաջորդող տներով կազմվեր ԳՐԻԳՈՐ ծայրակապը: Զարմանալի հոգևոր մի խորհրդով և կամ էլ ասես կանխագգալով, որ իր ընտրած սկզբնաբառով են կնքվելու Հայ բանաստեղծության այս ժանրի ստեղծագործությունները, «Գրիգոր» ծայրակապի Գ-ի համար մեծ բանաստեղծը քանիցս իր այս գործերը սկսել է Գանձ բառով, որի համար էլ հիշյալ ժանրով գրված գործերը սկսել են անվանվել «գանձ», իսկ ըստ եկեղեցական-տոնական և ծիսական կանոնների ի մի հավաքված գանձերի ժողովածուն՝ «Գանձարան»¹:

¹ Գանձարան ժողովածուի և գանձերի մասին, որպես գրական ժանր, տես «ԳրիգորՆարեկացի, Տաղեր և գանձեր», աշխատասիրություններ Ա. Քյոչկերյանի, Երևան, 1981թ., էջ 21-51:

Շարականների նման, գանձերը ևս գրվել են եկեղեցական տոների և արարողությունների ժամանակ կատարվելու համար: Նույն այս պատճառով, ինչպես որ շարականները ավելի շատ բերված են ոչ թե ըստ հեղինակային շարքերի, այլ Շարակնոցում ցրված են եկեղեցական տարբեր տոների կանոնների ներքո, այնպես էլ գանձերը բերվում են ոչ թե այս կամ այն հեղինակի ստեղծագործությունների շարքում, այլ Գանձարաններում այն տոնի կանոնի ներքո, որին նվիրված է տվյալ գանձը: Ի տարբերություն, սակայն, շարականների և Շարակնոցի, գանձերը և Գանձարան ժողովածուն անհամեմատ քիչ են ուսումնասիրված և հրատարակված, որը բացատրվում է մի քանի պատճառներով:

Նախ, որ առաջին շարականագիրներն են եղել Մեսրոպ Մաշտոցը և Սահակ Պարթևը և որպես գրական ժանր այն կապվում է մեր մատենագրության դասական շրջանի և վերջինիս նշանավոր դեմքերի հետ, ուստի և, բնականաբար, շարականները գտնվել են հետազոտողների ուշադրության կենտրոնում:

Երկրորդ՝ Գանձարան ժողովածուն, Շարակնոցի նման նախատեսված լինելով եկեղեցական տոների և ծեսերի կատարման համար, այնուամենայնիվ, բուն եկեղեցական արարողությունների մաս չկազմեց, այլ որպես առավել նոր շրջանի երևույթ, ավելի շատ մնաց որպես տվյալ տոների և ծեսերի խորհուրդը վեր հանող հոգևոր-գրական երևույթ: Ուստի, եթե «Շարակնոցը», «Ծառոցը», «Ժամագիրքը», «Պատարագամատուցը», «Նորհրդատետրը» և «Մաշտոց» ծիսարանը, ունենալով եկեղեցական կիրառություն, քանիցս հրատարակվել և վերահրատարակվել են, և նույն ծիսական առումով ճիշտ կատարվելու համար ենթարկվել համապատասխան եկեղեցագրատական քննության, ապա Գանձարանները քանի որ եկեղեցածիսական կանոնական այս ժողովածուների շարքում չեն եղել, ուստի և նրանց հրատարակության եկեղեցակիրառական անհրաժեշտությունը չի եղել:

Նույն այս հանգամանքն անհամեմատ դժվարացրել է գանձերի և Գանձարանների ուսումնասիրությունը հետևյալ պատճառով. վերը նշված եկեղեցածիսական ժողովածուների միջև առկա տարբերությունները պայմանավորված են եղել Տոնացույցի և ծեսերի՝ Գրքերի ընթացքում կատարված փոփոխություններով և որոշ չափով էլ՝ ձեռագրերի ընդօրինակությունների ժամանակ առաջ եկող գրչագրական տարրնթերցվածներով, ուստի կանոնական նման ժողովածուները որոշակի դասակարգման և խմբավորման են ենթարկվում: Այսինքն՝ կանոնական ժողովածուներում փոփոխությունները պայմանավորված են կանոնի փոփոխությամբ: Վիճակը, սակայն, միանգամայն այլ է գանձերի և Գանձարանի պարագայում:

Չունենալով վերոնշյալ ժողովածուների կանոնացվածությունը՝ նրանց փոփոխությունները պայմանավորված են եղել ոչ միայն եկեղեցական կանոնի, այլև ժամանակի գրական ըմբռնումների փոփոխությամբ:

Անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել, որ ոչ միայն շարականներն էին կանոնացված ստեղծագործություններ, այլև նրանց հեղինակներն էին նվիրագործված անուններ մեր եկեղեցական կյանքում և մատենագրությունում, ուստի շարականների ընդօրինակության ժամանակ գրիչներն իրենց չէին կարող թույլ տալ ցուցաբերել այնպիսի ազատություն, ինչպիսին գանձերի պարագայում էր: Այսինքն՝ եթե շարականների դեպքում գործում էր հոգևոր-գրական եկեղեցական կանոնացված ավանդույթը, ապա գանձերն ընդօրինակելիս գրիչները դրանք հարաբերում էին իրենց ապրած ժամանակի, եկեղեցական խնդիրների և ազգային ակնկալիքների հետ՝ կատարելով համապատասխան փոփոխություններ և հավելումներ: Ընդօրինակությունից ընդօրինակություն կատարվող այս փոփոխություններն էլ անհամեմատ դժվարացնում և խճողում են գանձերի բուն բնագրի վերականգնումը, ինչպես և՛ այդ բնագրերի քննությունը:

Հատկանշական է, որ հայկական տպագրության սկզբնավորումից ի վեր հրատարակվել ու արժևորվել են գլխավորաբար Գրիգոր Նարեկացու և Ներսես Շնորհալու գանձերը: Այս հանգամանքը առաջին հերթին պայմանավորված է այս հեղինակների ունեցած հոշակով: Միաժամանակ նրանք ներկայացնում են հայ գանձագրության առաջին շրջանը, և նրանց անվան հետ է կապվում և Գանձարան ժողովածուի սկզբնավորումն ու ձևավորումը: Հայ գանձագրության առաջին այս շրջանի համակողմանի քննությունը Նարեկացու և Շնորհալու տաղերի ու գանձերի գիտաքննական բնագրերի հրատարակությամբ 1980-ական թթ. իրականացրեց Մատենադարանի աշխատակից Արմինե Քյոչկերյանը²: Գանձարան ժողովածուի և գանձերի՝ որպես գրական ժանր, զարգացման երկրորդ փուլը կապվում է Գևորգ Սկևռացու և Հատկապես Մխիթար Այրիվանեցու անվան հետ:

Գարեգին Հովսեփյանը, արժևորելով Մխիթար Այրիվանեցու գրական ժառանգությունը և ցավ հայտնելով գանձերի ոչ միայն ուսումնասիրված, այլև անգամ հրատարակված չլինելու համար, գրում է. «Գանձերը, տարաբախտաբար, մինչև այժմ անուշադրության են մատնված, թեև նրանց ուսումնասիրությունը կօգնե և մեր միջնադարյան բանաստեղծության հասկացողությանը: Նրանք կարևոր դեր են կատարել մեր անցյալում»

² Տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Տաղեր և գանձեր, աշխատասիրությամբ Ա. Քյոչկերյանի, Երևան, 1981: Ներսես Շնորհալի, Տաղեր և գանձեր, աշխատասիրությամբ Ա. Քյոչկերյանի, Երևան, 1987:

կապված լինելով տերունական և սրբոց տոների և եկեղեցական արարողությունների հետ»³:

Այրիվանեցու գանձերի կարևորությունն ու դրանց ուսումնասիրման անբավարար վիճակին է անդրադարձել և Նիկողայոս Թահմիզյանը՝ գրելով. «Հայ երաժշտության պատմության մեջ Մխիթար Այրիվանեցուն վաղուց արժանի տեղ հատկացված պետք է լիներ՝ առնվազն որպես XIII դարի երկրորդ կեսում ծաղկած երևելի գանձասացի: Դրան խոչընդոտել է, սակայն, ոչ միայն մեր միջնադարյան երաժշտական նշանագրության ուսումնասիրվածություն անբավարար վիճակը: Այրիվանեցու գանձերն առ այսօր զուտ գրականագիտական առումով իսկ քննված, մեկտեղված ու հրատարակված չեն տակավին»⁴:

Այս աշխատանքը կատարելը վիճակված էր Մատենադարանի գիտաշխատողներից լուսահոգի էլեոնորա Հարությունյանին (1936-2002 թթ.):

Մատենադարանում հայ միջնադարյան մատենագրության թեմատիկ ուսումնասիրության և բնագրերի հրատարակության իրականացվող աշխատանքների շրջանակում Այրիվանեցու գանձերի և տաղերի քննական բնագրերի հրատարակությանը է. Հարությունյանի ձեռնամուխ լինելը պայմանավորված էր նրա պատմագիտական հմտությամբ և բանասիրական նախասիրություններով, որոնց զուգակցմամբ է գրված և «Մխիթար Այրիվանեցի» (Երևան, 1985) մենագրությունը, ուր Այրիվանեցու գործունեությունը ներկայացված է 13-րդ դարի եկեղեցաքաղաքական կյանքի ընդհանուր համապատկերում, իսկ մատենագրական ժառանգությունը համակողմանի բանասիրական քննության է ենթարկված: Նույնը վերաբերվում է և Ղուկաս Լոռեցուն (1490-1551թթ.) նվիրված ուսումնասիրությանը, ուր եկեղեցական նշանավոր այս գործիչը մեզ է ներկայանում թե՛ մատենագրական իր վաստակով և թե՛ ժամանակի քաղաքական կյանքի հորձանուտում խաղացած իր դերով:

Պատմա-բանասիրական այս մոտեցմամբ նա ձեռնամուխ եղավ նաև Այրիվանեցու գանձերի և Ղուկաս Լոռեցու քարոզների քննական բնագրերի կազմությանը և հրատարակությանը:

Այրիվանեցու գանձերը հիմնականում գտնվում են Գանձարան ժողովածուներում, իսկ վերջիններիս ընդօրինակությունները միայն Երևանի Մատենադարանում հասնում են մոտ 250-ի:

Նաև ինչպես ասացինք, Գանձարան ժողովածուներն ինչ-որ տեղ կրում են դրանք ընդօրինակող գրիչների անհատականության որոշակի կնիքը: Ծնորհիվ այս հանգամանքի, մի շարք գանձերում տարբեր տասնամյակներում և անգամ դարերում կատարված հավելումները և փոփոխությունները դառնում են տարբեր ժամանակային շերտերի արտացոլումը միևնույն ստեղծագործություններում:

Բնագրային տարբերություններով ալիքավոր գանձարանային այս ծովում քննական բնագրի կազմության մի քանի սկզբունքներ կարելի է ընտրել: Պատմական և բանասիրական համադրական քննությանը է. Հարությունյանը ընտրել է Այրիվանեցու գանձերի կազմման ամենադժվարին միջոցը և ճանապարհը՝ սկզբնական բուն բնագրի վերականգնմանը զուգընթաց ցույց տալ այդ գանձերի պատմական զարգացումը հաջորդող շրջանի Գանձարաններում մինչև 18-րդ դարը, որն արտացոլվել է տեղական այդ ժամանակաշրջանում կատարված ընդօրինակությունների տարբերությամբ և հավելումներով:

Այս գանձերի նման մոտեցմամբ հրատարակությունը առավել ցայտուն կերպով է ցույց տալիս, որ Այրիվանեցին կապող օղակ է եղել իրեն նախորդող և հաջորդող շրջանների բանաստեղծության միջև՝ հայ միջնադարյան գանձերին հաղորդելով առավել շեշտված ազգային դրոշմ և շունչ՝ ազգային-եկեղեցական մի շարք կարևորագույն խնդիրների արձարձման հարցում կանխելով Ստեփանոս Օրբելյանին և Խաչատուր Կեչառեցուն:

Այսպես, Այրիվանեցու տան հոգևոր առաջնորդ և պատմիչ Ստեփանոս Օրբելյանը, 13-րդ դարի վերջին արտահայտելով հայության իղձը՝ Հայոց թագավորական գահը՝ Վաղարշապատում և Հայոց Հայրապետական Աթոռը՝ Միածնաէջ իր սրբավայրում վերահաստատված տեսնել, գրում էր.

Կանգնե՛ք զաթոռ թագաւորին

Եւ զգաւազան պատրիարքին...⁵

Նույն այս միտքը, մինչև Օրբելյանի նշանավոր Ողբը, Այրիվանեցին այսպես է արտահայտել.

Աթոռք հաստատի, Տեառն և արքայի, ի Վաղարշապատի:

Այրիվանեցու գանձերի՝ մեր գրականության պատմության և պատմա-եկեղեցական մի շարք հարցերի լուսաբանման գործում ունեցած կարևորու-

³ Գարեգին արքեպ. Հովսեփյան, Մխիթար Այրիվանեցի, Նորագույն արձանագրություն և երկեր, Երուսաղէմ, 1931, էջ 3:

⁴ Ն. Թահմիզյան, Գրիգոր Նարեկացին և Հայ երաժշտությունը V-XV դդ., Երևան, 1978, էջ 297:

⁵ Տե՛ս Սուրբ էջմիածինը Հայ մատենագրության մեջ, կազմեցին՝ Զ. Քյոսեյան, Վ. Դևրիկյան, Ս. Էջմիածին, 2003, էջ 129:

թյան գիտակցմամբ՝ էլեռնորա Հարուժյունյանը աշխատում էր օր առաջ ավարտել և հրատարակության ներկայացնել այս աշխատանքը՝ ասես փորձելով հիվանդությունից առաջ ընկնել և կյանքի սպառվող ժամանակից րոպեներ շահել գործն ավարտելու համար:

Իր կյանքի այս վերջին ամիսներին նա ձեռագրերը նայում էր Մատենադարանի մեր աշխատասենյակում և չնայած օրեցօր աճող հոգնությանը՝ դժվարությամբ և ասես չուզենալով էր օրվա վերջում փակում բացված ձեռագրերը, որովհետև այն մտավախությունն ուներ, որ անցնող օրը կարող է և իր կյանքի մատենադարանյան վերջին օրը լինել, և իր իսկ խոստովանությամբ՝ ամեն օր տուն գնալիս հրաժեշտ էր տալիս Մատենադարանին:

Այրիվանեցու 26 գանձերը և տաղերը տուն առ տուն գրել էր 200 առանձին մեծադիր թերթերից ամեն մեկի վրա, վերևում համարակալել 10-12 տող կազմող բոլոր այդ տները, իսկ ներքևում, մնացյալ ողջ էջով մեկ, բերված էին այս 10-12 տողերի բնագրային տարընթերցվածները՝ ըստ համեմատվող համապատասխան ձեռագրերի: Այս տարընթերցվածները խնամքով նշելիս աշխատում էր չսխալվել, իսկ հակառակ դեպքում, երբ հարկ էր լինում ջնջել և նորից գրել, ծանր ապրումներ էր ունենում: Մի անգամ անզգուշություն ունեցա հարցնելու, թե ինչո՞ւ է այդպես մտահոգվում: Դառը ժպտալով ասաց, որ վախենում է չհասցնի նորից մաքրագրել և որ ուղղումները կարող են սխալ կարդացվել և բնագրային տարընթերցվածները ոչ ճիշտ ներկայացնելու պատճառ դառնալ, այնինչ ինքը այդքան խնամքով իրար հետ է համեմատում Այրիվանեցու գանձերի տարբեր ընդօրինակությունները:

Ահա այսպես, այս ամիսների ընթացքում թեև բարձրաձայն չասելով, սակայն ներքին լուռ մի համաձայնությամբ և փոխադարձ պայմանավորվածությամբ՝ բարոյական հանձնառություն ստանձնեցի այս գործը հրատարակությունից առաջ մի վերջին անգամ նայել սկզբից մինչև վերջ՝ թե՛ բուն բնագիրը՝ ըստ հիմք ընտրված ձեռագրի, և թե՛ մյուս ընդօրինակությունների տարընթերցվածները:

Ցանկանալով վերականգնել Այրիվանեցու գանձերի հնարավորինս անխաթար բնագիրը, որը գերծ լինել հետագո՞ւ շրջանի խմբագրումներից՝ է. Հարուժյունյանին հատկապես հետաքրքրում էր, թե ինչպես են այս գանձերը ներկայացված Վենետիկի Մխիթարյանների մոտ պահվող 14-15-րդ դարերի ձեռագրերում: Լինելով Վենետիկում՝ բարեբախտաբար, կարողացա կատարել նրա այս ցանկությունը ևս և իր կազմած բնագրերը համեմատել Վենետիկի Մխիթարյանների Մատենադարանի վեց հին Գանձարանների հետ, որի համար շնորհակալություն եմ հայտնում Մխիթարյան միաբանու-

թյան ընդհանուր արբահայր Հ. Եղիա Քիլադայանին և Վենետիկի Մխիթարյան միաբանության Մատենադարանի պատասխանատու Հ. Վրթանես Ուլոհոջյանին, ովքեր սիրահո՞ծար օգնեցին այս ձեռագրերի համեմատության հետ կապված բոլոր հարցերում:

Այս ձեռագրերի համեմատությունը Այրիվանեցու գանձերի արդեն կազմված բնագրի հետ ցույց տվեց, թե որքան ճիշտ էր է. Հարուժյունյանը Գանձարանների իր ընտրության և դասակարգման հարցում: Երևանի Մատենադարանի և Վենետիկի Մխիթարյանների այս ձեռագրերը թե ինչ հարաբերակցության մեջ են գտնվում իրար հետ, երևում է բնագրային տարընթերցվածներից:

Է. Հարուժյունյանը, հասցնելով կազմել այս գանձերի բնագրերը և ծանոթագրությունները, դժբախտաբար, չհասցրեց գրել բնագրային նման հրատարակությունների համար ընդունված առաջաբան, ուստի այստեղ հարմար նկատեցինք գետեղել նրա «Մխիթար Այրիվանեցի» մենագրության՝ Այրիվանեցու «Գանձարանին» նվիրված բաժինը, ուր համակողմանիորեն ներկայացված և ըստ խմբագրությունների դասակարգված են թե՛ Գանձարան ժողովածուները և թե՛ համապատասխան վերլուծության են ենթարկված միջնադարյան այս նշանավոր մատենագրի գանձերը:

ՎԱՐԴԱՆ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆ

**ՄԽԻԹԱՐ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԵՎ ՆՐԱՆՑ ՊԱՏՄԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ**

Մխիթար Այրիվանեցու գրական ժառանգության մեջ Հատուկ տեղ են գրավում նրա բանաստեղծությունները, որոնք, հիմնականում, գանձեր ու տաղեր են՝ բոլորն էլ Հորինված եկեղեցական ձևերով և ծիսական նպատակների համար: Դրանք արժանի են Հատուկ ուսումնասիրության թե՛ իրենց պատմագրական, գեղարվեստական արժանիքներով և թե՛ մեր միջնադարյան գրականության զարգացման գործում խաղացած դերով: Այդ ստեղծագործություններն ուշագրավ են ոչ միայն առանձին միավորներով, այլև այն ամբողջությամբ, որով ժամանակին ներկայացվել են որպես ուրույն Գանձարան և խոշոր դեր խաղացել Գանձարան-ժողովածուների ստեղծման և զարգացման գործում: Քանի որ Մխիթար Այրիվանեցու ինքնագրերը և նրանցից կատարված անմիջական ընդօրինակությունները չեն պահպանվել, իսկ Հետագայի ընդօրինակությունների մեջ էլ կորել է հեղինակային դասակարգման պատկերը (որովհետև Մխիթար Այրիվանեցու գանձերն ու տաղերը Հետագայում ընդօրինակվել են Հետզհետե խորացող կամայական ընտրությամբ, տարբեր քանակով, տարբեր հաջորդականությամբ, իսկ հաճախ էլ՝ առանձին գանձերի մասնատումներով ու կոտորակումներով), մնում է եղած բոլոր փաստերի հանգամանալից քննությամբ հնարավորին չափ նախ որոշակի գաղափար կազմել հեղինակի չափածո ստեղծագործությունների ամբողջության մասին և ապա զնահատել դրանք իբրև գրական արժեքներ: Դա դժվարին գործ է, մանավանդ որ մեզ հասած Գանձարան-ժողովածուների հարյուրավոր օրինակներում չկան գեթ մի տասնյակի հասնող ձևագրեր, ուր չհանդիպեն Մխիթար Այրիվանեցու ստեղծագործությունները:

Իրերի այս վիճակում մենք նպատակ ենք դրել միջնադարյան ձևագրերում պահպանված Համապատասխան ընդօրինակությունների, վկայությունների, մասնագիտական դիտողությունների և այլ նյութերի քննությամբ վերականգնել Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի մոտավոր պատկերը և դրանով իսկ որքան հնարավոր է հստակ պատկերացում ստեղծել այնտեղ ամփոփված ստեղծագործությունների վերաբերյալ:

Այս առումով որոշ հետաքրքրություն են ներկայացնում Մաշտոցյան Մատենադարանի հմ. 6529 ձեռագրի նյութերը, որոնց վրա առաջին անգամ ուշադրություն է հրավիրել Գ. Հովսեփյանը¹: Դրանք բեկորներ են բուն Գանձարանից և իրենցից ներկայացնում են Մխիթար Այրիվանեցու երկու երգերը, չափածո հիշատակարանը և Գրիգոր Նլաթեցու մեկ չափածո և երկու արձակ հիշատակարան-հիշատակագրությունները, ինչպես նաև այդ Գանձարանի երբեմնի ամբողջական բովանդակության ցանկը: Վերջինս այնքան սուղ նշումներով է կազմված, որ նրա օգնությամբ անհնար է ճշտել եղած գանձերը և նրանց հեղինակները: Բացի դրանից, այդ ցանկն էլ պակասավոր է: Այդուամենայնիվ, պահպանված մասերից տեղեկանում ենք, որ երբեմնի Գանձարանի բոլոր գանձերի քանակը Հավասար է եղել շուրջ 100 միավորի, դրանց թվում՝ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի հիմնական խումբը՝ միահյուսված այլ հեղինակների գանձերին և տաղերին:

Նշված ձեռագրի պահպանված մասը մեզ համար ունի ելակետային նշանակություն, որովհետև այդտեղ է վկայված, թե Մխիթար Այրիվանեցին 1286 թվականին կազմել է իր Գանձարանը, իսկ նրանից 100 տարի անց Գրիգոր Նլաթեցին Այրիվանեցուն հանդիպել է այդ ձեռագրին: Ուշագրավ է նաև ձեռագրում պահպանված այն փաստը, ըստ որի Մխիթար Այրիվանեցու հեղինակած Գանձարանում եղել են 21 գանձ և 2 երգ:

Ասվածից հասկանալի է, որ եթե հնարավոր լիներ որևէ եղանակով պարզել հմ. 6529 ձեռագրի երբեմնի բովանդակության մանրամասնությունները, ապա այդտեղից կբացահայտվեր նաև Մխիթար Այրիվանեցու 1286 թվականի Գանձարանի մոտավոր պատկերը:

Այս նպատակով մեր կատարած որոնումները Մաշտոցի անվան Մատենադարանի Գանձարաններում բաց արին Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի ու վերոհիշյալ ժողովածուի մասին որոշակի պատկերացում կազմելու մի նոր ճանապարհ, որը ցարդ վրիպած է եղել մասնագետների ուշադրությունից:

Ինչպես հայտնի է, Մխիթար Այրիվանեցին ևս օգտվել է ծայրակապով (ակրոստիքոսով) գրելու արվեստից: Վաղուց են հայտնի ծայրակապով գրած նրա մի շարք գանձերը: Սակայն այժմ պարզվեց, որ բանաստեղծն իր գանձերի հիմնական շարքը (15 գանձ) գրել է մի ընդհանուր ծայրակապով, որը կազմում է իմաստավոր և ամբողջական նախադասություն: Հեղինակն այդ եղանակով, փաստորեն, մեզ է կտակել իր գանձերի և Գանձարանի ամբողջական պատկերը վերականգնելու բանալին: Ըստ երևույթի, Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի այդ իմաստավորված ծայրակապային պարբերության մասին տեղեկություն չեն ունեցել նաև միջնադարյան գրիչներն ու

¹ Տե՛ս Գ. Հովսեփյան, Մխիթար Այրիվանեցի, էջ 5-8:

գանձասացները՝ սկսած դեռևս Գրիգոր Խյաթեցուց: Իսկ ավելի ուշ այդ պարագան այլևս դժվար կնկատվեր, որովհետև Մխիթար Այրիվանեցու այդ գանձերի ընդօրինակությունները կատարվում էին ընտրությամբ, այն էլ ընդհանուր Գանձարանների մեջ, նրանց տարբեր էջերում, միմյանցից հեռու, կոտորակված և հաճախ էլ՝ ուրիշների գանձերին միահյուսված:

Այժմ, երբ նման Գանձարաններից անջատում ենք Մխիթար Այրիվանեցու գանձերը՝ Հերթական Հաջորդականությունում, ապա ինքնին վերականգնված ենք գտնում նրանց ընդհանուր ծայրակապի մոտավոր պատկերը: Ըստ որում, որքան շատ են տվյալ Գանձարանում Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի միավորները, այնքան ավելի ամբողջական է ծայրակապը: Հարցի ուսումնասիրությունն օգնում են հատկապես այն Գանձարանները, որոնց մեջ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի թիվը տատանվում է 12-18-ի միջև: Մեր ուսումնասիրության համար ընտրել ենք նման երկու տասնյակի հասնող ձեռագրեր, որոնց մեջ ծայրակապային նշված շղթան հանդիպում է հիմնականում երեք տարբերակով:

Առաջին խմբին են պատկանում հմ. 4011, 2736, 4976, 426, 424 Գանձարանները: Դրանցից բացառիկ նշանակություն ունի հմ. 4011 ձեռագիրը, որտեղ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի շարքը համեմատաբար ավելի նախնական է ու վստահելի: Ծիշտ է, այնտեղ էլ առկա են մասնատումներ, որոնք մասամբ խախտում են ծայրակապերի իմաստը և շփոթություն մտցնում գանձաքանակի հաշվի մեջ, սակայն դրանք հեշտությամբ վերականգնվում են այլ ձեռագրերի օգնությամբ: Ահա այդ ձեռագրի մեջ ցրիվ եղած՝ Մխիթար Այրիվանեցու 18 գանձերի սկզբնատուերով ընդհանուր նախադասություն կազմող վերականգնված ծայրակապը.

«[Տէր Մխիթարա + վարդայպետի + բայիւ երգել + Հինգոտասան + բան քարոզից + Այրիվանեցի + Երեւանեցին + մերզան + հայցէ սիրով + զպակասորդք + տերունական + վկայականաց + տաւնից ասել + խորհրդոցն + Ի փառս Տեառն + վեշտասանք է + [ճգնաւորք]² + Սարգիս գրիչ»:

Երկրորդ խմբի մեջ են մտնում հմ. 4844 Գանձարանը³ և նրան հարազատ հմ. 7785, 3540, 8251, 5521 Գանձարանները: Այստեղ Մխիթար Այրիվանեցու 17 գանձերի ծայրակապերը հոդում են. «Տէր Մխիթարա» + [վարդայպետի] + բայիւ երգել + Հինգէտասան + վեշտասանք է + Ի փառս Տեառն + բան քարոզից + Այրիվանեցի + Երեւանեցին + հայցէ սիրով +

զպակասորդք + տերունական + վկայականաց + տաւնից ասել + խորհրդոցն + ճգնաւորք + Սարգիս գրիչ»:

Երրորդ խմբին են պատկանում հմ. 5785 և նրան հարող հմ. 428, 425, 5328, 429 Գանձարանները: Հմ. 5785 Գանձարանում գտնվող 18 գանձերի վերականգնված ծայրակապն է. «Ի փառս Տեառն + վէշտասանք է + ճգնաւորք + Սարգիս գրիչ + Տէր Մխիթարա + վարդայպետի + բայիւ երգել + Հինգոտասան + բան քարոզից + Այրիվանեցի + Երեւանեցին + մեր բան⁴ + հայցէ սիրով + զպակասորդք + տերունական + վկայականաց + տոնից ասել + խորհրդոցն»:

Ծայրակապային այս երեք խմբերից առավել կանոնավոր և տրամաբանական տեսք ունեցողն առաջին խումբն է, որն սկսվում է «Տէր Մխիթարա» ծայրակապն ունեցող գանձով: Այն նվիրված է «Աստուածայայտութեան ճրագալուցի» տոնին և Տոնացույցի համաձայն՝ դիտարկում է գանձերի տոնական շարքը: Դրա համաձայն՝ շարքի վերջին գանձն էլ հոդում է «Ի փառս Տեառն» բառերը և ամփոփում նախադասության միտքը:

Փոքր-ինչ այլ է պատկերը մյուս երկու խմբերում: Երրորդ խմբի առաջին շարքն սկսվում է առաջին խմբի վերջին միավորների տեղաշարժումով, որի հետևանքով այն բառերը, որոնցով պետք է ավարտվեր ծայրակապային նախադասությունը, այստեղ հանդիսանում են սկիզբ: Երկրորդ խմբում նորից նույն հատվածն է տեղաշարժված՝ այս անգամ էլ այլ ձևով: Հետևապես, անառարկելի է դառնում այն փաստը, որ երեք խմբերից հեղինակային բնագրին առավել հարազատ պետք է համարել առաջին խմբի ծայրակապային շղթան: Դա անտարակուսելի կդառնա, երբ ցույց կտրվեն առաջին խումբը ներկայացնող հմ. 4011 ձեռագրի այլ արժանիքներ:

Արդ, ի՞նչ է ասում ծայրակապային այդ ընդհանուր նախադասությունը: Այն, փաստորեն, բողոքացած է երեք մասից, որոնցից առաջինն ասում է. «Տէր Մխիթարա վարդայպետի բայիւ երգել Հինգոտասան բան քարոզից»: Այսինքն՝ Մխիթար Այրիվանեցի վարդայպետը գրել է «բայիւ», «ձայնիւ» («ռեչիտատիւ»), ոչ ճոխ եղանակով երգվելիք 15 քարոզ (գանձ)⁵: Նախադասության երկրորդ մասում կարդում ենք. «Այրիվանեցի-Երեւանեցին հայցէ սիրով զպակասորդք տերունական վկայականաց տաւնից ասել

⁴ Մխիթար Այրիվանեցու «Ապաշխարութեան» գանձը Գանձարաններում ունի «Մերզան» անբացատրելի ծայրակապը: Հմ. 5785 Գանձարանի գրիչ Կարսպետ Բաղիչեցին փորձել է ճշտել ծայրակապի իմաստը: Այդ նպատակով նա «գրեումն» տնակապ կազմող բառից առանձնացրել է «զ» տառը և գրել լուսանցքում թողնելով «բխումն» բառը, որով ծայրակապը կարդացվում է «մեր բան»: Նշված ծայրակապը հիշյալ խմբի Գանձարաններում հանդիպում է ընդօրինակված նաև շղթայի վերջում:

⁵ Տես «Նոր բառգիրք հայկապահան լեզուի», Հատ. Ա, էջ 431: Հնագույն շրջանի Գանձարաններում գանձերը կոչվել են նաև «քարոզ», «ճառ», «կանոն»:

² Այս խմբին հարող ձեռագրերում հանդիպում է նաև Այրիվանեցու «Ճգնաւորք» ծայրակապով գանձը, որը հմ. 4011 ձեռագրում պակասում է:

³ Հմ. 4844 Գանձարանում բնօրինակված են մեր Հեղինակի և երկու ծիսական բնույթի գանձերը, որոնցից առաջինն ունի «Տէր Մխիթար վ», իսկ երկրորդը՝ «Տէր Մխիթարա» ծայրակապերը: Դրանք չեն մտնում ծայրակապերի հիշյալ շղթայի մեջ:

խորհրդոցն, ի փառս Տեառն»։ Այս նախադասութիւնն էլ ցույց է տալիս, թե Մխիթար Այրիվանեցին, որ կոչվել է նաև Երևանեցի, սիրով խնդրում է՝ տերունական և վկաներին նվիրված տոներ յմիջև այդ պակաս մնացած գանձերն ասել հանուն Տիրոջ փառքի։

Ծայրակապային նախադասութիւնն երրորդ հատվածն ասում է. «վէշտասանք է, ճգնաւորք, Սարգիս գրիչ»։ Դա արդեն թվում է ընդհանուր շարքին անհարիր. անհարիր է թվում նաև երկրորդ հատվածի մեջ առկա «Մերգանք»։

Ինչո՞վ բացատրել այս հակասութիւնները. արդո՞ք նշված երեք հատվածները մի ամբողջութիւն են, թե՞ այդտեղ առկա է երեք տարբեր միավոր։ Այս հարցերի լուծմանն օգնում է նախադասութիւնն առաջին հատվածը, ուր նշված է, որ շարքում առկա է «հինգոտասան բան քարոզից», այսինքն՝ շարքը բաղկացած է 15 գանձից։ Ըստ այդմ՝ առաջին հատվածի հետ կապվող գանձերի քանակը հավասար պետք է լինի 15-ի, մինչդեռ նրանց թիվը հավասար է 5-ի։ Ուստի «հնգոտասանը» վերաբերում է ոչ թե առաջին հատվածին, այլ ամբողջին։ Սակայն նշված բոլոր հատվածները մի ամբողջական նախադասութիւն համարելու դեպքում էլ գանձերի ընդհանուր քանակը 15-ից հասնում է 18-ի։ Դա համեմատաբար դուրսին կլինեք բացատրել, եթե հակասութիւնը լոկ քանակի մեջ լինեք, որովհետև խոսքը վերաբերում է 3-4 գանձի՝ այդ շարքին օտար լինելուն։ Սակայն, հետևելով նախադասութիւնն իմաստին, մենք ինքնաբերաբար տարակուսում ենք իմաստային առումով նրա հետ չառնչվող հետևյալ չորս միավորների նկատմամբ՝ «Մերգանք», «Ճգնաւորք», «Վէշտասանք է», «Սարգիս գրիչ»։ Նշվածներից «Մերգանք» ծայրակապը մնում է անբացատրելի, կարծում ենք, որ այն աղավաղված է։ «Վէշտասանք է» ծայրակապով գանձը նվիրված է «Ամենայն սրբոց Հայրապետաց» տոնին։ Ծայրակապի բացատրութիւնը, հավանաբար, կապ ունի կրոնաեկեղեցական որևէ հասկացութիւն հետ։ Այս ենթադրութիւնն համար մեզ հիմք են տալիս Մխիթար Այրիվանեցու մի ուրիշ գանձի («Պետրոսի Հայրապետին և Աբիսողոմայ սարկաւազին») հետևյալ տողերը.

Կարգեալք յաթոռին
Դասք պատրիարզին,
Թիւք վէշտասանին...⁶

⁶ Մատենադարան, ձեռ. հմ. 4068, թերթ 222ա։ Մատենադարանի հմ. 10827 Գանձարանի «Ամենայն սրբոց Հայրապետաց» (ծայրակապ՝ «Վէշտասանք է») գանձի տողատակում հիշատակվում են Հայրապետների անունները (տես թերթ 50բ, 51ա)։

Հայտնի է, որ «պատրիարզ» բառն օգտագործվել է նաև «Հայրապետ» իմաստով։ Հայկազյան բառարանում կարդում ենք. «Պատրիարզ... որ ի սուրբ գիրս թարգմանի Հայրապետ»⁷։ Այստեղ օրինակներ են վկայակոչված նաև Մխիթար Այրիվանեցուց։ Հետևապես, Մխիթար Այրիվանեցու գանձի նշված տողերը ցույց են տալիս Հայրապետների դասի թիվը, որը և մենք կարող ենք ընդունել որպես «Վէշտասանք է» ծայրակապի բացատրութիւն։

«Ամենայն սրբոց ճգնաւորաց» գանձի «Ճգնաւորք» ծայրակապը շարահարում է գանձի տոնական անունը։

«Սարգիս գրիչ» ծայրակապը, որով ստեղծված է «Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի և Պաւղոսի» գանձը, տեղիք է տվել որոշ շփոթմունքի։ Գրիչներից ոմանք Գանձարանների ցանկերում որպես հեղինակ նշել են Սարգիս գրիչին⁸։ Երկմտանք առաջացնող այս ծայրակապի բացատրութիւնը գտնում ենք հմ. 7785 Գանձարանում։ Այստեղ գանձի խորագրում կարդում ենք. «Քարոզ Պետրոսի և Պաւղոսի առաքելոցն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, ասացեալ Մխիթար վարդապետի, ի խնդրոյ Սարգիս գրչի»։ Իսկ տողատակում գրչի կողմից ավելացված է.

Արարեալ Մխիթար,
Ասացեալ Մխիթար,
Ոգեալ Մխիթար⁹։

Այսպիսով, պարզվում է, որ ծայրակապը հոդում է խնդրատուի անունը։ Կարծում ենք, որ դա այն Սարգիս գրիչն է, որը նկարել է Մխիթար Այրիվանեցու կազմած ինքնագիր «Ճառընտիրի» լուսանցազարդերը։

Ծայրակապային ընդհանուր խմբից դուրս թողնելով նշվածները՝ ստանում ենք երկու հատվածներից կազմված մի լրիվ և ավարտուն պարբերութիւն։ Բայց այստեղ էլ նկատելի է մեկ այլ խոչընդոտ. հեղինակը նշում է 15 գանձ, մինչդեռ ստացվում է 14 գանձ, պակասում է մեկ միավոր։ Հավանական է, որ հենց այդ կասկածելի չորս գանձերից մեկն է որոնելին։ Բայց նրանցից և ոչ մեկի ծայրակապը ներկա վիճակով չի մերվում ընդհանուր նախադասութիւնը՝ առանց խաթարելու նրա իմաստը։ Այդուամենայնիվ, անկախ այդ գանձի ճշգրտումից, բուն խնդիրը միանգամայն պարզ է.

⁷ «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», հատ. 2, Վենետիկ, 1837, էջ 624։

⁸ «Ցուցակ Հայերեն ձեռագրաց Զմմառի վանքի Մատենադարանին», հատ. Բ, կազմ. Ն. Ակիսյան, Է. Ոսկյան, Վիեննա, 1971, էջ 320։

⁹ Ձեռ. հմ. 7785, թերթ 538բ։

Մխիթար Այրիվանեցին մի ընդհանուր ծայրակապով գրել է 15 գանձ, որոնք տեղադրված են Հատուկ Հաջորդականությունում և կազմում են մի ամբողջական շարք: Սա, Հիրավի, բացառիկ նշանակություն ունեցող փաստ է, որը մեզ հաղորդում է Հեղինակային տվյալներ նրա Գանձարանի վերաբերյալ: Ուստի պահանջվում է ավելի Հետևողականորեն զբաղվել այդ փաստի և դրա հետ առնչվող հարցերի քննությունում:

Վերևում նշվեց, որ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի ծայրակապային շղթան ավելի ամբողջական և համեմատաբար անաղարտ է առաջին խմբի ձեռագրերում, որոնցից հնագույնը հմ. 4011 Գանձարանն է¹⁰: Այս Գանձարանի քննությունը մեզ համար ստանում է կրկնակի նշանակություն, որովհետև այն նույնպես առնչվում է Գրիգոր իլյաթեցու անվանը և հանդիսանում է հմ. 6529 ձեռագրին հարապատ ընդօրինակություն: Այդ Գանձարանում ընդգրկված են 8 Հեղինակների (Մխիթարի, Մկրտչի, Յոհաննեսի, Խաչատուրի, Գրիգորի, Մատթէոսի, Գևորգի, Դավիթի) 100 գանձերը: Ձեռագրի Հիշատակարաններից մեկում կարդում ենք. «Բարեխաւսութեամբ սրբոյն Սարգսի գաւրաւարի և ամենայն սրբոց նահատակութեամբ, որ աստ կան հաւաքեալ, ողորմեա՛, Տէր, զգծողի սորա Գրիգորի»¹¹: Ենթադրում ենք, որ այդ Գրիգորը իլյաթեցին է: Ձեռագրի գրչությունն տեղն ու թվականը անհայտ են: Հմ. 6529 և հմ. 4011 ձեռագրերի հարազատությունն առավել համոզիչ է դառնում, երբ ուշադրություն ենք դարձնում հմ. 4011 ձեռագրի սկզբի 7 նյութերի վրա, որոնք ոչ այլ ինչ են, քան նույն միավորները՝ պահպանված հմ. 6529 ձեռագրի բեկորում: Դա ինքնին ենթադրել է տալիս, թե հմ. 4011 ձեռագրի գանձարանային մասն էլ պետք է համապատասխաններ հմ. 6529 ձեռագրի կորած գանձարանային մասին: Այս կարծիքը լիովին հաստատվում է, երբ փորձում ենք համեմատել առաջինի նյութերը երկրորդից պահպանված ցանկի հետ: Զուգադիպումները հետևողական են և համոզիչ:

Մեծ նշանակություն ունեցող այս իրողությունը վերջնականապես հաստատուկու համար հարկ ենք համարում նաև ներկայացնել հմ. 4011 ձեռագրում եղած Մխիթար Այրիվանեցու և Գրիգոր իլյաթեցու վերոհիշյալ նյութերի, ապա Մխիթար Այրիվանեցու մյուս ստեղծագործությունների ամփոփ նկարագրությունը՝ զուգահեռաբար տալով նաև հմ. 6529 ձեռագրի պահպանված, ինչպես նաև՝ կորած նյութերի ցանկերը: Որպեսզի այս ձեռագրի նյութերի նշված երկու մասերի պատկերն այստեղ մոտավոր ամբողջ-

ղությամբ ցույց տված լինենք, նախ կներկայացնենք առաջին խմբի նյութերը (1-7), ապա՝ ցանկի համապատասխան տողերը՝ միմյանցից բաժանելով աստղանիշ նշաններով:

Ձեռ. հ. 4011¹²
1ա Յանկ... (սկ. թերի). ՀԹ:

1բ-2բ: Տէր Մխիթարայ ասացեալ պատկերաց - Մին միածին Հաւր Որդի... («Մխիթար»)

2բ-4ա: Նորին տեառն Մխիթարայ հոգելի և բանիբուն վարդայպետի ասացեալ վասն աւրհնութեան նոր գրոց - Մեծապայծառ ցնծութեամբ... («Մխիթար»)

4ա [Յիշատակագրութիւն Գրիգորի իլյաթեցոյ] - ԻԱ գանձ կայ տէր Մխիթարայ Այրիվանեցոյն ի գիրքս...

4ա [Յիշատակարան Մխիթարայ Այրիվանեցոյ] - Ի յախտածէտ ըստեանց ճընշեալ...

4բ [Յիշատակագրութիւն] - Տէր Մխիթարն ի ՁԼ Ե թըւին...

4բ-6բ [Յիշատակարան Գրիգորի իլյաթեցոյ] - Այլև զԳրիգոր մեղաւք լըցեալ...

Ձեռ հմ. 6529¹³

1ա-2ա: (Յանկ): Յառաջաբանութիւն... Գանձարանին:

2բ-3բ: Տեառն Մխիթարայ ասացեալ պատկերաց - Մին միածին Հաւր Որդի... («Մխիթար»):

3բ-4բ: Նորին տեառն Մխիթարայ հոգելի և բանիբուն վարդայպետի ասացեալ վասն աւրհնութեան նոր գրոց - Մեծապայծառ ցնծութեամբ... («Մխիթար»):

4բ [Յիշատակագրութիւն Գրիգորի իլյաթեցոյ] - ԻԱ գանձ կայ տէր Մխիթարայ Այրիվանեցոյն ի գիրքս...

4բ [Յիշատակարան Մխիթարայ Այրիվանեցոյ] - Ի յախտածէտ ըստեանց ճընշեալ...

4բ [Յիշատակագրութիւն] - Տէր Մխիթարն ի ՁԼ Ե թըւին...

4բ-6բ [Յիշատակարան Գրիգորի իլյաթեցոյ] - Այլև զԳրիգոր մեղաւք լըցեալ...

* *

Գանձերը՝ ըստ առկա միավորների

Տ/Ա. 7ա-8բ: [Աստուածայտնութեան ճրագալուցին] - Բամեալ հրեղի-նայ...

(«Բ Մխի» - Տէր Մխի)¹⁴

Գանձերը՝ ըստ ցանկում եղած նշումների

Տ/Ա. Աստուածայտնութեան ճրագալուցին

¹² «Յուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվ. Մատենադարանի», հատ. Ա. էջ 1130:

¹³ «Յուցակ ձեռագրացու մ» այս գրչակիրը կոչված է «Մխիթար Այրիվանեցի. Գանձք» (2-րդ հատ., էջ 339): Հավանաբար, Գանձարանն այդպես է կոչվել՝ նկատի ունենալով լոկ առկա գանձերը:

¹⁴ Այստեղ և ստորև ծախսակապերի աղավաղված ձևերին աղբյուրը տալիս ենք նրանց ճիշտ ձևերը:

¹⁰ Գանձարանի նկարագրությունը տե՛ս «Յուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի», հատ. Ա, էջ 1130:

¹¹ Ձեռ. հմ. 4011, թերթ 76ա:

9/Բ. 10ա-11բ: Առաջի աւուր ծննդեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ – Թագըղ պարծանաց («Թարա»):

(Գանձը կազմում է առաջինի շարունակութիւնը):

10/ԺԱ. 40ա-43ա: Պետրոսի Հայրապետին եւ Աբիսողոմայ սարկաւազին – Վեր երգեմք Հնչմամբ... («Վարդայպետի»):

11/ԺԲ. 44ա-48ա. Անտոնի Անապատականի եւ այլ ճգնաւորաց – Բարձեալ աշաւոր... («Բայիւ երգել»):

12/ԺԳ. 49ա-53բ: Թագաւորացն սրբոց գանձ – Համագոյական... («Հինգոտասան»):

13/ԻԳ. 85բ-89բ: Գանձ սրբոյն Սահակայ – Բարձրեալ անքննին... («Բանքարդի»):

14/ԻԵ. 94բ-98բ: Գանձ սրբոց Հայրապետացն Գ ժողովոյն – Աստուած կենդանի... («Աարիվանեցի»-Այրիվանեցի):

15/ԻԶ. 100ա-102բ: Բուն Բարեկենդանաց կիրակի աւուրն գանձ – Երգս յաւերժական... («Երամեցին» – Երեւանեցին):

16/ԼԳ. 121ա-124ա: Վեցերորդ կիրակէին գանձ – Մեղայ, Տէր, մեղայ... («Մերգան»):

(«Մերգան»):

17/ԼԶ. 130ա-131ա: Գանձ Մողկազարդին – [Համագոյական...] («Յէտ» – Հայցէ):

18/ԼԷ. 131բ-133բ: Գալըստեան երկրոյն ասայ, կիրակին – Ի տաւնըս տաւնից... («Իրով» – Սիրով):

(Գանձը նախորդի շարունակութիւնն է):

19/ԽԱ. 141ա-148բ: Գանձ Աւագ Հինգշաբաթի աւուրն – Զահեղ գանքըննին... («Զպակաս»):

(«Զպակաս»):

9/Բ. Մըննդեանն Քրիստոսի գանձ

10/ԺԱ. Պետրոսի Հայրապետին

11/ԺԲ. Անտոնի ճրգնաւորին եւ աշակերտաց նոցին

12/ԺԳ. Թագաւորացն սրբոց Թէոդոսի եւ Տրդատայ

13/ԻԳ. Սուրբ վարդապետացն Սահակայ եւ Մեսրոբայ

14/ԻԵ. Սուրբ Հայրապետացն երից սուրբ ժողովոյն

15/ԻԶ. Բուն Բարեկենդանացն

16/ԼԳ. Վեցերորդ կիրակէին

17/ԼԶ. Մառազարդարի առաւոտուն

18/ԼԷ. Երեկոյի արմաւենեաց, գալստեանն: Բ.

19/ԽԱ. Աւագ Հինգշաբաթու առաւոտուն

20/ԽԲ. 149բ-151բ: Այլ գանձ Աւագ Հինգշաբաթին – Որք որ փափագին... («Որդք»):

(Գանձը կազմում է նախորդի շարունակութիւնը):

21/ԽԹ. 170բ-178բ: Գանձ յարութեան ի տէր Մխիթարայ... – Տէր տերունական... («Տերուն»):

22/Մ. 174բ-176բ: Յարութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ գանձ. ցերեկի Հատորն է. – Արդ լուսաւորեալ... («Ական»):

(Գանձը նախորդի շարունակութիւնն է):

23/ԿԶ. 226բ-231ա: Սրբոց կուսանացն Հըռիփսիմեանցն եւ Գայիա – Վայելչականաց... («Վկայականաց»):

24/ԿԷ. 233բ-234բ: Գանձ կաթողիկէ եկեղեցւոյ էջմիածնի – Տաճարդ երկնային... («Տց» – Տաւնից):

25/ՀԱ. 242բ-247բ: Գանձ մարգարէիցն սրբոց առհասարակ – Խորհուրդ անքըննին... («Խորնհհըրդոցն» – Խորհըրդոցն):

26/ 265ա-265բ: Տաղ պիտանի – Սուրբ Աստուածածին կուսին...

27/Զ. 287ա-290ա: Գանձ սրբոց կուսանացն ի Տէր Մխիթարա Այրիվանեցոյ – Ի սկըզբան էիդ... («Ի փապըս» – Ի փառքս):

28/ԶԱ. 290բ-292բ: Նորին վասն մարտիրոսաց – Տինա առաւել... («Տեաջըն» – Տեառն):

(Գանձը նախորդի շարունակութիւնն է):

29/ԶԼ. 316բ-322բ: Գանձ ամենայն Հայրապետաց սրբոց – Վայել է քոյին... («Վեշտասանք է»):

30/ՂԳ. 343բ-348ա: Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի – Սուրբ Երրորդութիւն... («Սարգիս գրիչ»):

20/ԽԲ. [Ոտնա]լըւայի երեկոյին

21/ Զիք. Թերթ է ընկել:

22/ Զիք. Թերթ է ընկել:

23/ »

24/ »

25/ »

26/ »

27/ »

28/ »

29/ »

30/ՂԳ. Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պողոսի

Հմ. 4011 ձեռագրի 30 միավորներից սկզբի 7-ը Համապատասխանում են Հմ. 6529 ձեռագրի փրկված մասում առկա նյութերին, իսկ մնացած 23-ը՝ նրա ցանկում նշվածներին: Խորագրերում եղած մասնակի տարբերությունները արդյունք են Հենց այս Հանգամանքի¹⁵:

Ինչպես տեսնում ենք, Հմ. 4011 և Հմ. 6529 ձեռագրերը Համապատասխանում են միմյանց թե՛ բովանդակած նյութերով և թե՛ նրանց Հաջորդականությունում: Նկատվող ոչ էական շեղումները, վնասվածքների արդյունք լինելով, Հեշտությունը բացատրվում են և վերստին Հիմք տալիս Համոզվելու Հմ. 6529 և Հմ. 4011 ձեռագրերի բնագրային և կառուցվածքային նույնությունը Հարցում: Անկասկած է, որ այդ երկու ձեռագրերը կա՛մ ծագել են միմյանցից, կա՛մ էլ ունեցել են ընդհանուր Հիմք:

Արդ, ե՞րբ են ստեղծվել այդ Գանձարանները: Նրանց մեջ պահպանված Գրիգոր Խլաթեցու Հիշատակարանից և Հիշատակագրություններից, ինչպես նաև մյուս նյութերից երևում է, որ նշված ձեռագրերը գրվել են 1399 թվականին կամ այդ թվականից Հետո, որովհետև այնտեղ գտնվող Գրիգոր Խլաթեցու Հիշատակարանի պատմական մասն ավարտվում է 1399 թվականի դեպքերի նկարագրությամբ: Հմ. 6529 և 4011 ձեռագրերի ժամանակի ճշգրտմանն օգնում է Մատենադարանի Հմ. 3540 Գանձարանը¹⁶: Այս ձեռագիրը չնայած բովանդակում է Մխիթար Այրիվանեցու երկու երգերն ու Հիշատակարանը, իսկ նյութերն էլ, սկսած «Ժ» Համարից, Հիմնականում Համապատասխանում են նշված երկու ձեռագրերին, այնուամենայնիվ, նրանց նկատմամբ ունի շեղումներ, որոնք ուշ ժամանակի արդյունք են: Այսպես, Գանձարանի գրիչ Հովհաննեսը բավական լայն Հնարավորություններ է ունեցել գանձերի ընտրության հարցում: Ձեռագրում նա Մխիթար Այրիվանեցու «Աստուածայայտությունեան ճրագալուցին» գանձի փոխարեն նախընտրել է այդ տոնի Համար գրված Խաչատուրի գանձը, իսկ Մխիթար Այրիվանեցունը հատկացրել է ծննդյան Հինգերորդ, վեցերորդ օրերին: Ապա, ի տարբերություն մյուս երկու ձեռագրերի, այստեղ Մխիթար Այրիվանեցու երկու երգերն ու Հիշատակարանը ընդօրինակված են վերջում, իսկ Գրիգոր Խլաթեցու Հիշատակարանը փոփոխված է գրչի կողմից: Պակասում են նաև երկու Հիշատակագրությունները: Ինչպես պարզվում է Հովհաննես գրչի Հիշատակարանից, Հմ. 3540 ձեռագիրն ընդօրինակվել է Գրիգոր Խլաթեցու իմացությունից: «...գրեցաւ սա ի գաւառիս ի վանքս Յիպնայ, ընդ Հովանեսաւ ամենագաւր Սուրբ նշանիս... առ ոտս գե-

¹⁵ «ԽՖ» գանձը Հմ. 4011 ձեռագրում կոչվում է «Աւագ Հինգարաթին», իսկ Հմ. 6529-ում «(Ոտնա)լրալի երկոյին»: Դա էական տարբերություն չունի, որովհետև ըստ իմաստի դրանք երկուսն էլ նկատի ունեն նույն տոնը, որը Հայտնի է այդ երկու անուններով:

¹⁶ Ձեռագրի նկարագրությունը տե՛ս «Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվ. Մատենադարանի», Հատ. Ա, էջ 1037: Ձեռագրի առաջին պրակը (թերթ 1-10) XVII դ. Տաղարանի մի Հատված է:

րիմաստ և երանաշնորհ և արդիւնական Հոետորիս Գրիգոր վարդապետիս, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ»¹⁷:

Մյուս երկու ձեռագրերի գրիչը Գրիգոր Խլաթեցին է: Եվ քանի որ Հմ. 3540 ձեռագիրն ընդօրինակված է 1408 թվականին և նախահիմք է ունեցել Հմ. 6529 և 4011 ձեռագրերը, ուստի վերջիններս էլ գրված պետք է լինեն 1399-1408 թթ. ընթացքում:

Այժմ փորձենք ծանոթանալ Հմ. 4011, 6529 ձեռագրերում պահպանված՝ Գրիգոր Խլաթեցու Հիշատակարան-Հիշատակագրություններին, որոնք չնայած բանասիրությանը վաղուց էին ծանոթ Հմ. 6529 ձեռագրից, սակայն այժմ մեծ նշանակություն են ստանում նոր բացահայտվող փաստերի շնորհիվ: Գրիգոր Խլաթեցին իր չափածո Հիշատակարանում գրում է.

Այլ և գ Գրիգոր մեղաւք լցեալ,
Եւ աբեղայ անուամբ կոչեալ,
Բայց ի գործոց յոյժ Հեռացեալ,
Ձեռով միայն կեղծաւորեալ,
Որ յետ հարիւր ամաց անցեալ՝
Մխիթարայ բանիցս ոգեալ,
Ի յԱյրիվանս մեզ պատահեալ,
Փափագ սրտիս եղև լըցեալ:
Նաև բանից շնորհաւք լըցեալ
Մխիթարայ, գոր սասցեալ
Քան ըզկամացս իմ կատարեալ՝
Քսան և վեց ամ յառաջեալ,
ՉԱյրիվանուց անուն լըւեալ
Եւ ընտիր գանձուցս Հանդիպեալ,
Եւ յայնմ արէ յոյժ ցանկացեալ
Տեսլեան տեղոյս ես տառապեալ...¹⁸:

ԱՀա այս Հիշատակարանով էլ բացվում է Հարցի պատմության սկիզբը: Գրիգոր Խլաթեցին այստեղ պատմում է, որ 26 տարի շարունակ երազելուց Հետո ի վերջո այցելում է Այրիվանք և ծանոթանում Մխիթար Այրիվանեցու գանձերին՝ գրված այդ այցելությունից 100 տարի առաջ: Հիշատակարանում որոշակի չի սպվում, թե ե՞րբ է գրված եղել Այրիվանեցու Գանձա-

¹⁷ Ձեռ. Հմ. 3540, թերթ 286բ:

¹⁸ Ձեռ. Հմ. 6529, թերթ 4բ: Բերում ենք Հիշատակարանից միայն մի Հատված՝ նկատի ունենալով, որ այն Հրատարակված է Գ. Հովսեփյանի (նշվ. աշխ., էջ 6) և Լ. Խաչիկյանի («ԺԵ դարի Հայերեն ձեռագրերի Հիշատակարաններ», առաջին մաս, Երևան, 1955, էջ 279) կողմից: Հիշատակարանի՝ Այրիվանքին վերաբերող մասը Լ. Խաչիկյանը ներկայացրել է ծանոթության կարգով:

րանը և ե՞րբ է Գրիգորը իլաթեցին տեսել այն: Այս առումով օգտակար է նույն ձեռագրում պահպանված մեկ այլ հիշատակագրություն, որով կարծես լրացվում է առաջին հիշատակարանի միտքը. «Տէր Մխիթարն ՁԼԵ Թրւհին ասացեալ էր զիւր բանսն, և Գրիգոր վարդապետն ի ՊԼՁ Թրւհին Հանդիպեցաւ նորա բանիցն»¹⁹: Այսինքն՝ Մխիթար Այրիվանեցին իր գանձերն ու երգերը գրել է 1286 (ՁԼԵ) թվականին, իսկ Գրիգորը իլաթեցին դրանք տեսել է 1387 (ՊԼՁ) թվականին:

Այս խնդրի հետ է առնչվում նաև նույն ձեռագրում առկա հետևյալ հիշատակագրությունը. «ԻԱ գանձ կայ Տէր Մխիթարայ Այրիվանեցոյն ի գիրքս և այս Բ երգս նորակերտ գրոց և պատկերաց սրբոց: ՁԼԵ»²⁰: Սա արդեն ստույգ վկայություն է այն մասին, որ Մխիթար Այրիվանեցու ժողովածուն պարունակել է 21 գանձ, երկու երգ և գրված է եղել «ՁԼԵ» (1286) թվականին:

Հարց է առաջանում՝ ե՞րբ և որտե՞ղ են գրվել այդ հիշատակարան-հիշատակագրությունները: Ճիշտ է, նրանցից ոչ մեկում որոշակի խոսք չկա դրա մասին, սակայն նրանք բովանդակում են այդ կապակցությամբ օժանդակ որոշ տվյալներ: Այսպես, օրինակ, եթե առաջինում կարդում ենք.

Այլ և գ Գրիգոր մեղաւք լցեալ
եւ արեղայ անուամբ կոչեալ...

ապա հաջորդում Գրիգորն այլևս «արեղայ» չի կոչվում, այլ «վարդապետ» («Գրիգոր վարդապետն»): Ուստի, այդ վերջինն առաջինից այնքան ժամանակով է ուշ գրված, որքան կպահանջվեր արեղայությունից վարդապետություն հասնելու համար (առնվազն մեկ տասնամյակ)²¹: Ըստ այդմ՝ առաջին հիշատակարանը՝ կապված իլաթեցու արեղայություն հետ, հավանաբար գրվել է հենց 1386-1387 թթ., երբ նա եղել է Այրիվանքում և արտագրել է Մխիթար Այրիվանեցու ժողովածուն: Այլ կերպ էլ չէր կարող լինել, որովհետև, ինչպես հասկացվում է նրա հիշատակարանից, ճանապարհորդության նպատակը դա է եղել: Դրանից բացի, Գրիգորը իլաթեցին այն միակ ճանաչված հեղինակն է, որը զբաղվել է հատկապես գանձերի հավաքման, նոր Գանձարան-ժողովածու ստեղծելու ու խմբագրելու գործով:

¹⁹ Ձեռ. հմ. 6529, թերթ 4բ:

²⁰ Եթե պահպանված լիներ լոկ այս տվյալը, ապա նշված ՁԼԵ (1286) թվականին ավելացնելով չափածո հիշատակարանում նշված 100 տարին («Որ յետ Հարիւր ամաց անցեայ»), կատանայինք 1386 թվականը, որը և կլինեիր Գրիգոր իլաթեցու ուղևորության տարին: Սակայն առկա է մեկ տարվա տարբերություն, որը եթե տոմարական հաշիվների հետ չի կապվում, ապա «կլոր հաշիվ» արդյունք է:

²¹ Գրիգոր իլաթեցին վարդապետական աստիճան է ստացել 1390 թվականից հետո՝ Նառատավանքում, Սարգիս Բարունակետից: Տե՛ս Ս. Մարաբյան, Գրիգոր իլաթեցու պատմագիտական երկերը («Պատմա-բանասիրական հանդես», հմ. 2, Երևան, 1977, էջ 128):

Ահա, Գրիգոր իլաթեցու՝ Այրիվանքում ընդօրինակած այդ ձեռագրում է գրվել վերոհիշյալ չափածո հիշատակարանը:

Պետք է նկատել, սակայն, որ այդ հիշատակարանը սկզբում նվիրված է եղել միայն Մխիթար Այրիվանեցուն և Այրիվանքին, իսկ հետո՝ տարիներ անց, շարունակվել է՝ ընդգրկելով նաև 1399 թվականին վերաբերող դեպքերի նկարագրություն.

Ի յոթ Հարիւր Հայոց Թրւհին
Եւ քառասուն և ութ ամին (1399)
Եկեալ աուրքս աշնանային,
Մինչ եղանակն ամառնային...²²:

Նորանալով այս հարցի մեջ՝ տեսնում ենք, որ առ այսօր որպես մեկ ամբողջություն դիտված այս հիշատակարանը, իրոք, բաղկացած է երկու տարբեր մասերից: Սկզբի մասը, որը բուն հիշատակարանն է, գրված է սրտաբուխ, անմիջական տպավորությունների ազդեցությամբ, որպիսին կգրվեր ճանապարհորդությունից անմիջապես հետո և ոչ թե դրանից 12 տարի անց: Չնայած հիշատակարանի երկու մասերը հաջորդությամբ կապակցված են իրար, այնուամենայնիվ, առաջին մասի վերջին տողն ավարտվում է «ամէն» բառով, որը, ինչպես հայտնի է, նաև ավարտ է ազդարարում: Ի վերջո, հիշատակարանի առաջին մասում Գրիգոր իլաթեցին իրեն հիշատակում է միայն արեղայի աստիճանով, մինչդեռ նույն ձեռագրում առկա հիշատակագրություններից վերջինում իրեն կոչում է վարդապետ, որպիսին էր նա հիշատակարանի երկրորդ մասի գրություն ժամանակ:

Հիշյալ նկատառումները մտածել են տալիս, որ հիշատակարանի առաջին մասը գրվել է 1387 թվականին՝ Այրիվանքի ձեռագրից կատարված ընդօրինակության վերջում, որտեղից և հետագայում փոխանցվել է 1399 թվականին իլաթեցու ընդօրինակած մեկ այլ Գանձարանի և վերջից հարստացվել նոր տողերով:

Քանի որ այս հիշատակարանի վերջին մասը, ինչպես և արձակ հիշատակագրություններից մեկը խոսում են Գրիգոր իլաթեցու վարդապետական տարիների մասին և դրանք առկա են մեզ ծանոթ բոլոր կարևոր համարվող ձեռագրերում, ապա այդ ձեռագրերից և ոչ մեկը չի կարող դիտվել որպես Այրիվանքում կատարված ընդօրինակություն: Հետևապես, Գանձարանի նախնական օրինակը կորել է, որի պատճառով էլ գրված ենք ոչ միայն Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանից, այլև անմիջականորեն նրանից կատարված՝ իլաթեցու ընդօրինակությունից: Այս վերջինից կատար-

²² Լ. Նաչիկյան, Ժե դարի Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Ա մաս, էջ 286-288:

ված ընդօրինակութունից է, ահա, որ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերն ու տաղերը մուտք են գործում Գրիգոր Խլաթեցու խմբագրած ընդհանուր բնույթի Գանձարանները և տարածվում: Դրանց հնագույն օրինակները, ինչպես նկատեցինք, քննության ենթակա հմ. 6529, 4011 ձեռագրերն են, որոնցում առկա տվյալների միջոցով էլ կփորձենք պատկերացում կազմել Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի մասին:

Գրիգոր Խլաթեցին, նշելով հանդերձ, որոշակի չի խոսում Այրիվանեցու մասին: Այս առումով ուշագրավ է նրա հիշատակագրութունը, ուր թվարկված է հիշյալ ժողովածուում Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի և տաղերի քանակը և նշված ժամանակը՝ «ՁԼԵ»: Այն հանգամանքը, որ այդ հիշատակարան-հիշատակագրութուններից և ոչ մեկում չի խոսվում նաև ուրիշների ստեղծագործութունների մասին, համոզում է, որ խոսքը վերաբերում է միայն Մխիթար Այրիվանեցու ստեղծագործութուններին ամփոփող ձեռագրին: Այս կարծիքն ավելի հիմնավորվում է Մխիթար Այրիվանեցու չափածո հիշատակարանով, որը պահպանված է հիշյալ նյութերի շարքում և ընդօրինակված է նույն հիմքից²³: Այն ունի բացառիկ նշանակութուն, որովհետև հեղինակի հիշատակարանն է՝ իր ստեղծագործութունների վերաբերյալ: Իսկ դա էլ վկայում է, որ, իրոք, առկա է եղել ուրույն ձեռագիր՝ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերով, տաղերով և նշված հիշատակարանով: Համոզվելու համար դիմենք հիշատակարանի օգնությանը, ուր նկարագրված են ձեռնարկն ստեղծելու որոշ մանրամասնութուններ ու դժվարութուններ.

Ի յախտաժէտ ըստեանց ճընշեալ,
Սպիտակ գինիս այս նոր յայտնեալ,
Տէր Մխիթար ի հոգս անկեալ,
Պրտուղ-պըտուղ գայս հաւաքեալ.
ՅԱստուածաշունչ գրոց առեալ,
Եւ ի բանից սրբոց քաղեալ,
Քան զգումարտակ ի մին շարեալ,
Եւ յեկեղեցոյ կուլըն կախեալ:
Արդ, դուք, որդիք մաւրս այս ընտրեալ,
Որք յետ մեր գայք յարկս այս սըրբեալ.
Զմեզ յիշեցէ՛ք ի յաղաւթեալ,
Գրելով գայս բանքս ի սրբագրեալ: ՁԼԵ (1286)²⁴:

²³ Հմ. 4011, 6529 Գանձարաններից բացի, հիշատակարանը առկա է նաև այդ խմբագրությանը ենթարկված հմ. 3540 և Բրիտանական թանգարանի հմ. 54 Գանձարաններում:

²⁴ Ձեռ. հմ. 6529, թերթ 4բ:

Չնայած հիշատակարանը գրված է երրորդ դեմքով, բայց այն կասկածի չի ենթարկում Մխիթար Այրիվանեցու՝ հիշատակարանի հեղինակ լինելու հանգամանքը: Նախ՝ նրա երեք ընդօրինակութուններում էլ (ձեռ. հմ. 4011, 6529 և 3540) հիշատակարանն ունի խորագիր. «Նորին տեսուն Մխիթարայ ասացեալ», ապա՝ հիշատակարանի առաջին տողերն անպայման հեղինակային խոսք են, որովհետև մեկ ուրիշ անձնավորութուն, իր հեղինակավոր նախորդին դրվատելիս, չէր օգտագործի «ախտաժէտ» (հիվանդոտ) բառը: Միջնադարյան հեղինակներն իրենք էին իրենց կոչում «ախտաժէտ», «սպիկար» և այլն:

Հիշատակարանում Մխիթար Այրիվանեցին գրում է իր հեղինակած գանձերի ստեղծագործական դժվարութունների, Աստվածաշնչից և եկեղեցու քարոզիչների գործերից օգտվելու, առանձին ժողովածու կազմելու և այն եկեղեցուն նվիրաբերելու մասին: Ընթերցողի համար պարզ է դառնում նաև այն, որ հեղինակը խոսում է միայն իր ստեղծագործութուններից բաղկացած Գանձարանի շուրջը:

Ըստ այդմ՝ հավաստի է դառնում, որ Մխիթար Այրիվանեցին անհատական Գանձարան-ժողովածուի հեղինակ է, իսկ Գանձարանն էլ իր թվագրությամբ («ՁԼԵ») հնագույնն է ցայժմ իրենց կառուցվածքով փոքրիչատև Հայտնի դարձող Գանձարաններից:

* * *

Արդ, ի՞նչ կոնկրետ նյութեր է բովանդակել Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանը, և ինչպիսի՞ն է եղել նրա կառուցվածքը՝ գանձարանային նյութերի համակարգի առումով:

Վերևում քննված վկայութունների համաձայն՝ Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանը բաղկացած է եղել 21 գանձից, 2 տաղից և հեղինակային չափածո մեկ հիշատակարանից: Ինչպես տեսանք, այդ նյութերը՝ որպես մեկ ամբողջութուն, համեմատաբար լրիվ են պահպանված հմ. 4011, 6529, ձեռագրերում, ինչպես նաև նրանց խմբին պատկանող մյուս Գանձարաններում: Դրանց մեջ հիմնական կորիզն է հանդիսանում գանձերի այն շարքը, որը շղթայված է մեկ ընդհանուր նախադասութուն կազմող ծայրակապով: Այն, որոշ տարբերութուններով հանդերձ, պահպանված է շուրջ երկու տասնյակի հասնող ձեռագրերում, այնպես որ, այժմ հեշտությամբ կարողանում ենք ճանաչել Մխիթար Այրիվանեցու 21 գանձերից 14-ը, որոնց ծայրակապային շղթան նրանց ներկայացնում է հետևյալ հաջորդականությամբ.

1. «Տէր Մխիթարայ» – Գանձ Աստուածայայտնութեան ճրագալուցին
2. «Վարդայայետի» – Գանձ Պետրոսի Հռոմայ Հայրապետին և Աբիսոն դոմայ սարկաւազին

3. «Բայիւ երգել» – Գանձ սրբոյն Անտոնի անապատական ճգնաւորին
4. «Հինգոտասան» – Գանձ համաւրէն թագաւորաց
5. «Բան քարոզից» – Գանձ Սրբոց Թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ
6. «Այրիվանեցի» – Գանձ սրբոց Հայրապետացն երեք ժողովոյն
7. «Երեւանեցին» – Գանձ Բուն Բարեկենդանին
8. «Հայցէ սիրով» – Գանձ Մաղկազարդին
9. «Զպակասորդք» – Գանձ Ավագ Հինգշաբաթին
10. «Տերունական» – Գանձ թաղման ճրագալուցին
11. «Վկայականաց» – Գանձ Սրբոց Հոփսիմեանց
12. «Տաւնից ասել» – Գանձ որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի Հայրապետի
13. «Սորհրդոցն» – Գանձ համաւրէն մարգարէիցն
14. «Ի փառս Տեառն» – Գանձ համաւրէն կուսանաց և մարտիրոսաց:

Գանձերի այս խումբը ոչ թե գանձերի խառը հավաքածու է, այլ տոնական դասավորութիւն ունեցող մի ամբողջական շարք: Այստեղ ևս, ինչպես և Տոնացուցում, տոնական շարքն սկսվում է «Աստուածայայտութեան ճրագալուցին» տոնով, որին հաջորդում են մեկ միասնութիւն կազմող ծայրակապային շղթայի մյուս գանձերը՝ չխախտելով տոնական կարգը: Ծայրակապային երկրորդ նախադասութիւնում հեղինակը Հայտնում է, որ իր գանձերի այդ խումբը չի ընդգրկում տերունական, վկաների և սրբերի բոլոր տոնները, այլ՝ կա՛մ լրացնում է դրանց պակասը և կա՛մ պակաս է թողնում դրանք՝ խնդրելով լրացնել: Ուստի, բնականաբար, ձեռագրերում Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի միջև, տոնական հաջորդականութեամբ պետք է Հայտնվեին նորանոր գանձեր՝ չխախտելով, սակայն, Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի տոնական շարքը: Եվ իսկապես, մենք այդ տեսնում ենք նրանից հետո մեզ հասած ինչպես հին, այնպես և նոր շրջանի համարյա բոլոր Գանձարաններում: Համոզվելու համար բավական կլինեն հետևել Հմ. 4011 ձեռագրի նկարագրութեան մեջ նշված այդ գանձերի խորագրերին, որոնք միմյանց են հաջորդում տոնական հետևյալ կարգով. «Աստուածայայտութեան ճրագալուցին», «Առաջին աւուր ծննդեանն Բրիստոսի Աստուծոյ մերոյ...» և այլն:

Այսպիսով, մեզ համար պարզ է դառնում, որ Մխիթար Այրիվանեցու ինքնագիր Գանձարանն սկսվել է ընդհանուր ծայրակապ ունեցող 15 գանձանոց շարքով, որը գլխավորել է «Աստուածայայտութեան ճրագալուցին» տոնը: Հայտնի է նաև Գանձարանի վերջին նյութը. դա նրա չափածո հիշատակարանն է, որը նույնպես պահպանվել և հասել է մեզ: Այժմ մնում է պարզել, թե որոնք են Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի մյուս 7 գանձերը,

որոնցով գանձերի քանակը կդառնար 21 և կհամապատասխաներ Գրիգոր Խլաթեցու հաղորդած տվյալներին:

Վերևում քննված ձեռագրային շարքերը մեզ, որպես այդպիսի միավորներ, ներկայացրին 4 գանձ՝ հետևյալ ծայրակապերով.

1. (15) «Մերգան» – Գանձ ապաշխարութեան
2. (16) «Վէշտասանք է» – Գանձ համաւրէն Հայրապետաց Սրբոց
3. (17) «Ճգնաւորք» – Գանձ Սրբոց ճգնաւորացն
4. (18) «Սարգիս գրիչ» – Գանձ Առաքելոցն Պետրոսի և Պաւղոսի:

Այս գանձերից բացի, սակավաթիվ Գանձարաններում հանդիպում են Մխիթար Այրիվանեցու հետևյալ երեք նորահայտ գանձերը ևս, որոնցով ծայրակապերի ընդհանուր շարքից դուրս մնացող և մեզ Հայտնի գանձերի թիվը դառնում է 7 միավոր.

1. (19) «Կիրակէ» – Գանձ Յարութեան
2. (20) «Տէր Մխիթար վ» – Գանձ երրորդ աւուրն գալըստեան Հոգոյ և աւրհնութիւն ձիթոյ
3. (21) «Տէր Մխիթարա» – Գանձ նորակերտ գրոց աւրհնելոց է:

Նշվածներից «Մերգան» ծայրակապը կրող «Վեցերորդ կիրակէին» գանձը հաստատապես Մխիթար Այրիվանեցու հեղինակութեանը դիտելու համար պահանջվում է լրացուցիչ բացատրութիւն: Այն Գանձարանների մեծ մասում անհեղինակ է, սակայն ճանաչված որպես Մխիթար Այրիվանեցու բանաստեղծութիւն: Նման Գանձարաններում Մխիթար Այրիվանեցու անունը, որպես հեղինակի, հիշատակված է ցանկում կամ գանձի տողատակում (ձեռ. Հմ. 424, 2736 և այլն): Բայց նույն «Ապաշխարութեան» գանձը Մաշտոցի անվան Մատենադարանի Հմ. 3540 (1408 թվական)²⁵, Արմաշի վանքի Հմ. 217²⁶ (XVI-XVII դարեր), Բրիտանական թանգարանի Հմ. 54²⁷ (1412 թվական) ձեռագրերում վերագրված է Արիստակեսին՝ «Գանձ ապաշխարութեան յԱրիստակեսէ»: Ընդ որում, վերջին երկուսում Արիստակեսը հիշատակված է որպես «երեց», իսկ «Մերգան» ծայրակապը դիտվել է իբրև հատուկ անուն և գրանցվել անձնանունների ցանկում:

Առ այսօր բանասիրութեանը Հայտնի է Գանձարանների և Մաշտոցների մեջ մտած Արիստակես անունով միայն մեկ հեղինակ-ողբասաց, որն ապրել է XVI դարից առաջ: Այս հեղինակից պահպանվել է «Ողբ մեռելի» կամ «Տաղ ննջեցելոց» միակ ստեղծագործութիւնը՝ բավական շատ ընդօրինակված Մաշտոցներում և Գանձարաններում: Ողբի ծայրակապը հոգում է

²⁵ Ձեռ. 3540, թերթ 93ա:

²⁶ Հ. Թոփճեան, Ցուցակ ձեռագրաց Արմաշի վանքին, Վենետիկ, 1962, էջ 437:

²⁷ St' u Conybeare Fr., A Catalogue of the Armenian Manuscripts of the British Museum, London, 1913, p. 119:

«Երգ Արիստակեսի»²⁸: Հավանական է, որ «Ապաշխարութեան» գանձի Հեղինակ Հիշատակվող Արիստակեսը նույնն է այս Արիստակեսի Հետ: Ինչպես ցույց է տալիս ուսումնասիրությունը, նրա՝ որպես «Ապաշխարութեան» գանձի Հեղինակի մասին եղած նշումն էլ արդյունք է ընդօրինակման ժամանակ թույլ տրված սխալի: «Ապաշխարութեան» գանձի Հնագույն օրինակի Հանդիպում ենք Հմ. 4011 Գանձարանում՝ «Գանձ վեցերորդ կիրակէին» խորագրով, առանց Հեղինակի անվան Հիշատակման: Պետք է նկատել, որ նույն Գանձարանում այս կերպ են ընդօրինակված նաև Մխիթար Այրիվանեցու մնացյալ գանձերը, բացառյալ երկուսի: Իսկ Արիստակեսին գանձի Հեղինակ Հիշատակող նշված երեք աղբյուրներից Հնագույնը Հմ. 3540 Գանձարանն է, որի Հիմքում, ինչպես վերևում ասացինք, ընկած է Հմ. 4011 Գանձարանը: Նշանակում է, Հմ. 3540 ձեռագրի գրիչը ձեռքի տակ ունեցել է Հմ. 4011-ից բացի այլ, մեզ անհայտ աղբյուր: Այդ է վկայում նաև Հետևյալ Հանգամանքը. Հմ. 3540 Գանձարանում այս գանձն ընդօրինակված է երկու անգամ՝ սկզբում՝ «Գանձ ապաշխարութեան յԱրիստակիսէ» խորագրով, ապա, ինչպես Հմ. 4011-ում՝ «Գանձ վեցերորդ կիրակէին»:

Գրիչը, օգտվելով երկու տարբեր աղբյուրներից, նկատել է, որ տարբեր խորագրերի տակ կրկնվում է նույն գանձը և բավարարվել է միայն վերջինում նշելով սկզբնատողը: Հնարավոր է կարծել, որ այդտեղ տեղի է ունեցել ինչ-որ շփոթմունք, մանավանդ որ Արիստակեսին գանձի Հեղինակ ճանաչող մյուս աղբյուրը Բրիտանական թանգարանի Հմ. 54 ձեռագիր Գանձարանն է (1412 թ.) և Հանդիսանում է նույն Հմ. 3540 Գանձարանի կրկնօրինակությունը²⁹: Ինչպես Հայտնում է Հմ. 54 Գանձարանի գրիչ Վրթանես արեղան: ձեռագիրն ընդօրինակվել է Արծրունյաց գավառի Կոճերաց վանքում «...առ ոտս տէր Հովհաննէս վարդապետի», որը, Հավանաբար, Հմ. 3540 ձեռագրի գրիչ Հովհաննէսն է: Դասելով երկու ձեռագրերի բովանդակությունն նույնությունից և զրանց ընդօրինակման ժամանակաշրջանից՝ կարելի է ասել, որ Հմ. 3540 ձեռագիրն է Հիմք Հանդիսացել Բրիտանական թանգարանի Հմ. 54 Գանձարանի Համար³⁰: Նշված գանձը Մխիթար Այրի-

վանեցու ստեղծագործությունների թվում դասելու Համար կարևորություն է ներկայացնում այդ գանձի տաղաչափական, ոճական և լեզվական կողմերի ակնառու նույնությունը Մխիթար Այրիվանեցու այլ գանձերի Հետ: Որպեսզի պատկերն ափելի պարզ լինի, Համեմատենք «Ապաշխարութեան» գանձի երկու Հատվածները Մխիթար Այրիվանեցու տարբեր գանձերից վերցված Հատվածների Հետ:

<p>Գանձ ապաշխարութեան</p> <p>Բարուն փայլեցեր, Աւրէնս ուսուցէր, Պահօք պընտեցեր:</p> <p>Նոր աթոռ փառաց, Նոր երկին բարձանց, Նոր արփի վառած:</p> <p>(Ձեռ. Հմ. 424, թերթ 79բ, 80բ)</p>	<p>Գանձ առաքելոցն Պետրոսի և Պաղոսի</p> <p>Բարուն փայլեցեր, Չփառս բո ցուցէր, Չոր պատրաստեցեր:</p> <p>(Ձեռ. Հմ. 3540, թերթ 29բ)</p> <p>Գանձ Զատկի ճրագալուցին</p> <p>Նոր լուսով վառեալ, Նոր զարդ պըճնեալ, Նոր երգ պար առեալ:</p> <p>(Ձեռ. Հմ. 424, թերթ 128բ)</p> <p>Գանձ որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի</p> <p>Նոր թագ պետական, Նոր զահ աննման, Նոր քեզ Հարսնարան:</p> <p>(Ձեռ. Հմ. 3540, թերթ 229ա)</p>
--	---

Նկատենք, որ Մխիթար Այրիվանեցու 21 գանձերից 19-ը գրված են այս նույն յամբ-անապետյան 5-վանկանի ոտքերով:

Բերված Համեմատությունն իսկ իրավունք է տալիս Մխիթար Այրիվանեցուն ճանաչելու իբրև սույն գանձի Հեղինակ: Գանձի «Մերզան» ծայրակապը մնում է անբացատրելի:

«Կիրակէ» ծայրակապով գանձը նվիրված է «Յարութեան» տոնին, որը երգվելու էր կիրակի օրը: Այդ էլ մատնանշում է գանձի «Կիրակէ» ծայրակապը: Այն մեզ Հայտնի է միայն Տերտեր Երևանցու 1341 թվականին Կաֆայում ընդօրինակված ձառընտրից³¹ (գրված Մխիթար Այրիվանեցու մահից մոտավորապես 40 տարի Հետո) և Հմ. 7785 Գանձարանից³²: Երկու գրչագրերում էլ գանձի խորագիրն է «Քարոց Յարութեան Քրիստոսի, ի

²⁸ Հ. Աճառյանի «Հայոց անձնանունների բառարանում» (Հատ. 1, Երևան, 1942, էջ 281) այս Արիստակեսը իր միակ ստեղծագործությունը ներկայացված է որպես կրեք տարբեր անձեր: Այնտեղ կարդում ենք. «22. Արիստակես վրդ. տաղասաց ունի գանազան տաղեր (ժև դա՞ր). տե՛ս Տաշեան, Յուզյակ 1065ա: - ...Կա և Արիստակես, որ գրել է Ողբ Մեսիխի (Ձեռ. Դաղեան, Ա., 48): 23. Արիստակես գանձասաց, իր գանձերից մեկը տե՛ս ձեռ. Դաղեան, Ա., 25ա...»: Հ. Աճառյանի նշած աղբյուրներում Հիշատակվում է նույն Արիստակեսը՝ «Ողբ մեսիխի» ստեղծագործության մասին:

²⁹ Նկատի չունենք Հմ. 3540 ձեռագրի առաջին պրակը (էջ 1-10), որը XVII դարի Տաղարանի պատահիկ է:

³⁰ Երկու ձեռագրերում Մխիթար Այրիվանեցուն վերաբերող նյութերը Համապատասխանում են միմյանց թե՛ տոնների շարքով, թե՛ քանակով: Խախտված է միայն Հմ. 54 ձեռագրում «Մերզան» ծայրակապով «Ապաշխարութեան» գանձի տեղը:

³¹ Ձեռ. Հմ. 8030, թերթ 363բ-366բ:
³² Ձեռ. Հմ. 7785, թերթ 280բ-283բ:

Մխիթարայ վարդապետէ»: Ձեռ. Հմ. 7785-ում այս գանձի հետ ընդօրինակված է Մխիթար Այրիվանեցուց ևս 12 գանձ, որոնցից 9-ի խորագրերում հեղինակը հիշատակվում է «ի Մխիթարա վարդապետէ» ձևով:

«Տէր Մխիթար վ» ծայրակապով «Երրորդ աւուրն գալըստեան Հոգոյ է և աւրհնութիւն ձիթոյ» գանձն ամբողջութեամբ հանդիպում է Հմ. 4844 Գանձարանում³³, իսկ սկսած երկրորդ տնից՝ «Գանձ ձեռնադրութեան» վերնագրով (սկ. «Մինչ ի յերից անձանց անհիւթոյ...»), կա Հմ. 3555 ձեռագրում³⁴: Այս վերջին օրինակը Վիեննայի Հմ. 888 ձեռագրում ներկայացված է որպես տաղ³⁵: Գանձը իր բովանդակությամբ կարող է օգտագործվել միաժամանակ և՛ Գանձարաններում տերունական «Հոգոյ գալըստեան» տոնի, և՛ Մաշտոցներում՝ ձեթ օրհնելու և ձեռնադրութեան արարողությունների ժամանակ:

«Տէր Մխիթարա» ծայրակապը կրում է «Նորակերտ գրոց աւրհնելոց» գանձը, որը ամբողջությամբ պահպանված է Մատենադարանի Հմ. 4844 Գանձարանում: Այն նշված է նաև Հմ. 3555 ձեռագրի ցանկում, սակայն բնագիրը չի պահպանվել՝ ձեռագրից թերթեր ընկած լինելու պատճառով: Գանձը իր բովանդակությամբ մաշտոցային է և գրված է հատուկ Մաշտոցի մեջ մտնող «Կանոն աւրհնութեան նորակերտ գրոցի» համար:

Նշված յոթ գանձերից առաջին 4-ը ձեռագրերում համարյա ամենուր հանդիպում են ծայրակապերի հիշյալ շարքի հետ միասին և իրենց ընդգրկած տոներով կոչված են կարծես լրացնելու հիմնական խումբը:

Այսպիսով, ծայրակապերի ընդհանուր շարքից դուրս գանձերի թիվը դառնում է 7 միավոր, որով էլ Գանձարաններում Մխիթար Այրիվանեցու անունով հայտնի գանձերը հավասարվում են 21-ի: Բայց արդյո՞ք հենց այդ 21 գանձերն են տեղ գտել Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանում: Այս հարցի քննությունը կանդրադառնանք ստորև՝ Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի կազմավորման տեղի և ժամանակի խնդիրները շուրջ խոսելիս:

Ինչպես հայտնի է, Մխիթար Այրիվանեցին 1280-ական թթ. զբաղեցրել է Այրիվանքի արքեպիսկոպոսի աստիճանը: Գանձարանն էլ նա, հավանաբար, գրել է Այրիվանքում կատարվող եկեղեցական արարողությունների համար: Այս կապակցությամբ որոշ տողեր կան «Համաւերէն ճգնաւորաց» գանձում, ուր բանաստեղծը հիշատակում է իրենց տաճարում աղոթող իշխանին և նրա զավակներին.

Մեր նախագահի,
Տէր և արքայի
Քոյոց ծառայի.
Մերոյս իշխանի,
Իւրոց զաւակի
Եւ հարագատի,
Որք յայս տաճարի
Էն ի յաղաւթի
Յամենայն տեղի³⁶:

Կարծում ենք, որ Մխիթար Այրիվանեցին նկատի է ունեցել Պոռչ իշխանին, որովհետև նրան հաջորդող Պապաք իշխանը (Պոռչ իշխանի որդին) զավակներ չունենր³⁷: «Տաճար» հասկացությունը տակ, ամենայն հավանականությամբ, պետք է հասկանալ Այրիվանքը, որը ծաղկում էր ապրում հատկապես այդ շրջանում, հանդիսանում էր Պոռչյանների իշխանության հոգևոր կենտրոններից նշանավորը և վայելում էր մեծ իշխանի սերն ու հովանավորությունը:

Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի թվականի շուրջը դարձյալ ուղղակի տվյալներ չունենք, սակայն նրա հիշատակարանից պահպանվել է վերևում քանիցս հանդիպող «ՉԼԵ» թվականը, որը ցարդ դիտված է որպես Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի ավարտման թվական: Հարց է առաջանում. արդյո՞ք այն չի վերաբերում նաև գեթ այն գանձերի ստեղծման ժամանակին, որոնք ծայրակապով շղթայված են միմյանց, ուստի և գրված են միևնույն ժամանակամիջոցում: Այս առումով ուշագրավ է այն հիշատակագրությունը, որն ասում է. «Տէր Մխիթարն ՉԼԵ թըւին ասացեալ էր իւր բանսն»: Դա, ըստ էության, խոսում է գանձերի ստեղծման ժամանակի մասին: Փաստերը հիմք են տալիս հավաստի համարել նաև այս տվյալը: Այսպես, օրինակ, Մխիթար Այրիվանեցու հիմնական գանձաշարքի «Սրբոց հայրապետացն երեք ժողովոյն» գանձում հիշատակվում են Լևոն թագավորի և Հակոբ կաթողիկոսի անունները.

Մագումն եղջերին,
Մերում Լևոնին,
Փառք տեսուն Յակորին³⁸:

³³ Ձեռ. Հմ. 4844, թերթ 139-141բ:

³⁴ Ձեռ. Հմ. 3555, թերթ 2:

³⁵ Հ. Ոսկյան, Ցուցակ Հայերէն ձեռագրաց Մխիթարեան մատենադարանին ի Վիեննա, Հատ. Բ, Վիեննա, 1963, էջ 469ա:

³⁶ Ձեռ. 4068, թերթ 219ա:

³⁷ Գ. Հովսեփյան, Խաղրակիսանք կամ Պոռչեանք հայոց պատմութեան մէջ, էջ 76:

³⁸ Ձեռ. Հմ. 4068, թերթ 299բ:

Վերջինս անպայման Հակոբ Ա Կլայեցիին է (1268-1286թթ.), որի կաթողիկոսութիւնն տարինները համապատասխանում են Լևոն Բ թագաւորի գահակալման տարիներին (1276-1289թթ.): Հետեապես, այդ գանձի ժամանակը պետք է որոնել 1276-1286թթ. միջև: Եվ քանի որ արդեն մի ուրիշ վկայութիւն ունենք 1286 թվականի օգոստիս, ուստի այս գանձը գրված է 1286-ին:

Նույն անձանց անունները հիշատակված են նաև «Գանձ համալրէն թագաւորացում»³⁹ նորից հաստատելով նույն կարծիքը:

Ուշագրավ է սակայն, որ ծայրակապային շարքի մեկ այլ միավորում՝ «Մննդյան ճրագալուցին» գանձում, Մխիթար Այրիվանեցիին հիշատակում է արդեն Կոստանդին կաթողիկոսին:

Չարդ փառաց շնորհեա,
Տէրն Կոստանդեա,
Հոգով զարդարեա⁴⁰:

Հեղինակն այստեղ նկատի ունի կա՛մ Կոստանդին Ա Բարձրբերդցուն (1221-1267թթ.), կա՛մ Կոստանդին Կատուկեցուն (1286-1289թթ.): Քանի որ այս գանձը գլխավորում է ծայրակապային շղթան (որում առկա գանձերը գրված են միանգամից և նույն տարում) և այստեղ էլ առկա են առաջին երկու գանձերը՝ գրված 1276 թվականից հետո, գտնում ենք, որ գանձում հիշատակված Կոստանդինը անպայման Կատուկեցին է:

Արդ, ինչպե՞ս բացատրել միևնույն գանձաշարքում երկու տարբեր կաթողիկոսների հիշատակման հարցը: Եղած հակասութիւնը հարթվում է, երբ նկատի ենք առնում, որ Կոստանդին Կատուկեցին Հակոբ Կլայեցուն հաջորդել է նույն 1286 թվականին: Անկախ այստեղ առկա բացատրութեան կարոտ որոշ մանրամասնութիւններից, կարող ենք ասել, որ 1286 (ՉԼԵ) թվականը վերաբերում է նաև գանձերի հորինման ժամանակին:

Այսպիսով, եթե Հեղինակի վերջաբան-չափածո հիշատակարանից հետո գրված «ՉԼԵ» թվականը ազդարարում է Գանձարանի ավարտը, իսկ Գանձարանի առաջին «Մննդյան ճրագալուցին» գանձն էլ գրված է նույն թվականին, ապա այդ նույն ժամանակ գրված պետք է լինեին նաև այն գանձերը, որոնք գետեղված են եղել նշված գանձի և հիշատակարանի միջև:

Հնարավոր է, որ այդ թվականին են գրվել նաև գանձերի հիմնական խմբի հետ միասին հանդիպող, վերևում նշված չորս գանձերը: Սակայն այդ նույնը չենք կարող ասել Մխիթար Այրիվանեցու երեք նորահայտ գանձերի («Գանձ Յարութեան», «Գանձ նորակերտ գրոց աւրհնելոց է», «Երրորդ

³⁹ Նույն տեղում, թերթ 294բ:

⁴⁰ Ձեռ. Հմ. 424, թերթ 20բ:

աւուրն գալստեան Հոգոյ և աւրհնութիւն ձիթոյ») վերաբերյալ, քանի որ նրանցից վերջինում Մխիթար Այրիվանեցիին հիշատակում է Ստեփանոս Օրբելյանի հորեղբայր իշխան Սմբատ Օրբելյանին:

«ՁՍմբատ իշխանն մեր Աւրպելեան,
Յաղթող արա խաչին քո անուան...»⁴¹:

Հայտնի է, որ Սմբատ Օրբելյանը իշխել է 1253-1273թթ., ուրեմն գանձը գրված պետք է լինի այդ ընթացքում, այսինքն՝ ավելի վաղ, քան 1286 թվականը: Հետևաբար, հնարավոր է մտածել, որ դա ևս կարող էր լինել Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանում, որովհետև գրված է նրա ստեղծումից առաջ:

Մյուս երկու գանձերի գրութեան ժամանակի մասին առայժմ որոշակի կարծիք հայտնել չենք կարող, չնայած կարելի է ենթադրել, որ դրանք ևս գրվել են մինչև 1286 թվականը և գտնվել են քննվող Գանձարանի կազմում: Մասնավորապես որ վերջին երկուսը Գանձարան են մուտք գործել Գրիգոր Խլաթեցու՝ Այրիվանեցի ճանապարհորդութիւնից հետո:

Նշված 21 գանձերն էլ, հավանաբար, ներկայացնում են այն ստեղծագործութիւնները, որոնք եղել են Մխիթար Այրիվանեցու անհատական ժողովածուում և որոնց մասին հիշատակում է Գրիգոր Խլաթեցին իր հիշատակարանում:

Անդրադառնանք Մխիթար Այրիվանեցու Հեղինակած տաղերին:

Վերևում խոսվեց այն մասին, որ, Գրիգոր Խլաթեցու հաղորդման համաձայն, Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանում եղել է երկու երգ: Դրանք նշված երեք Գանձարաններում (Հմ. 6529, 4011, 3540) տեղ գտած օրհնութեան երգեր են, որոնք Հմ. 6529 ձեռագրի հիման վրա հրատարակել է Գ. Հովսեփյանը՝ ներկայացնելով իբրև գանձեր: Ահա նրանց խորագրերը, սկզբնատողերն ու ծայրակապերը.

1. Տէր Մխիթարայ ասացեալ վասն պատկերաց սրբոց – Մին միածին Հաւր Որդի... («Մխիթար»),
2. Նորին տեառն Մխիթարայ հոգելի և բանիբուն վարդայպետի ասացեալ վասն աւրհնութեան նորակերտ գրոց – Մեծապայծառ ցրն-ծուկեամբ... («Մխիթար»):

Սրանցից բացի, ձեռագրերից մեզ հայտնի դարձան նրան պատկանող ևս երկու տաղեր.

3. Տէր Մխիթարայ Այրիվանեցոյ – Արքայն երկնից խոնարհեալ... («Ա-Ք»):

⁴¹ Մատենադարան, ձեռ. Հմ. 5366, թերթ 4ա-5բ, ձեռ. Հմ. 7097, թերթ 136բ-138ա:

4. **Տաղ փոխման սուրբ Աստուածածնի ի Մխիթար վարդապետէ – Սուրբ Աստուածածնին կուսին...**

Առաջին տաղը մեզ Հայտնի է Մատենադարանի Հմ. 8366, 7097 և Ջմմառի վանքի Հմ. 85 ձեռագրերից: Հմ. 8366, 7097 ձեռագրերում⁴² յուրաքանչյուր երկու տողից հետո այն ունի օտար կրկնակ (պարսկերեն և թուրքերեն լեզուներով)՝ հայերեն տողերի հյուսմամբ:

Պարսկերեն	Թուրքերեն
Փի[դ]ար ի փսար ջա[ն],	Աթայ աղլան ջան առի,
Հայր և Որդի, Հոգի [Սուրբ],	Հայր, Որդի, Հոգի Սուրբ.
Յիսէ ի փսարի խուղայ.	Յիսէ աղլան ի թանդրի,
Յիսուս, Որդի Աստուծոյ:	Յիսուս, Որդի Աստուծոյ:

Ջմմառի վանքի Հմ. 85 ձեռագրում տաղն ազատ է օտար տողերից⁴³: Այս հանգամանքը (նաև գրականությունից Հայտնի նման օրինակներ)⁴⁴ վկայում են, որ պարսկերեն և թուրքերեն կրկնակները տաղին կցվել են հետագայում և հեղինակի հետ կապ չունեն:

Դատելով բովանդակությունից, ուր գովերգվում է Քրիստոսի ծնունդը՝ հնարավոր է կարծել, որ տաղը գրվել է Մանդյան որևէ գանձի համար: Այս տաղին առաջին անգամ հանդիպում ենք Գրիգոր Նյախեցու վաղ շրջանի Հմ. 8366 գրչագրում: Ենթադրելի է, որ այն եղել է Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանում, որին նախապես ծանոթ լինելով՝ Գրիգոր Նյախեցին չի ընդօրինակել, ուստի և այն դուրս է մնացել նրա՝ վերոնշյալ խմբագրություններից:

Հաջորդ տաղի (4-րդ) հնագույն օրինակը Հմ. 4011 Գանձարանն է: Այստեղ տաղը կազմված է 4 տնից: Հետագա ձեռագրերում այն հանդիպում է ընդօրինակված նաև 14 տնով: Ուշագրավ է, որ Հմ. 3540, 425 Գանձարաններում տաղի չորրորդ տնից հետո գրված է. «Յորդորակ ի Գրիգոր վարդապետէ»⁴⁵, իսկ Մատենադարանի Հմ. 5951⁴⁶ և Արմաշի վանքի Հմ. 219 ձե-

ռագրերում⁴⁷, դարձյալ չորրորդ տնից հետո, որոշակիորեն Գրիգորը ներկայացված է որպես հեղինակ՝ «Գրիգոր է սա»: Գրիգոր Նյախեցու ինքնագրով մեզ հասած Հմ. 5328 ձեռագրում տաղի երկրորդ մասի մոտ կարդում ենք «փոխէ ձայնն»⁴⁸, որը վկայում է, որ տաղի երկու մասերը երգվել են տարբեր եղանակներով: Այս նշումներն անկասկած են դարձնում տաղի՝ երկու տարբեր հեղինակների պատկանելի: Քննությունը ցույց է տալիս, որ առաջին չորս տան հեղինակն է Մխիթար Այրիվանեցին, իսկ շարունակությունը կազմող 10 տների հեղինակը՝ Գրիգորը: Վերջինս, ամենայն հավանականությամբ, Նյախեցին է, որի միջամտությունը Մխիթար Այրիվանեցու գանձերին և տաղերին, ինչպես կտեսնենք ստորև, բացառված երևույթ չէ:

Մխիթար Այրիվանեցու այս տաղը իր ներկա վիճակով ծայրակապ չունի: Նրանից մեզ Հայտնի չէ տաղին համապատասխան դանձ: Աստվածածնին նվիրված տաղը, ինչպես նշեցինք, առաջինը հանդիպում ենք Գրիգոր Նյախեցու՝ Այրիվանեցից հետո խմբագրած Հմ. 4011 Գանձարանում, որտեղից էլ եզրակացնում ենք, որ այն փոխառված է Մխիթար Այրիվանեցու անհատական Գանձարանից:

Այս չորս տաղերից բացի, Մխիթար Այրիվանեցու հեղինակությանն է վերագրված նաև «Տաղ ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի» բանաստեղծությունը, որը Գանձարաններում հանդիպում է անհեղինակ: Սակայն Արմաշի վանքի Հմ. 219 ձեռագրում այն համարված է Տեր Մխիթարի գործ. «Տաղ Ա. Աստուածածնին ի տէր Մխիթարայ»⁴⁹ (սկզբ. – «Աստուածածին մայր լուսոյ»): Տաղի ծայրակապը կազմում են այբուբենի «Ա-ժ» տառերը: Ուշագրավ է, որ նույն ձեռագրում այս տաղին հաջորդում է Մխիթար Այրիվանեցու «Ս. Աստուածածին կուսին...» տաղի երկրորդ կեսը՝ իբրև հորդորակ «Գրիգորի է սա» նշումով: Նույն տաղը Մատենադարանի Հմ. 423 ձեռագրում վերագրված է Արիկ Կոստանդինին՝ «Տաղ ի Արիկ Կոստանդնայ»⁵⁰: Տաղի հեղինակային հարցը ճշտելու համար մեզ պակասում են մատենագիտական տեղեկություններ:

Ջմմառի վանքի XVI-XVII դդ. Հմ. 82 ձեռագրում պահպանվող «Մեղայ Քեզ Քրիստոս Աստուած ապաւէն...» սկզբնատողով ապաշխարության տաղին կցված է կաֆա, ըստ որի՝ տաղի հեղինակ պետք է լինի Մխիթար Այրիվանեցին:

«Տաղ ասացեալ Մխիթարի,
Այրիվանաց առաջնորդի,

⁴² Ձեռ. Հմ. 8366, թերթ 4ա-5բ, ձեռ. Հմ. 7097, թերթ 136բ-138ա:
⁴³ Մ. Քեչիչյան, Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Ջմմառի վանքի, Վիեննա, 1964, էջ 167:
⁴⁴ Այսպիսի օրինակ է հիշեցնում Գրիգոր Նարեկացու «Գոհար վարդն վառ առեալ...» տաղի նմանութեամբ գրված «Աստուածածին» երգը: Այն ունի հետևյալ օտար կրկնակը.
 Թուրանանի գանթէ,
 Թուրանանի գանթէ,
 Ջանթէ թէ գանթէ
 (Ձեռ. Հմ. 3595, թերթ 61բ):
⁴⁵ Ձեռ. Հմ. 3540, թերթ 243բ, ձեռ. Հմ. 425, թերթ 304բ:
⁴⁶ Մատենադարան, ձեռ. Հմ. 5951, թերթ 315բ:

⁴⁷ Հ. Թոփճեան, Ցուցակ ձեռագրաց Արմաշի վանքին, էջ 444:
⁴⁸ Ձեռ. Հմ. 5328, թերթ 251ա:
⁴⁹ Հ. Թոփճեան, Ցուցակ ձեռագրաց Արմաշի վանքին, էջ 444:
⁵⁰ Ձեռ. Հմ. 423, թերթ 221ա:

Աստուածարան վարդապետի.
Որ մականուամբն Գոշ կոչի...» և այլն⁵¹:

Այստեղ Մխիթար Այրիվանեցին շփոթված է Մխիթար Գոշի հետ: Փաստորեն, դարձյալ գործ ունենք նույն կաֆայի հետ, որը կցված է Մխիթար Այրիվանեցու «Ապաշխարութեան» գանձին (տե՛ս վերևում): Տարբերությունը միայն նրանում է, որ «գանձ» բառն այստեղ փոխարինված է «տաղով»: Այս երևույթը բացատրում ենք հետևյալ կերպ: Ուշ շրջանի Գանձարաններից մեկում (Զմմառի վանքի հմ. 81 ձեռագիր) Մխիթար Այրիվանեցու «Ապաշխարութեան» գանձին հաջորդում է նշված համանուն տալը՝ սկզբում ունենալով գանձի համար գրված կաֆան⁵²: Ըստ երևույթին, Մխիթար Այրիվանեցու «Ապաշխարութեան» այդ գանձին հետագայում կցվել է համապատասխան տաղ, իսկ հետո անջատվել նրանից՝ վերցնելով նրա հեղինակի անունը: Այդպիսի ենթադրություն հիմք է տալիս, օրինակ, Զմմառի վանքի վերոնշյալ հմ. 81 Գանձարանը: Այստեղ նշված գանձն ու տաղը երևան են դալիս միասին՝ որպես երգային մի ամբողջություն՝ սկզբից ունենալով գանձին համապատասխան կաֆա: Ահա այդ կամ նման մի ուրիշ ձեռագրից է, հավանաբար, օգտվել հմ. 82 ձեռագրի գրիչը իր Տաղարանը կազմելիս՝ վերցնելով միայն տաղը և կաֆան՝ մասնակի փոփոխությամբ:

Անշուշտ, հնարավոր կլինեն կարծել, թե հենց սկզբից էլ այդ տաղը նշված գանձի մասն է եղել՝ գրված Մխիթար Այրիվանեցու ձեռքով, եթե տաղը չունենար ավելի ուշ ժամանակների պատկանելու տվյալներ: Մեզ այնպես է թվում, որ նրա հեղինակը Մխիթար Մեղրեցին է, որովհետև այն զգալի նմանություն ունի նրա «Մարախյորեն շուրջանակի» սկզբնատողով և «Մխիթար» ծայրակապով տաղի հետ: Այս առումով ուշագրավ է, որ Մատենադարանի հմ. 7717 ձեռագրում (թերթ 89բ) այդ երկու տաղերը հաջորդում են միմյանց: Ընդ որում «Մարախյորեն շուրջանակի...» տաղի հեղինակային պատկանելության հարցում սխալ է թույլ տվել Լ. Ոսկյանը, որն այն վերագրել է Մխիթար Այրիվանեցուն⁵³: Ձեռագրերի ուսումնասիրությունը պարզում է, որ Մխիթար Մեղրեցին է և՛ այդ, և՛ մի քանի ուրիշ տաղերի հեղինակը⁵⁴:

Այսպիսով, հայտնի է դառնում, որ Մխիթար Այրիվանեցու անհատական Գանձարանում եղել են և՛ գանձեր, և՛ տաղեր:

Այժմ, երբ ունենք բավարար տեղեկություններ նրա Գանձարանի բովանդակության մասին, կարող ենք անդրադառնալ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի և տաղերի հարաբերությանը՝ գանձարանային համակարգի առումով, որը և ցույց կտա նրա Գանձարանի բնույթը:

Ինչպես հայտնի է, Գանձարան-ժողովածուներն իրենց վերջնական տեսքը ստանալուց առաջ անցել են զարգացման երկար ուղի, որը մինչև օրս ուսումնասիրված չէ: Հայտնի է միայն, որ նախնական շրջանից հետո Գրիգոր Նլախեցու խմբագրությունը ստեղծվեցին որոշակի համակարգ ունեցող Գանձարաններ: Այստեղ, որպես կանոն, նյութերը դասավորված են ըստ եկեղեցական տոնական կարգի, ամեն տոնին նվիրված է մեկ գանձ, իսկ այդ գանձին կցված է մի տաղ՝ իր հորդորակով, հաճախ էլ՝ մեղեդիով:

Եղել են Գանձարաններ, որոնց մեջ տեղ են գտել կամ միայն գանձեր, կամ էլ գանձեր և տաղեր, բայց գանձերը գետեղված են եղել Գանձարանի սկզբի մասում, իսկ տաղերը՝ վերջում: Հանդիպում են նաև այլ սկզբունքով կազմված Գանձարաններ⁵⁵:

Իսկ ինչպիսի՞ն է եղել Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանն այս առումով: Գանձարանների ուսումնասիրությունից պարզվեց, որ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի հիմնական խումբը չունի իր համակարգին համապատասխան տաղեր, ուստի չենք կարող մտածել նրանց փոխառնչության մասին: Նրա անհատական Գանձարանը, սակայն, պատկանել է Գանձարանների այն խմբին, որտեղ գանձերից բացի եղել են և տաղեր՝ գետեղված վերջում: Դրանք վերոնշյալ «Վասն աւրհնութեան նորակերտ գրոց», «Վասն պատկերաց սրբոց», Քրիստոսին և Աստվածածնին նվիրված չորս բանաստեղծություններն են: Նշվածներից վերջին երկուսը, գրված լինելով տերունական գանձերին կից երգելու համար, չունեն իրենց համապատասխան գանձերը:

Ինչ վերաբերում է այդ Գանձարանում գտնվող օրհնության երկու երգերին՝ «Վասն պատկերաց սրբոց» և «Վասն աւրհնութեան նորակերտ գրոց», ապա դրանք, մասամբ կապվելով գանձերի հետ, մեր առջև բացում են մեկ այլ ուշագրավ երևույթ՝ կարոտ հատուկ բացատրության:

Մխիթար Այրիվանեցու «Նորակերտ գիրք օրհնելոյ» գանձը (ձեռ. հմ. 4844) այլ ձեռագրերում (ձեռ. հմ. 6529, հմ. 4011, հմ. 3540) ունի իր համապատասխան («Վասն աւրհնութեան նորակերտ գրոց») տաղը: Առավել ուշագրավ է այն, որ այս նույն ձեսի համար Մաշտոցներում Մխիթար Այրիվանեցու անունով կա նաև «Աղօթք նորակերտ գիրք աւրհնելոյ»⁵⁶, որն էլ

⁵¹ Մ. Քեչիչյան, Ցուցակ հայերի ձեռագրաց Զմմառի վանքի, էջ 150, ձեռ. 82:

⁵² Անդ. էջ 134, ձեռ. հմ. 81:

⁵³ Լ. Ոսկյան, Ցուցակ հայերի ձեռագրաց ի վիեննա, հատ. Բ, էջ 1052 (ձեռ. հմ. 1042):

⁵⁴ Մատենադարան, ձեռ. հմ. 3987, թերթ 229բ - 331: Բ. Սարգսյան, Մայր ցուցակ հայերեն ձեռագրաց, հատ. Գ, էջ 445 (ձեռ. 1086):

⁵⁵ Ա. Քյոչկերյան, Գրիգոր Նարեկացու գանձերն ու Գանձարանների սկզբնավորումը («Բանբեր Մատենադարանի», հմ. 10, Երևան, 1971, էջ 58-59):

⁵⁶ Ձեռ. հմ. 3987, թերթ 229բ:

Համոզում է, թե Մխիթար Այրիվանեցին այդ երեք միավորները գրել է որպես մեկ ամբողջութան մասեր: Ուստի ճիշտ են Բ. Սարգիսյանն ու Գ. Հովսեփյանը, երբ Մխիթար Այրիվանեցուն են վերագրում գրքի օրհնութայն այդ կարգավորությունը⁵⁷: Սա հիմք է տալիս մտածելու, որ Մխիթար Այրիվանեցին ունեցել է գանձից և տաղից բաղկացած որոշ միավորներ, բայց ոչ թե տոնական-գանձարանային, այլ ծիսական-մաշտոցյան բնույթով: Իսկ դա ենթադրել է տալիս, որ Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանում պահպանված են այդ տաղից բացի, ծիսական բնույթի մյուս տաղի («Վասն պատկերաց սրբոց») համար ևս կարող էր գրված լինել գանձ, իսկ («Աւրհնութիւն ձիթոյ») գանձի համար՝ տաղ, որպիսիք, սակայն, մեզ հայտնի չեն: Դրանք միաժամանակ հուշում են Մխիթար Այրիվանեցու ստեղծագործությունների մի ուրիշ խմբի հավանական գոյություն մասին՝ գրված ծիսական արարողությունների համար: Այդտեղ նա, ըստ երևույթին, օգտագործել է և՛ գանձ, և՛ տաղ, և՛ աղոթք⁵⁸: Հնարավոր է, որ հետագայում երևան գան այդ երևույթը լուսաբանող նոր փաստեր: Իսկ ցայժմ հայտնի նյութերի բացահայտմամբ տեսնում ենք, որ Մխիթար Այրիվանեցուց մեզ հայտնի 21 գանձերի հիմնական խմբում եղել են տերունական, վկաներին, սրբերին նվիրված 19 գանձ և ծիսական բնույթի 2 գանձ: Այդպիսի բնույթ են ունեցել նաև նշված երկու երգերը:

Ծիսական բնույթի գանձերի և տաղերի առկայությունը Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանում նրան տալիս է ինքնատիպ տեսք և այդ չորս միավորով յուրովի կապում Մաշտոց ժողովածուների և առհասարակ եկեղեցական ծիսարանների հետ⁵⁹:

Այսպիսով, Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի ընդհանուր ծայրակապի բացահայտումը հնարավորություն է ընձեռում գտնելու այն հնագույն ձեռագիրը, որտեղ համեմատաբար անաղարտ են պահպանվել նրա երբեմնի Գանձարանի նյութերը՝ հեղինակային դասակարգմամբ: Քննություն համար հիմք ընդունելով հատկապես Հմ. 4011 Գանձարանը, ինչպես նաև նրա մեջ պահպանված՝ Մխիթար Այրիվանեցու և Գրիգոր Խլաթեցու վկայություն-հիշատակարանները՝ մենք կարողանում ենք վերականգնել Մխիթար Այրիվանեցու՝ 1286 թվականին ստեղծած անհատական Գանձարանի մոտավոր

պատկերը, ինչպես նաև՝ ճանաչել ու գտնել Մխիթար Այրիվանեցու վկայված 21 գանձերը, 4 տաղերը և վերականգնել նրանց երբեմնի հաջորդականությունը հեղինակային կորած ինքնագրում: Հայտնի է, որ գանձերի այսպիսի քանակը (21 գանձ), հատկապես երբ դրանք ընդգրկում են տերունական, սրբերի և վկաների նշանավոր տոներն ու ունեն տոնական կայուն շարք, իրավունք են վերապահում այն պարունակող ժողովածուն կոչելու Գանձարան: Ուստի բացահայտվում է նաև այն, որ Մխիթար Այրիվանեցու ժողովածուն իրենից ներկայացրել է գանձերից բաղկացած մի ամբողջական ստեղծագործություն, Գանձարանի լավագույն օրինակ, որը լիովին ի վիճակի է եղել բավարարելու ժամանակի պահանջները: Այդ գիտակցությունն ունեցել է հենց ինքը՝ հեղինակը, որի մոտ հանդիպում ենք «Գանձարան» բառի առաջին հիշատակություններից մեկին: Իր «Որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Հայրապետի» գանձում նա գրում է.

Այս շարք շղթապէս,
Յայս Գանձարանէս
Քեզ երես տեսնէս:
Այս գահ փըղոսկրես,
Ակնելով պէս-պէս,
Հարսն քեզ ելնէս⁶⁰:

Գանձասացը քաջ գիտակցել է իր Գանձարանի արժեքը, բայց և մտածել ավելի լիարժեք ժողովածուի մասին: Այդ են վկայում նրա հիշատակարանն ու ծայրակապային նախադասությունը, ուր ավանդում է հաջորդներին՝ լրացնելու, ամբողջացնելու իր Գանձարան-ժողովածուն: Նրա այս ավանդը տեսնում ենք իրագործված հատկապես նորագույն շրջանը բնորոշող Գրիգոր Խլաթեցու խմբագրություններում:

* * *

Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանը մեծ հուշակ է ձեռք բերել Այրիվանքի շրջակայքում և ապա՝ նրա սահմաններից դուրս՝ հասնելով Վասպուրական և այլուր: Առաջին անգամ բացահայտվող վերոբերյալ փաստերից հայտնի դարձավ, որ Այրիվանեցու Գանձարանի նյութերը ամբողջությամբ կան միայն XIV-XV դարերի բանաստեղծ, մատենագիր Գրիգոր Խլաթեցու կազմած Համահավաք Գանձարաններում, որով սահմանազատվում են Գանձարանների զարգացման հին և նոր շրջանները: Խորանալով այս

⁵⁷ Գ. Հովսեփյան, Խաղրակեանք կամ Պոպիանք հայոց պատմութեան մէջ, էջ 212: Բ. Սարգիսյան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մխիթարեանց ի Վենետիկ, Հատ. 3, էջ 445:

⁵⁸ Ուշագրավ է, որ «Գիրք աւրհնելոյ» աղոթքը ցայժմ հայտնի է միայն երկու ձեռագիր Մաշտոցներից, իսկ սրան համապատասխան գանձն ու տաղը՝ Գանձարաններից:

⁵⁹ Իր բովանդակությամբ եկեղեցի օրհնելու ծիսակատարությունն է Համապատասխանում Մխիթար Այրիվանեցու «Որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Հայրապետի» գանձը, որը Գանձարաններում հայտնի է «Կաթողիկէ եկեղեցւոյ» անունով: Հետաքրքիր է, որ այն հանդիպում է Մատենադարանի Հմ. 953 ձեռագիր Մաշտոցում՝ Համառոտված և օգտագործված այդ ձևի ժամանակ:

⁶⁰ Ձեռ. Հմ. 428, թերթ 227ր:

Հարցում՝ տեսնում ենք, որ Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանն է հանդիսացել այն հիմքը, որի վրա Գրիգոր իլաթեցին ստեղծել է իր նոր խմբագրությունները, իսկ նրան էլ հետևել են հաջորդ դարերի Գանձարաններ խմբագրողները:

Գրիգոր իլաթեցու խմբագրած չորս ինքնագիր Գանձարանների (Հմ. 8366, 6529, 4011, 5328) քննությունը հնարավորություն է ընձեռում ոչ միայն վերականգնելու Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանը և վեր հանելու նրա դերն ու նշանակությունը Գրիգոր իլաթեցու խմբագրություններում, այլև ճշտելու, ամբողջացնելու Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի բնագրերն ու նրանց միավորների քանակը:

Հարցի պատմության սկիզբը բացում է Հմ. 6529, 4011 Գանձարաններում գտնվող Գրիգոր իլաթեցու այն հիշատակարանը, որտեղ նա հայտնում է, թե ինքը, այդ հիշատակարանը գրելուց 26 տարի առաջ, ծանոթ է եղել Մխիթար Այրիվանեցու որոշ գանձերի և շարունակ երազել է լինել մեծ գանձագրի ապրած վայրերում: Ի վերջո նրա իղձը կատարվել է: Լինելով Այրիվանեցու՝ նա տեսել և ընդօրինակել է Մխիթար Այրիվանեցու գանձերը՝ գրված այդ այցելությունից 100 տարի առաջ⁶¹:

Պետք է նկատել, սակայն, որ Գրիգոր իլաթեցու՝ Այրիվանեցու կատարած ընդօրինակությունն էլ մեզ չի հասել: Վերոնշյալ 4 Գանձարանների քննությունը ցույց է տալիս, որ դրանք ներկայացնում են Գրիգոր իլաթեցու գանձարանային աշխատանքների երկու տարբեր շրջանները: Նախ՝ մինչև 1387 թվականը, այսինքն՝ Այրիվանեցու կատարած ուղեորությունը (Հմ. 8366), և ապա՝ դրանից հետո (Հմ. 6529, 4011, 5328): Առաջին շրջանի արգասիքը Հմ. 8366 ձեռագիրն է՝ գրված է Ցիպլանվանքում՝ Գրիգոր իլաթեցու կողմից: Ձեռագիրն ունի գլխավոր հիշատակարան, որը, սակայն, թերի է: Պահպանվել են ձեռագրի գրչի անվան երկու տառերն ու գրչություն թվականի առաջին տառը: Այն ներկայացնում է հետևյալ պատկերը. «Գրեցաւ... Աստուածատուր քահանայի, ձեռամբ Գրիգորի պիտակ անուն բանի խըն... վանս Ցիպլանյ ընդ հովան[եաւ ամե]նազոր Սուրբ Նշանի, ի Պ... թրւականութեանս Հայի...»⁶²: Այստեղից երևում է, որ ձեռագրի ընդօրինակությունը կատարված է 1351 [«Պ»] թվականից հետո, բայց որոշակի ե՞րբ, Հայտնի չէ:

⁶¹ Հիշատակարանի թերի տվյալները լրացնում են նույն Գանձարանում պահպանված Գրիգոր իլաթեցու երկու հիշատակագրությունները, որոնցում որոշակիորեն նշվում է, որ նա Այրիվանեցու է եղել է 1387 թվականին և տեսել է Մխիթար Այրիվանեցու 1286 թվականին կազմած Գանձարանը:

⁶² Ձեռ. Հմ. 8366, թերթ 212բ: Տե՛ս հրատարակված Լ. Խաչիկյան, Փն դարի Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Երևան, 1967, մասն 2, էջ 1425:

Ձեռագիրն ունի խճողուն տեսք, բովանդակում է տարբեր հեղինակների պատկանող 50 գանձեր: Դրանցից անճանաչելիորեն աղավաղված և խեղաթյուրված են հատկապես Մխիթար Այրիվանեցու գանձերը, որոնց թիվը հավասար է 13-ի: Ինչպես հայտնի դարձավ Մխիթար Այրիվանեցու՝ վերականգնված բնագրերից, նրանք բոլորն էլ անխտիր կազմված են 10-ական տներից, ըստ որի և՛ ծայրակապային 10-ական տառերից: Համեմատելով դրանք Հմ. 8366 ձեռագրում ընդօրինակվածների հետ՝ տեսնում ենք, որ այստեղ (Հմ. 8366) յուրաքանչյուր գանձից պակասում է առնվազն 5-6 տուն: Հանգամանալից քննությունը ցույց է տալիս, որ այդ պակասությունն արդյունք է ոչ թե մտածված կրճատումների, այլ աղավաղված նախահիմքի: Միայն են կատարված նաև գանձերի մեծ մասի տնատումները, որով և ավելի անհասկանալի են դարձել ծայրակապերի արտահայտած իմաստները:

Այդ աղավաղումների մասին մոտավոր պատկերացում տալու նպատակով այստեղ առանձին աղյուսակով տալիս ենք Մխիթար Այրիվանեցու վերոհիշյալ 13 գանձերի ճշգրտված սկզբնատողերը՝ իրենց ծայրակապերով, ապա՝ համապատասխան (աղավաղված) ծայրակապերը Հմ. 8366 ձեռագրից: Նկատենք, որ ծայրակապերի զուգորդումից ավելի ցայտուն է երևում աղավաղումների ընդհանուր պատկերը:

Ըստ Մխիթար Այրիվանեցու	Ըստ Գր. իլաթեցու (ձեռ. Հմ. 8366)	
Սկզբնատողեր	Ծայրակապեր	
1 Բարձրեալ ահաւոր...	Բայիւ երգել	Յիւ եհ (21ա-23բ)
2 Համագոյական...	Հինգոտասան	Նգէտաս (24բ-29ա)
3 Բարձրեալ անքննին...	Բան քարոզից	Քարոիւ (51ա-54բ)
4 Աստուած կենդանի...	Այրիվանեցի	Իվանսի (56ա-59բ)
5 Երգս յաւերժական...	Երեսանեցին	Աենիկպիա (61բ-64բ)
6 Վայել է Քոյին...	Վէչտասանք է	Շտտար (67ա-68բ)
7 Համագոյական շօր...	Հայցէ սիրով	Իերմով (89ա-91բ)
8 Ջահեղ գանքննին...	Ջպակատորք	Աստտար (108ա-110բ)
9 Տէր տէրունական...	Տէրունական	Յենասե (115ա-117բ)
10 Տաճարդ երկնային...	Տաւնից ասել	Տտուցի (138ա-140բ)
11 Խորհրդող անքննին...	Խորհրդողոց	Հհըրդո (141բ-145ա)
12 Ի սկզբան էիդ...	Ի փոսո Տեառն	Ակոսաս (156ա-158բ)
13 Սուրբ Երրորդութիւն...	Սարգիս գրիչ	Գիս իթչ (180ա-183ա)

Ուշագրավ է նաև հետևյալ պարագան: Գրիգոր իլաթեցին այդ թերի գանձերից մի քանիսում ավելացրել է տողեր և նույնիսկ ամբողջական

տներ: Օրինակ, «Արբոց Թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ» գանձի վերջից նա բավարարվել է ընդամենը մի քանի տող լրացնելով (դրա համար օգտագործելով Մխիթար Այրիվանեցու գանձերից որոշ նախադասութուններ), իսկ «Բուն Բարեկենդանին» գանձի վերջից՝ երկու տուն (սկզբնատողերն են «Ի քառասնորդի...» և «Աստուծոյն մեր յոյս»)՝⁶³:

Համեմատելով Հմ. 8366 Գանձարանը Գրիգոր իլաթեցու 1387 թվականից հետո կազմած Գանձարանների հետ (Հմ. 6529, 4011, 5328)⁶⁴ տեսնում ենք, որ այստեղ նշված աղավաղումներն ու միջամտությունները բացակայում են: Ճիշտ է, այդ գանձերն էլ ունեն աղավաղումներ, սակայն դրանք սոսկ վրիպակներ են և կապ չունեն Հմ. 8366 ձեռագրում առկա աղավաղումների հետ: Կան նաև գանձերի տրոհումներ, սակայն դա էլ կատարված է հատուկ և հասկանալի սկզբունքով:

Ի տարբերություն Հմ. 8366 ձեռագրի, իլաթեցու Հմ. 6529, 4011 ձեռագրերում առկա են Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի հիշատակարանն ու Գրիգոր իլաթեցու՝ Այրիվանքի այցելությամբ ստացված տեղեկությունների հիման վրա գրված հիշատակարանները:

Ահա այս և այլ փաստեր հավաստում են, որ Հմ. 8366 ձեռագիրը Գրիգոր իլաթեցին ընդօրինակել է ավելի վաղ, քան 1387 թվականը, երբ դեռ չէր օգտվել Մխիթար Այրիվանեցու ինքնագիր ժողովածուից: Սրանով ճշտվում է Հմ. 8366 ձեռագրի գրչության ժամանակը. այն ցայտմ դիտվում է որպես XV դարի ժողովածու⁶⁴, իսկ այժմ կարող ենք նրա ընդօրինակություն ժամանակը որոնել 1387 թվականից առաջ ընկած տասնամյակներում: Նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ Գրիգոր իլաթեցին, համաձայն իր հիշատակարանի, 1387 թվականից 26 տարի առաջ է ծանոթ եղել Մխիթար Այրիվանեցու գանձերին, «եւ յայնմ աւրէ յոյժ» ցանկացել է տեսնել գանձագրի ապրած վայրերը, կարող ենք ենթադրել, որ այդ ժամանակ արդեն նրա ձեռքի տակ է գտնվել Հմ. 8366 ձեռագիրը կամ նրա նախահիմքը, որը մեզ տանում է դեպի 1360-1361 թվականները: Բայց քանի որ Գրիգոր իլաթեցին ծնվել է 1349 թվականին և չէր կարող 11-12 տարեկան հասակում արտագրել Հմ. 8366 ձեռագիրը (մանավանդ որ այս ձեռագրում առկա են նաև հենց իր՝ Գրիգոր իլաթեցու մի շարք գանձերը՝ գրված Մատթեոս Զուղայեցու խնդրանքով), ուստի պետք է կարծել, որ նա, ճիշտ է, 1387 թվականից 26 տարի առաջ ծանոթ է եղել Մխիթար Այրիվանեցու գանձերին,

⁶³ Զեռ. Հմ. 8366, թերթ 64աբ: Այդ միջամտությունների մի մասը նա հետագայում օգտագործել է իր սեփական գանձերի մեջ: Այդպիսիներից է «Աւագ երկուշաբթի Ի Գրիգոր վարդապետէ» գանձի վերամշակված օրինակը, ուր առկա է Հմ. 8366 ձեռագրում գտնվող Մխիթար Այրիվանեցու «Բուն Բարեկենդանին» գանձի մեջ մուծված «Աստուծոյն մեր յոյս» սկզբնատողով տունը (ձեռ. Հմ. 8366, թերթ 64աբ, ձեռ. Հմ. 3540, թերթ 143ա-146բ):

⁶⁴ Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, հատ. Բ, էջ 730:

բայց հիշյալ Գանձարանը կազմել է դրանից հետո միայն՝ մինչև 1387 թվականը:

Ինչպես նկատելի է, Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի վիճակը խիստ անմխիթար է Գրիգոր իլաթեցու կազմած կամ խմբագրած վաղ շրջանի Գանձարանում: Այդ պատկերը, սակայն, փոխվում է 1387 թվականից հետո:

Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի ավարտից մինչև Գրիգոր իլաթեցու այցելությունը Այրիվանք անցել էր 100 տարի, մի ամբողջ ժամանակաշրջան, որի ընթացքում Գանձարանների կառուցվածքային հարցերը բավականին փոփոխվել էին՝ հասունացնելով ավելի բարդ և ճոխ համակարգի պահանջ: Այդ ժամանակ Գրիգոր իլաթեցին, ունենալով արդեն Մխիթար Այրիվանեցու կանոնական Գանձարանը, նրա գանձերի տոնական կարգի հիման վրա կազմում է նոր՝ եկեղեցու բոլոր տոներն ընդգրկող ժողովածուներ: Այդ նպատակով նա օգտվել է նաև ուրիշների գանձերից, տաղերից, հորդորակներից, մեղեդիներից՝ հաճախ էլ դրանք տրոհելով, վերափոխելով, հարստացնելով իր իսկ հորինած առանձին տներով, կաֆաներով: Դրա հետևանքով է նաև, որ նրա ձեռքի տակով անցած Գանձարաններում այլևս անհնար է գտնել Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի ամբողջական շարքը և նրա միավորների հեղինակային հաջորդականությունը:

Զեռք բերելով Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանը՝ Գրիգոր իլաթեցին նախ ցրել է նրա նյութերը ըստ առանձին միավորների և վերջիններս ներդաշնակել ուրիշների գանձերի հետ: Այնուհետև, նա Այրիվանեցու գանձերից ստեղծել է նոր գանձեր՝ իր իսկ հավելումներով, և ապա, մասնատելով մի շարք գանձեր, արհեստականորեն ավելացրել է դրանց թիվը:

Այսպես՝ Գրիգոր իլաթեցին, վերցնելով Մխիթար Այրիվանեցու «Պետրոսի Հոռովմա հայրապետին և Աբիսողոմայ սարկաւազին» գանձը (ծայրակապ «Վարդայպետի»), բաժանել է երկու մասի: Առաջին չորս տներից ստեղծել է «Արբոց առաքելոց» (Հայտնի նաև «Եօթներորդ աւուրն...») խորագրով գանձը՝ «Վարդ» ծայրակապով, իսկ երկրորդ կեսի սկզբում ավելացնելով իր հեղինակած երեք նոր տները՝ կազմել է երկրորդ գանձը՝ նույն «Գանձ Պետրոսի Հոռովմա հայրապետին և Աբիսողոմայ սարկաւազին» (ծայրակապ «Վարդայպետի») խորագրով և դրանք ներկայացրել իբրև Մխիթար Այրիվանեցու տարբեր ստեղծագործություններ:

Նման մի այլ օրինակ է Գրիգոր իլաթեցու խմբագրությունը պատկանող Գանձարաններում հանդիպող «Հոգոյն գալստեան» գանձը՝ «Վանիկ ասա» ծայրակապով: Գանձի հեղինակն անհայտ է, իսկ ծայրակապն էլ ոչինչ չի ասում: Հ. Տաշյանը իր ձեռագրացուցակի անվանացանկում, այս գանձի կապակցությունը, Հովհաննես Վանականի անվան դիմաց գրում է. «Վանի-

կա» (Վանակա՞ն), Գանձ Հոգւոյն գալստեան՝ 436 (ԽԶ): Հմմտ. «Վանական» եպ. Բջնոյ յամի 1358-ի՝ 260»⁶⁵:

Ինչպէս ցույց տվեց քննութիւնը, «Հոգոյ գալստեան» գանձը ստեղծված է Մխիթար Այրիվանեցու նորահայտ «Նորակերտ գրոց աւրհնելոյ է» գանձի տների վերադասավորմամբ և առաջին նախադասութիւնների ու բառերի փոփոխութիւններով: Փոփոխութիւն հեղինակը, կարծում ենք, Գրիգոր Խլաթեցին է, որովհետև քննվող տարբերակը առաջին անգամ հանդիպում է նրա ինքնագիր Հմ. 5328 Գանձարանում և այդ խմբագրութիւնը պատկանող ուրիշ Գանձարաններում: Հավանական է, որ նա «Նորակերտ գրոց» գանձը, դիտելով որպէս ծիսական գանձ, դուրս է թողել իր խմբագրած Գանձարաններից և փոխարենը ստեղծել նրանից ձևված «Հոգոյ գալստեան» տերունական գանձը՝ ոչինչ չհուշող «Վանիկ ասա» ծայրակապով:

Մխիթար Այրիվանեցու բնագրային գանձերի փոփոխութիւններից բացի, ինչպէս նշեցինք, Գրիգոր Խլաթեցին գրադվել է նաև նրա գանձերի տրոհումներով: Այս եղանակով նա հնարավորութիւն է ունեցել բոլոր տոներն ընդգրկող իր նոր Գանձարաններում լրացնելու գանձերի պակասը: Հետաքրքիր է նկատել, որ չնայած գանձերը մասնատումների են ենթարկվել ոչ Մխիթար Այրիվանեցու կողմից, սակայն դրանք կարծես թելադրված են հենց հեղինակից: Նա նույն գանձի մեջ ընդգրկելով թեմայով միմյանց հետ առնչվող երկու տարբեր տոների նյութեր, դրանով իսկ յուրովի իրավունք է վերապահել կոտորակման: Հավանաբար այս է պատճառը, որ Գանձարաններում առհասարակ կոտորակման են ենթարկվել Հիմնականում Մխիթար Այրիվանեցու գանձերը: Տրոհված գանձերից տերունականները երգվել են նույն տոնի տարբեր օրերին, իսկ սրբերինը և վկաներինը՝ երկու առանձին տոների ժամանակ: Օրինակ «Ծննդեան ճրագալուցին» գանձը, բաժանվելով երկու մասի, երգվել է Ծննդյան առաջին, երկրորդ կամ Հինգերորդ, վեցերորդ օրերին, իսկ «Համաւրէն թագաւորաց» գանձը՝ նաև «Թէոդորոս թագաւորին» նվիրված տոնին:

1387 թվականից հետո Գրիգոր Խլաթեցու խմբագրած առաջին Գանձարաններում (5328, 4011) տրոհվել են Մխիթար Այրիվանեցու 8 գանձերը: Ակիզբ առնելով Գրիգոր Խլաթեցուց՝ Այրիվանեցու գանձերի մասնատումները շարունակվել են Հաջորդների կողմից, որոնք, նույն օրինակով, մասերի են բաժանել ևս 7 գանձ: Թե ինչպիսին է այս տրոհումների մոտավոր պատկերը, երևում է Հավելվածում տրված աղյուսակից: Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի բնագրերի ամբողջականութիւնը վերականգնելու նպատա-

⁶⁵ Հ. Տաշյան, Մայր ցուցակ Հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վիեննա, էջ 1129:

կով աղյուսակում տալիս ենք ոչ միայն Գրիգոր Խլաթեցու (Հմ. 4011, 5328), այլև նրա Հաջորդների կողմից կատարված մասնատումները (Հմ. 4844, 424): Այսպիսով, Գանձարաններում Մխիթար Այրիվանեցու 21 գանձերից մասնատման են ենթարկվել 14-ը: Սրանցից սրբերին և վկաներին նվիրված որոշ գանձեր, անջատվելով բուն խորագրից, ստացել են նաև նոր խորագրեր: Օրինակ «Որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Հայրապետի» գանձի երկրորդ մասը ստացել է «Գանձ կաթողիկէ եկեղեցւոյ» խորագիրը, «Համաւրէն կուսանաց և մարտիրոսաց»-ը՝ «Համաւրէն կուսանաց» և «Համաւրէն մարտիրոսաց»: Այս հանգամանքը հետագայում գրիչներին և գանձերից օգտվողներին զրկել է դրանք որպէս մեկ գանձի բաղկացուցիչ մասեր դիտելու հնարավորութիւնից: Վերջինիս նպաստել են նաև տրոհումից աղավաղված և իմաստազրկված ծայրակապերը: Տրոհման հետևանքով սուժել է հատկապէս վերոնշյալ «Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Հայրապետի» գանձի ծայրակապը: Նորագույն շրջանի Գանձարաններում գանձի առաջին մասը՝ «Կաթողիկէ եկեղեցւոյ» խորագրով, ստացել է «Տաււեցի», «Տաււեցի», «Տաււեց», «Տաււեցի», «Տաււեցի» ծայրակապային տառախմբերը, իսկ երկրորդ՝ «Գանձ որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Հայրապետի» մասը՝ «Նսիացալ», «Նիացալ», «Նիցով», «Նիցնել» ծայրակապերը՝:

⁶⁶ Անհարկի չէր լինի այստեղ փոքր-ինչ մանրամասն ցույց տալ աղավաղումների մոտավոր պատկերը: Վերցնենք նշվածներից «Տաււեցի» ծայրակապը: Այն ստացվել է «տտ» տառերով սկսվող հատվածներից, որոնք գանձում կազմում են մեկ տուն, բայց այստեղ սխալ տնատման հետևանքով առանձնացվել են: «ա»-ն և «ւ»-ն գանձից պահպանված ծայրակապային տառերն են: «ե» ծայրակապային տառը ներկայացնում է գանձի «երգեա կոյս անրիծ» սկզբնատողով նախավերջին տունը, որն այստեղ տրոհման հետևանքով պետք է լիներ գանձի երկրորդ «Որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի» մասում:

«Ց» ծայրակապային տառով սկսվող տունը «Ցուցեալ Ազաշէն» սկզբնատողով «Թարգմանաց» գանձի վերջին տունն է և սխալմամբ միացվել է այս գանձին: «Թ»-ով սկսվող տունը դարձյալ անհարգատ է գանձին, ուստի գանձի առաջին մասը բաղկացած պետք է լիներ միայն ծայրակապային երեք տներից՝ «Տան»: Գանձի երկրորդ մասի «Նսիացալ» ծայրակապը առաջացել է հետևյալ կերպ: Ծալակապային երկրորդ տառը «Ա», կազմում է երկրորդ «Ի» տան մի մասը, այսինքն կատարվել է սխալ տնատում: Նման սխալի հետևանք է և ծալակապային է և ծալակապային «Ս» տառը, որով սկսվող տունը մասն է «Ց» սկզբնատողով սկսվող տան: «Ա» և «Ե»-ը գանձի երկու տներն են, որոնց միջից պակասում են «Ս» և «Ե», այն է՝ «Սա ի նպատ իբրին» և «Երգեա կոյս անրիծ» սկզբնատողով տները, որոնցից վերջինը, ինչպէս ասացինք, միացած է գանձի առաջին տանին: Ահա այս տիպի աղավաղումներ են նաև գանձի ծայրակապերի մնացած ձևերը: Բնականորեն, նշված աղավաղումներով գանձի առանձին մասերը հետացել են միմյանցից և դիտվել որպէս ինքնուրույն միավորներ: Այլ է պատկերը այն Գանձարաններում, ուր ծայրակապերից թեկուզ մեկը պահպանել է իր նախկին ուղիղ ձևը: Նման պատկեր ունի Մատենադարանի Հմ. 5521 Գանձարանը: Այստեղ ևս գանձը տրոհված է մասերի, սակայն երկրորդ մասը ունի «Նիցասել» ճիշտ ծայրակապը: Դա արդեն հիմք է տվել գրչին գանձի երկու մասերը դիտելու որպէս մեկ մտողութիւն: Այդ կապակցութեամբ նա գրում է. «Այս գանձի առաջըս «Տաււեցի երկնային է», «Տաււեցի ասել» կու կապէ: Տուն գիրն եւ Այբն և Լիւնն: Յիկեղեցւոյ գանձն է գրած» (թ. 261բ): Ապա հաջորդ էլում փորձում է Հիմնավորել իր ենթադրութիւնը գանձի բաղկանակութեամբ. «Եւ գլուսաւորիչն և գորդիսն և զթոռանսն ի գարդ Հարտին եկեղեցւոյս է Համարել Էրևանցին» (թ. 262ա):

Գանձի այս աղավաղված ծայրակապերը բանասիրութեան մեջ դիտվել են որպես Մխիթար Այրիվանեցուն տրված հատուկ անուն: Օրինակ, Հ. Աճառյանը գրում է. «Իբրև գանձասաց կրում է նաև Երեանցի, Տաւեհցի, Տաւետցի, Տաւեցի անունները. կամ պարզապես Տեր Մխիթար»⁶⁷: Իրականում դրանք աղավաղումներ են: Դրա փայլուն ապացույցը գանձի անաղարտ, ամբողջական վիճակն է՝ պահպանված հնագույն շրջանի Գանձարաններում, ուր այն ունի «Տաւեից ասել» ծայրակապը: Ահա համապատասխան սողերը՝ հնագույն համարվող հմ. 4068 Գանձարանից.

Տաճար երկնային...
Աստանաւր յայտնեալ...
Իիւս անդր ի պղծոց...
Նոր թագ պետական...
Ի յայսմ ի ծառէս...
Յընծա զուարճական...
Այսաւր հրաշալի...
Սահնպատ լերին...
Երգեա՛ կոյս անրիծ...
Լուսատուն Բանին...

Մասնատման հետեանքով «Համաւրէն կուսանաց և մարտիրոսաց» գանձի «Ի փառս Տեառն» ծայրակապը, տրոհվելով մասերի, առաջին կեսում ստացել է «Ի փապըս», «Ի փառուսաս», «Ի փառասա», «Ի փառսա», իսկ երկրորդ կեսում՝ «տեաջն», «տիեհհն» ձևերը:

Նման աղավաղման է ենթարկվել նաև Ծաղկազարդին նվիրված «Հայցէ սիրով» ծայրակապը և այլն: Չպիտի մոռանալ նաև այն, որ տրոհումներից տուժած գանձերի աղավաղումներն ավելացել են նաև ընդօրինակման ժամանակ գրիչների թույլ տված սխալների պատճառով: Ամենափոքր վրիպակից անգամ աղճատվել, իմաստազրկվել են գանձերի ծայրակապերը: Նորագույն շրջանի Գանձարաններում այդպիսի վիճակում է օրինակ «Բուն Բարեկենդանին» գանձի «Երեանեցին» ծայրակապը: Այն Գանձարաններում ունի «Երեհէւանեցին», «Երեւանեցին», «Երգւանեցին» ձևերը: Ուստի հասկանալի է, որ դրանց կարգավորումով միայն կարող էր երևան գալ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի նախկին, հեղինակային տոնական շարքը: Հենց այս եղանակով էր, որ հայտնաբերվեց Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի և նրա Գանձարան-ժողովածուի մասին որոշակի պատկերացում տվող ընդհանուր ծայրակապը, որը ցարդ վրիպել էր մասնագետների ուշադրութեան:

⁶⁷ Հ. Աճառյան, Հայոց անձնանունների բառարան, Երևան, 1946, հատ. 3, էջ 376:

յունից: Խոսքը Մխիթար Այրիվանեցու մի շարք գանձերի ծայրակապերի գումարով ստեղծվող ամբողջական և իմաստավոր ծայրակապային (ակրոստիքոսային) պարբերութեան բացահայտման մասին է, որի շուրջ խոսեցինք վերևում:

Նշված աղավաղումների կարգավորումով պարզվեց նաև, որ Գանձարաններում ցրված և հաճախ որպես առանձին միավորներ դիտվող Մխիթար Այրիվանեցու 14 գանձերը կազմված են նրա համապատասխան գանձերի տարբեր մասերից և արհեստականորեն ավելացնում են այդ գանձերի քանակը՝ 21 միավորից հասցնելով 35-ի: (Տե՛ս Հավելված հմ. 4ա, բ, գ):

Հին և նոր շրջանների Գանձարանների համեմատությունից երևան են գալիս նաև Գրիգոր իլաթեցու խմբագրական այն աշխատանքները, որոնք կապված են նախորդ շրջանի գանձերի տաղաչափութեան, հանգավորման հետ: Սակայն Մխիթար Այրիվանեցու գանձերը, նախապես արդեն լինելով չափաբերված և հանգավորված, այս առումով համարյա փոփոխութեան չեն ենթարկվել: Ավելին, պետք է կարծել, որ հենց այդ գանձերի տաղաչափական արվեստի ազդեցութեան տակ Գրիգոր իլաթեցին «Առեալ զառաջնոց երգեալ Գանձարանսն և յամենեցունցն զհամեղաբանսն և զքաղցրեղանական հաւաքեալ՝ սրբագրեաց մեծաւ աշխատութեամբ և ի յոտն եհան: Թէ՛ պակաս բան կար ի վանկսն՝ յաւելցոյց յինքենէ, և թէ՛ աւելի բան կայր, որ հատակոտոր բերեր զվանկսն՝ քերեալ ի բաց եհան»⁶⁸:

Այսպիսով, Գրիգոր իլաթեցին, ձեռք բերելով Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանը, նրա հիմքի վրա ծավալել է իր խմբագրական աշխատանքները և ստեղծել ժամանակի պահանջների համեմատ ավելի ճոխ համակարգով նոր Գանձարաններ: Հետևապես, Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանն է ընկել Գրիգոր իլաթեցու խմբագրած Գանձարանների, ուստի և՛ նորագույն շրջանի կանոնիկ Գանձարանների հիմքում:

* * *

Մխիթար Այրիվանեցու չափածո ստեղծագործությունները (գանձեր, տաղեր) արժանի են հատուկ ուշադրութեան նաև իրենց բանաստեղծական արվեստով: Պետք է նկատել սակայն, որ գանձերի՝ որպես բանաստեղծութեան առանձին տեսակի շուրջ մեր գրականութեան մեջ ըստ պատշաճի ուսումնասիրություն չի կատարված: Մեր նպատակից դուրս համարելով այս հարցի մեջ խորանալը՝ ստորև, նախքան Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի

⁶⁸ Լ. Խաչիկյան, Ժե դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Երևան, 1955, մաս 1, էջ 583:

վերլուծութեանն անցնելը, կփորձենք մի երկու խոսքով ներկայացնել այդ ստեղծագործութեանններն առհասարակ:

Բանասիրութեան մեջ գանձերի շուրջ եղած դիտողութեանններից բխող ընդհանուր եզրակացութեանն այն է, որ դրանք արտաքին ձևը փոխած, տաղաչափված ճառեր են: Եվ իսկապես, գանձերը իրենց տեսակի մեջ կանոնական բնույթի չափածո ստեղծագործութեանններ են՝ երբեմն ճառային, քարոզչական, խրատական, երբեմն՝ ներբողատիպ: Նրանց բովանդակութեանը, որը հաճախ ընդունել է նաև պատմական երանգ, պայմանավորված է տվյալ եկեղեցական տոնով՝ նպատակ ունենալով գովերգելու տերունական տոնը, ներբողելու սրբերին, եկեղեցուն իրենց կյանքը նվիրաբերած հայրերին, վկաներին, քարոզելու աստվածասիրութեան, բարեպաշտութեան և այլն: Ունենալով արտաքին անպաճույճ, միապաղաղ ձև՝ այս ստեղծագործութեաննները, դրանով հանդերձ, օժտված են բանաստեղծական խոսքով, որին զուգահեռ է և երաժշտութեանը: Գանձերը, տարբերվելով շարականներից, խիստ կանոնական համակարգի չեն բերվել, ունեցել են ավելի ազատ ու կամավոր բնորոշումը կիրառութեան, գործածութեան ավելի լայն ոլորտ: Դա որոշակիորեն նպաստել է այն բանին, որ գանձերի մեջ համեմատաբար ավելի շատ են ներթափանցել աշխարհիկ տարրեր: Ուստի պատահական չէ, որ գանձերը հատկապես լայն տարածում են գտնում սկսած XIII դարից, մի ժամանակաշրջան, երբ աշխարհիկ ոգին ավելի էր արմատանում հոգևոր գրականութեան մեջ:

Մխիթար Այրիվանեցու ստեղծագործութեաննները, ծնունդ առնելով հենց այս ժամանակաշրջանում, ներկայացնում են պատմագրական և գեղարվեստական խոսքի որոշակի արժեք, որոնց վրա և կանգ կառնենք ստորև: Նրա գանձերը ևս, իբրև համաբնույթ հոգևոր երգեր, կոչված են գովերգելու տվյալ տերունական տոնը, ներբողելու սրբերին, վկաներին, քարոզելու հավատապաշտութեան և այլն: Դրանց կողքին Այրիվանեցու գանձերում տրված են նաև պատմական նկարագրութեանններ՝ քաղված քրիստոնեական եկեղեցու ընդհանուր պատմութեանից, նաև՝ հայ ժողովրդի անցյալի քաղաքական, հոգևոր և մշակութային կյանքից:

Այսպես, իր «Գանձ ամենայն սրբոց թագաւորաց»-ում հեղինակը խոսում է քրիստոնեության տարածման մասին Իտալիայում, Իսպանիայում, Հնդկաստանում, Հայաստանում, Վրաստանում, Աղվանքում և այլ երկրներում՝ նկատի ունենալով պատմական իրականութեանը: Պատմական հիմքի վրա է դրված «Սրբոց հայրապետացն երեք ժողովոյն» գանձը՝ նվիրված Նիկիայի, Եփեսոսի և Կոստանդնուպոլսի ժողովների մասնակից հայրապետներին:

Փաստական առումով հարուստ նյութ են պարունակում հատկապես ազգային թեմաներով գրված նրա «Սրբոց թարգմանչացն Սահակայ և

Մեսրոպայ», «Սրբոց Հռիփսիմեանց», «Կաթողիկէ եկեղեցւոյ», ինչպես նաև «Ամենայն սրբոց թագաւորաց» գանձերը, որոնց համար Մխիթար Այրիվանեցին օգտագործել է հայ պատմիչների երկերը՝ Ագաթանգեղոսից մինչև Վարդան Արևելցի: Սկզբնաղբյուրների օգտագործման մասին ակնարկում է և հեղինակը, գրելով.

Եւ բազումք որ կան
Ի գիրս պատմական,
Աստ ոչ յիշեցան...⁶⁹:

«Որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի» գանձում Այրիվանեցին, շարագրելով քրիստոնեության տարածման պատմությունը Հայաստանում, կարողանում է վեր հանել և գնահատել պատմական անձանց՝ իրենց գործողութեաննների մեջ: Բերենք մի փոքրիկ օրինակ ներսես Մեծին նվիրված տողերից.

Հայր Հայաստանի,
Սիրող սապղարի,
Անձանթ հիւրի:
Ի Հայաստանի,
Երկու հագարի
Վանք սովաւ շինի:

Եւ ի բարձ նըստի,
Յինըն հարիւրի
Իշխանքն Արշակի:
Եպիսկոպոսի
Գաւազան կարգի,
Չորեք հարիւրի⁷⁰:

Անցյալի պատմության հետ միաժամանակ Մխիթար Այրիվանեցու գանձերում տեսնում ենք և ժամանակի դեպքերի արձագանքները, որոնց, հավանաբար, մասնակցել է և ինքը: Դրանցից է կաթողիկոսական աթոռի տեղափոխումը Ս. Էջմիածին, որը, ինչպես հայտնի է, Այրիվանեցու ապրած ժամանակաշրջանում բավական հասունացած հարց էր դարձել: Դրա հետ կապված հեղինակի ցանկությունները արտահայտված են գանձերում տեղ գտած նրա խնդրվածքներում, որոնցից մեկում կարդում ենք.

Երկուց աթոռոց,
Թափառականոց,
Դարձ տուր այսրենոց⁷¹:

Հայ ժողովրդի քաղաքական ծանր վիճակի խոր ըմբռնման հետևանք է նրա խնդրանքը Արարչին՝ Վաղարշապատում կրկին հաստատել կաթողիկոսական աթոռն ու թագավորական գահը.

⁶⁹ «Գանձ համարէն թագաւորաց», ձեռ. հմ. 3540, թերթ 81ա:

⁷⁰ Ձեռ. հմ. 4068, թերթ 278բ:

⁷¹ Ձեռ. հմ. 3540, թերթ 205բ:

Աթոռք հաստատի,
Տեսան և արքայի,
Վաղարշապատի:

Յամենայն տեղի
Հայոց մեր ազգի,
Հանդիպիլ բարի⁷²:

Գանձերում արծարծված են նաև հեղինակի հայրենասիրական, ազգասիրական զգացումները: Բանաստեղծն իր հայրենիքի հետ ապրում է նրա ծանր օրերը, տառապում իր հալածված և հայրենի ժայռածերպերին ապավինած ժողովրդի վշտով, փրկության ելք որոնում՝ նրան այդ վիճակից դուրս բերելու համար:

Զարթի՛ր, ողորմած,
Զաւրացո՛ւ, գթած,
ԸզՔո կեցուցած
Զազգս մեր կոխած,
Իշխանաց սպառած,
Յարքայէ զրկած:

Հացն մեր Հանած,
Յաշխարհ վըտարած,
Ի քար խիզանած,
Արդ, դո՛ւ. Տէր կենաց,
Զնոսս փառաւք ած
Յերկիր հայրենեաց⁷³:

Եղած դժբախտությունները, սակայն, որքան էլ մեծ են, նրան չեն հուսահատեցնում, նա լավատես է, համոզված ապագայի հաղթանակում:

Արդար ու սրբին
Ազգն ոչ անցանեն,
Այլ թագաւորեն⁷⁴:

Խոսելով դավանաբանական հարցերի շուրջ առաջացած վիճաբանությունների մասին առհասարակ՝ Այրիվանեցին այդ հիմքի վրա ընդգծում է Հայաստանի հաստատուն դիրքը և ուրախացած բացականչում:

Յնձա՛. Հայաստան,
Յանկդ անշարժական,
Յարդ ևս ուղղական⁷⁵:

Մխիթար Այրիվանեցուն մտահոգել են նաև երկրի ներքին կյանքի դժգույն կողմերը, որոնք արտացոլված են նրա մի շարք գանձերում («Գանձ Բուն Բարեկենդանին», «Գանձ Աւագ Հինգշաբաթին», «Գանձ Թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ»): Անդրադառնալով սոցիալական

⁷² Զեռ. Հմ. 427, թերթ 217ա:

⁷³ Զեռ. Հմ. 4068, թերթ 274աբ:

⁷⁴ Զեռ. Հմ. 424, թերթ 37բ:

⁷⁵ Զեռ. Հմ. 3540, թերթ 205բ:

հարցերին, նա հասարակության բոլոր դասերին՝ «արքունական, քահանայական և աշխարհական», քարոզում է, հորդորում գերծ մնալ այնպիսի արտերից, ինչպիսիք են հարստության մոլուցքը, ազահուլությունը, խեղճերին զրկելը, վաշխառությունը, անազնիվ առևտուրը, ստախոսությունը, հարբեցողությունը, անբարոյականությունը, կախարհությունը և այլն: «Թարգմանչաց» գանձում, թվարկելով հոգևոր դասի ներկայացուցիչներին՝ եպիսկոպոսներին, քահանաներին, սարկավագներին, ցավով ընդգծում է, որ նրանք ևս այլասերվում են: Նրանց մի մասը, սնափառության և հպարտության զգացումից մղված, թշնամացել են միմյանց հետ, պառակտվել նաև հավատի հարցում: Մյուսները անկում են ապրում բարոյապես՝ ընկնելով մեղկություն և հարբեցողության գիրկը: Բանաստեղծի թվարկած բացասական երևույթներին մեջ հիշատակվում է նաև գուսանների երգը՝ կապված աշխարհիկ խրախճանքներին մասնակից հոգևորականների հետ:

Սատանայ գերեաց
Եպիսկոպոսաց,
Ի քահանայեաց
Եւ ի սարկաւագաց:
Առեալ քայքայեաց,
Ի պէս-պէս մեղաց
Ըստ իւր չար կամաց:
Զկեսըս փքացած
Ի հպարտ մտաց
Եւ սնափառաց:
Իսկ զայս յոխացած,
Ընդդէմ ընկերաց
Մահ մտաբերած:
Յոմանք բողբոջած,
Բազումք պոռնկած,
Եւ շատք շնացած:

Եւ այլք մըրափած
Մույլ ժամատողաց
Սիրող հեշտ կենաց:
Զոմանս դին արբած
Յօրինաց ի դրաց
Եւ երգս գուսանաց:
Զայս երդմնահարաց,
Ի ճիշտ վաճառաց,
Եւ սուտ սովորաց:
Ոմանք պատառած
Ի յուղղափառած
Ըստ հերձուածողաց:
Որթդ չօր տնկած,
Խիստ եմք մոլորած,
Տուր դարձ ի մեղաց⁷⁶:

Մխիթար Այրիվանեցին միաժամանակ մտահոգված է հասարակության ընդհանուր վիճակը բարելավելու ցանկությունը: «Զատիկի ճրագալուցին» գանձում նա բարեխոսում է նրանց համար, ովքեր ազատում են գերիներին, օգնում աղքատներին, պանդուխտներին, օտարներին, խնամում են որբերին, հիվանդներին, բանտարկվածներին⁷⁷:

⁷⁶ Զեռ. Հմ. 423, թերթ 110ա:

⁷⁷ Զեռ. Հմ. 424, թերթ 129ա:

Ուշագրավ է, որ հեղինակն իրեն դիտում է որպես ժողովրդական քարոզիչ, իր ազգի հոգսերին ու ցավերին մոտ կանգնած անձնավորություն: Որպես ժողովրդական քարոզիչ՝ նա կամենում է, որ իր ազգի հոգսերն ու ցավերն ամօքելու համար տված խորհուրդները վերաբերեն նաև բոլոր ազգերին:

Պահեսցի ի յականջս ազգաց
Եւ քարոզեսցի ի լուր ամենայն ժողովրդոց⁷⁸:

Գանձերից յուրաքանչյուրում բանաստեղծի խնդրանքն է.

Տալ խաղաղութիւն
Երկրիս երկնային
Եւ սէր մարդկային,
Բխումն պտղին,
Լիութիւն հացին,
Աճումն անասնին,
Յաւելում սիրին⁷⁹:

Նրա բանաստեղծություններում, ինչպես տեսանք, կան նաև ժամանակի նշանավոր անձանց անունների հիշատակություններ: Այդպիսիք են Լևոն Բ թագավորի, Հակոբ Կլայեցու և Կոստանդին Կատուկեցու, Սմբատ Օրբելյան իշխանի մասին եղած տողերը:

Մշակույթի, գրի և գրականության նկատմամբ ունեցած Մխիթար Այրիվանեցու առանձնահատուկ սերն արտահայտված է նաև նրա չափածո ստեղծագործություններում: Բավական է հիշել նրա գրական երեք խմբի (գանձ, տաղ, աղոթք) բաժանվող ստեղծագործությունները՝ «Գանձ Թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ», «Գանձ նորակերտ գիրք աւրհնելոյ է», «Տեսուն Մխիթարայ և բանիբուն վարդապետի ասացեալ վասն աւրհնութեան նորակերտ գրոց», «Աղոթք, զոր արարեալ է Մխիթար վարդապետի Այրիվանեցոյ»: Հիշյալ գործերում ընդգծելով ընդհանուր մարդկության քաղաքական, տնտեսական և մշակութային կյանքի զարգացման համար գրերի ստեղծման պատմական նշանակությունը՝ դրա հետ շղկապված ներկայացնում է և հայ ժողովրդի գրերի գյուտի պատմությունը՝ դիտելով այն որպես ընդհանուր զարգացման մի օրինակ երևույթ:

Բանիւ քարոզեալ,
Գըրով հաստատեալ,
Զգործս աւրէնք եղեալ:
Զհազար ամ աճեալ,
Յորթն որ հայր տնկեալ,
Հազար ուռ բուսեալ:
Յուռն արմունկ ծաղկեալ,
Հազար շիտակեալ,
Եվ ողկոյզ կախեալ:

Պըտուղք հազարեալ,
Յողկոյզն այն շարեալ,
Եվ անթիւս աճեալ:
Մի պըտուղք ճըմլեալ,
Գինին որոշեալ
Ի և Դ համեալ...
Նոյն շնորհս այս աճեալ,
Երկիր ծավալեալ,
Զոլորտս լըցեալ⁸⁰:

Բանաստեղծը «Սրբոց Թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ» գանձում տալիս է գրերի ստեղծման պատմության հանգամանակից նկարագրությունը: Նա մասնավորաբար հիշատակում է Մաշտոցի դժվարին աշխատանքը, Վառձապուհ թագավորի ցուցաբերած աջակցությունը, Վահրիճի և Դանիելի մասնակցությունը, Դանիելյան գրերի անօգտակարությունը, ապա Մաշտոցի կողմից հայկական, ինչպես նաև վրաց և աղվան գրերի ստեղծումը, նրա ուսուցչական գործունեության ծավալումը Գողթնում և այլուր: Հետագայում է, որ գրերի գյուտի մասին խոսելիս Մխիթար Այրիվանեցին, շեղվելով Կորյունից, Վարդան Արևելցու և Կարապետ Սասնեցու նմանութամբ գրերի գյուտի տեղը համարում է Բալու քաղաքը: Անդրադառնալով այբուբենի հնչյունական համակարգին՝ նա անում է ստույգ թվական նշումներ: «Թարգմանչաց» գանձը ամբողջությամբ, իր բովանդակած փաստացի տվյալներով, կարող է դասվել հայ գրերի գյուտի շուրջը եղած պատմական սկզբնաղբյուրների թվին:

Գորովանքի, անասելի սիրո խոր զգացումով է տոգորված հեղինակի յուրաքանչյուր տողը՝ նվիրված մեր գրչագրերին, ձեռագիր մատյաններին: Զեռագիրը, գրում է նա, իրենից ներկայացնում է երկնայինի և երկրայինի միաձուլյ մի ամբողջություն:

Որակով երկնային
Եւ ձևով երկրային,
Որպես հոգի և մարմին⁸¹:

Շատ լավ հասկանալով մշակույթի պահպանման գործում ձեռագրերի խաղացած դերը՝ նա խնդրում է Տիրոջը, ասելով. «Արձանացո՛յ զայս ի Սուրբ Եկեղեցւոյ Քոյ՝ իբրև զաշտանակն լուսոյ ի մէջ տաճարին: Մի մեկնեսցի ի սմանէ շնորհք և զօրութիւն Քո, որպես ի Քո ձեռամբ գրեալ և բե-

⁷⁸ Զեռ. Հմ. 3987, թերթ 229բ:

⁷⁹ Զեռ. Հմ. 3540, թերթ 85ա:

⁸⁰ Զեռ. Հմ. 4844, թերթ 138ա:

⁸¹ Զեռ. Հմ. 3987, թերթ 231ա:

րանով Քո խօսեցեալ պատգամացն: Այլ յարակայ յամենայն ժամանակի ազդուժն եղիցի ի սմանէ, նշանաց արուեստից աստուածականաց»⁸²: Այրիվանեցին աղոթում է ձեռագրերի գրչության, կաշվե կազմերի, արտաքին զարդերի համար (լինեն դրանք պղնձից, երկաթից թե մարգարտից): Նա չի մոռանում ստացողին, պատվիրատուին, գրողին, կազմողին, խնամողին, ինչպես նաև այն պահարանը, ուր պահվում է ձեռագիրը, այն տունը, որը նվիրաբերում է ձեռագիրը եկեղեցուն: Այս հանգամանքն ընդգծելի է հատկապես, որովհետև այն իր ժամանակին նպաստել է ձեռագրերը կենտրոնացնելու վանքերին կից ստեղծված մատենադարաններում:

Ինչպես նկատել է Գարեգին Հովսեփյանը, Մխիթար Այրիվանեցու՝ եկեղեցու պատկերներին և գրքերին նվիրված բանաստեղծութունների կապակցութեամբ, դրանք հետաքրքրութուն են ներկայացնում նաև ազգագրական և արվեստի առումով, որովհետև հեղինակը այնտեղ խոսում է եկեղեցու պատկերների նկարման, ներկերի ստացման, նորահարսի արդուզարդի և այլնի մասին: Այդպիսի նկարագիր ունի նաև «Որդոց և թոռանց Սրբոյն Գրիգորի» գանձը, որն աչքի է ընկնում իր պատմական բովանդակութեամբ և գեղարվեստական խոսքի դրսևորումներով: Ստորև բերում ենք գանձի ազգագրական առումով հետաքրքրութուն ներկայացնող հատվածը, որտեղ բանաստեղծը, Տիրամորը ներկայացնելով որպես նորահարսի, մանրամասն ներկայացնում է նրան նվիրաբերող արդուզարդը՝ նշելով նաև դրանց ստեղծման միջոցները.

Ի բերդկաց վիմոց,
Ակունքս ի շարոց՝
Կո՛յս, քեզ լանջանոց:
[Ոստրէոց] գեռնոց,
Հատ մարգարտանոց՝
Կո՛յս, քեզ բազկանոց:
[Ի] մըջնառիւծոց,
Միլ ոսկէ քաղոց՝
Կո՛յս, քեզ գընդանոց:

Յանծին կենդանոց
Ապրչում թելոց՝
Կո՛յս, քեզ քողանոց:
Սիգական որդնոց,
Շարժական տղոց՝
Կո՛յս, քեզ վառ ներկոց:
Խոտական դեռնոց,
Կաղմազործ ճիւճոց՝
Կո՛յս, քեզ գլխարկոց...⁸³:

Նորահարսի արդուզարդի այս ընդարձակ նկարագիրը հեղինակը վերցրել է իրական կյանքից: Ուշագրավ է, որ այդ զարդարանքները բոլորն էլ ունեն բնական ծագում և, սակայն, ներկայացված են գեղարվեստական այնքան նուրբ ճաշակով, որ իրենց գեղեցկութեան ու շքեղութեան մեջ թվում են լոկ բանաստեղծական ներկայութուն:

⁸² Նույն տեղում:

⁸³ Զեռ. հմ. 4068, թերթ 276բ-277ա:

Բանաստեղծական խորը ներշնչանքով է ներկայացված նորահարսի արդուզարդի նկարագիրը նաև «Նորակերտ գրոց աւրհնելոյ է» տաղում: Այստեղ արդեն, գրքերը՝ ձեռագրերն են նմանեցվել նորահարսի զարդարանքների, իսկ եկեղեցին՝ նորահարսի: Մխիթար Այրիվանեցին գրում է.

Խնդա՛ խորանդ լուսոյ,
Խորհրդարանդ Աստուծոյ,
Ընկա՛լ զընծայս խորհրդոյ՝
Զգիրս աւրինաց հաւատոյ:
Այս քեզ շարոց մարգարտոյ,
Եւ գումարտակ քում զըլխոյ,
Նոյն մեհեւանդ քում անթոյ.

Եւ բազկալար դաստակոյ:
Սա մատանի քում կընքոյ,
Եւ գինդ գեղոյ ականջոյ,
Սա տարի գաւտոյ քոյդ միջոյ,
Եւ շաղք հերաց քում հիւսոյ,
Ոսկի խնձոր խաղալոյ
Եւ վարդ ծոցոյդ յարակայ⁸⁴:

Մխիթար Այրիվանեցու գանձերում և տաղերում կան բնական պատկերների գեղեցիկ վերարտադրութուններ, որոնք վկայում են բանաստեղծի՝ բնությունը իր շարժման, կենդանութեան մեջ ընկալելու կարողութունը: Այսպես. Ծաղկազարդի տոնն է. արթնացած բնությունը ուրախութուն է ապրում, ծառերը ցնծում են, ծափ զարկում, ինչպես շնչավոր կենդանի էակներ: Ուրախութեան մեջ է նաև կենդանական աշխարհը.

Զի ծառք անտառի,
Տան ծափըս ծափի,
Յընծան բերկրալի:

Լերինք խայտալի,
Ըզխոյս առ մաքի,
Գառինք ի բըլրի⁸⁵:

Նրա ստեղծած երևակայական պատկերներն անգամ թվում են իրական, շոշափելի.

Սրովբէք սլանան,
Քրովբէք ցոլանան,
Դողան, հիանան,
Թռչին, վերանան,
Սարսեն և մնան:

Հրամանիդ անսան:
Փայլեն բոցանման,
Փայլակն աննման,
Փառաւք հաղթական⁸⁶:

Ծիշտ է, գանձերում նման կտորները շատ չեն, սակայն եղածներն էլ բավական են թարմացնելու, գեղարվեստական շունչ հաղորդելու այդ ստեղծագործութուններին:

⁸⁴ Զեռ. հմ. 6529, թերթ 3բ:

⁸⁵ Զեռ. հմ. 424, թերթ 102ա:

⁸⁶ Զեռ. հմ. 3540, թերթ 81ա:

Մխիթար Այրիվանեցու բանաստեղծական խոսքի դրսևորումն է և նրա չափածո Հիշատակարանը, որն առանձին տեղ է գրավում մեզ հասած չափածո Հիշատակարանների մեջ:

Իբրև բանաստեղծ՝ Մխիթար Այրիվանեցու կերպարն ավելի ամբողջական է դառնում, երբ խորանում ենք նրա չափածո ստեղծագործությունների տաղաչափական և հանգավորման արվեստի մեջ:

Օգտագործելով իր նախորդների կիրառած տաղաչափական ձևերը, կրելով այդ բնագավառում հատկապես Ներսես Շնորհալու ազդեցությունը՝ Մխիթար Այրիվանեցին գանձագրության մեջ ստեղծել է բանաստեղծական արվեստի նոր խոսք: Նրա մոտ է, որ առաջին անգամ հանդիպում ենք հանգավորված և կանոնավոր չափերով գրված գանձերի, որով և նա օրինակ է հանդիսացել Հետագայի գանձագիր Հեղինակների համար: Սակայն, նախքան այդ հարցերին անցնելը, անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ նրա օգտագործած ծայրակապային արվեստի նոր խոսքին: Ինչպես նկատեցինք վերը, Այրիվանեցին, օգտագործելով հանդերձ իր նախորդ և ժամանակակից Հեղինակների կիրառած ծայրակապային ձևերը (մեկ գանձի կամ տաղի սկզբնատուները հոդում են կամ տվյալ տոնի, կամ Հեղինակի անունները և կամ այբուբենի «Ա-Ք» տառերը), զարգացրել է այն և ծայրակապերով միմյանց հյուսել մեկ փունջ գանձեր: Դրանով նա ոչ միայն գանձերը ներկայացրել է որպես մեկ ամբողջական խումբ, այլև ծայրակապերի միջոցով հաղորդել բացառիկ նշանակություն ունեցող տեղեկություններ իր այդ կարգի աշխատանքների շուրջը: Խորանալով այս հարցում, տեսնում ենք նաև հետևյալը:

Նշված 14 գանձերի ծայրակապերից յուրաքանչյուրը կազմված է 10 Հնչյունների միացությունից, որոնք իրենց Հերթին հանդիսանում են գանձի տների սկզբնատուները իսկ դրանով պայմանավորված է և տների քանակ. յուրաքանչյուր գանձ կազմված է 10 տնից, 14 գանձերը միասին՝ 140 տնից: Դրանցից բացի, ծայրակապային 10 Հնչյուններից, իսկ դրա հետ պայմանավորված նաև 10 տներից են բաղկացած «Սարգիս գրիչ», «Վէշտասանք է», «Տէր Մխիթարա» ծայրակապերով գանձերը: «Երրորդ աւուրն գալստեան Հոգոյ» գանձի «Տէր Մխիթարա վ» ծայրակապը նույնպես ունի 10 Հնչյուն, սակայն ներկայացնում է 8 տուն, որովհետև «Տէր»-ը գանձի սկզբի բառն է՝ «Տէր գաւրութեանց սաբաւօթ բարձրեալ...»: Մնացած գանձերը կազմված են 6-8 տներից, որով Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի տների ընդհանուր քանակը հավասարվում է մոտ 200-ի:

Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի տները չունեն տողերի կայուն քանակ և տատանվում են 30-50-ի միջև: Միջին հաշվով նա գրել է մոտ 7000 տող

գանձ: Ինչպես երևում է տողերի քանակից, գանձի տները բավական ծավալուն են, հետևապես և անհարմար է առանց դադարի երգելու համար: Իսկ գանձերը, ինչպես հայտնի է, ստեղծվել էին այդ նպատակով: Այս հանգամանքն էլ նկատի առնելով, Մխիթար Այրիվանեցին յուրաքանչյուր երեք տողով ամփոփել է նախադասությունը՝ ստեղծելով ենթատուն տան մեջ: Դա հասկացվում է ոչ միայն նախադասության բովանդակությունից, որոնք գանձերում լինում են երբեմն շատ ճապարկված, այլև ձևից: Այրիվանեցին դա նկատել տալու համար գանձերի առաջին երեք տողերը սկսում է նույնահնչյուն տառերից (լինեն դրանք ձայնավոր թե բաղաձայն) կազմված բառերով: Այսպես, օրինակ.

Երգս յաւերժական,
Երգեմք բանական,
Երիցդ միական⁸⁷:

Խորհուրդ անքննին
Խորք որ չերևին,
Խանութք անզննին...⁸⁸:

Հետաքրքիր է նկատել, որ նման սկսվածքը ընդհանուր է համարյա բոլոր գանձերի համար: Մրանից տարբեր նպատակներով են օգտագործված համահնչյուն տառերն ու բառերը գանձերի և տաղերի միջին մասում, որոնց երբեմն զուգորդվում է և բառերի իմաստը: Զևի և բովանդակության ներդաշնակության միջոցով արդեն բանաստեղծը փորձում է ավելի Հնչեղ դարձնել իր խոսքը, ինչպես.

Մի՛րտ իմ սասանի,
Մարսափ զիս ունի,
Մակս պիղծ Յուզայի⁸⁹:

Մխիթար Այրիվանեցու գանձերի հիմնական խումբը գրված է միօրինակ տաղաչափության մեջ՝ պարզ յամբ-անապետոյան Հինգ վանկանի (2+3) ոտքերով: Իրենց տաղաչափական տարբեր ձևերով ուշադրության արժանի են

⁸⁷ Մատենադարան, ձեռ. հմ. 10050, թերթ 260ա:

⁸⁸ Ձեռ. հմ. 3540, թերթ 232բ:

⁸⁹ Նույն տեղում, թերթ 244ա:

Հատկապես նրա «Յարութեան», «Երրորդ աւուրն գալստեան Հոգոյ» գանձերը և օրհնութեան երկու երգերը:

Մխիթար Այրիվանեցին առաջին բանաստեղծն էր, որ գանձերում կիրառեց Հանգը, որով այդ ստեղծագործութիւնները դարձան Համեմատաբար ավելի ռիթմիկ և երաժշտական: Նրա գանձերը գրված են տարբեր Հանգերով (տները նույնահանգ են): Պատահում է, որ նույն գանձերում Հանգերը կրկնվում են, այդ դեպքում նույնահանգ տները իրար չեն Հաջորդում, այլ Հանդիպում են երկու-երեք տնից հետո: Օրինակ՝ «Ծննդան ճրագալուցին» գանձում օգտագործված Հանգերի Հաջորդականութիւնը. «ան, ին, եալ, ի, աց, եա, ի»: Բազմահանգ են գրված նաև նրա օրհնութեան երգերը, իսկ սրանց Հակառակ՝ նույնահանգ շարադրանք ունեն «Սուրբ Աստուածածին կուսին» և «Աստուած երկնից խոնարհեալ» տաղերը: Սա վկայում է, որ Մխիթար Այրիվանեցին Հանգերի կիրառման գործում առաջնորդվել է ստեղծագործութիւնների ծավալով:

Հետաքրքիր ձևով է օգտագործել Հանգը «Յարութեան» գանձում: Այստեղ գանձի առաջին մասերում յուրաքանչյուր չորս տողը կազմում է ենթատուն: Հանգը փոխվում է երկու տողը մեկ, որով մեկ ենթատունը ունենում է երկու տարբեր Հանգեր: Սակայն դա կայուն չէ ամբողջ գանձի Համար: Որոշ ենթատներ գրված են մեկ Հանգով, մինչդեռ պարտադիր, յուրաքանչյուր ենթատունը մեկ փոխվում է Հանգը: Այս գանձը ուշադրութեան արժանի է նաև բանաստեղծական խոսքի այլ դրսևորումներով, ինչպիսիք են «երեկ» և «այսօր» Հակադրութեան ստեղծումը, կրկնակների օգտագործումը, շեշտադրութիւնը և այլն:

Մխիթար Այրիվանեցու չափածո բոլոր ստեղծագործութիւնները երգվել են եկեղեցիներում, այդ են վկայում դրանց խաղաղգրված Հնագույն օրինակները ձեռագրերում: Հիշենք միայն ծայրակապերի միջոցով Հեղինակի Հայտնած այն կարևոր տեղեկութիւնը, որը վերաբերում էր գանձերի այդ խմբի իր իսկ կողմից ձայնագրված լինելուն. «Տէր Մխիթարա վարդայպետի բայիւ երգել Հինգոտասան բան քարոզից»:

Մխիթար Այրիվանեցու բանաստեղծական արվեստը իր ինքնատիպ ոճով ժամանակին մեծ դեր է խաղացել գանձագրութեան զարգացման գործում: Նրա գանձերի անմիջական ազդեցութեան տակ են գրվել Հովհաննես Գանձասացի, Գրիգոր Նյաթեցու, Մատթեոս Զուղայեցու, Առաքել Բաղիչեցու նմանատիպ ստեղծագործութիւնները, որոնցում առկա են ոչ միայն Մխիթար Այրիվանեցու կիրառած չափաբերական արվեստի ձևերը, այլև նրա գանձերից վերցված առանձին բառերի, նույնիսկ նախադասութիւնների բառացի կրկնութիւններ:

Այժմ, երբ ուրվագծվում է Մխիթար Այրիվանեցու ստեղծագործական կյանքի ընդհանուր պատկերը, որոշակի է դառնում այն մեծ դերը, որ կատարել է նա XIII դարի Հայ մշակույթի զարգացման գործում:

Իր Հարուստ, բազմաժանր գրական ժառանգութեամբ և գիտամանկավարժական գործունեութեամբ Մխիթար Այրիվանեցին Հաստատուն տեղ է գրավում միջնադարյան Հայ նշանավոր մատենագիրների, պատմիչների, գանձասաց բանաստեղծների, երգահանների, ինչպես նաև գրչութեան արվեստի քաջահմուտ երախտավորների շարքում: Ուշագրավ է, որ նշված բնագավառներից յուրաքանչյուրում, շարունակելով իր նախորդների գործը, նա ասել է նոր, յուրովի խոսք, որով և նպաստել է մշակույթի տվյալ ճյուղի առաջընթացին: Նրա պատմական երկասիրութիւնը՝ «Նոր պատմութիւնը», ունենալով ժամանակագրական բնույթ, իր նախորդ նման նորաբնույթ ստեղծագործութիւններից առանձնանում է կառուցվածքով, բովանդակութեամբ և օգտագործած սկզբնաղբյուրներով: Առաջին անգամ այստեղ ենք Հանդիպում պատմական տվյալ ժամանակաշրջանում գործող Հայ, վրացի, հույն, պարսիկ, արաբ, սելջուկ, մոնղոլ, հռոմեացի թագավորների, իշխանների, կուսակալների, կաթողիկոսների, եպիսկոպոսների ժամանակագրական անվանացանկերին: Դրանց Հետ տրված մատենագիտական ցանկերը մեծ նշանակութիւն են ստանում Հայ մատենագիտութեան պատմութեան և պատմական կարևորութիւն ներկայացնող խնդիրների լուծման Համար:

Ուստի պատահական չէ, որ այս երկը, իբրև պատմական սկզբնաղբյուր, այժմ էլ իր առանձին տեղն է գրավում մինչև XIII դ. ընդհանուր պատմութիւնն ուսումնասիրողների Համար:

Միջնադարյան Հայ մատենագրութեան բարձր զարգացման վկայանիչ է Մխիթար Այրիվանեցու կազմած բարձրագույն ուսումնական Հաստատութիւններում Հանձնարարելի գրականութեան ծրագրային ցուցակն ու Համապատասխան ժողովածուն՝ «Ճառընտիրը»: Այս Հատորը գործնականում նախատեսված է եղել իբրև ուսումնական ձեռնարկ բարձրագույն դպրոցներում սովորողների Համար: Իրականում Մխիթար Այրիվանեցու վիթխարի աշխատանքի շնորհիվ, ժողովածուի ստեղծմամբ, պահպանվել և Հաջորդ սերունդներին են փոխանցվել անցյալի գրական Հուշարձանների վերականգնված, ամբողջական, լավագույն բնագրերը: Դրանցից շատերը ցայժմ Հայտնի բնագրերից Հնագույններն են: «Ճառընտիրը» իր մեջ ամբարած բնագրերով խիստ կարևոր նշանակութիւն ունի և միջնադարյան Հայկական բարձրագույն ուսումնական Հաստատութիւնների ծրագրերը ուսումնասիրելու առումով:

Հանդես գալով գանձերի իր ժողովածուով՝ Մխիթար Այրիվանեցին նոր բովանդակութուն և բանաստեղծական շունչ է հաղորդել զբանս: Առաջինը կիրառելով հանգավորման և չափաբերական կանոնները գանձագրութ-
յան մեջ, ապա նորովի օգտագործելով ծայրակապային արվեստը՝ նա զար-
գացման նոր աստիճանի է հասցրել գանձագրութունը:

Գրին ու գրականությանը նվիրված նրա ստեղծագործութունների փունջը հեղինակի լուսավորչական հայացքների, այն ժողովրդին փոխան-
ցելու, և ազգային մշակույթի նկատմամբ սեր և գորովանք արթնացնելու
նրա փորձերի վառ վկայութունն է:

Իբրև ջերմ հայրենասեր, ժողովրդասեր, առաքելական եկեղեցու դավա-
նանքի պաշտպան՝ Մխիթար Այրիվանեցին իր ստեղծագործութուններով
նպաստել է նաև ժողովրդի գոյատևմանը, օժանդակել նրա մղած ազատա-
գրական պայքարին:

ԳԱՆՁԵՐ

1

ԳԱՆՁ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՃՐԱԳԱԼՈՒՑԻՆ

- Տարփումն ըղձական, տոչոր անձկական, տոհմից բանական:
Հայր անճառական, անըսկրզբնական, անպատճառական:
Աներբայական, անհաս և անսահման, Որդիդ միական:
Ծընունդ Հայրական, և լոյս տիրական, ճաճանչ անձկական:
5 Նըշոյլ ազդական, նըկարագրական, Հաւր Քում կերպարան:
Հաւասար և Բան, Համգոյական, Հոգիդ իսկական:
Բըղխումն յարական, յականէ Հայրական, յանձամբ յատկական:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 7785, 6ա-9բ, Թերի. սկսվում է՝ ճառագայթային ի մի գումարին տողով:
B-ձեռ. Հմ. 4068, 1ա-3ա:
C-ձեռ. Հմ. 423, 59ա-60բ, 61բ-63ա:
D-ձեռ. Հմ. 5785, 70բ-72ա, 73բ-75ա:
E-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 9բ-12բ:
F-ձեռ. Հմ. 4011, 7ա-8բ, 10ա-12բ:

Խորագիր

A ի ստորին լուսանցս՝ ճրագալուցին է Աստուածայայտնութեանն: B չիք:
C Եռամեծի և բանիբուն վարդապետի Տէր Մխիթարայ Այրիվանեցոյ ասացեալ
Այստուածայայտնութեան ճառ: D Եռամեծի և բանիբուն վարդապետի, Տէր
Մխիթարայ Այրիվանեցոյ ասացեալ գանձ Աստուածայայտնութեան ճրագալուցին:
E Գանձ ճրագալուցի Մննդեան Տէր Մխիթարայ: F չիք:

Ծայրակապ Տէր Մխիթարայ:

Բնագիր

1 A չիք 1-16 (Տարփումն... չող):

B չիք 1-44 (Տարփումն... իմացեալ):

F չիք 1-18:

2 D չիք և:

3 C չիք և: DE Աներբական, անուր ինքնական փխ Աներբայական: CE Որդիտ:

4 D անսահման փխ Հայրական: DE անձնական: C անձրնական փխ անձկական:

5 E Նըշոյլ ազդական: C նըկարագրական: E նըկարագրական: C Հօր:

6 C Հոգիտ:

7 D Բըղխումն, յականէ: E Բըղխումն յարական, աղբեր Հայրական, անձամբ յատկա-
կան: D անձամբ յատկական:

Կատարելական, յանսահմանական, որ ես Հաւր սահման:
 Որդւոյ քրննական, առաւղ բաշխական, յանձն Երրորդական:
 10 Բնութիւն միական, անհատ յաւիտեան, բարեխօսութեամբ
 Կուսին ըղձական, արժանացոյ ըզմեզ քաւութեան,
 Աղաչեմք:

Էդ անեղ, անծին, Էդ Հաւր ծոցածին, Էդ լոյսդ անքրննին:
 Սկիզբն առաջին, ծննդեանն անբաժին, բրդիմանն անհասին:
 15 Ըստ լուսոյ արփին, արեգականային, շող ճառագայթին:
 Ի մի գումարին, ոչ գանազանին, աղբիւր լուսային:
 Գետք գնացիւք յայտնին, ծով ծաւալային, անձն Հաւր անծին:
 Բազուկ բարձր Որդին, մատն յայտնեալ Հոգին, Հայր արմատ ծառին:
 Որդիդ ոստ Նըմին, պտուղ Սուրբ Հոգին, մի ի յերեսին:
 20 Երիս ի միին, զի ես անբաժին, սկիզբն յաւիտեանին:
 Որ նախ առաջին, նոյն և դու վերջին, երկիր և երկին:
 Փառաւք Քո փայլին, զի Քեւ պարագրին:
 Ահա ընկալ՝ գերկըրպա:

- 8 DE անսահմանական: C որ եստ: D որ եսդ: E որպէս փի որ ես: CE Հօր:
 9 CDE Որդոյ: C քննական: CD առօղ: DE անձն:
 10 E 10-12 Բնութիւն միական, անհատ յաւիտեան
 Ընգալ գերզս բանական, միջնորդութեամբ կուսին ըղձական,
 Աղաչեմք:
 11 C Յղձական: C քաւութիւն:
 12 D չիք:
 13 D անեղածին: C Հօր: E լոյս: C անքննին:
 14 C Սկիզբն: DE Ըստիկզբն: CE ծրնընդեանն: D ծննդեանն: C բրդիմանն:
 DE բրդիմանն:
 D անհատին փի անհասին:
 16 CD սկիզբն ունեն յանձնք յատկային: CDE և փի ոչ: AE աղբիւր:
 E Արև լոյս արփին, արեգականին, անձնք յատկայինք փի ըստ... արեգակ-
 նային:
 17 CDE Գետքն փի գետ գնացիւք: AD անձն: A Հայր: C յանձն Հօր:
 E Հայրածին փի Հաւր անծին:
 18 C Հայրամատ փի Հայր արմատ:
 19 CD Ոստ նըմին որդին փի Որդիտ ոստ նըմին: E Որդիդ: ACD պըտուղ:
 CD միակ յերեսին, E Միակ երեսին, F միակ յերրակին և փի մի ի յերեսին:
 20 CDF և երրեակ միակին փի երիս ի միին: E միակին փի միին: CDF եսդ փի ես:
 21 C յերեսին փի երկիր և երկին: F երկիրս:
 22 CF փառք: CF Քոյ:
 23 CD Բարեխօսութեամբ: E գերզս բա.: F Ընկալ:

Րամից հրեղինաց, րամկական զաւրաց, րախճան բանակաց:
 25 Բանիւ Քո ստեղծած, Հոգւով Քո լըցած, Հայր բնաւից գըթած:
 Երիս երրեկաց, փառաբանողաց, երրակիր դիմաց:
 Որք երգ սըրբասաց, և գովեստ փառաց, տան Քեզ ի բարձանց^{1*}
 Ոչ քուն տան աչաց, նինջ արտեանաց, և հանգիստ անձանց:
 Այլ տարփումըն մտաց, զագդուժըն շնորհաց, ի Քէն յառաջած:
 30 Տան ստորականաց, Հոգւով զաւրացած, պատժէն ընդ մեղաց:
 Զդասս ամբարըշտաց, իբր յիւր ընկերաց, ամբարտաւանաց:
 Ընկէց ի փառաց, նոյն և յաշխարհաց, զատաւզսրն մեղաց:
 Հանեն կառնթաց, որով կաս բերկրած, յաթոռը փառաց:
 Քեզ փառք ի փառաց:
 35 Ահա ընկալ՝ գերկըրպա.:

Մըտաւք քո տեսեալ, մեծ գործ կատարեալ, միշտ յաւերժացեալ:
 Երկինք երկն առեալ, երկիր հաստատեալ, և լոյս տարածեալ:

- 24 F Բամեալ փի Բամից: C գորաց:
 25 A Բանիդ: EF Հոգով: C Բանիւ Քո ըստեղծած, կամօքդ արարած, Քոյ է
 օրինած, Հոգւով Քոյ լըցած, Հայրըդ բնաւից գըթած, Տէր ես ողորմած:
 D Բանիւ Քո ստեղծած, կամաւքդ արարած, Հոգով Քո լըցած:
 26 C Յերիս երակաց: DEF երրակաց: CEF միակիր փի երրակիր:
 27 C Եւ գովեստ փառաց, որք երգ սըրբասաց փի Որք... փառաց: E սըբասաց:
 28 CDF տալ քուն փի քուն տան: CDEF ոչ հանգիստ կամաց փի հանգիստ
 անձանց:
 A նինջ արտեանացը-ը ավելացված է այլ գրով:
 29 CDEF Այլ իղձս (C յըղձս) մտաց, փափաք տենչ (C ջ) անաց, և սիրով քո առած
 (CDF քո վառած):
 Զագդումըն շնորհաց, Քոյին պարգևաց:
 30 CD ըստորականաց: F ստորնականաց: F Հոգով: CDF զայրացած փի զաւր-
 ցած: E Հոգով գորացած: E պատժէն:
 31 C Զդասն: A ամպարըշտաց: C իւրեանց: D իւր: E իւր ընգերաց:
 32 CDF անկեալ փի ընկէց: E Անգեալ ի փառաց նաև փի Ընկէց... նոյն և:
 C նաև, F նայի փի նոյն և: C աշխարհաց, զատողսն: D զատեցողսն:
 EF զատեցողս:
 33 C յորովք զըւարճանաց, D որովք զուարճանաս փի որով... բերկրած:
 E զուարճանան, F զուարճանաս փի կաս բերկրած: F յաթոռը:
 34 CDEF Քեզ փառք ի բարձանց:
 35 CD Բարե.: E Ընգալ: F Ընկալ:
 36 C Մըտօք քոյ: CD մեծագործ, E գործ մեծ փի մեծ գործ: C աւէժացեալ:
 DEF յաւէժացեալ:
 37 CDEF Երկին (EF ք) բարձրացեալ փի երկինք... առեալ: C յերկիր: CD ծաւ-
 ւեալ փի տարածեալ:

^{1*} Հմտ Ղուկ. Բ 14, ԺԹ 38:

վեց գունդ բոլորեալ, գերկրաւ պարառեալ, և վերամբարձեալ:
Բոյսք պէսպէս բրդիսեալ, սերմանք կատարեալ, և զդրախտըն տընկեալ:

- 40 Արեգակն արկեալ, լուսին բոլորեալ, աստեղք տարածեալ:
Ծով կենդանածնեալ, աւղ թըռչնաւք լըցեալ, յաւրհնելդ Քո անեալ:
Գազանք ըստեղծեալ, անասունք յաւրեալ, սողունք պատշաճեալ:
Ի խորհուրդ մըտեալ, Քո զմարդն յաւրինեալ, Քեզ զաղափարեալ:
Ի դրախտին եղեալ, փառաւք զարդարեալ, գործել և պահեալ:
45 Զոր չարն իմացեալ, կողիւրն պատրեալ, էհան մերկացեալ^{1*}:
Ահա ընկա՛լ գերկրպաւ:

Խնամեալ Քո սիրով, խրատեալ մեծ գըթով, խորին խորհըրդով:

ԶԱզամ իւր ծնընդով, զարմ և զաւակով, յերկարեալ ամով:

Աւրինադրելով, մարգարէս տալով, և կազդուրելով:

- 50 Երկայնամտելով, հինգ հազար ամով, դարձի սպասելով:
Իսկ մեր գործելով, ըզչարիս յոլով, Քեզ կարաւտ գոլով:
Յաղթեալ Քո սիրով, հաճեցար Հոգով, Հաւր Քոյին կամով:
Պարագրի մարմնով, անշուշտ մընալով, ի ծոց Հաւր գոլով:

38 C գերհամբարձեալ, DE գերմբարձեալ փխ վերամբարձեալ:

39 D բըրեալ: AEF սերմամբք: C սերմամբ: A չիք և: C դըրախտն: D դըրախտ:

F դրախտըն: E տընգեալ:

40 C և աստեղծ փխ աստեղք: D և աստեղք:

41 C կենդանածնեալ: CEF կենդանածնեալից հետո ունեն. յողակըս (E դաւղակա)
հանեալ: D լաւդականս հանեալ: CDEF թըռչունս թըռուցեալ, աւրհնեալ
Քոյ և անեալ, մասամբք բազմացեալ, և առաւելեալ փխ աւղ... անեալ:

E աւրհնեալ:

42 CDF գազանքս: E գազանքս ստեղծեալ: C յանասունքս: DEF անասունք:

CE յօղեալ: CDEF սողունք:

43 C Քոյ, մարդն, օրինեալ:

44 C փառօք: CD գործովք պահպանեալ: F գործովք զայն փխ գործել և:

45 C եհան:

46 CD Բարե: E Ընգալ գե: F Ընկալ:

47 CE խընամեալ: E խըրատեալ: B խոր Քո փխ խորին:

48 C ծընընդով: B յերկարել: C չիք յերկարեալ ամով:

49 C օրինադրելով, կասդուրելով:

50 C երկայնամտով:

51 A Իսկ փխ գոր: C կարօտ: E կարաւտելով:

52 B յաղթել, Քոյն: CD Քով: A Հոգւով: CDF գըթով փխ Հոգով: CD Հօր:

53 CE Հօր:

^{1*} Տե՛ս Ծննդ. Բ:

Աստուած բոլորով, նոր մարդ լինելով, խառնուած առնելով:

55 Ոչ փոփոխելով, կամ խառնակելով, այլ ամբողջ մնալով:

Յերկինըս ելանելով, երկրի շըջելով, կառավարելով:

Ահա ընկա՛լ գերկրպաւ:

Ի ժամանակի, ի վերջին ամի, ի լրումն ամենի:

Հուր հեղեալ յերկնի, մարդ եղեալ յերկրի, անթարգմանելի:

60 Գալ Գաբրիէլի, ի նազարեթի, առ դուստրըն Դաւթի:

Ով երանելի, կոյս սուրբ տիրուհի, մայր Աստուած Բանի:

Ուրախ լե՛ր յոգի, բերկրեալ ի մարմնի, Տեսարդ ի քէն ծնանի^{1*}:

Անմայր ի յերկնի, անհայր ի յերկրի, Որդի քո լինի:

Միայնդ արժանի, ի ծնունդս Եւայի, ծընաւդ Յիսուսի:

65 Փրկիչն ամենի, ի քէն ծընանի, որդի քո լինի:

54 CDEF Աստուածդ սիրով փխ Աստուած բոլորով: C չիք խառնուած առնելով:
DEF միաւորելով փխ խառնուած առնելով:

55 B ոչ փխ կամ: C փոփոխելով: CDEF ոչ պակասելով փխ կամ խառնակելով:
CDEF չիք այլ:

56 A յերկինս: B ի յերկինս ելով փխ Յերկինս ելանելով: AB յերկրի:
AB շըջելով: CDEF Յերկինս գոլով յերկրի փխ Յերկինըս... երկրի: E յերկրի
փխ երկրի: CDEF նախախրնամտելով փխ կառավարելով:

57 A գերկըրպագեալ: B չիք ընկալ գերկրի: C Ահա կեցոյ և: DF Յիշ և ևս:
E Ընգալ գերգըս բանականս:

58 CD դարի փխ ամի: C չիք ի: C լըրումն յամենի:

59 CDF Էդ անճառելի (C անճառի), հուր արկեալ երկրի, անիմանալի:
Մարդ եղէր երկրի, անթարգմանելի, և անհասանելի: E Հուր... մարդի միջև
ունի. արկեալ յերկրի, Էդ անճառելի, անիմանալի: E անթարգմանելի,
անհասանելի:

60 BCDEF գոլ փխ գայ: A դուստրը: CDF ունի շարունակություն.

Բարբառ յսքանչելի, և զարմանալի, գոչէր սուրբ Կուսի:

Ողջոյն բերկրալի (C բերկրի), և ուրախալի, քեզ ով սրբուհի:

E ունի հետևեալ շարունակությունը.

Ողջոյն բերկրալի, յարբառ սքանչելի, և զարմանալի:

Գոչէր սըխրալի, և հիանալի, ողջոյն սրբուհի:

61 B մայրդ: CDEF Սուրբ կոյս տիրուհի, Տէր ընդ քեզ լիցի փխ կոյս... Բանի:

62 EF ոգի: CDE բերկրեալդ, Տեսուն:

63 AE անմայրն: CD և անհայր: E անհայրն: C Քոյ: B մեզ յայտնի, E Քեզ
յայտնի փխ քո լինի:

64 A միայն: C ծընունդս: E Եւայի: C ծնօդ: E ծընօդ:

65 A փրկիչն: A և Տէր մեզ յայտնի փխ որդի քո լինի:

CDF Հոգին հըզօրի, քեզ հովանացի, մայրը Աստուած Բանի:
Աստուածըն ամէնի, ի քէն ծնանի (C ծնալին), քեզ Որդի (F Որդի քեզ) կոչի:
E Հոգին հըզօրի, քեզ հովանացի, մայր Աստուած Բանի:
Աստուածն ամենի, մարդիկ ի յերկրի փխ Փրկիչն... յերկնի:

^{1*} Ղուկ. Ա 28:

Աստուած ի յերկրի, և մարդ ի յերկնի, ծնընդեամբ քո լինի:
Դրախտըն բանի, վառ վարդըն փըթթի, ծառն ի քէն ծաղկի:
Ահա ընկալ գերկըրպա.:

- Թ**ագըղ պարծանաց, թագաւոր զաւրաց, թափեալ ի փառաց:
70 Ի կուսէն մաքրած, ժառանգըղ կենաց, ծնար ի յոտաց:
Աստուած մարդացած, մարդ աստուածացած, անքակ միացած:
Ընտրեալը ի բիւրաց, աննըմանը յէաց, Բանը սերմանած:
Մարմին ըզգեցած, եղեր հասկ կենաց, հաց մեր փըրկանաց:
Փառք Քեզ ի բարձանց, երգով հրեշտակաց, ձայնակցեալ հովուաց:
75 Պատուեալը ի մոգաց, պատարագ գմըռած, զմահ Քո գուշակած¹:
Սրորէք սըրբասաց, շուրջ կան գփե պատած, Բանը ի մտուր եղած²:
Ի բարձսըն բազմած, սուրբ մաւրըղ գըզուած, շրթամբք համբուրած:

- 66 B չիք և: B մարդիկ փխ մարդ: C մարդք են անխորտիկ փխ և մարդ... լինի:
D մարդիք ի յերկնի, են անխորտիկ: DF չիք ծնընդեամբ քո լինի:
67 A Եւ դրախտըն: B վարդն: E ծառ: CDEF Դրախտին բանալի, վերջստին
չնորհի փխ Դրախտըն... փըթթի:
68 CDF Ողոր: E Ընգալ:
69 C զօրաց: A եկեալը ի բարձանց փխ թափեալ ի փառաց:
70 C ժառանգն: A մեր բարբերար փխ ծնար ի յոտաց: CDE միացած փխ ի յոտաց:
71 C չիք մարդ աստուածացած: D մարդտ: CD մնացած, F մարմնացած փխ
միացած:
72 E Յընտրեալն: A Բանը անսերմնացած: CD Անըմանըղ յէանց (D յէաց),
Բանըղ սերմանած, ընտրեալը (D յընտրեալն) ի բիւրաց:
73 A ըզգեցեալ: B ըսգեցած: B ելեր փխ եղեր:
CD Մարմին ըզգեցած, ի մաւրէ ծընած, և կոյս մընացած:
F Եղեր հասկ կենաց, մարմին զգեցած, հաց մեր փըրկանաց:
F Ելեր հասկ կենաց, հաց մեր փըրկանաց, և շուր ծարաւեաց:
74 F Քեզ փառս փխ Փառք Քեզ: B երգովք: EF երգաւք: CD Քեզ փառս ի
բարձանց, երգով հրեշտակաց, ձայնիւ սըրբասաց:
Ունի շարունակութիւն.
C Երգակցեալ Հուաց, երկնաւորաց և զօրաց, անմարմնականաց:
D Երգակցեալ Հովուաց, երկնաւոր զաւրաց, անմարմնականաց:
75 CE չիք պատարագ: B գմըռած: CDEF գմըռած և պատած փխ պատարագ
գմըռած: C ըզմահ: A գուշակաց:
76 C Սըրովբէք: CD չիք կան: C մըտուր:
77 B ի բարձր Ես, DEF ի բարձունս փխ ի բարձսըն: E չիք սուրբ: E մաւրըղ Քո:
F ի մաւրէղ:
B մաւրտ Քո գըզուած փխ սուրբ մաւրըղ գըզուած: A շըրթամբք:
CD ի բարձունս բազմած, յաթոռն փառաց, Քառաղէմ կառաց:
Ի մաւրէ (C մօրէ) գըզուած, շրթամբք համբուրած, և ստեամբք դիացած:

¹ Տե՛ս Մատթ. Ա 11:
² Ղուկ. Բ 7-16:

Աւրհնեալը ի բազմաց, հրեղէն հաւրանաց, յերկնային զաւրաց:
Ահա՛ յիշեա՛ զհոգի հանգուցելոցն:

- 80 Արփիդ փայլեցէր, արև ծագեցէր, անմահացուցէր:
Զգանձ Քո սփռեցէր, առատ բաշխեցէր, փարթամացուցէր:
Զաղքատս վերառէր, և յերկինս հանէր, ընդ Քեզ դասեցէր:
Ազգ, զոր ըստեղծէր, զնոյն և փըրկեցէր, արդարացուցէր:
Զբան Քո յանգ հանէր, զոր մեզ ազգեցէր, և գուշակեցէր:
85 Ծրագըղ վառեցէր, տանս աւել ածէր, զպատկեր Քո գըտէր¹:
Զբերան մեր բացէր, և խընդացուցէր, յորժամ դարձուցէր:
Մեզ կառք կազմեցէր, զմարմինը որ առէր, և առ Հայր հանէր:
Զխաւար հերքեցէր, լոյս մեծ ծագեցէր, և ցընծացուցէր:

- 78 C Օրհնեալը: D փառաց փխ հրեղէն: CDEF փառաց Հօր անանց (CDF
Հօրանաց) փխ հրեղէն հաւրանաց: C երկնային զօրաց:
79 B յիշեցես և ո.: CDF Ընկալ գերզըս բանական, բարեխաւսութեամբ կուսին
(F մաւր Քո) յըղձական, Աղաչե.:
80 B Արփիտ: C փայլեցար, ծագեցար:
81 CD Զգանձը Քո բացէր: CDEF և պարգևեցէր փխ փարթամացուցէր:
CDF ունի շարունակութիւն.
Որոց շնորհեցէր, փարթամացուցէր, և զօրացուցէր:
82 CDEF 82-83 Զմարդիկք վեր առեր, յերկինս հաներ, ընդ Քեզ դասեցեր (F և
անդ հանգուցեր փխ ընդ... դասեցեր):
Յաջմէ կացուցեր (F դասեցեր փխ կացուցեր), և մեծարեցեր, և ճոխացուցեր
(F փառաւք պատուեցեր փխ ճոխացուցեր):
Զազգ զոր ըստեղծեր, զնոյն և փըրկեցեր, և նորոգեցեր:
Արդարացուցեր, և պըսակեցուցեր (D պըսակեցեր, F չիք), փառօք պըճնեցեր
(F ունի շարունակութիւն. և ճոխացուցեր):
83 B Զազգ:
84 CDEF յանկ: D զոր և փխ զոր մեզ:
85 A Զճրագըղ: B ծրագըտ: CD ծըրագ:
86 EF գբերանս: B խնդացուցեր:
CD 86 Զբերանս մեր բացէր, Հոգով Քո լըցէր, և խնդացուցէր:
Զխաւար հերքեցէր, լոյս մեզ ծագեցէր, և խընդացուցէր (C ցընծացուցեր):
Յեղէմ դարձուցէր, ի գրախտըն մուծէր, և անդ հանգուցէր:
87 C կազմեցին: E գմարմինտ: CDEF զոր: CD յերկինս փխ առ Հայր: A յանէր:
88 F մեզ լոյս փխ լոյս մեծ: C Զծով մեղաց հերքեր, և զմեզ յանցուցեր, և այլ
առհաներ: D Զծով մեղաց հերքեր, և զմեզ անցուցեր, և առ Հայր հաներ:

¹ Տե՛ս Ղուկ. ԺԵ 8:

Ջծով մեղաց հերձէր, և զմեզ անցուցէր, փառաւք փրկեցեր¹ :
90 Եւ եւս առաւել գյոր:

Բարուն հաւաքեա՛, ըտտեալ բոյորեա՛, ըմ Բեզ ժողովեա՛:
Լոյս մեզ առաքեա՛, ի բարձանց ծագեա՛, և լուսաւորեա՛:
Ձէայրըդ Բո հաճեա՛, զՀոգիդ աղերսեա՛, և մեզ պարգևեա՛:
Ձմեղս ի մէնջ հերքեա՛, զցաւըս հալածեա՛, զախոս ապաքինեա՛:
95 Ձկենդանիքս խնամեա՛, զնրնջեցեալսըն յիշեա՛, Տէ՛ր, և ողորմեա՛:
Ձաւդըն քաղցր արա՛, ըստ պէտս անձրեեա՛, և պըտղաւետեա՛:
Ձաւծեալ Բո արքայ, կենաւք յերկարեա՛, և յաղթաւղ արա՛:
Ձարդ փառաց շնորհեա՛, Տեառըն լուսով զարդարեա՛:
Ձիշխանսըն պահեա՛, զքահանայս աւրհնեա՛, Տէ՛ր, և պարըսպեա՛:
100 Որ զտաւն Բո տաւնեա՛, և ուրախանայ, լի՛ր քաւիչ նրմա:
Ձանձինս մեր և զմի:

89 CD Փայտիւ փրկեցեր, և ազատեցեր, և անմահացուցեր: F վերածեր փխ փրկեցեր:
90 CDF Ընկալ:
91 E ըտտեա: F ըմեալ փխ ըտտեալ: CF ըմք:
92 B ծաւայեա՛ փխ ծագեա՛:
93 CDF Ձէայր: C զՀոգիա: F աղաչեա փխ հաճեա:
94 C ըզցաւս: CD փարատեա՛ փխ հալածեա՛: F մեր քաւեա, ցաւըս հալածեա, զախոս ապաքինեա՛ փխ ի մէնջ... ապաքինեա՛:
CD ունի շարունակութիւն.
Ձայլ ազգիս վանեա, զդւսըն հալածեա, զքրիստոնեաց (C զքրիստոնեայս) պահեա:
95 CDEF Ձկենդանիս: B զննջեցեայսն:
96 BCDF Ձաւդըս: E գյաւղըս: CF զպէտս փխ ըստ պէտս: C պտղաւետիա:
E պըտղարերեա:
97 C Ձծեալ: B չիք կենաւք: CDEF անվընաս պահեա՛ փխ կենաւք յերկարեա՛:
B Տէր յաղթաւղ փխ և յաղթաւղ:
98 E Ձարթ: A Տեառն ի լուսանցս, զկաթողիկոսն աստ յիշեա՛: B տեղը բաց է, թողնված: CDF Տեառն (CF Յակորայ) Գրիգորայ, Հոգւով կաղղուրեա (C կասողուրեա՛, F զարդարեա՛) փխ Տեառն լուսով զարդարեա՛: E Հոգով փխ լուսով: Տեառըն-Այրիվանեցու մոտ անուըն չիք: Բաղիշեցու ձեռագրում D Գրիգորա-ժամանակի կաթողիկոս: E Տն թորոս:
99 BCDEF Ձիշխանսըս: D Ձքահանայըս:
100 A տաւնէ: C գտոնս: CF տոնեայ: CDEF նորա:
101 CE Յիշեա՛: DF Յիշեա՛, և ևս, զանձինս:

¹ Հմմտ ելք ժե 4-22:

Անհարսն ի յերկրի, անբիծ աղաւնի, անարատ ծնաւդի:
Տէր Բեզ քաղցրասցի, բանքն աղերսալի, զըզւանքն ի գրկի:
Ինն ամսեայ կրողի, կո՛յս գԲեզ ծնողի, կաթամբ սնուցողի:
105 ԶԲեզ կերակրողի, և զգեցուցողի, և խնամ տանողի:
Աւրհնեալն ի յերկնի, գովեալն ի յերկրի, Սուրբ Եկեղեցի:
Որ միշտ պաղատի, և բարէխաւսի, վասն ամէնայնի:
Ընդ որս կըջորդի, Հոյլք Հոգեղինի, զաւրացն Անմահի:
Եւ որք յաշխարհի, Բեզ են հաճելի, յայսմ յաւիտենի:
110 Ձայնըն Բո Բանի, պսակըն նախնի, Հայրն Հայաստանի:
Առաքեալքն յերկրի, մարգարէք տոհմի, տանն Իսրայէլի:
Եւ այժմ ողորմեայ:

102 B ամբիծ: A ծնողի:
F Անհարսն ի յերկրի, Հարսնացեալ երկնի, անփորձ ի մարմնի:
Անբիծ աղաւնի, անարատ կուսի, մաքուր ծընաւդի:
CD 102-103 Անհարսն ի յերկրի, Հարսնացեալք երկնի, Աստուծոյն Բանի:
Անփորձ ի մարմնի, անբիծ աղաւնի, մաքուր տատրակի:
Մաւր Բո ըղձալի, անարատ կուսի, մաքուր ծընաւդի,
Քոյին սրնուցողի, Տէր քաղցր և բարի, (C ունի. զըրկով բարձողի փխ Տէր... բարի) Միածին Որդի:
Բեզ Հաճոյասցի, զըզւանքն ի գրկի:
E 102-103 Անհարսն ի յերկրի, Հարսնացեալ երկնի, անփորձ ի մարմնի, Ամբիծ աղաւնի, մաքուր տատրակի, մաւր քո ըղձալի, Անարատ կուսի, և մաքուր ծնողի, Քոյին սնուցողի:
Տէր քեզ քաղցրասցի, զըզւանքն ի գրկի:
103 A զըզւանքն ի գրկի: B զըզւանքն: F չիք բանքն աղերսալի:
104 BE ըզԲեզ: CD քում: C ծընողի: D ծընողի: F ունի շարունակութիւն. և կերակրողի:
105 E եւ փխ զքեզ: B Զքեզ ցուցողի: E Ըզքեզ զգեցողի փխ և զգեցուցողի:
D չիք Զքեզ... զգեցուցողի: F Զքեզ զգեցուցողի, և խնամ տանողի, բազկաւք բարձողի: CD ունի միայն. և խնամ տանողի: B խնամք: BCD ունի շարունակութիւն. Բազկաւք բարձողի, բանիւ զըզուողի, և Համբուողի:
E ունի շարունակութիւն. բազկաւ զըզուողի:
106 B Ձաւրհնեալն: E Օրհնելոյն երկնի: E գովելոյն փխ գովեալն ի: CDF Աւրհնելոյն յերկնի, գովելոյն յերկրի փխ Աւրհնեալն... յերկրի:
107 E բարեխոսի:
108 CD Որում փխ ընդ որս: E որ փխ որս: CE զաւրացն:
109 E աշխարհի: CDEF յայսմ յաւիտենի են քեզ հաճելի փխ Բեզ... յաւիտենի:
110 BC ձայնն: CD Քոյդ: B պըսակ: D նախնի փխ նախնի: CDE Հայր: F ընդ Սրբոյն Գրիգորի փխ Հայրն Հայաստանի:
111 E առաքեալք: CD ազգի փխ յերկրի: C տոհմին:
Ունի շարունակութիւն.
CD Բեզ աղերս լիցի, Արարիչ բընաւ, Տէրդ ամենայնի:
EF Բեզ աղերս լիցի, Տէր քաղցր և բարի, Միածին Որդի:
112 CF Ողորմեայ: DF Ողորմեաց մեզ:

ՔԱՐՈՁ ՊԵՏՐՈՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԱԲԻՍՈՂՈՄԱՅ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻՆ

Վեր երգեմք Հնչմամբ, վերնական տարփմամբ, վառ և զիլ գոչմամբ: Հաւրդ անհաս սկզբմամբ, և Որդւոյդ ծագմամբ, Սուրբ Հոգւոյդ բխմամբ:

Անձանց բաժանմամբ, բնութեամբ միակամ, տեսակաւք գատմամբ: Անշփոթ խառնմամբ, անբաժին տրոհմամբ, անփոփոխ անձամբ:

5 Յայտնեալ մեզ անուամբ, և տեսեալ ազդմամբ, ըստ փայլական ծագմամբ:

Ոչ ամաց չափմամբ, ոչ վայրաց բերմամբ, ոչ էից բարձմամբ: Ջոր չտեսեալ աւկամբ, գայն լըւեալ ունկամբ, Հոգւով Հաւատամբ:

Եթէ իսկ իմացմամբ, սրտիւք իմանամք, բայց անգիտանամք: Էիդ փառս տամք, բանական պաշտմամբ, ոչ քննեմք լրմամբք:

10 Այլ սիրեմք տենչմամբ, աւրհնեմք փափագմամբ, գովեմք Հիացմամբ: Ահա ծագեա՛ զողորմութիւն Քո ի վերայ արարծոց Քոց Հայցմամբ սրբոյն Պետրոսի Հայրապետին Եւ ողորմեա՛ ժողովրդեանս, աղաչեմք:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 7785, 79բ-83բ:
- B-ձեռ. Հմ. 4068, 219բ-224ա:
- C-Վնտ., ձեռ. Հմ. 1672, 1ա-3ա (սկսվում է 51-րդ տողից):

Խորագիր

AB տե՛ս վերևում: C Պետրոսի Հայրապետին և յԱբիսողոմայ: C Պետրոսի Հոռոմայ Հայրապետին և Աբիսողոմայ սարկաւազին: Մայրակապ՝ Վարդայպետի:

Բնագիր

- 1 A Հրնչմամբ:
- 2 A սկզբմամբ: B Որդւոյդ, Հոգոյդ: AB բըղխմամբ:
- 4 A խառնմամբ:
- 5 AB անւամբ: A ստ փայլակրն փխ ըստ փայլական:
- 7 B Հոգով:
- 8 A Եթէ իսկամբ փխ Եթէ... իմացմամբ: B Եթէ իսկամբ՝ կարմիրով դարձված Եթէ իսկ իմացմամբ:
- 9 A փառս, քրննեմք: B լրմամք:
- 11 B քո:
- 12 A սրբոյն: B չիք Հայրապետին:

Անհաս ես մըտաց, անտես ես աչաց, անճառ ի լեզուաց:

15 Ի յերկնաւորաց, և յերկրաւորաց, սանդարամետաց: Չպարագրիլ յէաց, անտար ի տարրաց, անհիւթ ի նիւթաց: Հրոյ ես նմանած, յէսս անտես խառնած, բայց ամբողջ մնացած: Լոյս ի տես աչաց, ջուր քաղցր արբողաց, աւդ շնչաւորաց: Հողմ հթերընթաց, ամպ երկնազընաց, բոց երկնախաղաց: 20 Փայլումն փառաց, Հոսումն շնորհաց, յէսս բանականաց: Յաստուածաբանաց, այսչափ մեզ յայտնած, ծածուկքն լռած: Վէմ բազմապատկած, նետ արեամբ արբած, սուր փայլատակած: Գազան զայրացած, գառն անմեղ զենած, ընդ մեր յանցանաց: Ահա ծագեա՛:

25 Բամից վերնայից, ստեղծաւղդ բնաւից, և կարգաւորիչ: Կառաց Քոց կերտիչ, անուաց բոլորիչ, բոցից բորբոքիչ: Աղեղանդ ձգիչ, գոյնըզգոյն կերպից, Քոյդ նշան ուխտից: Ջայլինջ առպարից, ջընարար երգից, Քոց պաշտաւնէից: Ջորեք դիմենից, ահեղակերպից, արագընթացից: 30 Բազմաչեա զընդից, թևոց սաւառնից, և բարձր որոտից: Հազարաբերից, գետոց հրեղինից, անչէջ կայծակից: Իննեակի դասից, երկոտասանից, երկնաբանակից: Վեհ քահանայից, թիւ քսան և չորից, Քեզ մերձակայից: Ոսկի բուրվառից, սեղանք հրալից, խնկոցն աղաւթից: 35 Ահա ծա:

- 14 B ի յաչաց փխ ես աչաց:
- 16 B չպարագրեալ: B անտարր փխ տարերաց:
- 17 A նրմանած:
- 18 A շրնչաւորաց:
- 19 B ամբ բարձրագնաց: B բաց փխ բոց:
- 20 A փայլումըն, Հոսումըն: B Հասումն:
- 21 A լրռած:
- 25 A ստեղծաւղղդ:
- 26 B կետրիչ:
- 27 A ձրգիչ, նըշան:
- 30 A բազմաչեայ:
- 32 B իննեկի: B բազում բանակից փխ երկնաբանակից:
- 33 A քահանայից:
- 34 A բուռուառից: B սեղան Քո հըրից փխ սեղանք հրալից: A խընկոցն:

- Դո՛ւ փառաւորեալ, և մարդասիրեալ, Դո՛ւ սիրով արբեալ:
 Կամաւ խոնարհեալ, ի Կոյսն բնակեալ, Բանդ մարմնացեալ:
 Լոյսդ թանձրացեալ, հուրդ ի ջուր յեռեալ, հողմդ հող դարձեալ:
 Զանխառնդ խառնեալ, արևդ արիւն լեալ, ամբողջ ենթակեալ:
 40 Կոյսն կոյս մնացեալ, յորժամ գՔեզ ծընեալ, կաթամբ սընուցեալ:
 Ի տաճարն եկեալ, ի ծերոյն գգւեալ, և զնա արձակեալ:
 Յամպ թեթև նստեալ, յեգիպտոս հասեալ^{1*}, և զկուռսն ջարդեալ:
 Յորդանանն իջեալ, Որդիդ դաւանեալ, Հոգիդ վկայեալ^{2*}:
 Պահաւք Քո գինեալ, փորձողին յաղթեալ, և կոխան տըւեալ^{3*}:
 45 Հրեշտակաւք պաշտեալ, աւծեալդ անուանեալ, փեսայդ հարսն
 առեալ:

Ահա ծագեա՛ զո.:

Աստանաւր ցուցար, Աստուած բարեբար, և ամենակար:

Կուրաց լուսարար, կաղաց զնացարար^{4*}, ախտից սրբարար^{5*}:

Մեղաց քաւարար, մահու կենարար, մեզ ազատարար:

50 Ի խաչ բարձրացար, և բեկեցար, տիգաւ խոցեցար^{6*}:

Կտաւովք պատեցար^{7*}, ի շիրմի եզար^{8*}, զդժոխս առեր յաւար:

37 A կոյսըն, Բանդդ:

38 A լոյսըդ, հողմըդ:

39 A Զանխառնըդ:

40 A Կոյսըն:

41 B Դու յնծայ փխ ի տաճարն: A գըգուեալ: B չիք և զնա արձակեալ:

42 A նրստեալ: A զկուռսըն: B յեգիպտոս երթեալ, յամբ թեթև նստեալ, անդ
 անձրև անեալ և զկուռսն ջարդեալ:

43 A վրկայեալ:

46 B չիք ծագեա՛ զո.:

48 A սրբարար:

50 BC Որ ի խաչ բարձար:

51 AC կտաւաւք: BE աւար:

^{1*} Հմմտ Մատթ. Բ 13:

^{2*} Հմմտ Մատթ. Գ 17:

^{3*} Հմմտ Մատթ. Դ 1-11, Ղուկ. Դ 1-13:

^{4*} Հմմտ Մատթ. Ժ 31:

^{5*} Հմմտ Մատթ. Թ 22:

^{6*} Տե՛ս Հովհ. ԺԹ 34:

^{7*} Մատթ. Ի 59, Մարկ. Ժ 45, Ղուկ. ԻԳ 53, Հովհ. ԺԹ 40:

^{8*} Մատթ. Ի 60, Մարկ. Ժ 46, Ղուկ. ԻԳ 53, Հովհ. ԺԹ 42:

- Յարեար տիրաբար^{1*}, փառաւք համբարծար^{2*}, յաջմէ Հաւր նստար^{3*}:
 ԶՀոգիդ սրբարար, մեզ կենդանարար, Հայր Քեզ տուրս արար:
 Դո՛ւ պարգևարար, մեզ մատակարար, անճառ շնորհեցար:
 55 Քեզ փառք բարեբար, Աստուած կենարար, ընդ Քեզ միացոյ յար:
 Աւրհնեմք անդադար, զաւրհնեալդ իսկաբար, Աստուած փրկարար:
 Ահա ծագեա՛ զողորմութիւն:

Յայնժամ Պետրոսին, յոտնեալ յատենին, յայտնէր Սուրբ զՀոգին:

Ըստ մարգարէին, որ կանխաւ ճառին, ի յաւրէնս Հին:

60 Լուեալ դառնային, երեք հազարին, յըսկիզբն բանին^{4*}:

Եւ անդուստ հնչին, բարբառք գետային, Աւետարանին:

Առաքեալքն սփռին, յաշխարհ ծաւալին, ըստ Տեառն Բանին:

Հրեայք Մատթէին, Ֆռանկք Ղուկասին, յոյնք Յովհաննիսին:

Մարկոս Աղէքսանդրին, ի Թեբայիդին, կատարեալ ի նմին:

65 Կարգեալք յաթոռին, դասք պատրիարգին, թիւք վեշտասանին:

Ի գլուխ ամենին, տէր Պետրոս վերջին, Համանուն վիմին:

52 BC Հզաւր փխ փառաւք: A նրստար:

53 C ԶՀոգին: A սրբարար:

54 B պարգևարար: E չիք:

55 C չիք Աստուած... յար:

56 C Աստուած ինամարար, հոգւոց պահարար, մարմնոց փրկարար փխ
 Աստուած փրկարար:

57 B չիք ծագեալ զողորմութիւն:

58 A կանկեալ փխ յոտնեալ: C կացեալ ի յոտին փխ յոտնեալ յատենին:

C չիք Սուրբ:

59 BC յաւրէնսն:

60 A լըւեալ: A յըսկիզբն: C իսկիզբն:

61 B անտուստ: A յընչին, բարբառ:

62 A ըսփռին: C հրամանաւք Քոյին փխ ըստ Տեառն Բանին:

63 B Մատթէին: A փրոանկք, Յովհաննիսին, Յովհաննիսին:

C 63-64 Հրեայք Յակոբին, Ֆրոանկք, Պետրոսին, յոյնք, Յովհաննիսին:

Սպանիա՝ Յակոբին, լատինք Ղուկասին, Սինաւայն՝ Անդրիասին:

Ասորիք՝ Մատթէին, Հայք՝ Թադէոսին, մարք՝ Բարդուղիմէին:

Հրեայք՝ Թումային, հաբաշք՝ Փիլիպին, իսպոխո՝ Միմոնին:

Մարկոս՝ Իսքանդրին, ի Թեբայիդին կատարեալ նմին:

64 B Իսկանդրին փխ Աղէքսանդրին: B Թեբայիթին:

^{1*} Մատթ. ԻԸ 6, Մարկ. ԺԶ 6, Ղուկ. ԻԴ 6, Հովհ. Ի 15-16:

^{2*} Մարկ. ԺԶ 19, Ղուկ. ԻԴ 50, Գործք Ա 9-10:

^{3*} Ա Պետ. Գ 22, Հոռմ. Ը 34, Եփ. Ա 20, Կողոս. Գ 1:

^{4*} Հմմտ Գործք Բ 14-41:

Ինն ամ յաթոռին, ինն ակր ի բանտին, ըստ Տեառն ի կուսին:
Ահա ծագեա զո.:

Պետրոս պանծալին, Պետրոս բաղձալին, Պետրոս ցանկալին:

- 70 Անուէն գովելի, կոչմամբն Յիսուսի, Հիմն հաւատի:
Հովիւ քաղ, բարի, նրմանեալ Փրկչին, մատնեալ կամովի:
Ո՛վ զարմանալի, հանգոյն հրեշտակի, Տէր սուրբ ծերունի:
Ջահ անշիջելի, փայլեալ յաշխարհի, վէմդ անխախտելի:
Արձան եւթն աշի, կանգնեալ ի բեմի, անխոնարհելի:
- 75 Որ զՏէրն ամենի, տեսեր ի յերկրի, նստեալ յաթոռի:
Ի Քոին գահի, բազմեալ շնորհալի, Քեզ միայն յայտնի:
Չիշխէիր յոգի, նրստել ի գրկի, որպես խոտ ի հրի:
Այլ խոնարհ յերկրի, ի պատուանդանի, կայիր սարսափելի:
Ահա յիշեսցես զհոգիս նընջեցելոց, աղաւթիւք սրբոյն Պետրոսի:
- 80 Աղաչեմք:

Երիցս երանեալ, երջանիկ ընտրեալ, և փառաւորեալ:
Քեզ Տէր նմանեալ, հեզութեամբ լցեալ, յանձն Իւր խոնարհեալ:
Պատգամ առաքեալ, զԻւր սրբասնեալ, սարկաւազն ընտրեալ:
Չբանտն պատառեալ, կամովին ելեալ, խնդրողացն յայտնեալ:

- 67 B բանտին:
- 68 B չիք ծագեա զո.:
- 69 B պանծալի, բաղձալի, ցանկալի:
- C Պետրոս պանծալի, պետրոս բաղձալի, հօտիս Քրիստոսի:
- 70 A Հիմբն:
- 71 A Հովիւ: A Փրկչին: B Փրկչի: C նրման Քրիստոսի փխ նրմանեալն Փրկչին:
- 74 B է փխ եւթն: B կանկնեալ:
- 75 E քոյին փխ յերկրի:
- 76 A Քոյին: BC սիրալի փխ շնորհալի:
- 77 B չիշխէիր հոգի նստեալ: C իսկի փխ յոգի:
- 78 A պանդուանդանի: B կիր: C սարսափելի: C ունի շարունակութիւնը.
Եւ քարոզէիր զԲանն կենդանի, ծրնունդ Հաւր Որդի:
- 79 BC Ահա յիշեա, Տէ՛ր, զհոգի հանգուցելոցն փխ յիշեսցես... Հանգուցելոցն: A սրբոյն:
- 82 A նրմանեալ: B ոչ ոք ղղորդեալ, այլ զանձն իւր ատեալ փխ հեզութեամբ... խոնարհեալ: C զանձն ի տուր տըւեալ, զհաւտն ապրեցուցեալ փխ հեզութեամբ... խոնարհեալ:
- 83 A ըզսրբասնեալ:
- 84 A զբանտն: B զանձն ի տուր (C մահ) տըւեալ փխ խնդրողացն յայտնեալ:

- 85 Իսկ հրածեշտ խնդրեալ, առ Տէր աղաւթեալ, և զհաւտն իւր յանձնեալ:
Ջնախնի սուրբսն յիշեալ, գտեսիլըն պատմեալ, զԱրիոս հերքեալ:
Ջոր և ձայն լըւեալ, կուսին անդ բնակեալ, ի խրճիթն սնեալ:
Պետրոս առաքեալ, նախ վասն իմ խաչեալ, և սկիզբն արարեալ:
Պետրոս կատարեալ, մարտին զրաւ ածեալ, որ վասն իմ սպանեալ:
- 90 Որով իմ հաճեալ, և զիմսն ազատեալ, յանդորրըն հանեալ:
Եւ եւս առաւել:

Տեառնդ երանելի, Տէր քեզ նմանի, տալ զանձն ի վտանգի:
Դէմքըն հրով վառի, որպէս Մովսիսի¹, լոյս տայր գիշերի:
Հայրն սպանանի, սրովն Յուդայի, ընդ քառասուն դենարի:
95 Կտաւովքն կուսի, մորթովքն ծերի, աւրինաւք պատի:
Բանն համբաւի, ժողովքն արագի, առ Հովիւն արի:
Նաւաւն յուղարկի, ի քնարն Մարկոսի, յաթոռն իւր բազմի:
Չայն տայ կենդանի, բազմաց լըսելի, Տէր ընդ ձեզ լիցի:
Արդ՝ Տէր լսելի, քեզ Տէր ընդ լիցի, բանքն աղերսալի:
100 Տեառն Պետրոսի, և Աբիսողոմի, արանց պանծալի:
Տո՛ւր, Տէր աշխարհի, զպարգև Քո յայտնի, Քեզ փառք յամենի:
Չանձինս մեր և ըզմիմեանց:

- 85 C և փխ իսկ: B Ջիր հաւտն փխ զհաւտն իւր:
- 86 BC զհետագայն փխ գտեսիլն:
- 87 E Որ և փխ Ջոր և: A խրճիթն, անել: C առ Տէրն իսկ եկեալ փխ ի խրճիթն սնեալ:
- 89 B մարտի: C Մարտիրոս փխ մարտին: C զրաւեալ փխ զրաւ ածեալ: B սպանել:
- 90 B յանդոյր: C անդորր արարեալ:
- 92 A նրմանի: C տուծի փխ վտանգի:
- 93 B Դէմք Հրրով, Մովսիսի: C 93-94 Սուրբն զլիստի փխ Դէմքըն... սպանանի:
- 94 A Հայրըն: A սրով նոր փխ սրովն: B նդ Խ փխ ընդ քառասուն: C քսան փխ քառասուն:
- 95 A կտաւովքն: A մորթովքըն: C Կտաւովքըն:
- 96 A Բանըն: C երագի, Հովիւն:
- 97 C Նաւով: A յղարկի:
- 99 A լըսելի: BC Տեառնդ փխ Տէր ընդ:
- 100 A Տեառն: B Աբիսողոմի, Արեանց:
- 101 B Տէր քաղցր և բարի փխ զպարգև Քո յայտնի:
C 101 Տէր տուր աշխարհի, բարեաց պարգևի, ամենայն ազգի
Սուրբ զեկեղեցի, անսասանելի, պահեսցի ի յերկրի:
Հաւատով բարի, յուսով ըղձալի, սիրով խնդալի:
Տէր քաղցր և բարի, Քեզ փառս առաքի, վասն ամենի:
- 102 A Չանձինս:

¹ Հմմտ Ելք 9-24:

- Ի վեր աննման, ի վայր անսահման, ի տիպ տենչական:
- Մայր անհարսնական, կոյս անապական, ակն պատուական:
- 105 Տուփ խնկոյն աման, բուրվառ բնակարան, հրոյն անշիջական:
- Հայցեա՛հ հանրական, սրբաւք մաքրական, որք պսակեցան:
- Որդւոյն ամլական, և պըսական, Քեզ հաճոյական:
- Զպետ պարթևական, դիտապետական, մերն աստուածազան:
- Խուճբք խորհրդական, հին և նոր անուան, որք նախընտրեցան:
- 110 Հոյլք հրեղինական, որք են պահապան, մեր դեգերական:
- Որք տան միաբան, փառք յաւերժական, բարձրեալ Քո անուան:
- Տո՛ւր մեզ աւագան, սուրբ լըւացարան, գյիշմունքս այսց անուան:
- Եւ այժմ ողորմեաց մեզ Տէր Աստուած մեր:

- 103 A աննրման:
- 104 AC ակըն:
- 105 A խընկոյն, բուրուառ: A բանական փխ բնակարան:
- 106 A սրբբովք: AC պըսակեցան:
- 107 B Որդոյն: B եղելական փխ հաճոյական:
- C Անապատական, Որդւոյ քոյոյ ձայն, և նախնի վըկայն:
- Վեհքն երկոյ տասան, գունդն սրբազան, առաքելական:
- 108 C Պետրն: C Հայրն պատուական փխ մեր աստուածազան:
- 110 C վերնական փխ հրեղինական: C սեռից մարմնական փխ մեր դեգերական:
- 111 B փառս, անուան:
- 112 B լուացարան՝ կարմիրով ուղղված՝ լըւացարան:
- C Զանուանքս որ գրեցան, և քեզ միաբան, փառք ի մի բերան:
- Աւրհնեալ յաւիտեան փխ գյիշմունքս այսց անուան:

ՔԱՐՈՁ ԱՆՏՈՆԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻ ԵՒ ԱՅԼ ՃԳՆԱՒՈՐԱՑ

- Բարձրեալ ահաւոր, բան Հաւր դիմաւոր, բազմեալ հրաշաւոր:
- Տէր և թագաւոր, արքայ փառաւոր, զաւրաց թեւաւոր:
- Յանարուեստաւոր, յաթոռ բանաւոր, հանգեալ զաւրաւոր:
- Բան դրուատաւոր, գովեստ վերնաւոր, տան Քեզ հրաշաւոր:
- 5 Ամպք որոտաւոր, որք երգ ցաւդաւոր, երգեն քաղցրաւոր:
- Հուր փայլականաւոր, բոց բորբոքաւոր, Քեզ անշիջաւոր:
- Դէժք սարսափաւոր, տեսիլ անսովոր, Քե՛զ, Տէր, սպասաւոր:
- Մշտնջենաւոր, և լոյս ջահաւոր, մեզ պատգամաւոր:
- Իննեակ դասաւոր, երիցդ անձնաւոր, փառաբանաւոր:
- 10 Ընդ մեր աղաւթաւոր, կրից վըտանգաւոր, և պաշտպանաւոր:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 7785, 84ա-87ա:
- B-ձեռ. Հմ. 4068, 215ա-219բ:
- C- Վնտ., ձեռ. Հմ. 1335, 109բ-114բ:
- D- Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 28բ-32ա:
- E-ձեռ. Հմ. 4011, 44ա-48ա:

Խորագիր

A վերևում, ի ստորին լուսանցս՝ Անտոնի Անապատականին եւ այլ ճգնաւորաց սրբոց: B Քարոզ ճրգնաւորաց: C Քարոզ Համալ. Սուրբ Ճգնաւորացն: D Փանձ Սրբոց ճրգնաւորաց: E Քարոզ Անտոնի անապատականի եւ այլ ճգնաւորաց: Մայրակապ՝ Բայի երգել:

Բնագիր

- 2 E զաւրացը երկնաւոր:
- 3 E յաթոր: DE հանգչիս:
- 4 ACD դըրուատուաւոր: DE ձայնաւոր փխ հրաշաւոր:
- 5 B Ամբք: DE Որոտք ամպաւոր փխ Ամպք որոտաւոր: DE և փխ որք: E երգս: D օրհնեն, E հընչեն փխ երգեն:
- 6 BC Հուրք, բոցք: E կայծ փխ Քեզ:
- 7 BCDE տեսիլք: DE ակնաւոր փխ անսովոր: DE Տէ՛ր, Քեզ փխ Քեզ, Տէ՛ր:
- 8 A Մըշտընջենաւոր: C Մշտընջենաւորք: BC լոյսք անշիջաւորք: DE պարզ լոյս խըմբաւոր փխ և լոյս ջահաւոր:
- 9 A երից:
- 10 A աղաւթաւոր: C վըտանկաւոր: CE Մեզ միջնորդաւոր, կրից վըտանգաւոր, նոյն պաշտպանաւոր: Ընգալ (E ընկալ) գըրեր բանիս մաղթաւոր, միջնորդութեամբ սոցին ըղձաւոր:

Ահա հաշտեա՛, Տէ՛ր ողորմութեամբ,
Բարեխաւսութեամբ սուրբ ճգնաւորացն, աղաչե՛:

Աղամ տիպ Քոյին, արարած ձեռին, անարատ նախնին:

Որ Քո հրամանին, Հեստեաց ի դրախտին, զի չէր կիրթ չարին:

15 Իսկ որդիք նորին, ըմբռնեալք յախտին, ի մտաց անկանին:

Զաւրէն տըրմըղին, սանձակոտորին, ի վախից մըղին:

Սըտրուկ ախտային, ցանկական մասին, ի պորտս սողին:

Այլ քարոզ Քոյին, սուրբ պատուիրանին, զգաստացոյց զնոսին:

Մեծ եղիային, և եղիսէին, միայնաւորին¹:

20 Եւ Կարապետին, զամս երիս տասին, ի յանապատին²:

Որք ոչ ըզբաղին, ի Հոգս երկրային, այլ ընդ Քեզ խաւսին:

Եւ կերպարանին, ըսկըզբնատըպին, նըմանողք լինին:

Ահա՛ հաշ.:

Յայնժամ ի մարմնի, Յիսուս մկրտի, Յորդանան գետի³:

25 Ի Հոգւոյն վարի, յանապատ տեղի, զաւուրս քառասնի⁴:

11 C Տէր ընդ մեզ: E չիք:

12 A ճրգնաւորացն: B և թող ըզմեղըս մեր գթութեամբ: E 12 Աղաչեմք:

13 B Քոյին: B արարածք քիս արարած: C արարածք: DE ∞ արարած նախնին, անարատ ձեռին:

14 DE անկիրթ գոյ քիս զի չէր կիրթ:

15 A ըմբռնեալ: B անկանին: DE յանձնիշխան կամին քիս ի մտաց անկանին:

16 D վախից:

17 A չիք: DE փափկախին քիս ախտային: D ցանգական:

18 BC սգաստացոյց: E ունի շարունակութիւն.

Զբարին ընտրեցին, զչարն խոտեցին, և անարգեցին:

Ըզմեղս ատեցին, արհամարհեցին, էրես դարձուցին:

ԶՔեզ Տէր սիրեցին, զաւրէնս յանձն առին, Քեզ Հետևեցին:

Յաւուրս Նոյին, յանապատ ելին, սրբութեամբ կացին:

Ի բազմացն մին, Նոյ էր սուրբ ոգին, մաքուրն ի մարմին:

Մեղքիսեղեկին, վարժեալ ի նըմին, յազգ ոչ Համարին:

20 E Սուրբ քիս Եւ: D երկից: E երեսնին քիս երիս տասին: BD որ քիս ի:

D Յանապատ ելին, կուսութեամբ կացին, նոյն սիրեցին:

21 B սբաղին: E զբաղէին: D Որ ոչ զբաղէին: BC երկրային: E չիք այլ:

E խաւսէին:

22 B ըսկըզբնատպին, նմանաւղք:

23 D Ընգայ: E Ընկալ զնըւ է:

24 BCDE Յորժամ քիս յայնժամ: AD մկրտի: CE ի Յորդանան: D ի Յորդանանի:

25 BCDE Հոգոյն: E ունի շարունակութիւն.

Պահաւք ի ծոմի, անսրւաղ անաւթի, կայր Տեառն յաղաւթի:

Որով մինչ յաղթի, իշխանն անբարի, և ի խաչ բեւեռի:

¹ Հմմտ Գ թագ., ԺԹ 16:

² Հմմտ Մատթ. Գ 1-12, Մարկ. Ա 1-8, Ղուկ. Գ 1-18, Հովհ. Ա 19-28:

³ Հմմտ Մատթ. Գ 17:

⁴ Հմմտ Մատթ. Դ 1-11, Ղուկ. Դ 1-13:

Եւ մինչ յայս վարժի, յամենայն տեղի, առանձին լինի:

Անզբաւս յաղաւթի, անտուն անտեղի, մեզ խրատիչ լինի:

Որով մինչ յաղթի, իշխանն անբարի, ու ի խաչ բեւեռի:

Այս շնորհ գովելի, Երուսաղէմի, նախ ըսկասանի:

30 Համայն աղաւթի, և ի սեղանի, ի բանատեղի:

Զոր Ստեփաննոսի, Նախավկայի, սպասաւոր կարգի¹:

Բանիւ Պետրոսի, մետասան գնդի, մեծ գըլխաւորի:

Նաև Պաւղոսի, յամէն քաղաքի, պիտոյք ժողովի:

Ահա հաշ.:

35 Իջեալ հրեշտակի, ի գալ Տիտոսի, ի Պաղեստինի:

Յեզիպտոս տանի, ըզհոյս Հեսսի, զՀանգս Տարիթի:

Արդ նոր նորոգի, կարգս այս գովելի, դասք աղաւթականի:

Յեզր քաղաքի, արտաքոյ շինի, ի շիրիմս մեռելի:

Իսկ մեծն Անտոն զըպտի, սուրբ Հայրն մեր նախնի, զարդն

անապատի:

40 Քաջն այն և արի, սպանիչ չար ախտի, և պիղծ բանսարկուի:

26 D 26 Եւ որ այս վարի քիս Եւ... վարժի: E որ քիս մինչ: C ի յայս:

D 26-27 Պահաւք սըրբալի, անսրւաղելի, կայր Տէրն յաղաւթի:

27 A անսբաւս: D Անզբաղ աղաւթի: A տեղի քիս անտեղի: E Անտուն և անտեղի,

անզբաւս յաղաւթի քիս Անզբաւս... անտեղի: BCDE ըբաւս քիս խրատիչ:

28 AE չիք:

29 BC շնորհք: A յերուսաղեմէ: BE յերուսաղէմի: A ըսկըսանի:

BCDE ունեն շարունակութիւն.

Բազումք գան ի մի, սիրտ և անձն մի (E մին սիրտ, մի Հոգի քիս սիրտ... մի),

իմ և (D ու) քո ոչ լինի:

30 BCE յաղաւթի: D ու (E) ի բանատեղի:

31 A Ստեփաննոսի: Նախավկայի: BCDE չիք Նախավկայի:

32 BCDE չիք մետասան... գըլխաւորի:

34 D Ընգայ: E Ընկալ ըզ.:

35 A հրեշտակին: E Պաղեստինի:

36 A չիք: E ըզհոյսն: CE Հեսսի, զՀանգս (D զՀանգիս Տարիթի):

37 CDE Անդ: BCDE այս կարգ գովելի (E նագելի): BCD աղաւթկերի: E աղաւթ-

ւորի:

38 AD Յեզր: D ու արտաքոյ: A չիրիմ: E տապանս քիս շիրիմս:

39 BCDE Անտոն խրպտի քիս մեծն... սուրբ: D Հայրըն: E Հայր մերս կարգի քիս

սուրբ...նախնի: D նախատի քիս անապատի:

40 BC կոխող, DE կոխողն քիս սպանիչ: DE չարի քիս չար ախտի: B պիղծ, բանսարկուի: E մեղաց ախտի քիս պիղծ բանսարկուի:

¹ Հմմտ Գործք 2 1-7:

- Ի տաճկաց սինաուրի, միայնաւորի, այլոց սիրտ լինի:
Սա տեսաւ լինի, մեծին Պաւղոսի, Ի Թեբայիդի:
Նա՛ և՛ րաբունի, սուրբ Պաւղայ ծերի, դիւահալածի:
Այլ և Ամովնի, Յորայ և Պէմենի, Բեսարիոնի:
45 Ահա հաշտեա՛, Տէ՛ր, ողորմ.:

- Ի Իւսեալ քաջ ի մին, սուրբ Պաքմիոսին, երկուց Մակարին,
Իլարիոնին, և Հեղիասին, և սուրբ Յովսէփին:
Աբբայ Մարկոսին, և սուրբ Նեղոսին, մեծի Եվագրին:
Յոհան Գրբեցին, կարճահասակին, և մար Պարսամին:
50 Աէրապիովնին, Յոհան տեսողին, սիսի Պափնոտին:
Հայր Ապաուերին, իւր տասն բիւրին, Պէղէմի դարբնին:
Երուսաղէմին, ազնւականին, Հեզ եգիպտային:
Պամփոյ պահողին, Արսենի մեծին, Ագաթան ծերին:

- 41 A չիք: DE Տաճկաստանի փխ տաճկաց սինաուրի: DE բազմաց փխ այլոց:
42 BD սայ, Թեբայիթի: E սրբոյն փխ մեծին: DF Թեբաիդի:
43 E Այլ և փխ Նաև: B նայ և փխ սուրբ: BC Պաւղեա:
44 E Նայ և փխ Այլ և: BCD Ամոնի, Յոր: E Յորայ: B Պիմենի: C Պիմէին: E Պեմի-
նի: A Բէսարիոնի:
45 B չիք հաշտեա՛, Տէ՛ր: D Ընգա: E Ընկա:
46 A չիք Իսեալ... մին: B չիք Իսեալ քաջ ի: C Իսեալն փխ Իսեալ... մին:
D չիք սուրբ: E Պաքմէոսին: D յերկուց:
47 A իսկ փխ և: C մեծ Հեղիասին, DE և Քարիտոնին փխ և Հեղիասին:
48 E չիք: C Աբբա: A Եւագրին: B և մեծ Եւագրին: C և մեծ Եւագրին:
D Եւագրիոսին:
49 A Յովհան: C Գրբեցին: D Գրբեցին: AC չիք և: D Մար Պաւրսոմոյն,
E Պարսոմային փխ և մար Պարսամին:
50 BC Սերեպիոնին: D սրբապիոնին: A չիք Յոհան... Պափնոտին: C Պափնոտին:
E 50-56 Աւետիքիոսին, արայ Մարկոսին, Սիսիանոսին:
Արսենի մեծին, Ագաթոն ծերին, Սիլուանոսին:
Ալեքսանդրոսին, պամբով պահողին, և Սրապիոնին:
Հաւրն ապաուերին, և ի տասն բիւրին, Պիղիմայ դարբնին:
Երուսաղէմին ազնւականին, Հեզ եգիպտացին, Եւագրիոսին:
Յոհան տեսողին, և Սուրբ Նեղոսին, Դանիէլ ծերին:
Հաւրն ըսկիւթային, և Անդրիասին, Սրբոյ Սաբային:
Երազմիոսին, և Սիմէոնին, Թեղնաւորին, Քրոթենաւորին և Գիսաւորին:
Ընկալ զնրաւ:
51 CD Ապաուերին: AD տասն: BC Պեղեմի: D Պրղեմի:
52 BC ազնուականին:
53 BCD Պամբով, Ագաթոն:

- Սիլուանոսին, սրբոյ Սաբային, Ալեքսանդրոսին:
55 Քրոթենաւորին, Թեղնաւորին և գիսաւորին:
Ահա հաշտեա՛, Տէ՛ր, ողորմ.:

- Երջանիկ գնդին, երեք հազարին, և Հինգ հարիւրին:
Հազարաւորին, և բիւրաւորին, անհասգիստ վանին:
Մշտապաշտաւնին, յոտնակաց դասին, անարիւն զուարթնին:
60 Մերկոցն և բոկին, և գլխիբացին, որ ընդ յարկաւ չմտին:
Անլուսաբնակին, արգելեալ կուսին, մեռած կենդանին:
Յաւրն աղաւթուորին, տասը հազարին, համարածամբ ձեռնին:
Որք և ծածկէին, զոր ինչ գործէին, զի մի գովեսցին:
Որք հազորդէին, ձեռամբ հրեշտակին, և այլ ոչ ճաշէին:
65 Ի յելս արևին, ի յոտն կային, լուսով չնստեին:
Քաջքն, որ յաղթեցին, ութից խորհրդին, և մարտադրին:
Ահա հաշտեա՛, Տէ՛ր:

- 54 A Սիլուանոսին: C Սիլուանոսին: A սրբոյ: B Ալեքսանդրոսին: C Ալեքսան-
տիոսին: D Երազմիոսին փխ Ալեքսանդրոսին: D ունի շարունակութիւն:
Մեծ Դանիէլին, Հաւրն սկիւթային և Անդրիասին:
Ալեքսանդրոսին, Սնոփիոսին, և Սիմէոնին:
55 ACD Քրոթենաւորին:
56 C չիք հաշտեա՛, Տէ՛ր, ողորմ.: D Ընգալ զնրաւ բանին:
57 ACDE գրնդին: C Հինկ: E հազարին փխ հարիւրին:
58 E սկ. ունի Հարիւրաւորին:
59 CD Մշտապաշտաւնին: E Յոտնակաց գրնդին, մշտապաշտաւնին փխ
Մշտապաշտաւնին... դասին: A յոտնակալ ուղղած յոտնակաց: BCD գնդին
փխ դասին: E ունի շարունակութիւն. որ արթուն կային, և աղաւթէին:
60 B Մերկացն: C Մերկաց: DE Մերկին: C գլխաբացին: D գլխիբացին: C ար-
կաւ և չմտին: D գլխիբացին... ընդ յարկաւ-ի միջև ունի. Քաղցեալ ծա-
րաւին, մին մագեղինին, լեշկ մաշկեղինին և թեզանատին, արևակիզին և
ցրտախառնին, որ: A չիք ընդ... չմտին: D չմտին: E ոչ մտին:
E գլխիբացին... ընդ յարկաւ-ի միջև ունի. և թեզանատին:
Մին մագեղինին, լեշկ մաշկեղինին, և պրտուեղինին:
Արևակիզին և ցրտասեռինին:
61 D խաւարաբնակին:
62 AD տասն: BC տասն: E ունի շարունակութիւն:
Քաղցեալ ծարաւին, անսրւող աղաւթին, խոտաճարակին:
63 B չիք և:
64 E իրք փխ ոչ: BC չճաշէին, DE չուտէին փխ ոչ ճաշէին:
65 E մուտս փխ նլս: BCD Հետ արեգակնին փխ Ի յելս արևին: A յոտըն,
չնրստէին: C նստէին:
66 AC խորհրդին: DE մարտադրաւորին:
67 B չիք հաշտեա՛, Տէ՛ր: D Ընգալ գ.: E Ընկալ ըզնրաւ:

- Բ**ամիւքս որ ընտրեալ, յաշխարհէ գատեալ, երկնայնոց նմանեալ:
 Ընդ թըւով անցեալ, բանիւք ոչ ճառեալ, բայց մակամտածեալ:
 70 Ի քաղաք բնակեալ, ի շինի շրջեալ, զԱստուած ծառայեալ:
 Յարտեանս ելեալ, ի փապարս բնառեալ, ի մայրիս մըտեալ:
 Ի կղզիս կացեալ, ի սիւնս բարձրացեալ, ի գուբս սուգեալ:
 Այսք սիւնք Հաստատեալ, երկրի մաշեցեալ, Աստուած Հրամայեալ:
 Դարձեալ այսք թողեալ, եւթն Հազար թըւեալ, մեղաւք չմեղկեալ:
 75 Որք վաղից ելեալ, կամ այժմ երևեալ, կամ յապայս ընտրեալ:
 Նոքաւք մեք փըրկեալ, և արդարացեալ, և փառաւորեալ:
 Որ ըզբանս խնդրեալ, և որ յաւրինեալ, և որք երգակցեալք:
 Ահա:

- Գ**ոհաբանական, գովեստ Քուժ անուան, գառն անպարտական:
 80 Զի Քե գաւրացան, գերազանց գըտան, աւրինաց դրական:
 Զի զարհուրական, վարքն վերնական, չէ մարմնանըման:
 Որք Քեզ բնակարան, լինին աւթեան, չէ զարմանական:
 Արդ, Տէ՛ր գթական, և արարչական, սեռից ստեղծական:
 Դընեմք յանդիման, զվարս սրբական, և զանմարմնական:
 85 Որք կամայական, մըտաւք ճգնեցան, և տառապեցան:
 Եւ զորս ի մարդկան, ձեռս մատնեցան, և չարչարեցան:

68 A 68-78 չիք: DE վերնոց փխ երկնայնոց: CDE նըմանեալ:
 69 B անցել: C անցին: B ճառել: DE բանիւ: C մակամըտեալ:
 70 DE կեցեալ փխ բնակեալ: E զՏէր փխ զԱստուած:
 71 DE ∞ ի մայրիս մտեալ, ի փապարս բրնառեալ:
 72 DE բնակեալ փխ կացեալ: D սունս: D և ի փխ ի: C գուբս: D գուբ:
 74 D յեթըն: D լեալ որ ոչ մեղուցեալ, E լեալ, որ մեղաւք չանկեալ փխ
 թըւեալ... չմեղկեալ:
 75 DE վաղուց փխ վաղից: E և յապայս փխ կամ յապայս:
 76 DE Սոքաւք փխ Նոքաւք: D փրկեալ:
 77 E Որք: D խրնդրեալ: CE երգակցեալ:
 78 D Յիշէ՛յ, Տէ՛ր, Հայցմամբ սորա:
 79 D գովուէստ: E Քոյդ: B գառնդ:
 80 D ցորացան: BCDE գերազանցեցան փխ գերազանց գըտան:
 BCDE ունի շարունակութիւն.
 Նաև բանական (E Այլև բնակարան), կըրից մարմնական, Հարկաւորական:
 81 ACD վարքըն: E անմարմնական:
 82 A աւթեման: D ուաւթարան: E աւթարան:
 83 A գրթական:
 84 ACD զվարս: AC սրբական: DE մաքրական փխ սրբական:
 85 A ճըգնեցան: B կամական: E կամական:
 86 E Եւ որք փխ Եւ զորս: CD ձեռս:

- Զ**մերս մեղանչական, կեանքս լուծական, և ախտակրական:
 Քաւեա՛ սրբական, ասրաքատական, և ձիւնանըման:
 Ահա յիշեցէ եւ ևս առաւել,
 90 Զանձինըս:

- Ե**ւ զոր գործեցաք, և կամ խորհեցաք, և զինչ խաւսեցաք:
 Որով Հեստեցաք, և ըմբոստեցաք, ապերախտ եղաք:
 Այժմ զղշացաք, սոքաւք զաւրացաք, յուսով տաւնեցաք:
 Ըզվարսն ընթերցաք, մեք և զարմացաք, և Հոգոց Հանաք:
 95 Վայ մեզ կարդացաք, և յերկիր անկաք, և արտասուեցաք:
 Առ Քեզ դիմեցաք, Տէ՛ր, և կարդացաք, ապաւինեցաք:
 Բարեխաւս կալաք, զոր աստ յիշեցաք, առ որս մաղթեցաք:
 Սոքաւք քաւեցաք, և արդարացաք, յոտն կանկնեցաք:
 Զի զայս իմացաք, թէ որոց տաւնեցաք, մասնակից գտաք:
 100 ԸզՔեզ գովեցաք, Տէ՛ր, և աւրհնեցաք, փառաւորեցաք:
 Զանձ.:

87 BCDE զմեր: AD կեանքըս: BC ծուլական փխ լուծական:
 88 B Քաւեայ: A սրբական: BDE 89-90 եւևս առաւէ.:

91 A 91-101 չիք: D և կամ փխ և զինչ: E Եւ զոր խորհեցաք, եւ կամ խաւսեցաք,
 և կամ գործեցաք:
 92 D ըմպոստեցաք: E ըմբոստացաք: D ապերախտեցաք:
 93 D Զսոսայ յիշեցաք, յուսով տաւնեցաք, սոքաւք զաւրացաք: E չիք սոքաւք...
 տաւնեցաք: E ունի շարունակութիւն.
 Ի Տէր յուսացաք, ապաւինեցաք:
 Զորս և յիշեցաք, յուսով վտաւնեցաք, յիշատակեցաք:
 Սոքաւք զաւրացաք, աւժանդակեցաք, յոգի կանգնեցաք:
 94 DE Ըզվարս ընթերցաք: CDE յոգոց:
 95 D չիք: E ասացաք փխ կարդացաք:
 96 DE ապաւինեցաւ, պաղատեցաք փխ ապաւինեցաք:
 97 CD Բարէխաւս: DE ու առ քեզ փխ առ որս: E ունի շարունակութիւն.
 կանթեղըս լուացաք, ջահըս վառեցաք, խուկըս ծխեցաք:
 Երգս յաւրինեցաք, սաղմոս ասացաք, ձայնիւ պաշտեցաք:
 98 C յոտըն կանգնեցաք, D յոգի կանկնեցաք, E Հոգւով զաւրացաք փխ յոտն
 կանկնեցաք:
 99 D թ որոց փխ թէ որոց: C եղաք փխ գտաք: D գըտաք:
 100 E Ըզքեզ աւրհնեցաք, Տէ՛ր և գովեցաք, բարեբանեցաք:
 101 D Ահա Հայտ.:

Լըրուժն անթերի, լոյս անշիջանելի, դադակն ի թագի:

Տուժըդ խընկալի, բըլուր կընդրկի, մայր Տեառն Յիսուսի:

Ա՛րդ, քեզ հետեի, դասք ճգնաւորի, համաւրէն ազգի:

105 Եւ որք են յերկնի, գունդքն հրեղինի, ի ձեր համարի:

Դուք աղերսալի, բարեխաւսք բարի, լերուք աշխարհի:

Զի ձեաւք հաճեցի, որ քաղցր և բարի, կամք մեր Արարչի:

Գթալ ամենի, ազգի և տոհմի, Իւրոյ ստեղծուածի:

Մեր նախագահի, տեառն և արքայի, Քոյոց ծառայի:

110 Մերոյս իշխանի, իւրոց զաւակի, և հարազատի:

Որք յայս տաճարի, են ի յաղաւթի, յամենայն տեղի:

Եւ այժմ ո[ղորմեա]:

102 ADE անշիջելի: BCDE լալակն:

103 D խընկալի: AD կընդրկի: E Բըլուր կընդրկի, տուժըդ խընկալի, հովիտ

շուշանի:
Մայր Տեառն Յիսուսի, Աստուծոյն Բանի, ի ծընաւթ թագուհի:

104 E հաղորդի փխ հետեի: AC ճրգնաւորի: DE ամենայն, A մեծին Անտոնի փխ

համաւրէն ազգի:
105 BC նաև որք, DE նաև որ փխ եւ որք: AD գունդքըն:

106 ADE բարեխաւս:

107 C ձեք: D ձեք հաշտեցի փխ ձեաւք... որ: E հաշտեցի փխ հաճեցի: B է և

բարի փխ և բարի: E գըթածն բարի փխ որ քաղցր: D քաղցրըն: C է փխ և:

DE կամքըն ստեղծողի (E արարողի) փխ կամք մեր Արարչի:

108 AC գըթալ, իւրոց: DE Իւր արարածի փխ Իւրոյ ստեղծուածի:

109 B Տէր: D արքաի: A ի լուսանցս Քոյոց փխ իւրոց: BD Քոց: D ծառայից:

110 A չիք: DE ∞ և հարազատի ու իւրոց (E իւրեանց) զաւակի: Ունի

շարունակութիւն.
Ըստընապետի, և սպասաւորի, գրոցըն բանին:

Եւ քահանայի, և սարկաւազի, և ժողովրդի (E Եպիսկոպոսի, և քահանայի, և

ժողովրդի):
Մերի և տըղայի, համայն հասակի, մաքրուժն եղիցի:

111 D յաղօթի ու ամենայն:

112 E Ողորմած:

ՔԱՐՈՉ ԹԱԳԱՒՈՐԱՅ ՍՐԲՈՑ

Համագոյական, Հաւր սահման և Բան, Հոգևոյդ իսկական:

Որդիդ միական, լոյս ճըշմարտական, արքայ անվախճան:

Քէրովբէական, դասուց երկնական, ահաւորական:

Որ միայն իշխան, ճոխ և պերճական, և յաղթողական:

5 Բարձր անբաւական, դահգ անշարժական, և կենդանական:

Թըռչին և սլանան, սարսեն և մընան, հրամանիդ անսան:

Աղբյուրներ

A-ձեռ. Հմ. 7785, 90ա-94ա:

B-ձեռ. Հմ. 4068, 289բ-294բ:

C-ձեռ. Հմ. 3540, 81ա-84ա:

D-Վնտ., ձեռ. Հմ. 1335, 103բ-109ա:

E-ձեռ. Հմ. 4011, 49ա-53բ:

Խորագիր

A Քարոզ թագաւորաց սրբոց Մխիթարայ վարդապետի ասացեալ: B Քարոզ

թագաւորաց: C Գանձ թագաւորացն սրբոց: D Քարոզ համաւր Սրբոց թագաւորաց:

E Թագաւորացն սրբոց գանձ:

Մայրակապ՝ A հինգէտասան:

Բնագիր

1 DE հոգոյդ: B սիրական փխ իսկական:

2 CD ճշմարտական: CE արքայդ: E անվաղխճան:

3 A Քէրովբէական: BCE Քերովբէական: BD դասուցն: CE վերնական փխ երկնա-

կան:
CE ունի շարունակութիւն. և իշխանական, գնդին (E գնդից) պետական,

դողումն և սասան:

4 CE քաջ և յաղթական փխ և յաղթողական:

5 C գահ: E Գահ անշարժական, և կենդանական, բարձր անբաւական:

6 B Թըռչին: BD սարսին: B հրամանին:

CE 6-12 Սրովբէք սլանան, քրովբէք ցոլանան, թռչին վերանան:

Սարսեն և մնան, դողան, հիանան, հրամանիդ անսան:

Փայլեն բոցանման, փայլակն անըման, փառաւք յաղթական:

Ի Քէն զաւրանան, արքայ վեհական, և յաղթողական:

Պէտք գինական, թագաւորական, ի տիպ ձեանան:

Ջբարեբարական, և զպատժողական, զարկածսըն մեզ տան:

Ահա, զատեա՛ (E ազատեա) զմեզ ի մեղաց, բարեխաւսութեամբ (E սուրբ)

թագաւորացն,

Աղաչեմք (E չիք):

Ջաւրեղք զաւրական, ահեղք աննրման, փոյթ և շտապական:
 Ջաւրաւք զինական, թագաւորական, ի տես մեր ձեւանան:
 Փայլակըն աննրման, փառաւք յաղթական, ի Քէն զաւրանան:
 10 Ջբարերարական, և ըզպանծական, զարկուածսն Քեզ տան:
 Ահա՛, փրկեա՛ զմեզ ի մեղաց, մարդասէ՛ր զթած,
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ թագաւորացն, աղաչեմք:

Ի Հողոյ առեալ, ի ձեռս ստեղծեալ, ի տիպ Քո նմանեալ^{1*}:
 ՋԱճԱՄ յաւրինեալ, տէր երկրի կարգեալ, ստեղծուածոց իշխել^{2*}:
 15 Իսկ նա ցանկացեալ, էիդ նրմանեալ, Արարչիդ նենգել:
 Ի փառաց զրկեալ, ի դրախտէն անկեալ^{3*}, յանբանս Համարեալ:
 Այլ անդ ժամանեալ, Քո գութիդ եռացեալ, և ըզնա խնամեալ:
 Ծընունդքն որ ածեալ, զաշխարհս լըցեալ^{4*}, բնութեամբ անսաստեալ:
 Ջոր Քո կամեցեալ, անտերունջք չըըջեալ, թագաւորս տըւեալ:
 20 Է, որ ողորմեալ, բարի այր ընտրեալ, և իշխան կարգեալ:
 Է որ բարկացեալ, և զչարս ածեալ, արքայ կացուցեալ:
 Որպէս Սաւուղ լեալ, արքայ որ կոփեալ, զի ինքեանք խնդրեալ:

7 D զաւրանան: BD փոյթք:
 9 AD փայլակնանրման: B Փայլակն անրման: A Հրամանին:
 10 B ըզպատժական: D զպատժական: BD զարկածսն, մեզ փխ քեզ:
 11 A փրկեալ: D Ահայ փրկեա՛ զմեզ ի մեղաց, մարդասէր զթած,
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ թագաւորացն:
 13 A ձեռս: B ըստեղծեալ: C և ստեղծեալ: D ձեռ ըստեղծեալ: E ի ձեռս և
 ստեղծեալ փխ ի... ստեղծեալ: E չիք Քո: D նրմանեալ:
 14 BCDE աշխարհի տիրեալ փխ տէր երկրի կարգեալ: CD իշխել:
 15 B նայ: B աննմանոյդ նմանեալ, D նրմանոյն նրմանեալ փխ էիդ նմանեալ:
 BD նենգել: E ունի շարունակութիւն.
 Վասն որոյ պատժեալ, և պատուհասեալ, և մահու մատնեալ:
 16 AD զըրկեալ: CE ելեալ փխ անկեալ: D անգեալ: C անբան:
 17 E այդ փխ անդ: D խընամեալ:
 18 BCD Ծնունդ նոր փխ Ծընունդքն որ: B զաշխարհս փխ զաշխարհս: CE ան-
 սաստ մնացեալ փխ բնութեամբ անսաստեալ:
 19 D Ջորս: CE չկամեցեալ: AB անտերունջք: CE անտերունջ: BCDE չըըջեալ փխ
 չըըջեալ: B տուեալ:
 20 E է փխ էր: B ողորմել: E արս փխ այրս: E իշխանս:
 21 A ըզչարս: E ըզչարսն, արքայս:
 22 AD կըփեալ: A խընդրեալ: D ընտրեալ փխ խնդրեալ:

1* Ծննդ. Ա 27:
 2* Ծննդ. Ա 28:
 3* Ծննդ. Գ 23-24:
 4* Ծննդ. Թ 7:

Դաւթիւ ողորմեալ, նովաւ խնամ տարեալ, ազգին նըժդեհեալ^{1*}:
 Ահա՛, փրկեա՛ զմեզ ի մեղաց, մարդասէ՛ր զթած,
 25 Բարեխաւսութեամբ սուրբ թագաւորացն, աղաչեմք:
 Նոյն Քեզ վայելի, նստեալդ ի քերովբէ, նոր մարդ ի կուսէ:
 Խնդրեալ ի Հաւրէ, ի Սիոն լեռնէ, արքայ Համայնէ:
 Ոչ կես ի կիսէ, այլ ծագս ի ծագէ, միահեծանէ:
 Պատուեալդ ի մոզէ^{2*}, գովեալդ ի հովուէ^{3*}, նենգեալդ ի Հերովդէ^{4*}
 և ի Պիղատոսէ^{5*}:
 30 Ի բոլոր սրտէ, սիրեալդ յԱբգարէ, Հայոց արքայէ:
 Աստուած դաւանէ, և երկրպագէ, այլոց քարոզէ:
 Անձև մկրատ է, անկար ասղան է, հանդերձ Քեզ յղէ:
 Ջպատկերդ որ Հայցէ, Քեզ տիպ տեսանէ, և ահիւ պատուէ:
 Անդ հասեալ Թագէ, բանիւ բժշկէ, և լուսաւորէ:
 35 Եւ անտի դիմէ, ի Հայք մըտանէ, զգեղարդըն բերէ:

23 C ազգի: BCD նըժդեհեալ:
 24-25 C Ահա ազ:
 26 A Քեզ, ի լուսանցս Աբգար: AC նստեալդ: AE քորբէ: BCD Քրովբէ:
 27 A խընդրեալ խնն ջնջված: CE ընտրեալդ փխ խնդրեալ: BD Սիոն: D լեռ-
 նէ: CE արքայդ:
 28 A կէս: C կէսի կէսէ: CE լոյսդ փխ ծագս: D Միայնեծանէ:
 29 BCDE չիք գովեալդ ի հովուէ: C նենգեալ փխ նենգեալդ: A Հերովդէ:
 BD Հրովդէ: C ու փխ և: A չիք և ի Պիղատոսէ:
 30 A սրտէ:
 31 AD երկրպագէ: E զծնեալդ ի կուսէ փխ և երկրպագէ: C չիք:
 32 CE Յանձև: ACD մըկրատ: CE յանկար: B յասղանէ: D յասխանէ: AD յըղէ:
 CE առաքէ փխ Քեզ յղէ:
 33 C զպատկերն որ: D Ջպատկերտ: CE երկրպագէ փխ ահիւ պատուէ:
 CE ունի շարունակութիւն.
 Փառաւք մեծարէ, գահոյս պատրաստէ, և ահիւ պատուէ. այնուհետեւ տե՛ս
 տող 31:
 34 C բանիւք: C քարոզէ փխ բժշկէ: E աւետարանէ փխ բանիւ բժշկէ:
 Ունի շարունակութիւն.
 C Ծնորհոք բժշկէ, որ յաւազանէ, ջըրով մկրտէ:
 E Ջըրով մկրտէ, որ յաւազանէ, շնորհաւք բըժշկէ:
 35 BD անդի: BDE Հայս:

1* Հմմտ Բ Թագ. ԻԲ:
 2* Հմմտ Մատթ. Ա 10-11:
 3* Հմմտ Ղուկ. Բ 8-20:
 4* Հմմտ Մատթ. Ա 7-8:
 5* Մատթ. Իէ 24, Մարկ. ԺԵ 15, Ղուկ. ԻԳ 25, Հովհ. ԺԹ 16:

Ահա՛, փրկեա՛ զմեզ ի մեղաց, մարդասէ՛ր գթած,
Բարեխաւսութեամբ սուրբ թագաւորացն, աղաչեմք:

- Գանձ սուրբ քո սիրի, գանձեալ ի հոգի, գերագով կուսի:
Նման դշխոյի, քեզ յաջմէ բազմի, սուրբն Հռիփսիմի:
40 Որ պատճառ լինի, հայոց հաւատի, և վրաց ազգի:
Քարոզեալ Նունի, Միհայրն պարսկորդի, ի Մըծխիթայի:
Իսկ Տրդատ սրբի, ձեռամբ Գրիգորի, յեփրատ Տարւանի:
Եւ քարոզ լինի, իւրեանց իշխանի, բիրտ և սուղ ազգի:
Ահաւոր գըրգի, սաստիւ տագնապի, զայս Տեարն նըւածի:
45 Նաև Աշխէնտի, Խոսրովիդիտի, արի Վաչէի:
Սոքա ընտանի, են Տեառն Յիսուսի, նման հրեշտակի:
Յաւուր քառասնի, մի անգամ ճաշի, Տրդատ գովելի:
Ահա՛, փրկեա՛ զմեզ ի մեղաց, մարդասէ՛ր գթած,
Բարեխաւսութեամբ սուրբ թագաւորացն, աղաչեմք:
50 Էր յեւրոպային, յաշխարհ Իտալին, եղեալ մեծ կայսրին:
Կոստանդիանին, խաչն Իսիդոնին, վանեալ զգաւթացին:

36-37 CE Ահա ազ.:

38 A Քո՛ ի լուսանցս Տրդատ: ACDE քո սուրբ: CE յոգի:

39 AD նրման գըշխոյի: A սուրբն: CE Սանգուխտ մեծ ազգի փխ սուրբն

Հռիփսիմի: E ունի շարունակութուն.

Դուստրըն արքաի, Սանատրուկ չարի, այն թագաւորի:

CE ունի շարունակութուն.

Ի գալ Հոուփսիմի, և Գայիանի, թագազարմուհի:

40 B Նա որ (որ-ը լրացված):

41 AB Միհայրն: A պարսկորդոյ: BD Միծխիթայի:

42 ACD Տրդատ: AC սրբի: A յեփրատ արաւնի: CE մեր Լուսաւորչի փխ

յեփրատ Տաւրոնի: Ունի շարունակութուն.

Ի գետ (E յեփրատ) մըկրտի, Յովանէս կոչի, լոյս կամար կապի:

43 BCDE իւրոց: D բիրտ: C սուղ:

44 A գըրգի: B գրգի: B զչայս փխ զայս: CE ձըգուես յանձն ունի, սաստիւ

տագնապի, ընդ անհաւան տոհմի:

45 CE Աշխէնի: A Խոսրովիդիտի: CE արին Վաչէի:

46 CD ընդանի: ACD նրման:

47 C ի միանգամ: BDE Միանգամ ճաշի յաւուրս քառասնի փխ Յաւուր... ճաշի:

48-49 CE Ահա ազատեա՛:

50 B յիւրոպային երկրի փխ յաշխարհ: CE Որ և յիւրոպային, յերկրի յիտալին:

D Որ յիւրոպային երկրի փխ էր... յաշխարհ: CE լինել փխ եղեալ: A կայսրին,

ի լուսանցս՝ Կոստանդ:

51 CE Կոստանդիտին: B վանել զգաւթացին: D վահնել զգահդացին:

CE զգըթացին:

Բայց պիղծ Մաքսէնդին, նման Հոողային, դաւեալ հաւատին:

Յաւ տիրեալ կայսրին, պիտակ չար ախտին, անբժշկելին:

Յայտնեալ Պետրոսին, յերազ գիշերին, զողջանալ ախտին:

55 Սեղբեստրոս պապին, ջրով աւազանին, սըրբեալ զցաւս նորին:

Վանեալ զդասս հրէին, և Զամբրի մոգին, որք ընդդէմ կային:

Եւ ի կամս անձին, ազգն Ֆոանկային, Տեարն հնազանդին:

Գտեալ զփայտ խաչին, բամբիշ Հեղինին, յարմամբ մեռելին:

Ի Գողգոթային, տուն աստուածային, շինեալ սուրբ կայսրին:

60 Ահա՛, փրկեա՛ զմեզ ի մեղաց, մարդասէ՛ր գթած,

Բարեխաւսութեամբ սուրբ թագաւորացն, աղաչեմք:

Տէր տնտեսական, տեսեալ նախնական, տալ զգահն ինքնիշխան:

Ըսպանիական, Թէոդոս անուան, աստուածասիրական:

Զթագն արքունական, արծիւն յանդիման, եզ գլխոյն արժան:

65 Իսկ նա ուղղական՝ Նիկիադաւան, քրիստոնէական:

Ոչ քուն մարմնական, հոգս աշխարհական, ոչ յաղթեալ սըման:

Այլ տքնողական, զգիշերն ի լըման, կայր ազաւթական:

Իսկ որք բռնացան, սա զնետան ազդական, դարձոյց պնդական:

Զաւրուն պարսկական, ահաւորական, նահանջ ներհական:

52 BE պիղծ Մաքսէնդին: D Մաքսէնտին: A նրման: CD Հոուդային:

BCDE դաւել:

53 B տիրել: C ուրուկ փխ պիտակ: AD անբժշկելին:

54 C երազ: CE զողջանալն:

55 BD սրբել զցաւ: CE բուժել զախտ փխ սըրբեալ զցաւս:

56 BD Վանել: CD զդաս: A հրէիցն: C որ փխ և:

57 AD ազգն: A փոանգային: CE ափրիկային փխ Ֆոանկային: D Տեարըն:

58 D գըտեալ ըզփայտ: C բամպիշ:

59 B Գողգոթային: CE մեծ փխ սուրբ: D կայսրին փխ կուսին:

E ունի շարունակութուն.

Եւ որդիք նորին, Կոստաս Կոստանդին, Յոբիանոսին:

Վաղնդիտին, Գըրատիանոսին, և Թէոդոսին:

60-61 CE Ահա ազ.:

62 ABD տընտեսական: A ի լուսանցս Թէոդոս Մեծ:

63 B Սուրբ սպանիական: A Աստուածասիրական:

E Թէոդոս անուան, աստուածատրական, ըսպանիական:

64 CE արքայական: A ի գլուխն: D զըլխոյն:

65 CE և նա: B յուղղական:

66 CE տիրել կարացան փխ ոչ յաղթեալ սըման: D յաղթել սման:

67 ACD տըքնողական:

68 CD բռնացան: CE զնետն: D սայ ըզնետս: AD պընդական: E յանդիման փխ

պնդական:

69 BCD նահանջողական փխ նահանջ ներհական:

70 Մանկուհն որ մեռան, յայրն Ոքղոսական, աստ կենդանացան:
Գործ արիական, սովաւ գործեցան, յատուկ առ վախճան:
Ահա՛, փրկեա՛ զմեզ ի մեղաց, մարդասէ՛ր գթած,
Բարեխաւսութեամբ սուրբ թագաւորացն, աղաչեմք:

Արդար և սրբոյն, ազգն ոչ անցանեն, այլ թագաւորեն:

75 Սուրբ թոռն սորին, փոքր Թեոդոսին, մեծ առաքինին:
Որ զողջ գիշերին, զաղտեղեալ ցըփսին, զգենոյր զՔերբոնին:
Եւ յաւուր պասին, ձուկն և ձէթ գինին, չեղ ի սեղանին:
Սա զմարմին մեծին, Ոսկեբերանին, որ ի Կոմանին:
Յետ երեսուն և ութին, ամաց որ անցին, ած ի Ստամպաւլին:

80 Եւ զգիր մեր ազին, Հրամանաւ սորին, ի յոյնս պատուեցին:
Երեք արքային, երեք ժողովին, ի փառս Արարչին:
Հաւատք Հաստատին, ի Հայր և յՈրդին, և ի Սուրբ Հոգին:
Իսկ որ այլ լինին, ժողովք որ զկնին, Հայք զայն չընդունին:
Ահա յիշեսցես և ողորմես:

70 D Ողջողական:

71 BCDE յետոյ փխ յատուկ: E ունի շարունակութիւն.

Ի Սուրբ Յարութեան, սա եղեալ արժան, մեծ ողորմութեան:

Կանթեղն որ շիջան, ի մատչիլ սորայն, իսկոյն վառեցան:

72-73 B Ահա: CE Ահա ազատ.:

74 CE սրբին: BD անցանին, թագաւորին: A ի լուսանցս՝ Թէոդոս փոքր:

75 A թոռն: D թոռը նորին: CE որդի Արկաղին փխ փոքր Թեոդոսին:

D Թէոդոսին:

76 D սգենոյր:

77 D ձեթ: BD չէր փխ չեղ: CE եւ յաւուրս մեծին, պահոց յիսնակին, սրբոյ

պասեքին:

Սա ձեթ և գինի, պարարտ ուտելի, չէր ի սեղանին:

78 E եւ փխ Սա: BC Ոսկեբերանին: D Ոսկեբերանին:

79 A երսուն: BD և եւթնին փխ ութին: CE յետ եաւթն Հրնգին փխ երեսուն և

ութին: A եբեր ի Ստինպաւլին: CE ըՍտըմպաւլին: D Ստընպաւլին: CE ունի

շարունակութիւն. եւ առ զՀայցելին, ըզխաղաղութիւն, մաւր գերեզմանին:

80 C Մաշտոցին, E զգիր Հային փխ մեր ազին: ABD յոյնք:

81 CE յերեք:

83 B որք փխ որ: E այլք: A ըզկնին: CE ըզկընին, չնդունին:

CE ունի շարունակութիւն.

ՁՄարիխանոսին (E ըստ Մարկիանին) և զՔաղկեդոնին, ջըրեալ Սուրբ

Ուխտին:

84 CE Յիշեա՛:

85 Սուրբքս արքայական, սրորէքս մարմնական, սարասք տիրական:
Տէ՛ր արարչական, Քե յաթոռ նստան, Քեզ Հնագանդեցան:
Սըմբատ Հայ դաւան, Վախթանգ ի Վրաց տան, Վաչագան Աղուան:
Աբեներն անման, Յովասափ կուսան և Ելչսբահան:

Այլ բազումք, որ կան, ի գիր պատմական, աստ ոչ ծանուցան:

90 Ոչ եմք բաւական, զաւծեալք ամենայն, ճառել յանդիման:

Արդ, Տէ՛ր գըթական, ի Քէն պսակեցան, թագաւորք, որ կան:

Սոքաւք Հաշտական, կամաւք բաղցրական, տե՛ս ըզՀայաստան:

Աջ Հաստատական, զխախտեալքս ի Հիման, նորոգեա՛ շինմամբ:

Վասըն Քո անուան, Աստուած փրկական, Քեզ փառք անվախճան:

95 Ես ևս առաւել գյորդոս:

Աստ թագաւորեալք, անդէն պըսակեալք, Աւետարան պատուեալք:
Ի յաթոռ բազմեալք, և նախակարգեալք, դատաւորք նըստեալք:

85 CE Սուրբք: BCD արքունական: CD սրովբէք: E սրորէք: D սարագք:

A ի լուսանցս՝ Սմբատ:

86 AD նըստան: CE և Քե զաւրացան, ի Քէն ընկալան թագ և գաւազան փխ Քե յաթոռ նստան:

87 C Սմբատ: D Սըմբադ: AC Վաղթանգ: B Վախտանկ, Վըրաց: DE Վախթանկ:
C չիք ի: CE Վաջագան:

88 A չիք: CE Յովասափ կուսան, Աբեներանման փխ Աբեներն... կուսան:
D անման: CE ունի շարունակութիւն. եւ այլքն ամենայն, որք ի Հնդուստան և ի Հայաստան (E որ ի Հայաստան, և ի Հնդուստան):

89 C Ու այլ: BD գրոց: BD շատք են, որ չգրեցան փխ աստ ոչ ծանուցան:

C ի գիրս: CE յիշեցան փխ ծանուցան:

90 BD Ով էր բաւական, զթաղս ընդհանրական (D ընթդհանրական) դրոշմել ի դիւան: CE Ձի չեմք բաւական, զաւծեալքն ամենայն, ճառել ի լըման:

91 CE որք պսակեցան, թագաւորեցան (E Հոգով ցընծացան փխ թագաւորեցան), և ուրախացան: CE ունի շարունակութիւն.

Մարմնով պերծացան, երկրի տիրացան, և Հաստատեցան:

Ոչ երբեք յանցեան, կամ ըսխալեցան, ընդ եղեալ պատուիրանն:

Արդ Տէ՛ր գըթական, բարեբարական, ու ողորմածական:

D պսակեցան:

92 D Հրաշական: C տեսի: CE Հայաստան: D զՀայաստան:

93 D Հայաստական փխ Հաստատական: B շինման:

93-94 E չիք զխախտեալքս... շինմամբ: E ունի շարունակութիւն. բազուկ

զաւրական, մատրն փրկական:

Ձազզըս Հայկազան, զխախտեալս ի Հիման, նորոգեալ անվան:

94 E փառս յախտեան:

95 CE Եւ ևս:

96 A անդ են: CE չիք անդէն... պատուեալք:

97 CE չիք և նախակարգեալք: AC դատաւոր: D նստեալք: CE ունի

շարունակութիւն. Աստուծով պատուեալք, փառաւք պըսակեալք, և բարգաւաճեալք:

- Իրաւամբք դատեալք, և դատապարտեալք, զորս ոչ Հնազանդեալք:
Աստուծոյ պատկերք, և փառացն ընկերք, սուրբք, որ էք տաւնեալք:
100 Մեք, որ ժողովեալք, ի ձեր ոտս անկեալք, և ապաւինեալք:
Եմք յաղթահարեալք, յայլ ազգաց կոխեալք, սրտիւք կըսկըծեալք:
Արդ, առ Տէ՛ր դարձեալք, ըզձեզ միջնորդեալք, հայցեմք
կարեկցեալք:
Ձեաւք պատերազմեալք, թշնամեացն յաղթեալք, և արիացեալք:
Անդանաւր փայլեալք, ուր դուք էք բազմեալք, և փառաւորեալք:
105 Սըրբոց դասակցեալք, յաւէժ խընդացեալք, և ձեզ բնակակցեալք:
Չանձինս մեր և զ.:

Փոխ

Նոր եղեմ տընկոյն, նոր ծաղկեալ որթոյն, նոր խայծեալ պըտոյն:
Նըմանեալք ամպոյն, երկնաբերձ աւղոյն, սինայեան արփւոյն:
Դաւթեան արմատոյն¹, դըշխոյդ վառ բոցոյն², սուրբ Տեառն
Աստուծոյն:

- 98 A իրաւունս եղեալ և զչարսըն պատժեալ փխ և դատապարտեալք... Հնա-
զանդեալք: D զորս: CE դատեալ, դատապարտեալ: C Հնազանդեալ: E Հաւա-
նեալք փխ Հնազանդեալք:
99 CE արք փխ սուրբք:
100 CE Արդ մեք փխ մեք, որ: E ժողովեալ: CE առ ոտըս ձեր փխ ի ձեր ոտս:
CE անկեալ, ապաւինեալ:
101 C յաղթահարեալ: AC յայլազգեաց: CE նեղեալ և կոխան եղեալ փխ
կոխեալք... կըսկըծեալք: D սրտիւքս:
BD ըզկըծեալք:
102 CE Այժմ փխ արդ: CE միջնորդեալ: BC կարեկցեալ:
103 BD Ձեւք: CE պատերազմեալ: A թըշնամեացըն: CE յաղթեալ, արիացեալ:
104 CE չիք:
105 CE Արժանաւորեալ, սըրբոց դասակցեալ, և փառաւորեալ: D սըբոց: B բնակ-
ցեալք:
106 E չիք:
108 C Նըմանեալ: D ամբոյն: BCD բարձրաբերձ փխ երկնաբերձ: CE սինայ
արփւոյն: D արփոյն:
109 C դըշխոյ: CE մայրդ փխ Տեառն:

¹ Եսայի ԺԱ 1, Հոով. ԺԵ 12:
² Հմմտ ելք Գ 3, Գործք Է 30:

- 110 Բարեխաւ[ս]դ առ նոյն, վասըն արեան գընոյն, հաւտից
մարդկայնոյն:
Տէր Յակոբ արհոյն, Լևոն հայկազնոյն, պարիսպ լե՛ր նոցուն:
Իսկ համասեռոյն, Թորգոմեան գրոհոյն, հոգւոց և մարմնոյն:
Խնամաւղ համայնոյն, տալ անձրե ամպոյն, և պըտուղ անդոյն:
Արաւտս անասնոյն, կերակուր մարդոյն, բըժիշկ լե՛ր ցաւոյն:
115 Հանգիստ մեռելոյն, և կեանք կենդանւոյն, պատրաստ յաւր մահուն:
Եւ այժմ ողորմեաց մեզ:

- 110 B վասն: CE սեռից փխ հոտից:
CE 110-115 Նախ ընտրեալ գըլխոյն, որ յաթոռ նախնոյն, Գրիգորի Սըրբոյն:
Արքայ աւծելոյն, ըզՔեզ պատուելոյն, խաչ ի պաշտելոյն:
Այլ և վեհագոյն, իշխան հեծելոյն, պարիսպ լեր նոցուն:
Իսկ համատոհմոյն, Թորգոմեանս գրոհոյն, մեծ և ի (E մեծի և) փոքուն:
Խնամող համայնոյն, Հանգիստ մեռելոյն, և կեանք կենդանոյն:
(E ունի. Ձըղջուճն յանցելոյն, մեղաց գործելոյն, պատրաստ յաւր մահուն):
Տալ անձրե ամպոյն, քաղցրութիւն աւղոյն, և պըտուղ անդոյն (E աւղոյն):
Արաւտ անասնոյն, կերակուր մարդոյն, լիութիւն բարւոյն:
E ունի շարունակութիւն:
Լըրում հաւատոյն, սերտութիւն յուսոյն, աճումըն սիրոյն:
Շարժումըն գըթոյն, այրոյն և որբոյն, և բանտարգելոյն:
Լալ ընդ լացելոյն, խնդալ խընդալոյն, ըստ առաքելոյն:
111 A երկուց աթոռոյն, պետոյն և Վեհոյն փխ Տէր... հայկազնոյն: D Տէր «ար-
հոյն», հայկազնոյն:
112 D համայն սեռոյն: D հոգոց և մարմնոցն: B գրուհոյն:
113 A համանոյն: BD աւղոյն փխ ամպոյն:
115 BD պատրաստք:
116 A ողորմեաց մեզ: CE Ողոր.:

ՔԱՐՈՉ ՀԱՄԱԻՐԷՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՅ ՍՐԲՈՑ

Վայելէ քոյին, վայելչականին, վառեալ աթոռին:
 Փա՛ռք, Տէ՛ր, Քու՛մ գահին, սուրբ էրևոնին, մըշտափառ Բանին:
 Որոց է նախկին, աթոռ քրովբէին, և սերովբէին:
 Պիտական տերին, գաւրութեան դասին, իշխանականին:
 5 Պանծալի պետին, հրեշտակապետին, հրեշտակք որք վերջին:
 Որք ազդամբ Քոյին, մեզ սպասահարկին, ի պէտս երկրային:
 Իսկ զհարկ Քոյին, անվրէպ հարկին, մշտընջենային:
 Եւ ընդդիմադրին, անձնիշխան չարին, ոչ բոլորովին:
 Զի յապագային, Քու՛մ դատաստանին, դատապարտեսցին:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 7785, 133բ-137բ:
- B-ձեռ. Հմ. 4068, 322բ-24բ, 284աբ:
- C-ձեռ. Հմ. 423, 20բ-23ա:
- D-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 37ա-41ա:
- E-ձեռ. Հմ. 4011, 316բ-321բ:

Խորագիր

A Քարոց համաւրէն Հայրապետաց Սրբոց Մխիթարայ վարդապետի ասացեալ:
 B Քարոց համաւրէն Հայրապետաց Տէր Մխիթարայ: C Հայրապետաց Սրբոց:
 D Գանձ Հայրապետացն վեշտասանիցն: E Գանձ ամենայն Հայրապետաց Սրբոց:
 Շայրակապ Վէշտասանք է:

Բնագիր

- 1 C յաթոռին: E վառեալ աթոռին, վայելչականին փխ վայելչականին... աթոռին:
- 2 D Քու՛մ, Տէր: B երգեւոնին: D երգեհոնին: C երրակի գընդին և իննեակ դասին փխ Սուրբ... Բանին: E սրբասաց ձայնին փխ սուրբ էրևոնին: B միշտ փառաբանին փխ մըշտափառ Բանին: DE փառաց միշտ էին:
- 3 A քրովբէին, սերովբէին: CD են փխ է: C յաթոռք: D աթոռք: CDE սրովբէին և քրովբէին:
- 4 A Տիրական պետին փխ Պիտական տերին: C Պետականք տիրին: D Պետական տիրին: E պանծալի տիրին: C իշխանականին:
- 5 E Տենչալի պետին: A որ: C հրեշտակաց յետին: DE հրեշտակաց վերջին:
- 6 D երկրային:
- 7 C զպարտ փխ զհարկ: DE ըզպարտ քոյն: A անվրէպ: AD մըշտընջենային: C մըշտընջենային: CE ունի շարունակություն.
- 8 A յանձնիշխան, և ոչ:
 9 C ապագային:

- 10 Այն է աւր վրիժին, մերոյ բանսարկուին, և սատանային:
 Հայցեմք ի Քէն, բարերար Փրկիչ, փրկեա՛ զմեզ ի հրոյն
 Յաւիտենից, հայցմամբ Սուրբ Հայրապետացն, աղաչեմք:

է պատճառ էին, էակցի ծննդին, էին, որ բղխին:
 Արքայ համայնին, որոց երևին, և որք չերևին:

- 15 Ի պատկեր Քոյին, կայսերք մակագրին, և իշխանք կարգին:
 Եղենդիարին, Վէստիտորային, և Կանդիտորին:
 Պոռքսետորին, Էսկապիտորին, և Ըստրատորին:
 Նըսքաւարային, Դէկիանոնին, Կիւստրք, որ վերջին:
 Զոր մեծն Կոստանդին, կարգեալ իննեկին, յիւրում պալատին:
 20 Տիպ քո երկնային, արքայարանին, անմարմնականին:
 Այլք կան իննեկին, կրտսերք քան զնոսին, նմանք հրեշտակին:
 Որով փառք յայտնին, շնորհեալ մարդկային, գիմաստս երկնային:
 Հայցեմք ի Քէն, բարերար Փրկիչ, փրկեա՛ զմեզ ի հրոյն
 Յաւիտենից, հայցմամբ Սուրբ Հայրապետացն, աղաչեմք:
- 25 Ծնորհք Քո երկնային, շող կաթեալ յոգին, Շմաւոն Պետրէին:
 Եինաւղ տաճարին, ի յերից մասին, բոլոր աշխարհին:

- 10 A վերջին փխ վրիժին: B Քո սատանին փխ և սատանային: CDE չարախօսին փխ սատանային:
- 11 BD Ահա յայցեմք: A Փրկիչ, փրկեա՛: D ի հրոյն տանջանաց: C Հայցմամբ նոցին մաղթանաց, պահեա՛ զմեզ ի չար փորձանաց: E Հայցմամբ Քոց կամարաց, մաքրեա՛, Տէ՛ր, զմեզ ի մեղաց:
- 12 CE Աղ.:
- 13 DE էից պատճառին փխ է... էին: C էդ փխ է: A էակից ծննդին, բղխին:
- 14 CDE Արքայ:
- 15 DE մակագրին:
- 16 A Էղենդիարին: C Վէղենտորային: B Վէստիտոսային: CE Վեստիպորային:
- 17 A Պոռքսետորին: C Պրոքսետորին: CE Ստրատիոսին: D Եստրատիոսին փխ ողջ տողի:
- 18 DE Նըսքաւարային, Դեկիանոսին: BCDE Կիւստրքն: C Դեկիանոսին, Կիւստրքն: C յետին փխ վերջին:
- 19 BCD մեծ: C յիննեկին: BDE պաղատին:
- 20 C յերկնային:
- 21 CD այլ: A կրտսերք: BDE կրտսեր: C կրտսեր: B նման քաւչականին: CDE կարգ քաւչականին (D քոչականին) փխ նման հրեշտակին:
- 22 CE փառք: BC շնորհել: D երկնային: C իմաստս յերկնային:
- 23 BDE Ահա հայցեմք: C 23-24 Հայցմամբ:
- 25 B Ծնորհք: CDE Ծնորհք: CDE չէք Քո: D երկնային: A կայթեալ: D Երմաւոն: CDE Պետրոսին:
- 26 E յերիս: C յաշխարհին: CE ունի շարունակություն. Ի յԱսիային, ի Լիբիային, ի յԵւրոպային:

Հայրապետը կարգին, եւթանց աթոռին, ինքնակալք ինքնին:
Երուսաղէմին, և Հոռոմա պապին, և Աղէքսանդրին:
Անտիոքային և Եփեսոսին, Կոստանդնուպոլսին, և Հայաստանին:

- 30 Սոքա վեհային, ինն աստիճանին, որ կարգադասին:
Կաթողիկոսին, արքայ արծուէսին, և մետրապալտին:
Եպիսկոպոսին, և քահանային, և սարկաւազին:
Դասուցն դպրին, և ընթերցողին, և սաղմոսողին:
Որք գաղափարին, երիցդ երրակին, կարգաց հրեղինին:
35 Հայցեմք ի Քէն, բարերար Փրկիչ, փրկեա՛ զմեզ ի հրոյն
Յաւիտենից, հայցմամբ Սուրբ Հայրապետացն, աղաչեմք:

Տան Բուժ վայելէ, Տէ՛ր, ծառայք յերկրէ, տնտեսք ի շնորհէ:

Չոր Հոգին կարգէ, և տընաւրինէ, Պաւղոս վրկայէ:

Առաքեալ առնէ, մարգարէ մարգէ, վարդապետ վառէ:

- 40 **Չաւրութիւն զինէ, բժիշկ բաժանէ, աւգնութիւն առթէ:**
Վարիչ վերածէ, ազգ լեզուաց ազդէ, թարգման պատրաստէ:
Բան իմաստ առնէ, բան գիտութենէ, հաւատ յաւելէ:
Շնորհս ընձեռէ, հոգւոյ բժիշկս առնէ, գաւրել յաջողէ:
Մարգարէս շինէ, և զհոգիսն ընտրէ, լեզուագէտս առնէ:
45 **Յայսմ ինն բընէ, ոստ երկրի բղխէ, բիւր պտուղ ծաղկէ:**
Համայն զՔեզ աւրհնէ, և փառաւորէ, զի Քեւ զարդարէ:

27 C եօթանց յաթոռին: D ինքնակալ:
28 C յերուսաղէմին: AB պապի Հոռոմին փխ Հոռոմա պապին:
29 B Անտաք: CDE Անտաք ու Եփեսին: B Կոստանտնուպոլսին:
30 E ինքն փխ ինն: CD դասակարգին փխ կարգադասին:
31 BD Կաթողիկոսին: CE արծուսին: D արծուսին, մետրապոլտին:
33 A դասուցն դպրին: CD սաղմոսերգողին և ընթերցողին փխ և... սաղմոսողին: E սաղմոսերգաղին:
34 CD Որ, E Որ ի փխ Որք: CDE երից: AB երրեկին: A կարգացդ:
35-36 B ԱՀա.: C Հայ.:
37 D երկրէ: A տընտեսք:
38 C տնտրինէ, վկայ է:
39 CDE առաքեալս ընտրէ, մարգարէս վարժէ (DE մարգէ), վարդապետս առնէ:
40 CDE Չորութիւնս: A բժիշկ: CE օգնութիւնս: D զաւրութիւնս փխ աւգնութիւն:
41 C չիք Վարիչ վերածէ:
42 C չիք բան... գիտութենէ: DE Բանի իմաստ վառէ, բանագէտս յարգէ, հաւատս յաւելէ:
43 A Շնորհս: B Հոգէ: DE Հոգէքուժ առնէ (E վառէ), գաւրել յաջողէ: C չիք 43-44:
44 D զհոգիին:
45 C Այսր, E Յայսր փխ Յայսմ: A ինքն: D ի բնէ: B աստ բազում փխ ոստ երկրի:
E բազում փխ երկրէ: A բղխէ: C բազում ոստ բղխէ, բիւր պտղաբերէ փխ ոստ...
ծաղկէ: D ոստ բազում բղխէ: A պտուղ: DE պտղաբերէ փխ պտուղ ծաղկէ:
46 D փառօրէ:

Հայցեմք ի Քէն, բարերար Փրկիչ, փրկեա՛ զմեզ ի հրոյն
Յաւիտենից, հայցմամբ Սուրբ Հայրապետացն, աղաչեմք:

Արբեալ ըզհոգին, առաքեալք Քոյին, աշակերտք նոցին:

- 50 **Յեռութէսին, և Դիոնէսին, և Պապիասին:**
Իգնատիոսին, Պաւղիկարպոսին, և Կղէմէնդոսին:
Կղեմ յայր ի ծովին, Իրենիոսին, Կարպի Եվսեբին:

47-48 B ԱՀ.: CE Հայց.:
49 E չիք Արբեալ... Քոյին:
50 BCE Յեռութէսին: DE Դիոնէսին:
C Երիանոսին և Դիոնոսին, չիք և... Պապիասին:
51 D Կրղեմիւնդոսին:
C 51-63 Միւս Դիոնիսին, Կղեմայ այր ծովին, և Կղեմիւնտոսին:
Իգնատիոսին, Պողիկարպոսին, և Պապիոսին:
Տիմոթէոսին, և Բագարատին, և ընկերաց նոցին:
Կիպրիանոսին, Պետրոս վկային, Գրիգոր Սքանչելին:
Սեղեստրոս պապին, մեր Լուսաւորչին, և Սուրբ Յակոբին:
Աղէքսանդրոսին, Մետրոփանոսին, Նիկողայոսին:
Մարկիանոսին, և Աթանասին, և երկուց Կիւրեղին:
Հա.:

Ամբրոսիոսին, և Մելիտոսին, Խոստովանողին:

Սրբոյ Պօղոսին, Բարսեղ Կեսարին, եւ Աստուածաբանին:
Գրիգոր Նիւսացին, Եպիփան Կիպրին, մեկնիչ Եփրեմին:
Ջենոբ Ասորին, Եւթաղի մեծին, Ոսկեբերանին:
Յակոբ Սրճեցին, Անթիպատրոսին, Սեւեռոսին և Պրոկղիոսին:
Երկուց Գրիգորին, որ ի Հոռոմ պապին, եւ այլոց ամենին:
Ի սոցա բանին, վերահաստատին, հաւատ Քրիստոսին:
Դասք սրբոց գնդին Քեզ բարեխօսին մեզ ի քաւութիւն:
Հայցեա:
52 DE Կղեմայ այր ծովին: E Երիանոսին: BD Իրինիոսին: DE Կարպիանոսին:
D 53-63 Տիմոթէոսին, Ոնեսիմոսին, և Բագարատին:
Կիպրիանոսին, Գրիգոր Սքանչելին, Մետրոփանոսին:
Սակարիոսին, Պետրոս վկային, և Աղէքսանդրին:
Սեղեստրոսին, մեր Լուսաւորչին, և Սուրբ Յակոբին:
Աղէքսանդրոսին, Մեծ Աթանասին, և Կիւրղիոսին:
Խոստովանողին, Սրբոյ Պօղոսին, Նիկողայոսին:
Մեկնիչ Եփրեմին, Սեւեռոսին, ու Յակոբ Սրճեցին:
Բարսեղ Կեսարին, Աստուածաբանին, նաև Նիւսացին:
Ամբրոսիոսին, Անփիլոքոսին, Նեքտառիոսին:
Եպիփան Կիպրին, Ոսկեբերանին, և Մելիտոսին:
Եվթաղի մեծին, Ջենոբ ասորին և Պրոկղոսին:
Երկուց Ներսիս (Չնջվ.)ին, Սահակ Պարթևին, Մեսրոպ Մաշտոցին:
Երկուց Գրիգորին, որ ի Հոռոմ պապին, ու Ակաականդացին:
Թէոփիլոսին, Անթիպատրոսին, ու այլոց ամենին:
ԱՀա Հայցե.:

- Միւս Դիոնէսին, մեծ Աթանասին, և Կիւրղիոսին:
 Երկուց Կիւրեղին, մեկնիչ Եփրեմին, Յակոբ Արճեցին:
 55 Եպիփան Կիպրին, Զենոբ Ասորին, Եւթաղի Մեծին:
 Բարսեղ Կեսարին, Աստուածաբանին, նաև Նիւսացին:
 Սքանչելագործին, Ակրակաւնդացին, Նէոկէսարին:
 Երկուց Գրիգորին, որ ի Հոռոմ պապին, Ոնորիոսին:
 Ոսկեբերանին, Նիկողայոսին և Մելիտոսին:
 60 Աթանագինին, Ամփիլիքոսին, Աբերկիոսին:
 Ամբրոսիոսին և Սպիրիդոնին և Նարկէսոսին:
 Հայցեմք ի Քէն, բարերար Փրկիչ, փրկեա՛ զմեզ ի Հրոյն
 Յաւիտենից, հայցեմա՛ք Սուրբ Հայրապետացն, աղաչեմք:

Սոքա են ընտրեալ, սրբութեամբ սընեալ, սիրով յաջորդեալ:

- 65 Բազումք չարչարեալ, է՛ որ վրկայեալ, է՛ որ հալածեալ:

CE 53-63 Տիմոթէոսին, և Ուէսիմոսին, և Բազարատին:
 Կիպրիանոսին, Բաբելայ ծերին, Պետրոս վրկային:
 Գրիգոր Սքանչելին, մեր Լուսաւորչին, և Սեղբեստրոսին:
 Մարկիոսին, և Աղէքսանդրին, և Սուրբ Յակոբին:
 Մետրոփանոսին, և Աղէքսանդրոսին, Նիկալայոսին:
 Մեծ Աթանասին, և Սուրբ Կիւրեղին, Երուսաղէմին:
 Խոստովանողին, Սրբոյ Պաւղոսին, և Անթիպատրոսին:

Ամբրոսիոսին, Սեւեռիոսին, և Անփիլիքոսին:
 Բարսեղ Կեսարին, Գրիգոր Նիւսացին, և Աստուածաբանին:
 Եպիփան Կիպրին, Ոսկեբերանին, Սուրբ Յոհաննիսին:
 Մեկնիչ Եփրեմին, Զենոբ Ասորին, Յակոբ Արճեցին:
 Ներսեսի Մեծին, Սահակ Պարթևին, Մեսրոպ Մաշտոցին:
 Թէոփիլոսին, և Պրոսկոսին, և Մելիտոսին:
 Երկուց Գրիգորին, որ ի Հոռոմ պապին, և Ակուակիւնդացին:
 Ի սոցա բանին, վերահաստատին, մերս եկեղեցին:
 Զի ի նմանութիւն դասուց երկնային և մերս եղիցին,
 Հայցեմա՛ք:

- 54 A Արճեցին:
 57 B Ակուակիւնդացին, Նէոկէսարին:
 59 B Ոսկեբերանին:
 60 A Ամփիլիքոսին:
 61 A Ամբրոսիոսին: B Ափիւռիդոնին:
 62-63 B Ահա՛:
 64 C Սոքայ: BC սրբութեամբ: C սնեալ: CDE զարգացեալ փխ յաջորդեալ:
 B 64-106 չիք թերթ ընկած, շար. 284աբ:
 65 CE Բազում չարչարեալ, են որ հալածեալ, են որ վկայեալ: D ∞ է որ հալա-
 ծեալ, է որ վկայեալ:

- Ոմանք կոյսք սըրբեալ, կէսք ողջախոհեալ, ունել բայց չվայլեալ:
 Զորս աշակերտեալ, զնոսին մըկըրտեալ, հաղորդեցուցեալ:
 [է]այնց պատարագեալ, որ նըշան յայտնեալ, թէ Աստուած հաճեալ:
 Հայր որոց եղեալ, զայրիսըն տածեալ, զաղքատս դարմանեալ:
 70 Բանիւք յորդորեալ, գործաւք գործակցեալ, զգլորեալսըն կանգնեալ:
 Աւրէնս հաստատեալ, կանոնաւք փրկեալ, զհերձուածս հալածեալ:
 Սովփէոս գըրեալ, և զգուշացուցեալ, զհաւատս իւրեանց յանձնեալ:
 Հայցեմք ի Քէն, բարերար Փրկիչ, փրկեա՛ զմեզ ի Հրոյն
 Յաւիտենից, հայցեմա՛ք Սուրբ Հայրապետացն, աղաչեմք:
 75 **Անհամարական, աստեղք կառուցան, ակունք փայլեցան:**
 Հայրապետական, պատիւ ըստացան, նախախնամական:
 Յոր գործ կոչեցան, անդ հաստատեցան, թեպէտ խոնջեցան:
 Աղ կըսկըծական, սուրբքս անուանեցան, հոտելոց պիտան:
 Կանթեղք վառեցան, և բորբոքեցան, լոյս աշխարհի տան:

- 66 D սրբալք, ողջախոհալք: D չիք բայց:
 ACDE ունի շարունակութիւն:
 Միշտ վարդապետեալ, ցանգ խըրատ տըւեալ, զժողովուրդս (D ժողովուրդ)
 մարգեալ: C կոյս սրբեալ: C չիք բայց:
 67 C չիք զնոսին մըկըրտեալ:
 68 D Հայնց: A Այնց: C էնց: C նշանս:
 69 C զայրիսն: Ունի շարունակութիւն:
 Զքաղցեալս կերակրեալ, զհիւանդս տեսեալ, զբանտեալսն ազատեալ:
 D ունի շարունակութիւն:
 Զքաղցեալս կերակրեալ, զհիւանդսըն տեսեալ, զմերկըս զգեցուցեալ:
 E ունի շարունակութիւն:
 Զհիւանդսն տեսեալ, զքաղցեալս կերակրեալ, զմերկնս հազուցեալ:
 70 CDE բանիւ, գործով: C զգլորեալսն: D զգլորեալսըն կանկնեալ:
 C ունի շարունակութիւն. Սոփերս գրեալ:
 71 C օրէնս, կանոնք: CE փակեալ փխ փրկեալ: C զհերձուածսն հերքեալ:
 72 B Սոփերազրեալ: C չիք սովփէոս գըրեալ: C ըզգուշացեալ, ըզհօսս: C ան-
 ձեալ փխ յանձնեալ: DE 71-72 զհերձուածս... յանձնեալի փոխարեն ունի.
 Սոփերըս գրեալ, զհերձուածըս հերքեալ, և զգուշացուցեալ. զհաւատս
 իւրեանց յանձնեալ (E յանձնեալ):
 73 D Ահա հայցեմք: E 73-74 Հայցեմա՛ք:
 73-74 C Բարե՛:
 76 C ստացան:
 77 C գործեցան փխ կոչեցան: D խոնջացան:
 78 E կէսկըծական: C Աղ համեմական, և կսկծական, հոտելոց պիտան:
 Սուրբքս անուանեցան, և լոյս կոչեցան, բանիւ տէրունեան:
 79 C և ջահք բորբոքեցան:

- 80 Կառք Աստուածական, բիւրապատկեցան, տէր վերելական:
Յորթըն Հայրական, միշտ արմատացան, բազմապտղեցան:
Ընդ Շօր միացան, Որդւոյն բնակարան, Հոգւով փայլեցան:
Առաքելական, շաւղաւք շըրջեցան, անպաճուճական:
Մարգարէական, շընորհ ըստացան, ըստ Հոգւոյն յաճախման:
85 Ահա յիշեցես զհոգիս նընջեցելոց աղաւթիւք Սուրբ Հայրապետացն,
Աղաչեմք:

Նըմանաւղբ լիցուք, նոյնպէս ճըգնեսցուք, նոր վարս ստացուք:
Աստ խոնարհեսցուք, զի անդ բարձրացուք, փառաւորեսցուք:
Ձաղտ հոգւոյ լուսացուք, նոր հանդերձ զգեցցուք, զի մի
արտաքսեսցուք:

- 90 Զբերանըս բացցուք, և Հոգւով լըցցուք, գինի մի արբցուք:
Զձեռս մաքրեսցուք, զլոյս շաւղափեսցուք, մի զմահ կըթնեսցուք:
Ձաչըս յառեսցուք, զգիրըս քըննեսցուք, մի զգեղ զըննեսցուք:
Ծուները կըրկնեսցուք, ծունգս յերկիր մաճցուք, գերեսըս թացցուք:
Ձաղաւթըս հեղցուք, զգաղտնիս ըսփոնեսցուք, յայտնեաց
զգուշացուք:

- 80 C բիւրապատեցան:
81 C բազմապտղական: DE չիք:
82 DE Որդւոյն: DE Հոգով:
83 C շաւղաւք շըջեցան:
84 C շընորհ: D ընորհ: CD ըստացան: A ստ: D Հոգոյն:
85 D Ահա յիշես: E չիք:
85-86 C Բարեխօս: E Հայցմա:
87 CD նմանողք, ճըգնեսցուք: C նորս: A վարըս: CDE Ըստացուք:
89 C Ձախտ: E Հոգոց: CE մի աղտեղացուք փիս զի մի արտաքսեսցուք:
90 DE Զբերանս մեր, Հոգով: E լըցցուք, մի արտաքսեսցուք: C Զբերանս մեր
բացցուք, և զհոգին արբցուք, մի արտաքսեսցուք: DE պահաւք պընդեսցուք
փիս գինի մի արբցուք: E ունի շարունակութիւն:
և պարկեշտացուք, յաղաւթս յամնեսցուք:
91 C Զձեռս: CE գգործ, D գրան փիս զլոյս: C շօղափեսցուք, կթնեսցուք:
92 C Ձաչս առեսցուք, զգիրս ընթերցուք: DE ըզգիրս ընթերցուք:
CE ունի շարունակութիւն:
Զմիտս սրբեսցուք, գրանս քննեսցուք, և իմաստնացուք (E զբարիս խոր-
հեսցուք):
D Զմիտըս սրբեսցուք, ըզգրանս քննեսցուք, մի աղտեղացուք:
93 C և ծունը կըրկնեսցուք, ծունկս երկիր: C երկրպագեսցուք փիս գերեսըս
թացցուք: D ծունկս: DE երկիրպագեսցուք փիս գերեսըս թացցուք:
94 C զաղօթս, գաղտնիս, սրփոնեսցուք: E փոնեսցուք: E չիք յայտնեաց
զգուշացուք: E ունի շարունակութիւն. խոստովանեսցուք, յայտնեաց
զգուշացուք, և պատրաստեսցուք, զի մի մեղիցուք: D Հեղձցուք:

- 95 Զմեզ նախ սրբեսցուք, զայլըս քաւեսցուք, Տեառն ընծայեսցուք:
Հովիւքս արթնացուք, հաւտից զգուշացուք, զգայլսն որոնեսցուք:
Եւ եւս առաւել զյորդորուճընսի::

Քահանայական, քաւչապետական, քարոզ խրատական:

- Յայտըմ քաւարան, տամ յորդորական, ձեզ հարք հոգեկան:
100 Դիք դուռն շըրթան, աչաց պահապան, ականջք խըցական:
Ձեռք սուրբ և արժան, սիրտ անբարկական, միտք անցանկական:
Խաւք անախտական, ծաղըր ժըպտական, շարժք պարկեշտական:
Երեսք տըրտմական, խորհուրդք վերնական, վարք վայելչական:
Սեղան բաւական, պահըս սրբական, քուն առանձնական:
105 Լալ ընդ լալական, խընդալ ընդ խընդման, մի դամ դըրական:
Հաւատք առ իշխան, սէր ընկերական, պատիւ ծնողական:
Եւ ձեզ պահապան, Աստուած իւրական, բարուքն անսահման:
Ձանձինըս մեր և:

- 95 C սրբեսցուք, զայլս: CDE մատուցուք փիս ընծայեսցուք:
96 C զգայլն:
97 CE Յիշես:
99 C Ի այս: DE Ի յայս փիս յայտըմ: D հայրք:
100 C դուռն շըրթան: CD ականջ: C խցական:
101 C չիք սիրտ անբարկական: C միտս: D անցանգական:
102 C Ծաղըր ժըպտական, շարժ պարկեշտական, սիրտ անբարկական: D շարժ:
103 C Խօսք անախտական, երեսք զուարթական, խորհուրդ փիս երեսք...
խորհուրդք: DE զըւարթական փիս տըրտմական: D խորհուրդ:
104 CD եւ պահք սրբական փիս պահըս սրբական:
105 CDE չիք տող:
106 CDE հաւատս: C իշխան: D ընգերական: E պատիւ ծնողական, սէր
ընկերական փիս սէր... ծնողական: Ունի շարունակութիւն:
C Եւ մեզ բաւական, աւուրըն պայման, մի յագահական:
Կերակուր զբան, յաղօթս արթնական, գոհացողական:
Լալ հառաչական, յանկողինս ննջման, լինել խոստովան:
DE Եւ մեզ բաւական, աւուրըն պայման, մի ագահական,
Կերակուր ըզբան, աղաւթս արթնական, գոհացողական:
107 CDE մեզ փիս ձեզ: CD Աստուածն: C ունի շարունակութիւն:
Ձնջեցեալսն իշման, յերգ աղօթական, առ Տէր վերնական:
108 C Եւ ևս: E Յիշես:

ՓՈՒՆ

Էին անտեսին, եղեր կառք բոցին, ծրնաւղ ծոցածնին:

- 110 Սուրբ Աստուածածին, գովեալդ ի գնդին, սուրբ Հայրապետին: Ներբող ճառողին, այն Հոգէշարժին, աստուածաքնարին: Քուժ ախոյանին, Կիւրղի յեփեսին, և այլոց խըմբին: Որ յարեւելին, և յարեւմտին, Հարաւ Հիւսիսին:

109 E աննդին փխ անտեսին: DE տեղ Բանին փխ կառք բոցին: DE Միածնին փխ ծոցածին:

C 109-120 այլ տարբերակ.

էին աննդին, էին անմաՀին, էին անտեսին:

Էից Արարչին, եղեր տեղ Բանին, Սուրբ Աստուածածին:

Որ ծնար մարմին, զհուրըն Հայրածին, զյոյսն աստուածային:

Զփառակից նոցին, զճշմարիտ Հոգին, ի յանձն քոյին:

Առեր զարդ կըրկին, առ (առ-ից սկսած ունի E ձեռագիրը) քեզ գումարին, զօրքն վերնային:

Եւ սուրբք երկրային, արեամբն յԱբելին, և եղիային:

Եւ Տեառն Յիսուսին, և անբան կոՀին, որ յօրէնսն Հին, և ի Նորս մատչին:

Արտասուաց ցօղին, յոր աչաց Հոսին, ընդ Հանուրս աղին:

Եւ Հայցմամբ վէՀին, սուրբ Հայրապետին, մեր Լուսաւորչին:

Կղեմայ այր ծովին, և Բագարատին, Ակոականդացին:

Որ այսօր տօնին, ի մէնջ և պատոււին, և յիշատակին (E չիք եւ Հայցմամբ... յիշատակին):

Լըւա զՀնութիւն, մեղաց սեւութիւն (E չիք մեղաց սեւութիւն), և զաղտեղութիւն:

Քուժ դաւանողին, տալ խաղաղութիւն, երկրի (E ունի. երկնային, ցաւդ և) բարութիւն:

Կեանք եւ փրկութիւն, ազգիս մարդկային, եւ ողորմութիւն:

Մագումն վերջին (E եղջիւրին), մեր թագաւորին, փառք Հայրապետին:

(E ունի. Եպիսկոպոսին, և վարդապետին, ուղղափառութիւն):

Եւ քահանային, և ժողովրդին, անբիժ ուղղութիւն:

Գանձիս ասողին, և սրբագրչին, և ստացողին:

Տալ զքաւութիւն, մեղաց թողութիւն և ողորմութիւն:

Ողորմէ:

Շարունակությունը E-ն չունի, այլ տարբերակ.

Եւ մեր մեռելին, ի Հող տապանին, տալ անդորրութիւն:

Եւ Հոգոց նոցին, ընդ սրբոց դասին, աչալրջութիւն:

Ողորմեա:

110 B գովեալ ի գնտին: D պատուեալդ փխ գովեալդ: E տիպ Սինայ լերինն, իջման Քորեբին:

Ակն շափիւղին, Տեառն ոտնատեղին, անկէզ մորենին փխ գովեալդ...

Հայրապետին: E-ի շարունակությունը տե՛ս վերևի C տարբերակում:

111 BD ներբողեալ ճառին:

112 B Քո: D քո ախոսանին: D ունի շարունակություն.

Որք դօանեցին, զԲան եղեալ մարմին, ծնաւդն Աստուածածին:

113 BD Որք փխ որ: A Հիւսուսին: D Հսուսին:

- Հարք աստուածային, Համագործք Բանին, զոր լընոյր Հոգին:
- 115 Նախնիքն, որ անցին, և որք կենդանին, որք յապագային: Սոքաւք որ տաւնին, աղաչեա գՈրդին, ըզՔո Միածին: Տալ խաղաղութիւն, երկրի վերնային, և սէր մարդկային: Բըղխումըն պըտղին, լիութիւն Հացին, աճումն անասնին: Բըժիշկ ցաւածին, դիւրել որք նեղին, աւգնել ի վտանգին:
- 120 Եւ այժմ ողորմեաց մեզ Տէր Աստուած:

114 D Համագործ:

115 B Նախնիքն: D որ դեռ փխ որք: D ու որ ապագային:

116 D Ըզքոյդ փխ ըզքո:

117 D Զխաղաղութիւն: D երկնային փխ վերնային:

118 B Բըղխումն պտղին: D բրխումն: D ունի շարունակություն.

Յաւելում սիրին, վանումըն իւրին, Հերքումըն չարին:

119 B աւգնեալ: D վըտանգին:

ԳԱԼՁ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱԼՁԱՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ

Բարձրեալ անքըննին, բնաւից լըրութիւն, բաւականութիւն:
Որ էս պարզութիւն, լուսափայլութիւն, և անմահութիւն:
Յանհաս բարձրութիւն, Անձինք Երրակին, և փառք Միակին:
Պարզաւ Վըրանին, անսիւն խորանին, երկնից կամարին:

- 5 Անանց սերտ սեռին, վերին բոլորին, յարաշարժային:
Երկրի Հոծ նիւթին, ի վայր Հակողին, զոր բարձեալ Հողմին:
Հող թանձրամարմին, ջուր ի Հոսութիւն, աւել ի ցոփութիւն:
Հուր ի ցանկութիւն, Հոգին ի յերկին, զմարզն տարբերին:
Հուր ցամաք ջերմին, աւել խոնաւ ջերմին, ջուր խոնաւ ցըրտին:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 4068, 271ա-5բ:
- B-ձեռ. Հմ. 423, 109ա-112ա:
- C-ձեռ. Հմ. 5785, 138բ-143բ:
- D-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 50ա-54բ:
- E-Վնտ., ձեռ. Հմ. 607, 104ա-109բ:
- F-ձեռ. Հմ. 4011, 85բ-91ա:

Խորագիր

A Քարոզ թարգմանչաց: B տե՛ս վերևի խորագիրը: C Թարգմանչացն Սահակայ
և Մեսրոպայ: D Գանձ թարգմանչացն: E Գանձ Սրբոց Թարգմանչացն Սահակայ եւ
Մեսրոպայ: F Գանձ Սրբոյն Սահակայ:
Մայրակալ Բան քարոզից:

Բնագիր

- 1 AD անքննին: A բաւականութիւն:
- 2 A ես: B Որ եստ: C Որ ետ:
- 3 AD Երեք երևին փիւ Անձինք Երրակին: BCDEF ունի շարունակութիւն.
Երբեակ միութիւն, կատարելութիւն, անբաւ զաւրութիւն: D անեղին փիւ
Միակին:
- 4 D Պարզ: B վրանին: A Քո անթաւկչութիւն փիւ երկնից կամարին: B յերկնից:
- 5 F Անանցս ետ փիւ Անանց սերտ: B արաշարժային:
- 6 B Հակողին: F բարձրեալ:
- 7 A յանգթութիւն փիւ ի Հոսութիւն:
- 8 BCDEF Հուր ի սըրութիւն, որ ի պարզ գոյին, չորս այս բաժանին, տարէրք
անուանին:
- 9 A ցրտին:

- 10 Հող ցամաք ցրտին, ի միմեանս յեղին, և միաւորին:
Ահա պահեա՛, Տէ՛ր, յանդորութիւն զՔո ժողովուրդքս,
Բարեխաւսութեամբ Սրբոց թարգմանչացն, աղաչեմք:

Արարչագործեալ, արուեստաւորեալ, ճարտարապետեալ:

ԶԱդամ յաւրինեալ, ի տիպ նրմանեալ, և պատկեր կազմեալ:

- 15 Գեղիւ շքեղացեալ, և փառաւք փայլեալ, և բանիւ պատուեալ:
Պատուեր ընկալեալ, զոր թէ էր պահեալ, այժմ էր երանեալ:
Կոյս կողն խարուեալ, և զմահ ճաշակեալ, Ադամ հաւանեալ:
Որով բարկացեալ Տեառն, որ ստեղծեալ, և փոյթ արտաքսեալ:
Քըրտամբք Հաց տըւեալ՝, զերկիր անիծեալ, Հողն ի Հող դարձեալ:
20 Բայց ոչ փոյթ մեռեալ, ոչ յաւէժ ապրեալ, այլ սաստ տառապեալ:
Որով տագնապեալ, որդւոցն որ ծընեալ, և ճար իմացեալ:

- 10 BCDF Ի միմեանս յողին (DE միմեանց յեղին), տարբար խառնին, և
միաւորին: Մարմին տարբերին, և (C ունի և միաւորին) ցանազանին, ցեղ ու
ցեղ շինին: Յորոց (B որոց) մարդ կազմին, Հոգւով (B Հոգով) երկնային,
անձամբ (B անուամբ) շողկապին:
- 11-12 BCF Բարեխաւսութեամբ սրբոցս բղձական
Արժանացո ըզմեզ քաւութեան (F ունի. աղաչեմք):
- 13 A արուեստապետեալ, չիք ճարտարապետեալ: C ճարտարաբանեալ:
- 14 A Ադամ տիպ քեզ լեայ փիւ զԱդամ... կազմեալ:
- 16 A պատուէր: BCDF Յիշխան (CDF իշխան) կացուցեալ, փառօք զարդարեալ,
պատուով ճոխացեալ (C պերճացեալ փիւ ճոխացեալ):
Պատուիրան եղեալ, (CF տըւեալ), զոր թէ էր պահեալ, էր այժմ երանեալ:
- 17 BCDF Կոյս կինն խարուեալ, կողն Եւայ պատրեալ, Ադամ հաւանեալ (DF չիք
Ադամ հաւանեալ):
Ի ծառն Հպեալ (DF մերձեալ), զձեռսն տարածեալ, զպըտուղըն կըրթեալ
(CDF կըրթեալ):
Ըզմահ ճաշակեալ, որով մահացեալ, զլոյսըն մերկացեալ (DF ունի. Ադամ
հաւանեալ):
- 18 BCDF Ընդ որ փիւ Որով: C ըստեղծեալ: BF փութով փիւ և փոյթ:
- 19 A Քրտամբք: BCDF Զերկիր անիծեալ, տատասկ (B տատաստ) բուսուցեալ
(F ունեալ), և փըշաւք լըցեալ:
Քըրտամբք կերակրեալ (D Հաց կերեալ), և ցաւաւք ծընեալ, ընդ աւձին
ոխացեալ, Հողն ի Հող դարձեալ:
- 20 C եւ ոչ: D ու ոչ փիւ ոչ: A յաւէժ: BC աստ տատանեալ փիւ սաստ
տառապեալ: DF աստ փիւ սաստ: BCDF ունի շարունակութիւն. Կենաւք
տառապեալ (DF տատանեալ), բարեաց կարաւտեալ, ամաւք (B յամաց)
յերկարեալ: Ինն Հարիւր լեալ, եւ (D ու) երեսուն (C երսուն) յաւելեալ:
Սընուղն որ սերեալ, վաթսուն (C վատսուն) քանակեալ, Կայէն անդրան-
կեալ: Յորոց աճեցեալ, և յոյժ բազմացեալ, աշխարհս (B յաշխարհս լըցեալ)
լցեալ:
- 21 B Յորով: C որդոցն:

1՝ Ծննդ. Գ 19:

Ենովս գիր գրեալ, մարգարէացեալ, թէ երկիր անցեալ:
 Ի կաւի գրեալ, թէ այս հրով թրծեալ, ի քար այլ դրոշմեալ:
 Ահա պահեա՛, Տէ՛ր, յանդորրութիւն զՔո ժողովուրդքս,
 25 Բարեխաւսութեամբ Արքոց թարգմանչացն, աղաչեմք:

Նոյն նրմանական, նոյն շնորհք գրական, նախնեացն տըւան:
 Ի լեզուաց բաժանման, ազգ որ բանական, գրովք ճարտարացան:
 Նախ քաղղեական, ապա յունական, և դաղմատական:
 Այլք երկոտասան, դպրութիւնք ստացան, մտաւք մարմնական:
 30 Իսկ հեքրայական, գիրն աստուածական, մատամբք դրոշմեցան՝
 Որովք ճառեցան, նախնին սկըզբնական, ներկայքն և որ գան:
 Որք կուպաշտեցան, այսպէս վարժեցան, և իմաստնացան:
 Երգըս տաղական, և հոմերական, այսու իմացան:
 Դարձեալ գործնական, և բարոյական, և քաղաքական:
 35 Իսկ տընտեսական, և տեսողական, և ուսումնական:
 Բան բնաբանական, Աստուած բանական, նա և թըւական:
 Երաժըշտական, երկրաչափական, աստղաբաշխական:
 Ահա պահեա՛, Տէ՛ր, յանդորրութիւն զՔո ժողովուրդքս,
 Բարեխաւսութեամբ Արքոց թարգմանչացն, աղաչեմք:

23-25 B չիք: CF չիք 23-24: D 23-25 Այլև յուսացեալ, զՏեառն անուն կոչեալ,
 Աստուած ողորմեալ:
 Ենովք հաճոյեալ, պինդ պահաւք ճըգնեալ, յերկինքս փոխեալ:
 Նոյ տապան շինեալ, և ի ջուրցն ապրեալ, գերկիրըս լըցեալ
 Պահեա՛ գմեգ:
 26 B շնորհ: C շնորհական: D շնորհի: B գրական: B տուան:
 27 BC չիք ի: BC Լեզուց: CF գրով: D չիք ի:
 28 A Քաղղեական: B քաղղեականն: BCF եւ ապա յունականն, և դաղմատա-
 կանն:
 29 B Այլ: BCD դըպրութիւն: CD մըտաւք:
 30 BCF երբայական: BCF մատամբ գրեցան: D մատամբք գրեցան:
 31 B Յորով վառեցան: CD Որով: BCF ներկայս և (D ու) ապագայն:
 32 BCFD նախնիքն, որ անցան փիւ Որք կուպաշտեցան:
 33 A երգս:
 34 BC գործական:
 35 BCF Իսկ և տեսական, և տընտեսական փիւ Իսկ... տեսողական: D տեսողա-
 կան և տնտեսական: B յուսումնական:
 37 A երաժշտական: BC ունի շարունակութիւն. և բժըշկական:
 38 BCF չիք:

* Ելք. ԼԱ 18:

40 Քրիստոս մարմնացեալ, քարոզ առաքեալ, քանոն մեզ եղեալ:
 Թաղէոս եկեալ, յԱրտագ վկայեալ, Սանդուխտ սպանեալ:
 Եւ Բարդողիմէի, ի բարմ վկայեալ, փոքըր հաւտ թողեալ:
 Սուրբ Գրիգոր յայտնեալ, զՏըրատ մըլիտեալ, Յոհաննէս կոչեալ:
 Մեր հարքն որ ընտրեալ, յոյն գրով վարեալ, ասորով վարժեալ:
 45 Սահակ սրբասնեալ, կաթողիկոս լեալ, ամս յիսուն ճըգնեալ:
 Ի Տարաւն յայտնեալ, Մաշտոց անուանեալ, Մեարոբ կոչեցեալ:
 Սուրբ վարս ըստացեալ, վաթսուն համբակեալ՝ մէրկ և բոկ շըրջեալ:
 Յանապատ բնակեալ, զաշխարհ հոգացեալ, բայց յաղաւթս յամեալ:
 Լեշկ մաշկ ըզգեցեալ, կարաւտեալ, նեղեալ, գորս աշխարհ չարժեալ:
 50 Ահա պահեա՛, Տէ՛ր, յանդորրութիւն զՔո ժողովուրդքս,
 Բարեխաւսութեամբ Արքոց թարգմանչացն, աղաչեմք:

Աստ Հոգին ծագեալ, առ երկուսն ազգեալ, Հայ գիր յաւրիներալ:
 Վուածչապուհ աւգնեալ, Վահրիճ գործակցեալ, Դանիէլ շնորհեալ:
 Քսան և ինըն գտեալ, նախնեացըն արարեալ, ամս երկու չհեգեալ:
 55 Բազում աշխատեալ, և ոչինչ աւգտեալ, ձեռն յԱստուած ձգեալ:
 Ի Բալու տըքնեալ, Մեարոբ արտասուեալ, աստ հրեշտակ իջեալ:

40 BCD Աստուած փիւ Քրիստոս: BCFD քարոզս:
 41 BCFD Թաղէոս եկեալ, գոր գըրով յըղեալ, Թումայ առաքեալ:
 D Իսկ Թաղէ հասեալ, յԱրտագ վկայեալ, Սանդուխտ կատարեալ:
 42 BCDEF չիք 42-43:
 44 D հարքն: C նոյն: C գըրով: BCF եւ յասորոց: D յասորոց:
 45 D կաթողիկոս: BCDE յիսուն ամ փիւ ամս յիսուն:
 46 A ընտրեալ փիւ յայտնեալ: BCDEF Մեարոպ կոչեցեալ, Մաշտոց անուանեալ
 փիւ Մաշտոց... կոչեցեալ: A կանաչեալ փիւ կոչեցեալ:
 47 A Վարս սուրբ ստացան փիւ Սուրբ վարս ըստացեալ: B Համբարեալ փիւ
 Համբակեալ:
 48 BCDEF կեցեալ փիւ բնակեալ: BCDE զաշխարհս:
 49 A Կարաւտք և փիւ կարաւտեալ: BC աշխարհս: A չամեալ:
 50 F չիք:
 51 BCF Բարե.:
 52 F Ըստ փիւ Աստ: BCDEF շարժեալ փիւ ծագեալ: BCEF նոսա, D նոսին փիւ
 երկուսն: B աստեալ:
 53 BCF Վախրիճ:
 54 A ինն: B գըտեալ: A նախնեացն, չհեքեալ:
 55 C աւկտեալ: B Աստուած: BC ձըգեալ:
 56 BCDEF Մեարաւպ (D Մեարովպ: F Մեարաւպ) աղաւթեալ, Աստուած
 գթացեալ, Հրեշտակ Տեառն իջեալ:

Մատամբ փորագրեալ, յարձանի դրոշմեալ, եւթն գիր յայտնեալ:
Անդ Հոգի ջահեալ, գայլ գիրսն յարուցեալ, սիղորայք հեգեալ:
Բանն անմարմնացեալ, ի գիր մարմնառեալ, զիմաստըս պատմեալ:
60 Մեքորք հրմտացեալ, աղուան գիր զուգեալ, և վրաց դրոշմեալ:
Վարդապետս կարգեալ, և դպրոցս բացեալ, մանկունս ուսուցեալ:
Եւ ի Գողթն երթալ, զաղանդըն բարձեալ, զոր անդ յերկարեալ:
Ահա պահեա՛, Տէ՛ր, յանդորրութիւն զԲո ժողովուրդքս
Բարեխաւսութեամբ Արբոց թարգմանչացն, աղաչեմք:

65 Բարունիք բարիք, վաթսուն համբակիւք, երկարաչընչիւք:
Ուղիղագունիւք, և սրբատեսիւք, և փափկաձայնիւք:
Ի թարգման մըտիւք, և յերկս աշխատիւք, և ի ծախս ընչիւք:
Դպրոց կարգեցիք, և զընաւս ուսուցիք, իմաստնացուցիք:
Առ կայսր գնացիք, անդ լեալ ըրբունիք, զյոյնս զարմացուցիք:
70 Մին թարգմանեցիք, դարձեալ կըրկնեցիք, քերեալ յըղկեցիք:
Մովսէսի նմանիք¹, զգիրս ի Հայս բերիք, ո՛վ երանելիք:
Ժամատեղ եղիք, աղաւթս կարգեցիք, երգմ յաւրինեցիք:

- 57 BCDEF ի վիմի փխ յարձանի: BCDF դրոշմեալ... եւթն-ի միջև ունի. աջ ձեռն
(F Տեառն փխ ձեռն) երևեալ. իբր ի ձեռն գըրեալ: F եաւթըն:
58 BCDEF Այն փխ անդ: BF գայն փխ գայլ: D Հարուցեալ: E յարուցեալ:
A Հեքեալ:
59 BCDEF մարմնացեալ փխ անմարմնացեալ: BCDEF գիրս միացեալ փխ գիր
մարմնառեալ:
60 B Մեքորք: C Մեքորայ: D Մեքորով: BCDEF գիր վրաց զուգեալ, աղանից
(E աղանից) տըւեալ փխ աղուան... դրոշմեալ:
61 DE Վարդապետ: A չիք և... ուսուցեալ: B չիք և դպրոցս բացեալ:
D մանկունս: B յուսուցեալ:
62 A Ինքն փխ և: ABCF երթեալ: A չիք զոր անդ յերկարեալ: B երկարեալ:
63-64 B չիք: CF Բարե...
66 A ունի շարունակութիւն. ուղիղաչընչիւք և փափկաձայնիւք և սրատեսիւք:
D ∞ և փափկաձայնիւք և սրատեսիւք:
67 A մտիք: BCEF և երկաւք փխ և յերկս: A աշխատիք: B ձախըս փխ ծախս:
68 BCDEF զբազումս փխ և զընաւս: B յուսուցիք:
69 BCDE Առ կայսրըն գնացիք, յըՍտըմպաւ (B յՍտամպուլ, D յըստըմբաւ)
մըտիք, և անդ լեալ ըրբունիք:
Ջյոյնք զարմացուցիք, և սքանչացուցիք, մեծ պատիւ առիք:
70 D թարգմանեցիք:
71 D Մովսէսի: C Հայք: D Հայք:
72 A չիք ժամատեղ եղիք: B յաղօթս: B յօրինեցիք:

¹ Եւք ԼԲ 19:

Դուռըն մտաց բացիք, զաւրէնս ուսուցիք, զԱստուած ծանուցիք:
Մառք արմաւենիք, պարարտ ձիթենիք, ծաղկաւք զարդարիք:
75 ԶՀուր Հոգույն արբիք, և մեզ արբուցիք, տընտեսք հրաշալիք:
Ահա պահեա՛, Տէ՛ր, յանդորրութիւն զԲո ժողովուրդքս,
Բարեխաւսութեամբ Արբոց թարգմանչացն, աղաչեմք:

Ո՛վ Հայր Իսահակ, որ տեսողանակ, որպէս գերունակ:
Մինչդեռ սարկաւագ, ի Վաղարշ քաղաք, տեսեր հրաշունակ:
80 Բեմք ամպաքատակ, սեղան ակնակապ, անդ Հաց և բաժակ:
Յաջմէ ծառ շիտակ, չորս ոստ խաչունակ, երեք բերունակ:
Իսկ մինն սընակ, չոր մեզ նըմանակ, անբեր բարունակ:
Ի ձախմէ ծովակ, աթոռ սառնորակ, ծածկոց սեաւ Համակ:
Բէհեզ նափորտակ, և ոսկի գընդակ, յանտեր կային պարապակ:
85 Մազաղաթ տետրակ, գիր ոսկէ տեսակ, եւթն տող սկըզբնակ:
Մէջն եղծած, ջընջակ, մեզ նման մթնակ, վերջքն փայլունակ:
Տղայք նորահասակ, սկուտեղին դիմակ, թեքըն հրեղինակ:
Ահա յիշ: :

- 73 BCDF Զմիտս մեր փխ Դուռըն մտաց: A չիք զաւրէնս... ծանուցիք:
BF զԱստուած ծանուցիք, զօրէնս ուսուցիք փխ զաւրէնս... ծանուցիք:
D չիք զԱստուած ծանուցիք:
74 BCDF պըտղով փխ ծաղկաւք:
75 B Հոգոյն: BC տնտեսք փխ անտեսք: D ունի միայն. տընտեսք հրաշալի:
76-77 BCDF Բարեխօսեցէ՛ք առ Տեարն ամենի,
Մերս (CF Զմերս) ընդունել պատարագ բանի, աղաչեմ:
78 A չիք որ: B տեսողունակ: D ես տեսանակ փխ տեսողանակ:
80 F ամբակ աւրինակ փխ ամպաքատակ: BD ակնապակ: F ակնաւզակ փխ
ակնակապ: BCDF Հաց (C և DF ու) ողկուզակ փխ Հաց և բաժակ:
81 B Աջմէ: A խաչանակ: B և բարձրագիտակ, չորս ոստ խաչունակ փխ չորս...
բերունակ: CEF և երեք բարունակ: D չիք Յաջմէ... խաչունակ:
82 B չորս փխ չոր:
83 BCEF Յահեկէ փխ ձախմէ: F աթոր: AB Համբակ:
84 A բեհեզ, գնտակ: BCDEF Որ տէր չէրեակ փխ յանտէր... պարապակ:
85 B Մագաղատ: BCF գիրն: B եօթն:
86 F ջընջած փխ ջնջակ: BCDF էր նմանակ փխ նման մթնակ:
87 BC նոր հասակ: C եաւթն փխ թեքն: BC ունի շարունակութիւն.
Որ էր նշանակ, սըրբոց նահատակ, Վարդանանցն յըստակ,
Եւ այլ բազմաւորինակ, իրաց նըշանակ, յետին ժամանակ,
Բարե. (B Ահա յիշեա):

Զարթի՛ր ողորմած, գաւրացո՛ւ գթած, ըզՔո կեցուցած:

- 90 **Ձազգս մեր կոխած, յիշխանաց սպառած, յարքայէ զրկած:**
Հայրն մեր հանած, յաշխարհ վըտարած, ի քար խիզանած:
Արդ Դո՛ւ, Տէ՛ր կենաց, գնոսս փառաւք ա՛ծ, յերկիր Հայրենեաց:
Զինչ յամէն ազգաց, զազգն Իսրայէլեաց, պալարակապած:
Մի ի գրոյդ կենաց, ջնջեր ընդ մեղաց, զկարգ քաճանայեաց:
- 95 **Այլ ընդ ոսկեգրած, գրեա ի գիրդ անանց, զարեամբ քո ստացած:**
Հազար ամ կապած, զազանն յարձակած, զոր կոզեռն ասաց:
Այժմ կատաղած, զդասս կարգաւորաց, արար գինեամ:
Որթդ Հաւր տնկած, խիստ ենք մոլորած, տո՛ւր զեղջ արտասուլաց:
Զանձինքս մեր և ըզմի:

89-92 BCEF **Զարթի՛ր ողորմած, զարթի՛ր Տէ՛ր գըթած:**

- Յազգըս տառապած, յիշխանաց սպառած, ի գաւրաց հատած,**
եւ ի քար խիզանած, ով Տէրըդ կենաց (F ով Դու Տէրդ կենաց), ըզմեզ
փառաւք ա՛ծ, յերկիր Հայրենեաց:
- 89-92 D **Զարթի՛ր ողորմած, յիշխանաց սպառած, ի քար խիզանած:**
Ով Դու Տէր կենաց, գնոսս փառաւք ա՛ծ, յերկիր Հայրենեաց:
- 93 BCEF **Իբր փիս Զինչ: BD ամէն: A պալարակ կապած:**
- 94 A **վանց փիս ընդ: A քաճանայաց:**
- 95 BC **բոտ փիս ընդ: A գիրտ: BC գնածս, DEF գնած փիս ստացած:**
- 96 CDF **արձակած:**
- 97-99 BCDEF **Այժմ կատարած (D կատաղած), զկարգս ուխտականաց, սատանայ**
գերեաց:

- Յեպիսկոպոսաց, ի քաճանայեաց, եւ ի սարկաւազաց:**
Առեալ քայքայեաց, ի պէս-պէս մեղաց, ըստ իւր չար կամաց:
Զկեսքս փըքացած, ի հըպարտ մըտաց (D մեղաց), և անփառաց (BCDF
անափառած):
- Իսկ (D եւ) զայլս ոխացած (B յոխացած), ընդդէմ ընկերաց (D ընգերաց),**
մահ (D չիք մահ) մտաբերաց (BF մտաբերած):
- Ոմանք (D Զոմանս) բողբոսած, բազումք պոռընկած, և շատք շընացած:**
եւ այլք (D զայլս) մըրափած, ծոյլ ժամատեղաց, սիրող հեշտ կենաց (D հեշ-
տակաց):
- Զոմանս գինարբած, յաւրինած ի դրաց (B յօրնաց ի գրաց), եւ երգս**
գուսանաց (CDEF յերգըս գուսանաց, յօրինաց ի դրաց):
- Զայլս երդմանահարած (DF Ըզկէսս D երդւած), ի ճիշտ վաճառաց, և սուտ**
սովորած:
- Ոմանք (D Զոմանս) պատառած, ի յուղղափառած, ըստ հերձուածողաց:**
Որթդ Հաւր տընկած, խիստ ենք (CF ենք) մոլորած, տո՛ւր դարձ ի մեղաց:
Զըղջումն արտասուլաց, մեղայ ի սըրտաց, բարբառ մեղանաց (DF չիք
մեղայ... մեղանաց):
- Հերքումն չարեաց, վանումն կեղծաց (C կեղծեաց, D դիւաց), և չար**
մտածմանց (B մտացանց, DF չիք և չար մտածմանց):
- Փրկեա՛ ի դիւաց (D կեղծեաց), և յանաւրինաց (B անօրինաց), գերծ (D գեր-**
ծոյ) ի տանջանաց,
Բա.: (BDF եւևս առաւել):

- 100 **Ի նաւասարդի, ի վերջին աւրի, Իսահակ ծնանի:**
Ի նոյն աւր վախճանի, ի գեաւղն ի Բըլրի, յԱւտիշատ թաղի:
Յետ վեցից ամսի, ի մահեկանի տասնեկերեքի,
Մեսրոպք վախճանի, ի Վաղարշապատի, յԱւշական թաղի:
Խաչ լուսոյ ըզկնի, և Յովսէփ նստի, յաթոռ տէրունի:
- 105 **Հայր Տեարն Յիսուսի, Հարքս մեր բարի, և երևելի:**
Ընդ Քո Քրիստոսի, խաչեալք յաշխարհի, ճգնեալք ի մարմնի:
Թէպէտ ոչ իշխի, կոչել զմեզ որդի, զի եմք ի հեռի:
Սակայն զի ի գրի, նոցին հրամանի, սոսկ կոչիմք որդի:
Աւգնեա՛ ի վտանգի, հոգւոյ և մարմնի, Աստուածդ ամէնի:

100 A վերջի:

- 101-108 BCDEF **Ի նոյն աւր վաղճանի, ի գեաւղն ի Բըլրի, ի Վաղարշակերտի**
(CF Վաղաշկերտի):
- Դագաղաւ տանի, յիւրումն աւանի, յԱւտիշատ թաղուի:**
Յետ վեցից ամսի, ի մահեկանի, տասն և երեքի:
Մեսրոպ վաղճանի, Վաղարշապատի, և յԱւշական թաղուի (CF թաղի, F չիք՝
թերթ ընկած):
- Տարեալ Վահանի, մեծն Ամատունի, յիւրումն աւանի:**
Խաչ լուսոյ կազմի, վերա դագաղի, Մեսրոպայ մեծի:
եւ Յովսէփ նըստի, յաթոռ տէրունի, տասն ու մին տարի:
Նա որ կատարի, ընդ սուրբ Ղեւնդի, մեծ վարդապետի:
Հայր Տեարն Յիսուսի, Հարքըս մեր բարի, և երանելի:
Ընդ քոյդ (B քո) Միածնի, Խաչեալ յաշխարհի, մեռեալք ի մարմնի:
Թէպէտ և չկամին, զմեզ կոչել որդի, զի յոյժ են (B եմք) հեռի:
Սակայն ի գրի, նոցին հրամանի, սոսկ կոչիմք որդի:
Սոցին աւր տաւնի, սուրբ յիշատակի, Քեզ աղերս լիցի:
Մաղթանք բազմակնի, յեռեալ ընդ ոսկի, նոցին հաւատի:
եւ վարքըն բարի, նոցին (B սրբոցն) ի մարմնի, մեզ քանոն լինի (B լիցի):
Յուղղէլ մեզ երկրի (C յերկրի), ճանապարհ բարի, որ ի կեանս տանի:
Աւգնեա՛ ի վտանգի, հոգոյ և մարմնի, Աստուածդ ամէնի:
Յիշեա՛ և ևս զանձինս:
- 102 D **մահեկանի:**
- 103 D **Մեսրոպ: D չիք ի:**
- D 103-109 **Տարեալ Վահանի, ի յիւր աւանի, խաչ լուսոյ ըզկնի:**
եւ Յովսէփ նըստի, յաթոռ Տէրունի, տասն ու մին տարի:
Հայր Տեարն Յիսուսի, Հարքըս մեր բարի, և երանելի:
Ընդ քոյդ Միածնի, Խաչեալ աշխարհի, ճգնեալ ի մարմնի:
Թէպէտ և չկա մի, զմեզ կոչել որդի, զի յոյժ եմք հեռի:
Սակայն զի ի գրի, նորին հրամանի, սոսկ կոչիմք որդի:
Սոցին աւր տաւնի, քեզ աղերս լիցի, յարս յիշատակի:
Մաղթանք բազմակնի, յեռեալ ընդ ոսկի, նոցին հաւատի:
եւ վարքըն բարի, նոցին ի մարմնի, քեզ քանոն լիցի:
Ուղղել զմեզ յերկրի, ճանապարհ բարի, որ ի կեանս տանի:
Աւգնեա՛ ի վտանգի, հոգոյ և մարմնի, Աստուածդ ամէնի:
Զանձինքս մեր:

- 110 Ցուցեալ Սագաշէն, ցծնա՛ նորաշեն, ցանկ Սահակաշէն:
 Ո՛վ դմբեթաշէն, սուրբ Գրիգորաշէն, դո՛ւ աստուածաշէն:
 Ի քեզ բնակեալ էն, Հուրն ի մորենէն, վառեալն ի թըփէն:
 Կոյս սուրբ Յուդայէն, ծաղիկդ յարմատէն, տաճար մարմնեղէն:
 Բե՛ր մեզ յԱրարչէն, պսակ լուսեղէն, և փառք հըրեղէն:
 115 Տո՛ւր ջուր յաղբերէն, Միածնին կողէն, մեղաց մաքրողէն:
 Արբոյ յարենէն, չարեաց այրողէն, որ անհատ բըղխէն:
 Այլև յարտասուէն, յինքնաբուղի ջըրէն, պարգևեա՛ մեզէն:
 Զերծո՛ ի գեհենէն, յինքնագործ ախտէն, և յանել բանտէն:
 Եւ յանմեռ որդնէն, որ միշտ տագնապէն, ի հրատից բոցէն:
 120 Եւ այժմ ողորմեա՛:

- 110 BCDE ցանկ Սահակաշէն, ցընծայ նորաշէն փխ ցծնա... Սահակաշէն:
 111 CE Կրմբեթաշէն: BDE Ո՛վ դմբեթաշէն, կամար լուսեղէն, Սուրբ Գրիգորաշէն: D այս տողը չիք: E բատ վերի բնագրի:
 BCD Իջմամբ (B իջմամբն) յահեղէն (B անեղէն), Միածին Բանէն, Հաւր Հաւասարէն:
 Ուռմամբ (C ուռմամբ) ոսկեղէն, Հարեալ ի Հզարէն, միայնոյ Փրկչէն:
 Թնդմամբ յանդընդէն, սանդարամետէն, ի Հընչման ձայնէն:
 Տեսլամբ ի մեծէն, արթուն անուանէն, մեր Լուսաւորչէն:
 Որ ել (D ելն) ի գըրէն, ի Խոր Վիրապէն, հրաշիւքն յայտնեղէն:
 113-120 BCD (113-117) E Սուրբ Կոյսդ (D կոյսն) Յուդայէն, ընտրեալդ ի բիւրէն, տաճար մըսեղէն (D մարմնեղեն):
 Բերող յԱրարչէն (D ի Փրկչի), մեզ փառք հըրեղէն, պսակ լուսեղէն (D շարունակութունը չիք):
 Տո՛ւր մեզ ի Հացէն, ի մանանայէն, անմահականէն:
 Եւ ջուր յաղբերէն, Յիսուսի կողէն, որ անհատ բղխեն (C բըխեն):
 Յարբոյ յարենէն, չարեաց մաքրողէն, մեղաց այրողէն:
 Այլև արտասուէն, յինքնաբուղի ջըրէն, պարգևեաց (C պարգևեա) մեզէն (E շարունակութունը չիք):
 Կցորդ քեզ յամլէն, ձայնն յանապատէն, գովեալն ի Փըրկչէն:
 Պրսակն ի գըրէն, Պետրոսի վիմէն, Սուրբ Նախավրկայէն:
 Պետն ի Պարթևէն, ի շառաւիղէն (C շառաշեղէն), սուրբ Թաղէսէն (B Թաթէսէն):
 Ողորմի:.
 118-120 D ունի.
 Զկոչեալս ի բանէն, զմկըրտեալս ի քէն:
 Ժողովուրդս ամէն պահեայ ի չարէն, ի սատանաէն, Հնարից որսողէն,
 Ողորմեա՛:

ՔԱՐՈՁ Գ ՍՈՒՐԲ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

- Աստուած կենդանի, անիմանալի, անհասանելի:
 Հայր անքըննելի, անզըննին Որդի, Համագոյ Հոգի:
 Անայլայլելի, անփոփոխելի, անշաւչափելի:
 Ի բարձրունս երկնի, ի խորս անզընդի, և ի ծագս երկրի:
 5 Ակիզբն յաւիտենի, Արարիչ գոյի, էիցս ամենի:
 Որոց են յայտնի, որք ոչ երևի, մակերևոյթի:
 Որք են կենդանի, և որք ոչ շարժի, կամ շընչաւորի:
 Որք են պիտանի, Հարկաւորելի, կամ վայելչալի:
 Է, որ սկիզբն ունի, և վախճան չունի, չէ ու չիք լինի:
 10 Դու անսկըսելի, և անզրաւելի, ի փառս զուարճալի:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 4068, 294բ-9բ:
 B-ձեռ. Հմ. 423, 115բ-117ա, 213ա-214ա:
 C-ձեռ. Հմ. 5785, 149ա-51ա, 343ա-4բ:
 D-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 57ա-60բ:
 E-ձեռ. Հմ. 4011, 94բ-98բ:

Խորագիր

A Քարոզ Գ Սուրբ Ժողովոյն Տէր Մխիթարայ ասացեալ: B Գանձ Սրբոց Հայրապետաց: C Կանոն Հայրապետաց: D Գանձ էրէք Սուրբ Ժողովոյն: E Գանձ Սրբոց Հայրապետաց Գ Ժողովոյն:
 Մայրակապ Այրիվանեցի:

Բնագիր

- 1 B Տէր փխ Աստուած:
 2 BC Հայրդ: E որ փխ որդի:
 3 CE և անշաւչափելի:
 4 B Ի բարձունս յերկնի, յերկրի:
 6 C և որք: BCE մակերևութի:
 7 D Եւ որք փխ Որք են: BCE և որ փխ և որք: D ∞ կամ շնչաւորի և որ ոչ շարժի:
 9 BC վաղճան:
 10 BCE բախալի, D բախելի փխ զուարճալի:

Ահա Հայցեմք, մաքրեա՛ զհոգի, զմիտս և զմարմին մեր:
Հայցեմք հաւատադաւան սուրբ Հայրապետացն,
Աղա:

Յանմահ իսկութեան, յանհաս բարձրութեան, յանեղդ բնութեան:

- 15 Յանծին ծնողութեան, ի ծնեալդ հուութեան, ի բղխեալդ իսկութեան:
Ո՛չ յերիցութեան, ոչ կըրսերութեան, ոչ փոփոխութեան:
Ի պարզ Քում բնութեան, մեկին գաւրութեան, և իշխանութեան:
Համագոյութեան, Համաբնութեան, Համակամութեան:
Համագործութեան, Համարարչութեան, Համախնամութեան:
20 Ինքնիշխանութեան, ինքնակալութեան, ինքնատէրութեան:
Յանպարագրութեան, նախախնամութեան, զգործս արարչութեան:
Ի յանշարժութեան, յինքնաշարժութեան, զգոյս ի շարժութեան:
Յանկարօտութեան, ի միշտ լրութեան, մեծ փարթամութեան:
Ահա, հա:

11 BC 11-13 Բարեխաւսութեամբ սրբբոցս ըղձալի (B ըղձալի),

Զմերս ընկալցիս պատարագ բանի, աղաչեմք:

D 11-13 Հայցեմք ի Քէն Սուրբ Երրորդութիւն

Նաեա՛ յաղաչանս մեր, աղ:

E 11-13 Ընկալ գերկրպագութիւն Քում դաւանողացս, Աստուած,

Աղաչեմք:

14 A յանեղտ: BCE Յանեղդ բնութեան, յանմահ իսկութեան, յանհաս բարձրութեան:

15 B Անծին ծնողին: ABCD ծնեալդ: BCD չիք ի, ի: C յէութեան: B բըղխեալ:

C բրխեալդ:

16 ACE յոչ, յոչ: A Յոչ էրիցութեան: D Ոչ երիցութեան:

17 A չիք: B Քումբն: BC և յիշխանութեան, մեկին զօրութեան փխ մեկին...

իշխանութեան: D ի շարադրութեան փխ և իշխանութեան:

18 A Համագոյական, Համաբնակութեան:

19 A չիք:

20 BCDE ինքնագաւրութեան փխ ինքնակալութեան: AD անանց (D յանանց) տէրութեան փխ ինքնատէրութեան: C Ինքնիշխանութիւն, ինքնազարութիւն, ինքնատրութիւն:

21 A Յանպարագրութեան փխ յանպարագրութեան: B Անպարագրութեան:

BC անտեղիութեան, անուր անթրական (C ունի և. ի պահպանութեան),

նախախնամութեան, զգործս արարչութեան փխ նախախնամութեան... արարչութեան:

22 B չիք յինքնաշարժութեան: BCE զէքս, D զէգս փխ զգոյս:

23 A յանկարաւտութեան: D յանկատարութեան: BCDE մեծ փխ միշտ:

BE ի փարթամութեան փխ մեծ փարթամութեան:

24 BC Բարեխաւսութեամբ սրբոցս յղձական, արժանացոյ զմեզ քաւութեան,

Աղաչեմք: D Հայցեմք ի Քէն: E Ընկա:

25 Րաբուն Հանճարոյ, իմաստից մերոյ, զՔեզ իմանալոյ:

Որ գեր ի վերոյ, մըտաց ստորնայնոյ, էս, Տէ՛ր, Համագոյ:

Քեզ նըման ոչ գոյ, յորդիսն Աստուծոյ, յարարածըս Քո:

Բայց թէ Բանըդ Քո, էակիցդ Հոգոյ, ծընունդ Քո ծոցոյ:

Նըշոյլք Քո լուսոյ, շարժումըն կընքոյ, անփոփոխելոյ:

30 Որ վասըն մերոյ, փըրկութեան հոգոյ, Քե տնաւրինելոյ:

էջ ի յաթոռոյ, բանիւ կազմելոյ, անարուեստ ձևոյ:

Յարգանդն Իսկուհոյ, անփորձ ի մարմնոյ, Հեշտութեան գոլոյ:

Հրաշագործելոյ, զաւրէնս քակտելոյ, զսահմանս փոխելոյ:

Ըզմերս առնելոյ, ընդ Իւր միանալոյ, միւնոյն գոլոյ:

35 Ահա:

Իսկական Բանին, իջեալ ի մարմին, յարկ ասպարիսին:

Յաղթեաց իշխանին, չար բռնակալին, էհան զԱղամ յերկին:

Քակեալ Հըզաւրին, զաստուածամարտին, խաբեբայ բազին:

Ձդժոխըս ներքին, զկուռս, որ յաշխարհին, զմեղս, որ ի մարմին:

40 Տեսեալ վիշապին, զմահ թշուառ անձին, տուտն ածեալ չարին:

Յաստեղցն, որ յերկին, ընկեց ի ստորին, զհոյլս Հերձուածողին:

Հա՛յր, զՔեզ չիշխեցին, հայհոյել անքըննին, զի չառէր մարմին:

Եղին ի յերկին, զբերան ժանտային, զհոգիդ դրժեցին:

26 B Ստորայնոյ:

27 B որդի: CE յորդիս: A յարարածստ: E յարարածըս: D ∞ յարարածըս քո, յորդիս Աստուծոյ:

28 A ծընող փխ ծնունդ: BCE ծընունդ Քո ծոցոյ, էակից Հոգոյ փխ էակիցդ... ծոցոյ:

29 BCE Նշոյլ: BCE եւ շարժումն Քո փխ շարժումն կընքոյ:

30 C հոգոյ:

31 BCE անարուեստ ձևոյ, բանիւ կազմելոյ փխ բանիւ... ձևոյ:

32 B Արգանդն: C անփորձ:

33 BCDE քակելոյ: B սահմանս:

34 C անրնելոյ: BCDE միացելոյ:

35 BCE Կուսին ծնանելոյ, և կոյս մընալոյ, յետ ծընդեանն իւրոյ,

Բարեխոսու:

36 B արկ:

37 BCE Հան փխ էհան: BCE յերկինս:

38 A քակել:

39 BC Ձդժոխսն: B զկուռսն, աշխարհին:

42 E Քեզ: BCDE տալ Հայհոյութիւն փխ հայհոյել անքըննին: A անքըննին:

43 CE Այլ յերկինս եղին: D յերկինս փխ ի յերկին: BCDE զբերանս ժանդային: BCDE դըրժեցին զհոգին:

Զլեգուս սրբեցին, և գերկրաւ ածին, զՈրդիդ զըզվեցին:
45 Յանհանճար բանին, զոր մտին ի քըննին, և գայթակղեցին:
Ահա:

Վառեալ հրդեհհին, զվերնարմատ չարին, Վէսարիոսին:
ԶՈրդին Միածին, զըրկէր ի պատուին, չգոյ Հաւր ծոցածին:
Իսկ եղեռնային, հուր հերձուածողին, հրդեհեաց բնաւին:
50 Ձոր Աղէքսանդրին, սուրբ պատրիարգին, ազդեալ արքային:
Կոստանդիանին, մեծ թագաւորին, ինքնակալ կայսրին:
Ել հրաման վէհին, յուրտոս աշխարհին, մեծ սիւնհողոսին:
Երեք հարիւրին, հարց տասն և ութին, ժողով նիկիային:
Ազդամբ հրեշտակին, գրեալ Աթանասին, զսահման հաւատին:
55 Լըրմամբ զտաւն Զատկին, կանոնք կարգեցին, չորս աթոռք եղին:
Զհէքն հերքեցին, պատառմամբ սըրտին, և զկայսրն աւրհնեցին:
Ահա:

Արմատն անիծեալ, աստանաւր ընծիւղեալ, Արարչին նենգեալ:
Ամ վաթսուն անցեալ, և եաւթն յաւելեալ, Մակեդոն յայտնեալ:
60 Զհոգին ուրացեալ, ազդումն ասացեալ, ինքըն սատակեալ:
Գրիգոր մակագրեալ, աստուածաբանեալ, Հոգւոյն վրէժ խնդրեալ:

44 A զզւեցին: BE զըզուեցին:
45 B քըննին, գայթագղեցին:
46 BC Բարեխօս: E Ընկալ գերկ:
47 ABD վերնարմատ: CE վերնամարտ:
48 A չիք չգոյ Հաւր ծոցածին (ավելացված այլ թանաքով):
49 B Աղէկսանդրին: A ազդեալ:
50 E Կոստանդիոսին:
51 AE վեհին:
52 C Նիկային:
53 BCDE Ազդեալ Սուրբ Հոգին փխ Ազդամբ հրեշտակին: A գրիւ: B յԱթանաս-
սին, զսահմանս:
54 BC կանոնս: D կանոն: BCD յաթոռս: CE աթոռս:
55 D Զհէքն: CE զհերքն: BCDE զարքայն փխ և զկայսրն:
56 C Յիշ: D Հայցէ: E Ըն:
57 BC արմատ: AB աստանօր: BD յայտնեալ փխ ընծիւղեալ: CE անտանաւր
յայտնեալ: A նենգել:
58 BCDE վաթսուն ամ: B ի եօթն աւելեալ, D թիւն յեւթն: E ի աւթն փխ և
եաւթն:
59 A ինքն: BC և ինքն: D ու ինքն: A սատակել:
60 B ժամանեալ փխ մակագրեալ: CDE մակաղբեալ: A Հոգւոյ: BC զՀոգւոյն:
DE զՀոգոյն: BCDE առեալ փխ խնդրեալ:

Թէոդոս պատուեալ, կայսր յաղթող եղեալ, ջատագով զըտեալ:
Սուրբք հարք հաւաքեալ, թիւք հարիւր և յիսնեալ, ի Ստրմպաւն
եկեալ:

Զմեռեալն անիծեալ, զաղանդն անհետեալ, զՀոգին դաւանեալ:
65 Աստուած քարոզեալ, Հաւր համագոյ լեալ, Որդւոյն հակեցեալ:
Որ յաւրէնս խաւսեալ, ի մարգարէսն ազդեալ, աղանակերպեալ:
Ի սուրբս բնակեալ, զմեղուցեալքս քաւեալ, զմիւրրտեալսըն
դրոշմեալ:
Ահա:

Նեստոր Նասրանին, նոր հերձիք խաւսին, սըրբուհոյ Կուսին:
70 Յետ հարիւր և եաւթնին, և քառասուն և երկուսին, երկուց ժողովին:
Պիղծն այն ասորին, սոսկ մարդ դաւանին, ի Մարիամին:
Յետ երեսուն ամին, ի ժամն, յոր մկրտին, Աստուածն անդ բնակի:
Զայս լըւեալ Կիւրդին, քաջ ուղղափառին, ազգէ Թէոդոսին:

63 BCDE Սուրբ, հարս, թիւ: C հարեր: B Ստմպուս:
64 B յանիծեալն: C զաղանտն:
65 BCDE համապատուեալ փխ համագոյ լեալ: B Որդւոյ: DE Որդո:
66 BCD չիք ի: BCE զՈրդւոյն մարմնանալ փխ աղանակերպեալ: CE ունի
չարունակութիւն. Յորդանան իջեալ (աղանակերպեալ): D Յորդանան
իջեալ, ու նրման եկեալ, աղանակերպեալ: D ունի շարունակութիւն.
Զնա Աստուած յայտնեալ,
Յարգարս խաղացեալ, քարոզս առաքեալ, վարդապետս ընտրեալ:
Իմաստըս պատմեալ, գիտութիւն գեղեալ, հանճարս յաւելեալ:
Զաւրութիւնս վառեալ, բժիշկ ընծեռեալ, թարգման պատրաստեալ,
Պարզեւս տըւեալ, հաւատս աջողեալ, ընտրութիւն շնորհեալ:
67 D զմկրտեալս աւծեալ: BCE Զհակիցն յայտնեալ, Վերնատունն եկեալ, ի
Հրոյ երեւեալ: Լեզուս բաժանեալ, յառաքեալս հանգեալ, զնոսս հրազինեալ
և զաւրացուցեալ,
68 BC Ողորմեա: E Ընկալ գերկըր:
69 BC Նասրանի: E Հերձուած: BE խաւսի, սըրբուհոյն: CE Կուսի:
70 A եւթնին: B եւթին: D ու յեւթնին: E ի աւթնին: BC քառասուն երկուսին և
փխ և քառասուն և երկուսին: C քառասուն փխ և քառասուն:
71 E Պիղծն: BC Պիղծն այն ասորի, սոսկ մարդ դաւանի, զՅիսուս ի մարմին:
D դաւանեալ: E դաւանի:
72 BD յամի: BCDE յորժամ մկրտի փխ ի ժամն յոր մկրտին: C Աստուած:
A բնակին: BCD ունի շարունակութիւն.
Իբր ի տաճարի, ըստ մարգարէի, եւ ի մաքուր սրտի:
73 BC Ձոր փխ զայս: BCE մեծ ախոյանին, D մեծ ախոյանին փխ ազգէ
Թէոդոսին: A ազգէ փխ ազգէ:

- Փոքու արքային, սանին Յոհանին, որդույ Արկադին:
- 75 Հարքըն գուժարին, թիւք երկերիւրին, ի Յեփեսոսին:
Հարք և փորձ լինին, միտք զըրոց յայտնին, գՔրիստոս քարոզին:
Յորովայն կուսին, մինչ յաջմէ նըստի, Հաւրն Իւր ծնողին:
Նեստոր Հալածին, Մարիամ պատուին, Սուրբ Աստուածածին:
Ահա յիշեա՛ գհոգիս ննջ[եցելոց] բարեխաւսութեամբ Սուրբ
Աստուածածնին:

80 Աղաչեմ:

ՆԵւտիքէս սիւնեան, երեք թըշվառեան, եղեալ ախոյան:
Պիղձ Բլաբիոնեան, որք ի յաջ գթէն, յահեակ գայթակղէն:
Ոմն աստուածութեան, ոմն մարդկութեան, սոսկ մարդ դաւանէն:
Բանքս այս Հարկանէն, երսունք ժողովէն, յեփեսոս խըմբէն:
85 Յետ քսան և չորսէն, զնախնիս նահանջէն, զսոքայ անիծէն:
Բայց յետ տասն ամէն, այլ ժողով խմբէն, ի Քաղկէդոնէն:

- 74 BCDE Սուրբ Հայրապետին, որ յԱղէքսանդրին, յաթոռ Մարկոսին:
Ազգ (BE ազգ) առնէր կայսրին, այն Թէոդոսին, փոքու արքային:
Որդոյ Արկադին, Յոհանու սանին, Ոսկի բերանին (D Ոսկեբերանին):
(E Յոհանու սանին, Ոսկի բերանին, որդոյ Արկադին):
- 75 A յԵփեսոսին: BCDE և Եփեսոս (B Եփեսոսի) խըմբին փխ ի Յեփեսոսին:
- 76 BCE Հարուփորձ: BCD Վասն Քրիստոսին, միտք զըրոց յայտնին: E Վասըն
Քրիստոսին փխ գՔրիստոս քարոզին: BCDE ունի շարունակութիւն:
Անձն Հաւր Բանին, Միածին Որդին, առեալ Իւր մարմին:
Հոգի մըտային, որ ըստ մարդկային, միացեալ լինին:
77 A կուսէ: B աջմէ: BCD նըստին: E բազմին: BCE իւրոյ:
Ունի շարունակութիւն:
B Անչփոթելի, անբաժանելի, և անքննելի:
CDE Անբաժանելին, անըչփոթելին (E անչփոթելին), և անքննելին:
78 BCDE Հայածի, պատուի: D ի սուրբ:
79-80 BC Բարեխաւսութեամբ սըրբոցս ըղձալի (B սըրբոց յըղձալի), զմերս
ընկալցիս պատարագ բանի:
Աղաչեմ: E Յիշեա:
- 81 BCDE շունն այն փխ սիւնեան: BCDE երից: BC թըշլառեան: D թշուառեան:
AB ախոյան: E ունի շարունակութիւն:
Եւ մեւս կողման, որք մարդադաւան, անիծից արժան:
- 82 BD Պեղծ: B Փլաբիոնեան: CDE Փլաբիանեան: BCE յաջ գթեցան, եւ
յահեակ գլորեցան, D գթեան ու յահեակ գլորեցան փխ ի յաջ... գայթակղէն:
- 83 B Յոմն, ոմրն: CD միւսն փխ ոմն: BCD դաւանեցան փխ մարդու դաւանէն:
E Միւրն մարդկութեան, մեւսն աստուածութեան, սոսկ դաւանեցան:
- 84 D Հարկ առնեն փխ Հարկանեն: B և Եփեսոս խըմբին: C և յԵփեսոս:
- 85 BCE քսան ու չորսին: A նախնի փխ նախնիս: B նահանջէն: BCDE զնոսայ
փխ զսոքայ: E նըզովն փխ անիծէն:
- 86 B ամին: BE ժողովրս: BCDE առնեն փխ խմբէն: A քաղկեդոնեան: B Քաղկե-
դոնին:

- Թիւք վեց Հարիւրէն, երսուն ու վեցէն, որք մարդ դաւանէն:
Զպէղծ Պաւղքէր պատուէն, զհաւատ Հին խախտէն, նոր հերձիք
Հինէն:
- 90 Զտաւմար Լեոնեան, զտաւնս Արտեմոնեան, ըզկիրս երկութեան:
Զաշխարհս վըրդովէն, զքրիստոնեայս քակտէն, իսկ Հայք անշարժ են:
Եւ ևս առաւէ:
- Յընծայ Հայաստան, ցանկ անշարժական, ցարդ ևս ուղղական:
Տուր նըւրիական, բան դաւանական, Փրկչին մեր անուան:
Թէ լոյսդ էական, և կնիքդ իսկական, Հաւր սահման և Բան:
- 95 Առեալ կուսական, մարմին մաքրական, միտք հոգիական:
Անբաժանական, ան ի բաց դրական, անկիրք զարշական:
Երկուք միական, մի յերկուց բնական, ոչ ուրոյնական:
Այլ բարձրեալըն բան, զմարմին ծանրական, բարձրեալ իւրական:
Իսկ աստուածական, փառքն անզուգական, մարմնոյն ենթական:
100 Համայն միական, չեն բաժանական, որպէս յայտնեցան:
Որում հաւատան, ազգն ընդհանրական, քրիստոնէական:
Զանձինս մէ:

- 87 A թիւ: B վեցին: A Հարիւրեան: B Հարիւրին: A և վեց թիւեն:
- 88 BCE չիք Զպէղծ: CDE ըզ Պաւղքէր պատուէն: BCDE ∞ զՀին Հաւատ:
BC Հենեն:
- 89 BCE Զտոնս արտեմոնեան, զտաւմար Լեոնեան, զիրս երկու բնութեան:
- 90 A զաշխարհ, զքրիստոնեայս: E խախտն փխ քակտն: B Զաշխարհականս և
զաշխարհս վըրդովեան փխ Զաշխարհս վըրդովէն:
- 91 BC Բարե.:
- 92 C ցանկո: D ցանգ: E ցանկդ:
- 93 B Սուր: BCE բանս:
- 94 BCDE պատկերդ փխ և կնիքդ: E իսկան փխ իսկական:
- 95 A Առէր: ABC Հոգի բանական, D Հոգի մըտական փխ միտք հոգիական:
E մըտաւորական:
- 97 BCE Երկուս: B Երկուց: BCDE կատարելական փխ ոչ ուրոյնական:
- 98 BCDE Զի փխ այլ: A բարձրելըն: B բարձեալըն: BCDE բան... զմարմինի
միջև ունեն. անձրն որդոյական (D այլ թանաք. որւոյ, ապական), կամաւ
Հայրական: ACE բարձեալ:
BCD ունի շարունակութիւն. անձառ միական:
- 99 BCDE Եւ փխ իսկ: BCE անձն փխ փառքն: B Թանական փխ ենթական:
- 100 BCDE ուրոյնական, որպէս ասացան փխ բաժանական... յայտնեցան:
- 101 BC Որոյ, ազգ: A ընթհանրական: D Հանրական:
- 102 B Բար., յիշեա: C Յիշ. ևս գ.:

- ի փառս անտեսին, ի բնակ Միածնին, ի յէջս իսկակցին:
Սուրբ Աստուածածին, տիպ Սինեայ լեռին, ակըն շափիւղին¹:
105 Առ քեզ գումարին, զաւրքն վերնային, և սուրբք երկրային:
Արեամբ Աբելին, և Տեարն Յիսուսին, և Եղիային:
Եւ անբան զոհին, որ յաւրէնսն Հին, և ի Նորս մատչին:
Արտասուաց ցաւդին, որ յաչաց հոսին, ընդհանուր ազին:
Լըւա զհնութիւն, զմեղաց տգեղութիւն, քում դաւանողին:
110 Տո՛ւր խաղաղութիւն, երկրի զերկնային, և ցաւ թաղցրութիւն:
Կեանք և փրկութիւն, սեռից մարդկային, և անբան խաչին:
Ծագումն եղջերին, մերում Լևոնին, փառք տեարն Յակոբին:
Եւ այժմ:

103 BC ունի շարունակութիւն.

Տիպ Սինեայ լեռին, շափիւղայ ակին (E ակն շափիւղին), Տեառն ոտնատեղին:
104 BCE Սուրբ Աստուածածնին, պատուեալք ի գընդին, Սուրբ Հայրապետին:
105 BC 105-113, E 105-111 Ներբողեալ (B Ներբողեան) ճառին, այն հոգէշարժին,

աստուածաբնարին:

Քոյ ախոյանին, Կիւրղի յեփեսին, և այլոց խըմբին:

Որք յարեւելին, և յարեւմտին, Հարաւ հիւսիսին:

Հարք աստուածային (B ունի. զնախնիքն որ անցին), Համագործ Բանին, զոր
լընոյր Հոգին:

Որք դաւանեցին, զԲանն եղեալ մարմին, զմայրդ Աստուածածին (B չունի
զմայրդ Աստուածածին):

Չնախնիքն որ անցին, որ դեռ կենդանին, և որք յապագային:

Սոքաւք որ տանին, աղաչեայ զՈրդին, ըզքոյդ Միածին:

Տալ խաղաղութիւն, երկրի երկնային, ցաւդ եւ բարութիւն:

Բրդխումն պըտղին, իութիւն Հացին, աճումն անասնին:

Բրժիշկ ցաւածին (B ցաւածին), դիւրել որք նեղին, աւգնել ի վտանգին:

Մաղթանաւք նոցին (B նորին), սուրբ Կարապետին, և Ստեփաննոսին:

Եւ Սուրբ Գրիգորին, մեր Սուսաւորչին, Հայոցըս ըրամին,

Ողորմեայ (B Ողորմեաց):

106 D Արեամբն Աբելին, և Եղիային, և Տեառն Յիսուսին:

110 D յերկրի երկնային: D ցաւդ և բարութիւն:

111 D չիք և անբան խաչին:

112 DE Թագուորին փխ Լևոնին: DE Հայրապետին փխ Տեարն Յակոբին:

D ունի շարունակութիւն.

Բարունապետին, ու եպիսկոպոսին, ուղղափառութիւն:

Եւ քահանային, ու ամենայն ուխտին, ամբիժ ուղղութիւն:

Եւ մեր մեռելին, ի Հոգ տապանին, տուր անդորրութիւն:

Եւ Հոգոց նոցա, ընդ Սրբոց դասին, կալ յաջմէ Քոյին

Ողորմեա:

E ունի շարունակութիւն.

Բրժիշկ ցաւածին, դիւրել որք նեղին, աւգնեալ ի վտանգին:

Ողորմեաց մեզ Տէր:

ՔԱՐՈՁ ԲՈՒՆ ԲԱՐԵԿԵՆ ԴԱՆԻՆ ԵՒ ԱՂՈՒՀԱՑԻՑ ԿԻՐԱԿԷՒՑՆ

- Երգ յաւերժական, երգեմք բանական, երիցդ միական:
Ի նմանս աննըման, ի ձևս անձևական, և անկերպարան:
Յարագուարճական, յարամնացական, յարաշարժական:
Շարժեալ տիրական, գործ արարչական, ըզմարդն անձնիշխան:
5 Յոգի բանական, մարմին գործական, միտք տեսողական:
Կեանս անմահական, վարս անախտական, աճ Հրեշտական:
Ոչ խիտք ցաւական, կամ տարբերական, զի քո կերպարան:
Փառք միջասահման, ոչ սոսկ ստորնական, ոչ վեճ վերնական:
Այլ աւրէնքն եղան, ի կամս ապաստան, և ընտրողական:
10 Չի զարարչական, զայն ըզպատուիրան, պահեսցէ բնական:

Աղբյուրներ

A-ձեռ. Հմ. 7785, 139ա-42բ:

B-ձեռ. Հմ. 4068, 230ա-35ա:

C-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 63ա-67ա:

D-ձեռ. Հմ. 4011, 100ա-102բ:

Խորագիր

A Քարոզ Աղուհացից Կիրակէից ասացեալ Մխիթար վարդապետի Երեւանեցի:
Ստորին լուսանքում Բուն Բարեկենդանին եւ աղուհացից կիրակէից Մխիթար
վարդապետի ասացեալ Երեւանեցոյ: B Աղուհացից կիրակէից գանձ Տէր Մխի-
թար: C Գանձ աղուհացից կիրակէից Երեւանեցի: D Բուն բարեկենդանաց կիրակի
աւուրն գանձ:

Մայրակապ Երեւանեցին:

Բնագիր

1 CD Երգս: BC յաւէժական:

2 BC աննման: BC ձևս փխ ի ձևս:

3 BC յարանշարժական: C յարագըւարճական: D Յարամնացական, յարազըւար-
ճական, յարանշարժական:

5 CD Հոգի: D միտքս տեսական:

6 D Հրեշտական:

7 CD ցաւ ախտական:

8 BCD ստորական:

9 CD Եւ փխ այլ:

10 BC պատուիրան:

¹ Տե՛ս երգ Ե 14:

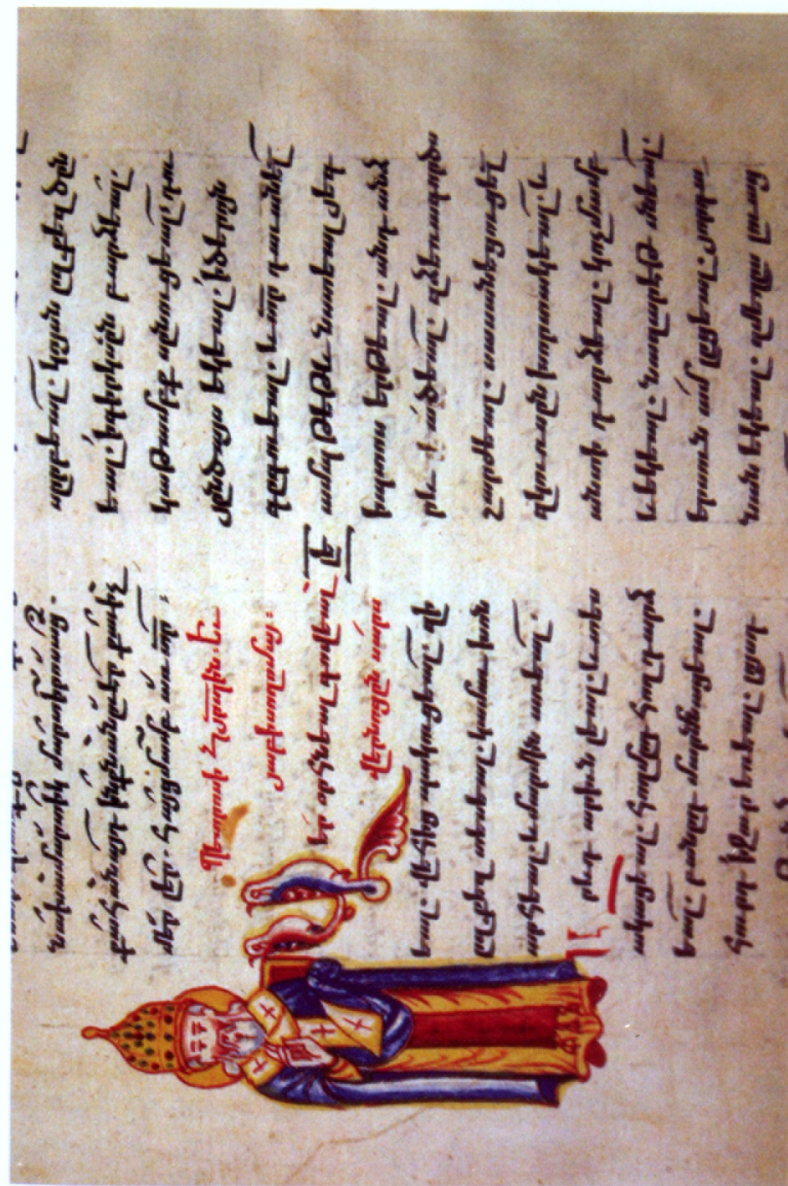
Ահա կեցո՛, Տէ՛ր, և արդարացո՛ զմեզ
 Յայս սուրբ կիրակէի աւուրս տէրունի, աղաչեմք:

Րախճան ցընծալի, զգրախտն որ յադենի, տընկեցեր նախկի:
 Անմահից տեղի, որք են ի մարմնի, գործաւք Հաճելի:

- 15 Ոչ է նա յերկնի, այլ Հաստատ յերկրի, բարձրացեալ բեմի:
 Վայրք վայելչալի, ծառք անխամբելի, պտուղք անժորելի:
 Ձէ նըման պտղի, նա այսմ ըզգալի, ոչ իմանալի:
 Այլ միշտ ճաշակուի, ինքն յինքեան չսպառի, այլ յար կանաչի:
 Որպէս լոյս աչի, և խաւսք ականջի, և բանք ի սրբոյի:
- 20 Բայց անպատմելի, տեսիլ զուարճալի, փափկութիւն մարմնի:
 Անաշխատելի, անտաժանելի, և աննիրհելի:
 Ձի որ չաշխատի, Հանգիստ ոչ պիտի, այլ լոյս միշտ վառի:
 Ահա կեցո՛, Տէ՛ր, և արդարացո՛ զմեզ
 Յայս սուրբ կիրակէի աւուրս տէրունի, աղաչեմք:

- 25 Են աղբերք ջրոց, և գետք յանդընդոց, և գնացք առւոց:
 Չորս անուանք գետոց, որք յայտնին ի գրոց, գնացիւքն երկրայնոց:
 Իբր երակ գըլխոց, ըսփռեալք յանդամոց, տան անել մարմնոց:
 Ծառն, որ է միջոց, կենացըն պըտողոց, ճիղք երկու ի բնոց:
 Մինն է դեղ ցաւոց, մարդկան արդարոց, անմահ մնալոց:
 30 Մինն է մեծ խըտրոց, մահու յանցուածոց, զչարըն գիտելոց:

11 CD ∞ զմեզ, Տէր, և արդարացո՛:
 12 B աւուր:
 13 A ցնծալի: C ցանգալի D ցանկալի փխ ցընծալի: A տնկեցեր:
 15 BCD բարձրաբերձ փխ բարձրացեալ: D բեմբի:
 16 C պտուղ:
 17 BD նման, նայ, զգալի, կանանչի: CD նայ այսմ զգալի, բայց ոչ իմանի:
 18 CD Եւ փխ այլ: B ճաշակի, կանանչի:
 19 B աչքի: CD լուր փխ խաւսք: BC սրտի:
 20 CD փափկութեան դրախտին. ունի շարունակություն.
 Յաւէտ ցընծալի, միշտ ուրախալի, անանց բերկրալի:
 21 B անտարժանելի:
 25 C աղբերք: D Անաղբերք BC ջրոց: B գետ, յանդընտոց: C անդընդոց:
 BC առուց:
 26 BC անուան: D չիք որք: CD ի գնացս: C երկնայնոց:
 27 B երակք, գլխոց:
 28 C է փխ են: B կենացն պտողոց, ճեղք: C ճիւղք, ի բնոց փխ ճիւղք... բնոց:
 D ճեղքն:
 29 A մրնալոց:
 30 D Մեւն փխ մինն: C անցուածոց: B խտրոց, զչարն:

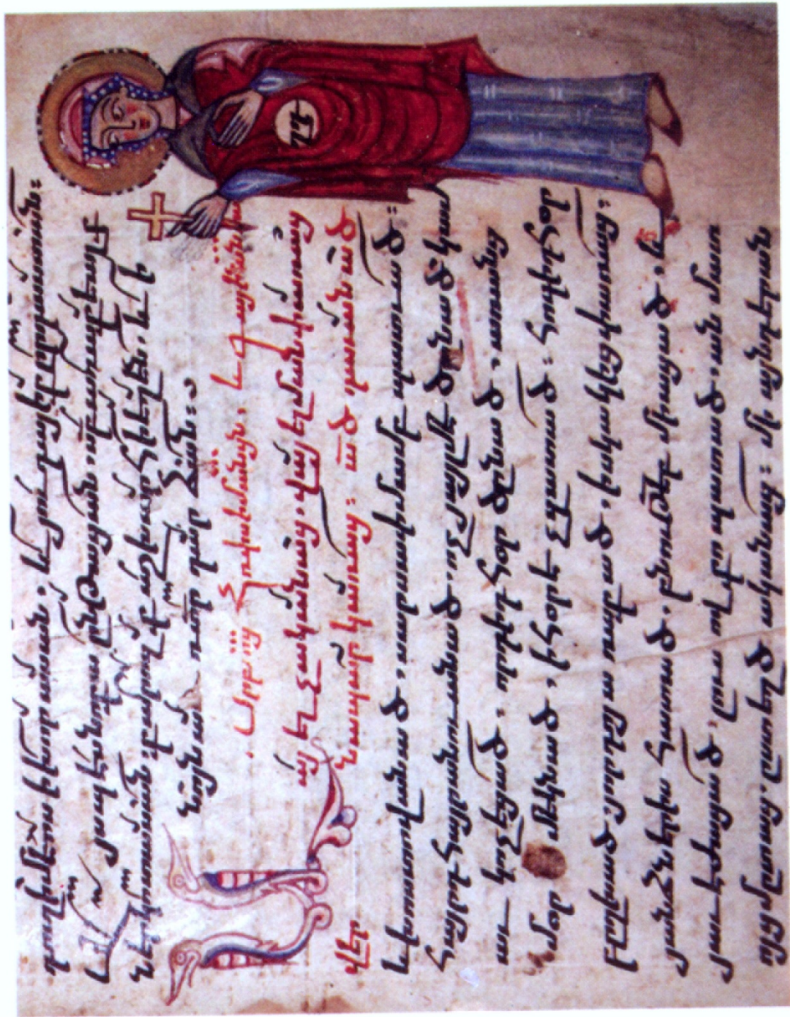
ՊԵՏՐՈՍ ԲԱՅՐԱՊԵՏ. Լուսանցային մանրանկար Այրիկանեցու
 «Պետրոսի Դայրապետին և Արխտորմայ սարկաւագին» գանձի սկզբում.
 Չեռագիր հմր. 423, 81բ., 1742բ., կեսաբրիա

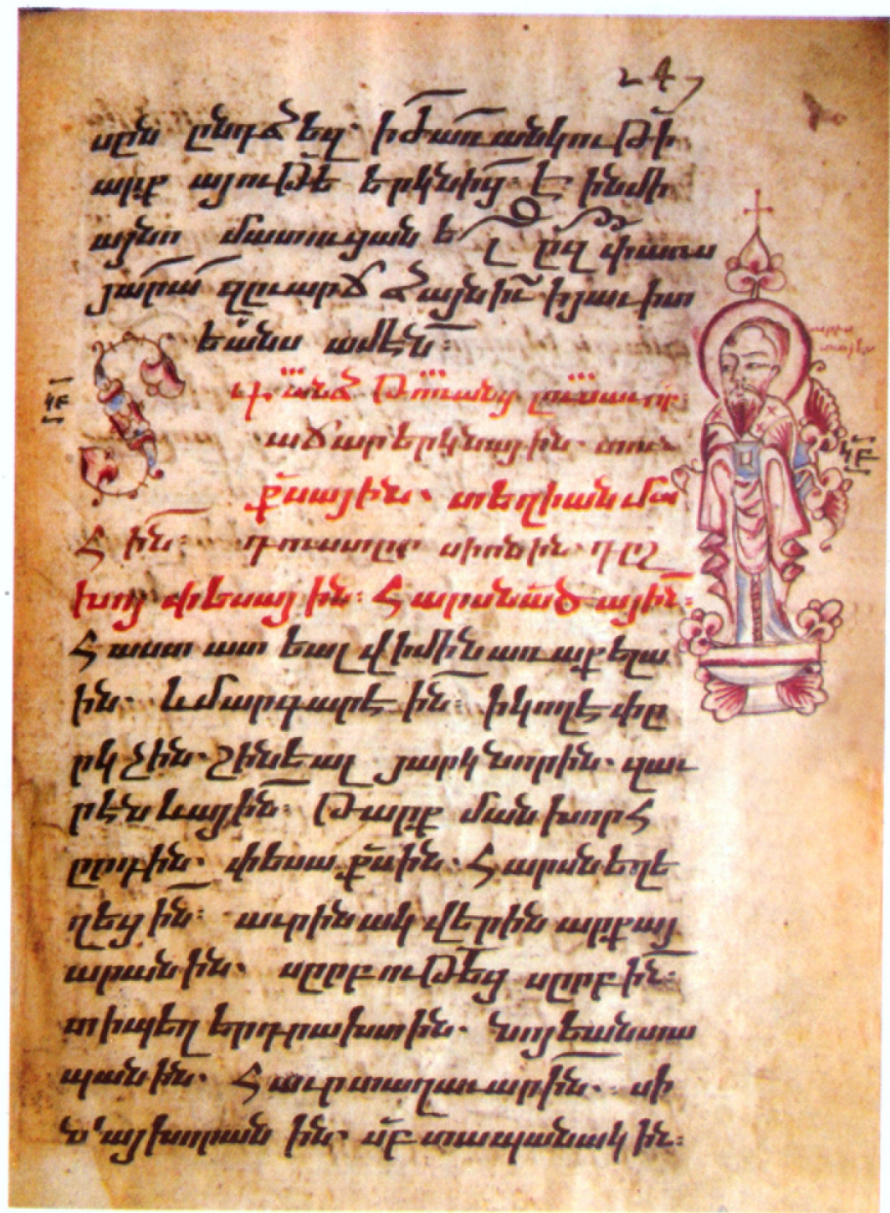
ԿՐՍԱՆԴԻՍՈՒ ՄԵԾ. լուսանցային մանրանկար
 «Թագաւորաց տրոց» գանձի սկզբում.
 Ձեռ. հնր. 473, 37բ

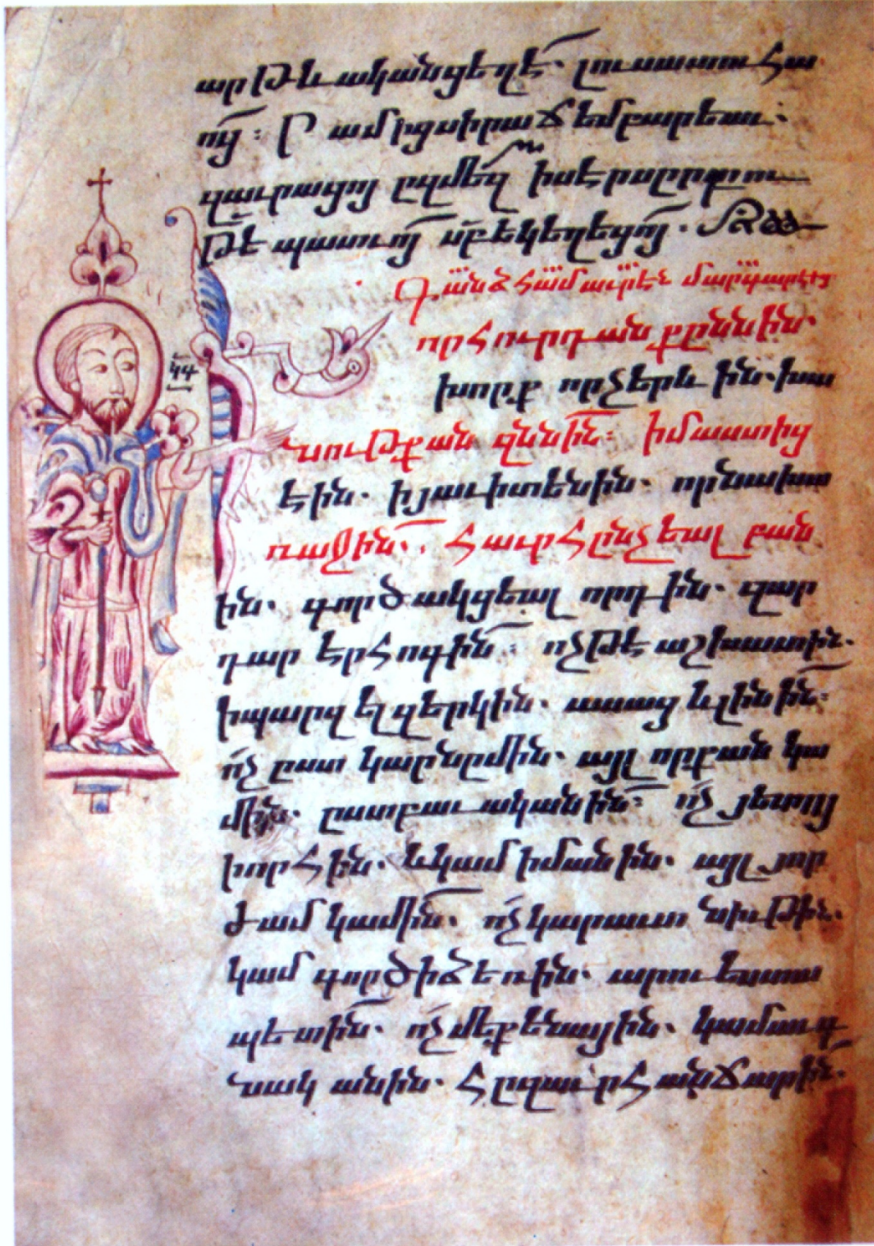
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ. լուսանցային մանրանկար
 «Սրոց Թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ» գանձի սկզբում.
 Ձեռ. հնր. 423, 109ա

Ս. ԳՐԻՓՍԻՒՄԵ, լուսանցային մանրանկար
 «Սրբոց Գրիգորիսնանց» գանձի սկզբուն.
 Չեռ. հմր. 2659, 254ա

Ս. ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏ. լուսանցային մանրանկար
 «Որոց և թռանց Սրբոյն Գրիգորի Հայոց Հայրապետի» գանձի սկզբուն.
 Չեռ. հմր. 8251, 239ա

արժև անանցեղէ լուսաստեօս
 ոյ: Ը ամ իցսիրած եմբարեաւ:
 զարացոյ ըզմեզ իսէրսրբո
 լէ պատուոյ սքեկեղեցոյ. ԸԸԸ
 Դ. անձ համարէ մարգարէ
 որ հուրդ ան բըննին
 խորք որ ճերե ին իսա
 շուժք ան զննին: Իմաստից
 էին ի յաւիտենին որ ճախա
 ռաթին: Կարհընջեալ բան
 ին գործակցեալ որդին զար
 դար էր հոգին ոչ լէ աշխատի
 ի պարզ էլ պերկին ասաց լինին
 ոչ ըստ կարնըմին այլ որքան կա
 մին ըստբաւ անանին ոչ յետոյ
 խորհին և կամ իմանին այլ յոր
 Ժամ կամին ոչ կարաւաւ նիւթի
 կամ գործի ճեռին արու ետաւ
 պետին ոչ մեքեային կամաւ գ
 աակ անին հըղաւ ըհ անձարին

ՄԱՐԳԱՐԷ. լուսանցային մանրանկար
 «Յամալրէն մարգարեիցն» գանձի սկզբում.
 ՉԽԻ հմո 8251. 254բ

Որպէս Տեարն որոց, որք են կանգնելոց, կամ գլորելոց:
 Խրատ խարամայնոց, խաւար խորհրդոց, ամ նախնի մարդոց:
 Եւ մահ նախանձոց, անվարժ եղելոց, նորին հընարոց:
 Հանգոյն անմըտոց, անբան անասնոց, ձրգեալ ի պատուոց:
 35 Ահա կեցո՛, Տէ՛ր, և արդարացո՛ զմեզ
 Յայս սուրբ կիրակէի աւուրս տէրունի, աղաչեմք:
 Ի իւթիւ խընամեալ, Տէր նորաստեղծեալ, ըզմարդն որ գլորեալ:
 Ետ ապաշխարեալ, սըրտիւ զըղջացեալ, աշաւք արտասուեալ:
 Աբէլ զայն տեսեալ, Ենովս յուսացեալ¹, Ենովք² հաճոյ լեալ:
 40 Նոյ³ տապան շինեալ, Աբրահամ ընտրեալ⁴, Իսահակ փըրկեալ⁵:

31 BC կանգնելոց, գլորելոց:
 32 AB խորհրդոց, ի լուսանցս խորհրդից:
 33 B հնարոց:
 34 B անմտոց, պատուոց: CD անասնոց, անբան անմտոց փխ անմըտոց...
 անասնոց: C անցեալ, D անկեալ փխ ձրգեալ:
 35 D չիք 35-36:
 37 A ի լուսանցս այլ գրով. Ի իւթ շնորհաց ընդրլ.: D Ի իւթեալ: B խնամել
 CD որ ստեղծեալ փխ նորաստեղծեալ:
 38 D այնմ ափտոսալ փխ ապաշխարեալ: D զըղջանալ: B սրտիւ զըղջացեալ:
 D և աշաւքըն լալ:
 40 B փրկեալ:
 CD 40-42 Նոյ կոյս մընացեալ, ամաւք յամեցեալ (D յերկարեալ), հինգ հա-
 րիւր անցեալ:
 Սրբութեամբ կեցեալ, արդար կոչեցեալ, և տապան շինեալ:
 Որով զաւրացեալ, զհեղեղն կոխեալ, և ի ջուրցն ապրեալ:
 Աբրահամ ընտրեալ, Աստուծով փորձեալ, Իսահակ փրկեալ:
 Մելքիսեղեկ լեալ, յազգ ոչ համարեալ, Աստուծոյ նմանեալ:
 զՏէրն Յակոբ տեսեալ, և գաւաթմարտեալ, Իսրայէլ կոչեալ:
 Յովսէփ սիրեցեալ, ողջախոհ ընտրեալ, Հեշտութեան (D մեղաց) յաղթեալ:
 Յոր յայտնի եղեալ, փորձութեան յաղթեալ (D տարեալ), չարեաց համբերեալ:
 Ի մեղաց գառեալ, անարատ գըտեալ, Տեառըն (D Աստուած) վըկեալ (D ունի.
 Ահա կե.):
 Մովսէս (D նոր տուն) խաւսեցեալ, Ահարոն ընտրեալ, Յեսու վիճակեալ:
 Սամուէլ ուխտեալ, Դաւիթ քնար առեալ, (D զըղջացեալ, այստեղից թերթ
 ընկած մինչև տող 67) Սողոմոն երգեալ:
 Եղիա ելեալ, Եղիսէ մընացեալ, զհոգին ընդայեալ:
 Յեսաի սղոցեալ, Յովէլ սուրբ պահեալ, Երէմէս սրբեալ:
 Դանիէլ վարժեալ, զմանգուճան երանեալ, զհուրն ի ցաւը փոխեալ:

¹ Մննդ. Դ 26:
² Մննդ. Ե 22, 24:
³ Հմմտ Մննդ. Է 1-8:
⁴ Հմմտ Մննդ. ԺԷ:
⁵ Հմմտ Մննդ. ԻԲ 1-15:

Մեկքինսեդեկ լեալ^{1*}, Յոր և Յովսէփ յաղթեալ, գտեարն Յակոբ տեսեալ^{2*}:

Մովսէս խաւսակցեալ, Եղիայ թռուցեալ^{3*}, Եղիսէ ընտրեալ^{4*}:

Մարգարէք վարժեալ, պինդ պահաւք ճրգնեալ, ընդ երեկս ճաշակեալ:

Աղաւթիւք տըքնեալ, արտասուաւք գեղեալ, ի գիշերաց կանխեալ:

45 Որով գաւրացեալ, ըզհուրըն կոխեալ, զգագանսն ըզգաւնեալ:

Երկնի հրամայեալ, երկրի սաստեցեալ, զմեռեալս յարուցեալ:

Ահա կեցո՛, Տէ՛ր, և արդարացո՛ զմեզ

Յայս սուրբ կիրակէի աւուրս տէրունի, աղաչեմք:

Աստուածն ամենի, անտանաւր յայտնի, արդար երևի:

50 Աւրինաւք մարտի, յաղթեաց աշխարհի, աշխարհակալի:

Ի գետ մըկրտի, բարձանց վըկայի, Սուռնոբայ տըքնի:

Զաւուրս քառասնի, անսուաղելի, կայր Տեառն յաղաւթի:

Մեր պատրաւըն ընկճի, յաղթաւըն Ադամի, յաղթեալ Յիսուսի:

41 AB Մեկքինսեդեկեալ: Յոր ու: B ու փիս և:

43 B պինտ: C ունի շարունակութուն. ի գիշերաց կանխեալ:

44 B տըքնեալ, արտասուաւք: C գեխեալ: C չիք ի գիշերաց կանխեալ:

C ունի շարունակութուն.

Զմահիճսն թացեալ:

Զսինեակն ողողեալ, և արդարացեալ, ի մեղաց մաքրեալ:

Անարատ գրտեալ, Աստուծով պարծեալ, որով գաւրացեալ:

Ըզհուրըն կոխեալ, զգագանսն զգաւնեալ:

Երկնի հրամանեալ, երկրի սաստեցեալ, զմեռեալսն յարուցեալ:

Աղաւթիւք հաճեալ, զարևն յետ բերեալ, ի կեանս յաւելեալ:

Զարևն կապեալ, զլուսինն արգելեալ, զայլ ազգս վանեալ:

ԶՅորդանան ցելեալ, զծովըն պատառեալ, զվէմն աղբրեացեալ,

Ահա ը.:

45 B ըզհուրըն, զգագանս, զգաւնեալ:

47 A Ահա փըրկ. փիս Ահա կեցո:

49 B անդանաւր:

51 B մկրտի, վկայի, Սուռնոբայ: C մկրտի... վկայի միջև ունի. յերկնից վկայի,

որդի սիրելի հոգովըն վարի յանապատ տեղի: C Սիւռնանբաւ տըքնի:

53 B գյաղթաւըն: C գիտարողն Եւայի փիս յաղթաւըն Ադամի:

C ունի շարունակութուն.

Եւ ետ կոխելի, հաւասար ամէնի, որ հաւատս ունի:

^{1*} Հմմտ Մենդ. ԺԴ 18-20, Եբր. է:
^{2*} Հմմտ Մենդ. ԻԸ 12:
^{3*} Դ Թագ. Բ 11-13:
^{4*} Դ Թագ. Բ 12-14:

Եւ Տէրն աշխարհի, հըսկի գիշերի, միաշաբաթի:

55 Որով ցուցանի, թիւ կատարածի, աւրս այս է յայտնի:

Աւր աներեկի, անփոխադրելի, յաւէտ յերկարի:

Սա սկիզբն աշխարհի, կատարած վերջի, աւրս այս տէրունի:

Ինքս է որ կըրկնի, և բազմապատկի, յայսմ յաւիտենի:

Ահա կեցո՛, Տէ՛ր, և արդարացո՛ զմեզ

60 Յայս սուրբ կիրակէի աւուրս տէրունի, աղաչեմք:

Նոր իմաստք յայտնի, նոյն զարմանալի, նորասքանչ բանի:

Զի պահք Սիոնի, կանոնաւք դընի, երից քառասնի:

Մեծս այս ընդ մարմնի, ընդ Հոգոյ ամառնի, մտացըն ձմերայնի:

Զի չարն և բարի, երկըս այս գործի, և պահաւք քաւի:

65 Միտըըն Մովսիսի, Եղիայ հոգի, մարմինս Յիսուսի:

Հաւատովք ջընջի, և յուսով մաքրի, սուրբ սիրով սըրբի:

Ի բոլորն ամի, աւուրքն որ թըւի, եւթն յիսուն լինի:

Մինս այս նագելի, սա Տեարն անուանի, զինչ մին կիրակի:

Յայսմ յիսներեկի, պարտ է զգուշալի, կալ ի յաղաւթի:

70 Բարբառ մեղայի, բախումըն սըրտի, զի Տէրն ողորմի:

Ահա կեցո՛, Տէ՛ր, և արդարացո՛ զմեզ

Յայս սուրբ կիրակէի աւուրս տէրունի, աղաչեմք:

Եւ մեք ողբասցուք, երկիւղիւ անկցուք, և պաղատեսցուք:

Զյանցանս պատմեսցուք, խոստովանեսցուք, ապաշխարեսցուք:

54 C ամենի փիս աշխարհի: B հսկի:

55 BC Թէ փիս թիւ: C աւրն փիս աւրս: B աւրս՝ դարձված՝ աւրն: C երկարի:

57 C է փիս Սա:

58 C Սայ է որ կըրկնի: B կրկնի, յաւիտէնի:

61 C նոյն և հրաշալի փիս նորասքանչ բանի:

62 C Պահքն փիս Զի պահք: B դնի: C յիսներեկի փիս քառասնի:

63 B հոգոյ: C հոգով: B մտացն:

65 BC միտքն Մովսէսի: B մարմին: C մարմինն:

66 BC սրբի փիս ջընջի: B ջնջի: C և սիրով քաւի:

67 B թուի: C յեւթն:

68 B սայ, անուանի: CD քան զմին փիս զինչ մին:

69 D զգուշանալի:

70 B բախումն սրտի:

73 B երկիւղիւ:

74 BCD զմեղս փիս զյանցանս:

75 Եւ ըզգուշացուք, զի մի կըրկնեսցուք, և անյոյսք լիցուք:
Այլ որչափ անկցուք, նոյնքան կանգնեսցուք, մեծայոյսք լիցուք:
Զմերկըս զգեցուցուք, զծարաւս արբուցուք, զբաղցս
կերակրեսցուք:

Ողորմածք լիցուք, ինչըս բաշխեսցուք, բարեկամ ստացուք:
Պահաւք զինեսցուք, աղաւթիւք մարտցուք, լալով հերքեսցուք:
80 Ըզմեղս ատեսցուք, և անարգեսցուք, զաւրէնս սիրեսցուք:
Փառք Փրկչին տացուք, նովաւ զաւրացուք, և կարողացուք:
Աստ սերմանեսցուք, զի անդ Հրնձեսցուք, և ուրախացուք:
Ահա յիշեա՛ զՀոգիս Հաւատով ի Քեզ նընջեցելոցն, աղաչեմք:

Ցանգ բազկատարած, ցուցեալք երկիւղած, ցանկացուք փառաց:
85 Մի՛ գինեմոլած, մի՛ ախտիւք արբած, մի՛ գեհնք դարձած:
Մի՛ ճիժդ վաճառած, մի՛ երդմնահարած, մի՛ սուտ սովորած:
Մի՛ զայլ ոք զըրկած, կամ նենգով խաբած, մի՛ ազահացած:
Մի՛ ոք պոռնրկած, կամ յիւրն յաճախած, և յայլք ցանկացած:
Մի՛ ոք մըրափած, ծոյլ ժամատեղաց, սիրող հեշտ կենաց:
90 Այլ ըզգաստացած, և Հոգի դարձած, նրման Հրեշտակաց:
Խընկաւք բուրվառաց, լուցմամբ կանթեղաց, և մոմեղինաց:

75 BC զգուշացուք, կրկնեսցուք, անյուսացուք: D յուսահատեսցուք փխ և անյոյսք լիցուք:
76 CD այնքան: BC կանկնեսցուք:
77 B Զմերկս սգեցուցուք, արբցուք՝ դարձված արբուցուք: C զծարաւիս, արբցուք: BD և կերակրեսցուք փխ զբաղցս կերակրեսցուք: C և փխ զբաղցս: D տե՛ս 78 տողից հետո:
78 AC Ողորմած: B ինչս: D բարեկամս:
80 A զաւրէն:
81 B Փրկչին:
82 B Հնձեսցուք:
83 D Ահա կեցո՛յ զմեզ:
84 BCD Ցանկ: CD ցուցեալ: B երկեղած: C ցանգացուք: CD շնորհաց փխ փառաց:
85 B գեհնանք: D գեհնան:
86 B ճիժդ: C միշտ, D ճիժդ փխ ճիժդ: B և մի ազահացած:
87 BC զրկած: C չիք կամ: B և մի փխ մի: D Մի նենգով խաբած, մի զայլ ոք զըրկած փխ Մի... խաբած:
88 B պոռնրկած: C պոռնրկաց: BD մի փխ կամ: D մի այլս փխ և յայլք:
C ցանգացաց:
89 BC մրափած:
90 B սգաստացած դարձված ըզգաստացած: BC նման:
91 BC խնգաւք: D ձայնիւ սրբասաց փխ և մոմեղինաց:

Ելցուք ընդառաջ, փեսային փառաց, Հարսունք զարդարած:
Կացցուք զգուշացած, Հոգւոց սպանողաց, չար սովորանաց:
Եւ ևս, առավել:

95 Ի Քեզ, Տէ՛ր, յուսամք, ի Քէն զաւրանամք, ի Քեզ միանամք:
Ընդ Դաւթի ըզգամք, Մանասէին զղջմամք՝, Պետրոսին գոջմամք:
Պոռնրկին աւծմամք, Զակբէին բաշխմամք, ասորոյն դիպմամք:
Բորոտացն սրբմամք, կաղացըն գնացմամք, կուրացըն տեսմամք:
Կապելոցն լուծմամք, մեղացըն թողմամք, մեռելոցն յարմամք:
100 Դժոխոցն աւերմամք, գերեացն ազատմամք, յերկինքս Հանմամք:
Հրեշտակաց Հրնչմամք, արդարոց գովմամք, չարացըն կոծմամք:
Ըզդրունքս Քո բախմամք, միշտ ոչ ձանձրանամք, զի արդարանամք:
Տէ՛ր, Քեզ փառըս տամք, ընդ փրկութիւն ցընծամք, և
անմահանամք:
Զչարիս մոռանամք, և բարեաց ցանկամք, Քեզ Հաճոյանամք:
105 Զանձինքս:

92 C ընդյառաջ:
93 B Հոգոց: C Երգով սաղմոսաց, և շարականաց, ձայնիւ սրբասաց: D չիք:
94 D Ահա յիշեա զՀ.: Եւ ևս:
95 CD Ի Քեզ միանամք, ի Քէն զորանամք փխ ի Քէն... միանամք:
96 A ըզգամք: B զգամք: CD սրգամք: CD Մանասին: A զըղջմամք: B զղջմամք:
C զղջմամք: D գոջմամք:
97 B Պոռնրկին աւծմամք, Զաբէին բաշխմամք, ասորոյն դիմմամք: CD յասորոյն դիմմամք, Զաբէին բաշխմամք փխ Զակբէին... դիպմամք:
98 CD Բորոտաց: B սրբմամք: CD սրբմամք: BD կաղացն, կուրացն: CD տեսիլմամք:
99 CD Կապելոց: B մեղացն: C յարեմամք:
100 CD Դժոխոց: CD քակմամք փխ աւերմամք: C Համբարձմամք փխ Հանմամք:
B յերկինս:
101 B Հնչմամք, չարացն: C չարեացն: D գոջմամք, չարեացն կոծմամք, արդարոց գովմամք փխ Հնչմամք... կոծմամք:
102 B ըզդրունքս: A չիք Քո:
103 BCD փառըս Քեզ: D շնորհիւ քո փխ ընդ փրկութիւն: B փրկութիւն:
C փրկութեանդ: B ցնծամք: B Քև փխ և:
104 C բարոյ ցանգամք:
105 C Զանձինքս մե.:

՝ A Մնաց. ԼԳ 12-13:

ՓՈՒՆ

- Նոր երկինք ծագեալ, նոր արև հարեալ, նոր հարսըն հըրճուեալ:
- Ձանծինըն ծընեալ, և կոյս մընացեալ, մինդ ի բիւրս ընտրեալ:
- Այսաւր խոնարհեալ, Որդին քո եկեալ, զքեզ վերափոխեալ:
- Արդ՝ մեք ժողովեալ, յոտըս քո անկեալ, ի քեզ ապաւինեալ:
- 110 Քև յուսամք քաւել, ըզմեղս որ գործեալ, խորհեալ կամ խաւսեալ:
- Ձոր կամաւ լըրբեալ, կամ անգիտացեալ, և հարկիւ սխալեալ:

- Աչաւք չար տեսեալ, կամ ունկամբ լըւեալ, սըրտիւ ցանկացեալ:
- Ձգաղտնիս որ գործեալ, գյանցուածս մոռացեալ, զաւտարս որ խաբեալ:
- Ձհոյլս մեղաց կուտեալ, զոր չկարեմք մտածել, կամ բանիւ ճառել:
- 115 Մեզէն զմեզ դատեալ, զսիրտս պատառեալ, կամք միջաբեկեալ:
- Հաւատամք քաւել, Քև արդարացեալ, ընդ սուրբս դասակցեալ:
- Եւ այժմ ողորմեաց զմեզ Տէր Աստուած:

- 106 B հարսն հըրճուեալ: CD նոր երկինք կազմեալ, նոր խորան հաստեալ և նոր լոյս ծագեալ, որ գիշեր չեղեալ (D արև հարեալ փխ լոյս... չեղեալ):
- Նոր հարսըն հըրճուեալ, շնորհաւք զարդարեալ, յառագաստ բազմեալ:
- 107 A Անծինըն: B Ձանծինն, ծնեալ, մնացեալ: A բււրս:
- 108 CD չիք:
- 109 C անգեալ: CD և փխ ի քեզ:
- 110 D զմեր մեղս փխ զմեղս: B գործել, խորհել, խաւսել:
- 111 B լըբել: C և: C մեղուցեալ փխ սխալեալ:
- 112 B լուեալ, սրտիւ: CD չիք:
- 113 C զոր փխ որ: B գյանցածս: C գյանցանս փխ գյանցուածս: D չիք:
- 114 B ճառեալ: D ունի C-ի երկրորդ տողը:
- C Ձորս ոչ կարացեալ, զմտաւ ածել, կամ բանիւ ճառել,
- Ձհոյլս մեղաց կուտեալ, և յոյժ բազմացեալ, որ զբանիւ անցեալ:
- 116 D և փխ Քև:
- 117 BD չիք եւ այժմ:

ՔԱՐՈՁ ՄԵԾԻ ԱԻՈՒՐ ԳԱԼՍԵԱՆ ՏԵԱՐՆ ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

- Համագոյական, Հաւր սահման և Բան, Հոգւոյդ տիրական:
- Որդիդ միական, ճառագայթ փայլման, նըկարագրական:
- Ոչ կըրտսերական, այլ Համաբնական, սկըզբնաւորական:
- Յաւիտենական, անհուն անթուական, անպարագրական:
- 5 Ոչ անջատական, ի ծոցոյդ Հայրական, քըթթել միական:
- Որպէս լոյս ական, բան մըտաց բերման, գետ աղբււրական,
- Բանդ արարչական, ստեղծաւղ Հանրական, զարդուցն երկնական:
- Սեռիցն եռական, որք են բանական, Քեզ փառատրական:
- Մարդոյս կըրկնական, Հոգւոյ երկնական, մարմնոյ երկրական:
- 10 Պատկեր տիրական, արարածական, Հրաշափառական:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 7785, 190թ-94թ:
- B-ձեռ. Հմ. 5785, 199ա-200թ, 201թ-202թ:
- C-ձեռ. Հմ. 4844, 90ա-91ա, 91թ-92թ:
- D-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 86ա-89թ:
- E-Փարիզ, ձեռ. Հմ. 80, 128թ-132թ:

Խորագիր

A Այլ Քարոզ Մեծի աւուր Գալստեան Տեառն յերուսաղէմ, ասացեալ Մխիթար Վարդապետի (ստորին լուսանցքում Քարոզ Գալստեան Տեառն Մաղկազարդին): B Մաղկազարդին է: C Գանձ Մաղկազարդին ի Տէր Մխիթարայ: D Գանձ Մաղկազարդին Մխիթարայ: E Ի Մեծի Աւուր Ողորմենից տաւնի Հրաշափառ և փրկագործ եկաւորութեանն յերուսաղէմ, ասացեալ քարոզ Մխիթար վարդապետի: Մայրակապ՝ Հայցէ սիրով:

Բնագիր

- 1 CE Հոգոյդ: D Հոգիդ: BCD իսկական, E սիրական փխ տիրական:
- 2 B Որդիտ:
- 3 BCD կըրտսերական: BCD անըսկըզբնական փխ սկըզբնաւորական:
- 4 C և անթուական:
- 5 BCD անանջատական: BCD ծոցոյն: BCD չիք ի:
- 6 BC մըտացական, E մըտածական փխ մտաց բերման: A աղբւրական: C աղբւրական:
- 7 BCD զարդուց: C ամենայն փխ երկնական:
- 8 BCD սեռից:
- 9 B Հոգոյս: B մարմնոյս: C ∞ մարմնոյս երկրական, Հոգոյս երկնայական:

Աւրհնեմք գաշխարհակեցոյց Գալուստ Քո, Փրկիչ, փրկել ըզմեզ, Աղա:

Արեղ երկնային, առեր սուրբ մարմին, յարմատոյ Յէսսին:

Եւ գԱղամըն Հին, նորոգմամբ Քոյին, Հաներ ի յերկին:

15 Ջողեալ ըզմարմին, և կոխեալ չարին, պրտողով խարողին:

Գաւազանդ Յէսսին, ծաղիկդ յարմատին, կանգնեցեր յոտին¹:

Հիմնարկեր Բանին, ի յորովայնին, Սուրբ Աստուածածին:

Եւ կատար գըլխին, ի Գողգոթային, բացմամբ Քո կողին:

Իսկ գորս ի միջին, այն ժամանակին, նեղելոցն յախտին:

20 Զրգմամբ Քո ձեռին, բրժկականին, ցաւք Հալածէին:

Մեռեալք յառնէին, դեք վարհուրէին, Համերք խաւսէին:

Զոր մարգարէին, ազդեալ թէ Հոգին, աւծ ըզՔո մարմին²:

Աւրհնեմք գաշխարհակեցոյց Գալուստ Քո, Փրկիչ, փրկել ըզմեզ, Աղա.:

25 Յորում երգ Դաւթի, յարմար Քեզ լինի, յայտնեալ Քո յերկրի:

Զի ծառքն անտառի, ցընծան կենդանի, տան ծափ ի ծափի:

11 BC Ահա կեցոյ գմեզ, Տէ՛ր, և արդարացոյ՛: E և փրկել զմեզ փխ փրկել ըզմեզ:

12 B յայս Մաղկազարդի աւուրս Տէրունական: CD յայս սուրբ կիրակէի աւուրս տէրունի:

13 BCD դու փխ սուրբ: BCD Դաւթին փխ Յէսսին: E արմատդ երկրային:

14 D յողին փխ յերկին:

15 A Թաղեալ դարձված գողեալ: BCDE Ջյաղթեալս մարմին: BCDE պատրա-

նաւք փայտին (E պրտողին) փխ պրտողով խարողին:

16 B յեսին: C յեսսին: B ծաղիկտ: C ծաղկեալդ: AE արմատին: BC կանկնեցեր:

17 BCD յորովայն կուսին փխ ի յորովայնին: AB Աստուածածնին:

18 BC Հրաշին փխ գըլխին:

19 BCD գոր: BC գոր: BCD նեղեալք: BC ի յախտին: E որք նեղեալ յախտին փխ նեղելոցն յախտին:

20 AE բրժկականին: E ցաւքն:

21-22 BC չիք: E Մեռեալքն: E կործանէին փխ վարհուրէին:

D 21 Դեքըն չքանաին, Համերք խաւսէին, և խուլք լսէին:

Կոյրք տեսանէին, բորոտ սրբէին, կաղքըն գընաին:

Կապեալքն արձակին, մեռեալքն յառնէին, մեղքըն քաւէին:

Աղբատք աւետին, գերիք ազատին, ամբք ընդունիցին:

23-24 B չիք: CD Ահա կեցոյ:

25 BCD յարմարեալ լինի (D լինին) փխ յարմար քեզ լինի: E չիք 25-48:

26 BCD ծառք: C անտառին: BD բերկրալի փխ կենդանի: B ծափըս ծափի:

D գծափի փխ ի ծափի: C ∞ տան ծափըս ծափի, ցընծան բերկրալի:

¹ Եսայի ԺԱ 1:
² Եսայի ԿԱ 1, Դուկ. Դ 18:

Լերինք նման խոյից, բըլուրք ընդ մաքի, խայտան բերկրալի:

Որպէս յարգանդի, Յովհաննէս շարժի, Կարապետ լինի¹:

Կոյսն ըզՔեզ ծնանի, ի Բէթղաւհէմի, մանկունք կոտորի²:

30 Եւ գետն Յորդանի, ի Քէն գարհուրի, յետս անդրադարձի:

Մովըն Տիբերի, զՔեզ վերաբառնայ, ի Քէն սասանի:

Լեռն Արտեանի, աւղըն կառք լինի, զՔեզ բառնայ յուսի:

Թուփքն ձիթենի, ծառքն արմաւէնի, ոտիցդ տարածի:

Մեռեալքն ի Հողի, ցընծան զուարճալի, զոյգընթաց ձայնիւ:

35 Աւրհնեմք գաշխարհակեցոյց Գալուստ Քո, Փրկիչ, ըզմեզ, Աղա.:

Ցուցար բարերար, ցանկ խընամարար, և մեզ միարար:

Եկիր Հեզաբար, Թագաւորաբար, արքայ բարերար:

Յաւանակ նստար, իշով շըրջեցար, ազանց տիրաբար³:

40 Յերիվար չհեծար, Դո՛ւ գոռոզաբար, զի չէր Քեզ յարմար:

27 BE խայտալի, C Հայտալի փխ նման խոյից: BCE քան (E իբր) զխոյս

(E խոյք) առ մաքի, գառինք ի բըլրի փխ բըլուրք... բերկրալի:

D 27-28 Լերինք խայտալի, քան զխոյք անմաքի, գառինք ի բըլրի:

Մինչդեռ արգանդի, Յովհաննէս շարժի, Քեզ յառաջ լինի:

28 BC Մինչդեռ, E Մինչ էր փխ որպէս: B Յովհաննէս: BC Քեզ յառաջ լինի փխ կարապետ լինի:

29 C Կոյս: B Բեղղաւհէմի: E Բեթղէմի:

30 BCD չիք և: BCD Յորդանանի: E անտրադարձի:

31 B Մովըն Տիբերի Քեզ Տէր տախտ կապի, զՔեզ բառնայ յուսի:

CDE Տէ՛ր, Քեզ տախտ կապի փխ զՔեզ վերաբառնայ:

32 C կառ կապի փխ կառք լինի: B ի Քէն սասանի փխ զՔեզ... յուսի:

33 B ձիւղքն արմաւէնի, տերև ձիթենի, ոտից տարածի: C Մառք: BC արմաւէնի,

տերև ձիթենի փխ թուփքն... արմաւէնի: BCD ոտից փխ ոտիցդ: D Մառքն արմաւէնի, ճեղքըն ձիթենի:

34 BCD Մեռեալքն: BCD ընդառաջ (C քո), (D ընդառաջ քեզ) լինի, զոյգընթաց ձայնի փխ ցընծան... ձայնիւ:

35-36 BD Ահա կեցոյ: C չիք:

37 AD ցանդ: BD խնամատար: BC յար փխ մեզ: D չիք և մեզ միարար:

38 B բարերար փխ Հեզաբար: BCD արքայդ: B Հեզաբար փխ բարերար:

D ունի շարունակութիւն. և յարմի արար:

39 B իշոյ: B բազմեցար փխ շըրջեցար: D յազգի տիրացար փխ իշով... տիրաբար:

BC ազգաց տիրացար փխ ազանց տիրաբար:

40 B ի ձիւ չընտար, Դո՛ւ գոռոզաբար փխ Դու գոռոզաբար... յարմար:

D չէ փխ չէր:

¹ Հմմտ Դուկ. Ա 41:
² Հմմտ Մատթ. Բ 16:
³ Հմմտ Մատթ. ԻԱ 7-8, Մարկ. Ա 7, Դուկ. ԺԹ 35, Լովհ. ԺԲ 13-14:

Այլ Հանդարտաբար, Դու խոնարհեցար, րարո՛ւն բարերար:
 Յաղքատէ՛ ծընար, Դո՛ւ տընանկարար, ի մըսուր եդար^{1*}:
 Հետի շըրջեցար, և վաստակեցար, անպաճուճաբար:
 Եւ գըթածաբար, դատաւոր արդար, ընդ մաքսաւորս կերար^{2*}:
 45 Զկառս և գերիվար, վարկար արհամարհաբար, յիշոյ բազմեցար:
 Դո՛ւ կառք կապեցար, մեզ աստուածաբար, և յերկինս տարար:
 Աւրհնեմք զաշխարհակեցոյց Գալուստ Քո, Փրկի՛չ, ըզմեզ,
 Աղա.:

Էդ Աստուած փառաց, եղեր Հաց կենաց, և ջուր ծարաւեաց:

50 Ժողով գումարաց, սաստիկ ամբոխաց, ազգաց և ազանց:
 Քև քաղցեալքն յագած, Հիւանդքն ողջացած, մեռեալքն յարուցած:
 Գան քեզ նախընթաց, տան փառք ի փառաց, գովեստ գըզուանաց:
 Մէրքն ոստ ձիթենեաց, տղայքն արմաւենեաց, և Հանդերձ

ըսփռած:

Գան բարձեալ բազկաց, զճիղքըն տերեաց, Քեզ յաղթանակաց:

55 Զայնք Ովսաննայաց, և Փառք ի բարձանց, Քե՛զ, արքայդ փառաց^{3*}:
 Դաւթեան երգն յայտնած, եկիր Տէ՛ր, գթած, Գալուստդ ողորմած:

- 41 C խանդարտաբար: BC մեզ րարունաբար, D մերունակաբար փխ րարուն բարերար:
 42 B և ի:
 43-44 BCD չիք:
 45 BCD չիք վարկար: D իշով շըրջեցար:
 46 B չիք: C չիք 46-48:
 47 B Մերոց աւրհնեցար, տղայոց գովեցար, և բարեբանեցար:
 48 B Ահա.:
- 49 A էնդ: D ծարեաց:
 50 AE չիք: CD 50-51 չիք:
 51 BC չիք: E քաղցեալն:
 52 BCD փառքս փառաց:
 53 BCD Հանդերձատարած, E Հանդերձ տարածաց փխ և... ըսփռած:
 54 B զճիւղսրն: C ճիւղս: D զճեւղսն:
 55 B Զայնս Ովսաննայեաց: C Զայնս գովասանաց: D ովսանաց: BC փառս:
 C արքայ: BCD ունի շարունակութիւն.
 Աւրհնեն սրբասաց, ըզՏէրդ տերանց, զարքայդ հրեղինաց:
 56 BCD սաղմոսաց փխ երգն յայտնած: BC և գաս: D գալոցդ փխ Գալուստդ:

^{1*} Ղուկ. Բ 7:

^{2*} Մատթ. Թ 10, Մարկ. Բ 16, Ղուկ. Ե 30:

^{3*} Մատթ. ԻԱ 9, Մարկ. ԺԱ 10, Ղուկ. ԺԲ 38, Հովհ. ԺԲ 13:

Տո՛ւր, Տէր տաւնողաց, զքաւութիւն մեղաց, և զպըսակ փառաց:
 Յարութիւն կենաց, պարգութիւն դիմաց, ի տեսդ Քո փառաց:
 Աւրհնեմք զաշխարհակեցոյց Գալուստ Քո, Փրկի՛չ, ըզմեզ,
 60 Աղա.:

Մէրդ խոնարհեալ, սիրով մարմնացեալ, սէր մեզ աւանդեալ:

Աւրհնեալըդ գովեալ, արքայդ մանկացեալ, մարմին վերառեալ:
 Մանկունք պարառեալ, երգ յաղթող երգեալ, և փառաբանեալ:

65 Սիրովն զայս տեսեալ, դըստերն աւետեալ, Կո՛յս սուրբ, ուրախ լե՛ր^{1*}:
 Փեսայ քո եկեալ, քեզ պըսակ բերեալ, և քող քեզ արկեալ:

Հարսըդ պերճացեալ, դըշխոյ զարդարեալ, ընդառաջ Տեսարն ելեալ:
 Հաւատով վառեալ, յուսով զուարճացեալ, սիրով գիրկ արկեալ:

Յառազաստ բազմեալ, և միաւորեալ, ընդ նա բւեռեալ:

Միշտ փառաբանեալ, զՓըրկիչդ որ եկեալ, և երկրպագեալ:

70 Զի քեզ վեր առեալ, և յերկինս Հանեալ, ընդ աջմէ կացուցեալ:

57 BC Տէ՛ր, տո՛ւր տաւնողացս: B քաւութիւն: BCD մաքրումն յանցանաց փխ և զպըսակ փառաց: D ունի շարունակութիւն.
 Սըրբիլ գիրկդ մտաց, յաղթել չար կամաց, և գընդին դիւաց:
 Լինել դիմակաց, չարախոյանաց, բանսարկուին զաւրաց:
 Ի Քէն ընգալայց, զարութիւն անձանց, և պըսակ փառաց:

58 BCD ի տէս, Քոց: E տեստ:
 59-60 B Յիշ. և: C 59-60 Յիշ. և ևս ա.: D Ահա կեցո.:

61 C Մէրոց: D Սերըդ: B մարդացեալ փխ մարմնացեալ:
 62 BCDE Աւրհնեալ Դու (E և փխ Դու), գովեալ, Աստուած (DE արքայդ մանկացեալ) մարդացեալ, ի տաճարն եկեալ (E սենեակ մեր մըտեալ փխ տաճարն եկեալ):

63 C Մանկունքն: BC զերգս: BC յաղթանակեալ, և ճաւճանակեալ փխ յաղթող փառաբանեալ: D Մանգունք պարառեալ, երգս յաղթանակեալ, և ճաճան առեալ:
 64 BCE Սիրն: BCD ուրախ լե՛ր, բերկրեալ փխ Կո՛յս... ուրախ լե՛ր:
 65 BCD Փեսայն: BD քաւդ:
 66 BCD Հարսը: E Հարսը: E պերճ պըճեալ: DE ընդառաջ: BCD չիք Տեսարն:
 67-68 BCD չիք:
 69 D ∞ և երկրպագեալ, փրկիչդ որ եկեալ: A երկրպագեալ:
 B Աւրհնութիւն տըռեալ, անան Քոն բարձրեալ, և փառաւորեալ:
 Գոհութիւնս երգեալ, և երկրպագեալ, Փրկիչդ որ եկեալ:
 C Աւրհնութիւն տըռեալ, և երկրպագեալ, Փըրկիչդ, որ եկեալ փխ Միշտ... երկրպագեալ:
 70 A գՔեզ: BCD Զի զմեզ: B չիք ընդ: BD յաջմէ փխ ընդ աջմէ: A կառուցեալ փխ կացուցեալ:

^{1*} Հմմտ Նսայի ԿԲ 11, Մատթ. ԻԱ 5:

Աւրհնեմք գաշխարհակեցոյց Գալուստ Քո, Փրկի՛չ, ըզմեզ,
Աղա.:

Ի տաւնրս տաւնից, ի փառքս հրաշից, Յողոզոմէնից:
ԶՔեզ, Տէ՛ր, աւրհնեցից, և վըկայս ածից, ի մարգարէից:
75 Հուրըզ մորենից¹, բոցըզ Սինայից, ոտն ի շափիւղաից²:
Ակըն վակասից³, ոչխարըզ սպանդից, սեղանդ նըւերից:
Անձրւըզ գեղմնից⁴, ջահդ ի սափորից⁵, որոտդ ի պարզից:
Ջուրդ ի ջըրհորից, վէմըզ շինողից, արւըզ վրանից:
Շուշանըզ հովտից⁶, կընդրուկըզ բըլրից⁷, խընծորդ յանտառից⁸:
80 Մանուէլդ ի Կուսից, մանուկդ յոստենից, գառընդ փրկանից:
Արմաւ գմըռսալից, աչքդ յիսնաւորից, սպիտակդ ի կարմրից:
Սուրբըզ սրորէից, ահեղդ քրորէից, աշտանակ ջահից:

71-72 BC Ող.:

73 B ի տաւնրս, տաւնրս: BCD ի Յողոզոմից:

74 C վկայ: BC ունի շարունակութիւն.

Կորիւնդ յառիւծից, գընտակդ ի յորթից, յաւանակ կապից:
Իչխանդ ի պետից (C չիք իչխանդ ի պետից), պետդ ի Յուդայից, ո՛վ Տէր
(C Տէրդ) ամենից:

75 BCD աղիւսդ փխ ոտն: BCDE շափիւղից:

76 BCD չիք:

77 B գեղմից: BC ջախդ, E ջահըզ փխ ջահդ: E որոտս:

78 BCD չիք: E վըրանից:

79 B Կընդրուկդ բլրից, շուշանըզ հովտից փխ շուշանըզ բլրից: D խընծորդ
անտառից:

80 BCD չիք: E գառըզ:

81 BC գըմուսից: D գըմուսի, աչքն: E աչք: B յըսնաւորից: B սպիտակտ:

82 E սրովբէից, քրովբէից:

BCD 82-84 Այծեամն յերէից, եղջիւրդ յեղնէից, ջուրդ ի ջըրհորից (C ջըրտրից):

Վարդտ ի կոկոնից, ծաղիկ պարտիզից, կըռէժդ ի խընկից (CD խընդից):

B Մանուէլդ ի Կուսից, մանուկդ յոստենից (C ∞ Մանուկդ յոստենից, Ման-
ւէլդ ի Կուսից):

BC Գառ ընդ (C Գառինդ) փրկանից:

Այրդ ի ծագմանից, աշտանակ ջահից, աստղ ի յարփենից:

Արքայդ համայնից, սուրբըզ սրովբէից, աւրհնեալ քրորէից (C ահեղ քրովբէից):

Ահա կեցոյ՛ գմեզ յայս նընկոյիս:

B Աւրհնեալ եկեալդ ի փըրկութիւն մեզ, մարդասէր, աղաչեմ:

¹ Ելք 9 2-4:

² Երգ 6 14:

³ Հմմտ Ելք ԻԵ 7, 1Ե 9:

⁴ Հմմտ Դատ. 2 38, Սաղմ. 2Ա 6:

⁵ Հմմտ Դատ. Է 16-21:

⁶ Երգ Բ 1:

⁷ Երգ Դ 6:

⁸ Երգ Բ 3:

Աւրհնեմք գաշխարհակեցոյց Գալուստ Քո, Փրկի՛չ, ըզմեզ,
Աղա.:

85 Ըամք հրէիցն ապշեալ, յորժամ գՔեզ տեսեալ, փառաք պատուեցեալ:
Քաղաքն դըղորդեալ¹, ընդառաջ ելեալ, և գկնի դարձեալ:
Ձայն բարձըր բարձեալ, զբարձրեալըզ գովեալ, բանակ բոլորեալ:
Համ[ը]երբըն խաւսեալ, կաղքն արագ գնացեալ, կոյրքն զլոյս տեսեալ:
Հիւանդք բըժըշկեալ, նեղեալքն ազատեալ, մեռեալքն յարուցեալ:
90 Պիղծքն, որ Քև սըրբեալ, պոռնիկքն որք մաքրեալ, լուծեալքն
Հաստատեալ:
Մինչ ըզՔեզ տեսեալ, ի տաճարն եկեալ, ձայն միմեանց տըւեալ:
Դաս և դաս եղեալ, աւրհնութիւնս երգեալ, անուան Քում բարձրեալ:
Դու՛ միայն աւրհնեալ, յերկինս բարձրացեալ, փառքդ գերկիր լըցեալ:
Վէմք ի խաւսք եղեալ, զվէմդ աւրհնաբանեալ, Աստուած
մարդացեալ:

95 Աւրհնեմք գաշխարհակեցոյց Գալուստ Քո, Փրկի՛չ, ըզմեզ,
Աղա.:

85 E դասք: C հրէից: D յափշեալ: E ափշեալ: BCD պաշտեցեալ փխ պատուեցեալ:

86 BC Քաղաք: E քաղաքըն դըղորդեալ: D չիք Քաղաքն... ելեալ:

87 BCD Բանակ բոլորեալ, ձայն բարձրացուցեալ (D բարձր բարձեալ),
զբարձրեալըզ գովեալ:

88 BCD չիք: E ի յոտն ելեալ փխ արագ գնացեալ:

89 BCD Հիւանդքն ողջացեալ, նեղեալքն ազատեալ, մեռեալքն յարուցեալ:
Կաղքն գընացեալ, բորոտքն սըրբեալ, և կոյրք լուսաւորեալ (B կոյրքն տեսեալ):

90 BCDE չիք:

91-94 BCD Յորժամ գՔեզ տեսեալ, ի տաճարն եկեալ, ի ծերոց պատուեալ:
Միմեանց ձայն (D ձայն միմեանց) տըւեալ, դասու դաս եղեալ, երգաւք
(D երգով) պարտեալ:

Աւրհնութիւնս տալ (CD Աւրհնութիւն երգեալ), անուան Քում բարձրեալ, և
փառաւորեալ:

Դու միայն գովեալ, յերկինս բարձրեալ, փառք գերկիր լցեալ (C չիք փառք
գերկիր լցեալ):

Վէմք ի խաւսք եղեալ, քարինք բարբառեալ, զաղաղակ բարձեալ:
Մանկունք ընծայեալ, քառասուն աւր լըցեալ (C քառասնաւրեա լեալ), ի
տաճարն եկեալ:

Չվէմդ աւրհնաբանեալ, Աստուած մարդացեալ, Ովսաննայ երգեալ (B եկեալ
փխ երգեալ):

93 E Միայն փառատրեալ, Տէր բարեբանեալ, փառքդ գերկիր լըցեալ:

94 E ելեալ փխ եղեալ:

95-96 B Աւրհնեալ փխ Աղա.: D Եւ ևս առաւել:

¹ Հմմտ Մատթ. ԻԱ 10:

- Ո՛վ գարմանալի, մեծի խորհրդի, յոյժ բարձրագունի:*
Ով ոք չհիասցի, կամ գարհուրեացի, որ միտս ունիցի:
Արարիչն երկնի, յերկրի երևի, մարդկապէս յայտնի:
- 100 *Յայսմաւուր մեծի, անէծքըն բառնի, որ կայր ի միջի:*
Փուշն արմաւ ծաղկի, տատասկ ձիթենի, տըրտմեալըն բերկրի:
Յայս մեծի տաւնի, Տէ՛ր քաղցր և բարի, թող զմեղս ամենի:
Որ զՔեզ դաւանի, և խոստովանի, մեղքն իւր ջընջեսցի:
Համայն Հասակի, և աստիճանի, մաքրումն եղիցի:
- 105 *Ծէրի և տղայի, լի՛ր խրատիչ բարի, կեալ միշտ յերկրւղի:*
Փառացն արքունի, զաւրաց տէրունի, աւգնեա՛ ի մարտի:
Պըսակն պանծալի, որ յեկեղեցի, Տէ՛ր, Քե Հաստատի:
Ահա յիշեսցէս զհոգի Հան.:
Եւ ևս առաւել զանձինըս մեր և:

ՓՈՒՆ

- 110 *Վարդ ի կոկոնի, վայլք Համայն ծաղկի, վառեալ նման բոցի:*
Մայր և կոյս յերկրի, Հարսն անանց յերկնի, մերձ Քո Միածնի:
Յայս Ծառագարդարի, որ է գլուխ տաւնի, տաւնից տէրունի:
Լի՛ր Տեառն Յիսուսի, բարեխաւս բարի, Համայն աշխարհի:

- 97-99 BCD խորհրդոյս մեծի, որ միտս ունիցի:
 Աստուած ի յերկրի, մարդիկք ի յերկնի, են անխտրելի փիւ մեծի խորհրդի... յայտնի:
 E 97-99 Ով ոք չհիասցի, որ միտս ունիցի:
 Արարիչն յերկրի, մարդիկք ի յերկնի, ենք անխտրելի փիւ մեծի... յայտնի:
- 100 BCD յաշխարհի փիւ ի միջի: E յերկրի փիւ միջի:
 101 A արմատ փիւ արմաւ: E տըրտմեալքըն:
 102 BCDE Ըստ այսմ սարասի փիւ Յայս մեծ տաւնի:
 103 BCD Որ յայսքմ (E յայսմըն) տաւնի, զՔեզ Տէր (DE Տէր զՔեզ) դաւանի, մեղքն իւր քաւեսցի (E թող ջընջի) փիւ Որ զՔեզ... ջընջեսցի:
 104 E խնամք տար յաշխարհի փիւ մաքրումն եղիցի:
 105 CD կալ փիւ կեալ: A յերկեղի:
 106 BD ի վտանգի փիւ ի մարտի:
 107 C Պըսակ: B ըզձալի փիւ պանծալի: BD Քե Տէր:
 108-109 BC Յիշ.:
- 110 E ջահ անշիջելի, վառեալ նման բոցի, վայլք Համայն ծաղկի:
 111 C Հարսնացեալ փիւ Հարսն անանց: B Հարսն անայտ յերկնի, Մերձ քո Միածնի, մայր և կոյս յերկրի: D անայր փիւ անանց:
 112 D Այս: B ի Ծաղկագարդի, աւուրըս մեծի, Գալըստեան Փրկչի:
 Որ է գլուխ տաւնի, տաւնից տէրունի, աւուրս Ողոզոմի:

- Մանաւանդ ազգի, Քու՛մ քրիստոնէի, որ զՔեզ դաւանի:*
- 115 *Մոյժ յեկեղեցի, և սուրբ խորհրդի, արա՛ արժանի:*
Իսկ Հայրապետի, և Թագաւորի, որ ի Քեզ պարծի:
Ի պատերազմի, ի հոգևորի, կամ մարմնաւորի:
Քե խորտակեսցի, և Հալածեսցի, որ Հակառակի:
Եւ մեզ ամենի, տո՛ւր կեանք բարէլի, և զվերջն ի բարի,
- 120 *Եւ այժմ ողորմ.:*
Գոհուիլունս երգեալ և երկրպագեալ, Փրկչիչդ, որ եկեալ:

- 114 B Յայս Ծառագարդարի, աւուրս ցընծալի, և ուրախալի:
 Քեզ Հաւասարի, ձայնն անապատի, պսակն առաջի:
 Լուսատուն գարմի, մերոյս արմենի, յազգէն պարթևի:
 Զազգ խաչապաշտի, և դաւանողի, Սուրբ Աստուածածնի:
 C Յայս Ծաղկագարդի, աւուրս ցնծալի, Գալստեան Փրկչի:
 Զազգ (D ունի և. քրիստոնէի և) խաչապաշտի, և դաւանողի (D չիք և Հաւանողի), ուղիղ Հաւատի:
 115 B Հաղորդի, C Հաղորդին փիւ խորհրդի:
 116 B 116-120 չիք: CD Հայրապետին, և քաջ արքային: CD պարծին:
 117 CD պատերազմին, հոգևորին, մարմնաւորին: E մարմնականին:
 118 CD խորտակեսցին, հալածեսցին, Հակառակին: D ունի շարունակութուն. եպիսկոպոսին, և մեր իշխանին, տո՛ւր արիութիւն:
 119 D վերջքն: Ունի շարունակութուն.
 Քոյդ կցորդեսցի, մաղթանքն ըզձալի, սուրբ Կարապետի:
 Աղէրս ընդ նմին, քեզ Հետեւեսցին, Նախավկային:
 Այլև Պարթևին, մեր Լուսաւորչին, աղաւթքն նոցին:
 Քեզ աղերս լիցին, և քոյդ Միածնին, ընդ քեզ Հաշտեսցին:
 (Նաև ստացողին, Աւետիս դարբընին, և ծնաւդաց նորին. թղ. 92բ):
 121 A չիք 121: B Ող.:

ՔԱՐՈՁ ՄԵԾԻ ՀԻՆԳՇԱԲԱԹՈՁ ԱՒՈՒՐՆ

Ձահեղ զանքընին, զխորհուրդս խորին, զանսկզբնականին:
 Յորում Հայր ցՈրդին, ասէր Միածին, և ցՍուրբ Հոգին:
 Նըման աննմանին, տիպ անորակին, առնել երկրային:
 Հոգի երկնային, փչումն աստուածային, խառնեալ ընդ մարմին:
 5 Բանք բանականին, ցասմնատեսակին, և ցանկականին:
 Բանք հրեշտակային, ցասնուլ դիւային, ցանկալ մարդկային:
 Որով վերնային, բոլորն լինին, ըստ կառատեսին:
 Մարդըն բանային, ցասնուլն առիւծին, և ցանկալն եզին:
 Իսկ թըռիչք արծուին, տիպ խոհականին, արդարն այն մասին:
 10 Ապա կառք լինին, փառաց Արարչին, նման քրովբէին:

Աղբյուրներ

- A- ձեռ. Հմ. 7785, 207ա-9բ:
- B- ձեռ. Հմ. 4068, թ. 241ա-46ա:
- C- վնտ., ձեռ. Հմ. 1335, 136ա-141բ:
- D- ձեռ. Հմ. 4011, 146ա-148ա, 149բ-151բ:

Խորագիր

A Քարոզ Մեծի Հինգշաբաթոջ աւուրըն. ստորին լուսանցքում. Քարոզ մեծի Հինգշաբթին Մխիթար վարդապետի ասացեալ: B Յաւազ Հինգշաբաթուն գանձ Տէր Մխիթարայ: C Քարոզ Մեծի Հինգշաբաթին: D Գանձ Աւազ Հինգշաբաթի աւուրն: Մայրակապ՝ Զպակասորդք:

Բնագիր

- 1 BC զանքընին: B զխորհուրդս: C զանըսկզբնականին:
- 2 D Ընդ Սուրբ փխ ցՍուրբ:
- 3 B նման: CD նըմանին փխ աննմանին: B և տիպ: C առն էրկրային փխ առնել երկրային:
- 4 C փըչումն: B խառնել:
- 5 C Բունք, D Բուն փխ Բանք: D ցասըմնականին:
- 6 D բան, ցանկալն: D անասնի փխ մարդկային:
- 7 AC բոլորն: D Տե՛ս Գրդ տողից հետո: D Քառատեսին փխ կառատեսին:
- 8 C չիք և: BC ըզցանկալն: D Բանն մարդկային: D չիք և: D ցանկանալն:
- 9 B թռիչք: D թըռչիլն փխ Իսկ թըռիչք: B յայն: D արդարամասին:
- 10 A նըման քրորէից: D քրորէին:

Ընկալ, Տէ՛ր, գերկըրպագութիւնս մեր և լըւա՛ ի մեղաց,
 Քաւիչդ յանցանաց, ա[ղաչեմք]:

Պահըս քարոզեալ, պատուիրանս եղեալ, պըտղոյն չճաշակել¹⁷:

- Ոչ թէ յաղաչեալ, և կամ խընայեալ, այլ այնու փորձեալ:
- 15 Թէ զաւրէնս պահեալ, և միտ կալեալ, յետոյ թոյլ տըւեալ:
 Զի թէ չէին խաբեալ, ոչ պարզ մտաւք կերեալ, չէին արտաքսեալ:
 Այլ ի կողմ ելեալ, ի վեր ձեռնարկեալ, վասն այնըր պատժեալ:
 Չարն, որ ստոր անկեալ, ոչ ապաշխարեալ, չկարաց այլ կանգնել:
 Մարդն որ զըզղացեալ, և յոգւոց Հանեալ, պարտ էր գնա ուղղել:
- 20 Բայց նա չկարացեալ, իւրովի կանգնել, ոչ սըբբովք յառնել:
 Զի թէ պիտին սրբել, սակայն սխալել, դիւրաւ գլորել:
 Մինչև յայցելեալ, Բանըն մարմնացեալ, զպարտսըն Հատուցեալ:

- 11 B գերկըրպագութիւն: B Քում ժողովելոցս փխ մեր: D Ահա ազատեա՛ զմեզ ի մեղաց:
 C 11-12 Ընկալ գերկըրպագութիւն Քում ժողովելոցս:
 Եւ լըւա՛ ի մեղաց, քաւիչ յանցանաց:
- 13 B Պահս, պատուիրան: C չճաշակեալ: D չմերձենալ փխ չճաշակել:
- 14 B յաղաչել: C յաճախեալ փխ յաղաչեալ: B խընայել, փորձել:
- 15 B չիք թէ զաւրէնս... կալեալ: D զաւրէնսն առեալ և ի միտ փխ զաւրէնս... միտ: C տուեալ:
 D ունի շարունակություն.
 և թէ երկացեալ, յաւրէնսն որ եղեալ, էր անմահացեալ:
- 16 D Կամ փխ Զի: B Կամին չխաբեցեալ, պարզամտաւք փխ Զի... մտաւք:
 D չիք ոչ: C ոչ, D չէր փխ չէին: C պարզ փխ ոչ պարզ:
- 17 D ապըստամբեալ փխ ի կողմ ելեալ: B ձեռնարկել, վասն որոյ պատժել:
 CD այնըր փխ որոյ:
- 18 D չիք որ: BC զի չապաշխարել: D զի չապաշաւեալ փխ ոչ ապաշխարեալ:
 D կանկնել չկարացեալ փխ չկարաց այլ կանգնել: B կանկնեալ: C կանգնեալ:
- 19 BC Իսկ մարդն, զըզղացեալ: D Իսկ որ զըզղացեալ: BD Հոգոց: C ուղղեալ:
 D ուղղել պատշաճեալ փխ պարտ... ուղղել:
- 20 B յառնել ոչ սրբաւք կանկնել փխ կանգնել... յառնել: C ∞ իւրովին յառնեալ, ոչ սրբովք կանգնեալ: D յառնել, կամ սրբովք կանգնել փխ կանգնել... յառնել:
- 21 A չիք: CD թէպէտ փխ թէ պիտին: C սրբեալ, սըղայեալ, չգլորեալ:
- 22 CD Մինչ ի, B ի յայցել փխ յայցելեալ: BC Բանն որ: D Աստուած մարդացեալ փխ Բանըն մարմնացեալ: CD վըճարեալ փխ Հատուցեալ:

¹⁷ Մննդ. Բ 16-17:

Ընկա՛լ, Տէ՛ր, գերկըրպագութիւնս մեր, և լըւա՛ ի մեղաց,
Քաւիչդ ի յանցանաց, աղաչեմք:

- 25 Աստանաւր յայտնի, աղետն Արարչի, առ Իւր ստեղծուածի:
Նախ Աստուած խաւսի, ընդ մեծին Մովսէսի, պատգամ կենդանի^{1*}:
Ահարոնն ընտրի, ի կարգ քահանայի, ի տիպ Յիսուսի^{2*}:
Եւ տախտակն ոսկի, ի պարանոցի, նրմանեալ երկնի^{3*}:
Սարդըն Ռուբէնի, տրպազն Շմաւոնի զմըրուխտըն Ղևի:
30 Կարկէհանն Յուդայի, շափիւղայն Դանի, յասպիսն Նեփթաղի^{4*}:
Լիւզրոնըն Գադի, ակատն Ասէրի, ամաթիւստն Իսաքարի:
Ոսկեակն Ջարողոնի, պըլաւըն Յովսէփի, եղենգն Բենիամինի:
Ջմըրուխտն որ Յուսի, վեց վեց ի կարգի, ազգըն քանդակի:
Իսկ աղըն յայտնի, աղամանդ կոչի, հանգոյն Յիսուսի:
35 Ընկա՛լ, Տէ՛ր, գերկըրպագութիւնս մեր, և լըւա՛ ի մեղաց,
Քաւիչդ յանցանաց, ա[ղաչեմք]:

23-24 D Ահա.:

25 BD աղէտն:

26 A Մովսիսի:

27 A Ահարոն: CD Ահարոն: D քահանա կարգի փխ ի կարգ քահանայի: D տիպն:

28 B նմանեալ:

C 28-29 Սարդին Ռուբենի, տրպազըն Շմաւոնի, զմըրուխտըն Ղևի:

Եւ տախտակն ոսկի, որ ի պարանոցի, նմանեալ երկնի:

D ունի շարունակություն.

Վակասն որ ուսի, ալանցըն կարգի, յազգըն քանդակի:

29 BD Սարդին: B զմըրուխտն: D զմըրութն:

30 D Կայծակն փխ Կարկէհանն: C Կարկէհանն: B շափիւղայն: C շափիւղան:

31 BC Լիւզրոնն: D Լիւզրոն: C ամթիւստն: D սուտակ փխ ամաթիւստն:

BCD Սաքարի փխ Իսաքարի:

32 B Ջարողոնի: B եղունգն Բենիամինի: C ղուկն Բենիամի:

D 32-33 Յակիմթ գոյն ոսկի, այն Ջարողոնի, բիւրեղն Յովսէփի:

Եղունկն ըղձալի, պակաս երևի, Բենիամինի:

33 B Ջմըրուխտըն, ազգքն: C յազգըն:

34 B ալն: B Հոգւոյն փխ հանգոյն:

35-36 D Ահա ազատեալ:

^{1*} Հմմտ Ելք Գ 2-4, Ի 1-17:

^{2*} Ելք ԻԸ 1-4:

^{3*} Ելք ԻԸ 16-30, ԼԹ 8-19:

^{4*} Քահանայական հանդերձները պատող այս քարերի մասին տե՛ս Ելք ԻԸ 16-30, ԼԹ 8-19:

Վարմիրըն հրոյ, կապոյտըն ջըրոյ, ծիրանին աւղոյ:

Բեհեզըն հողոյ, ոսկեթելն արփւոյ, տիպք են խորհրդոյ:

Խորանըն մարմնոյ, դաբիրն Աստուծոյ, ի մի միացելոյ:

40 Տախտակըն գըրոյ, նախնին բեկելոյ, նորըս պատուելոյ:

Արիւնըն ցըլոյ, արեանըն սըրբոյ, միշտ սըրբաւղ գոլոյ:

Ջատիկըն հընոյ, մեծ Ջատիկս նորոյ, զմեզ ազատելոյ:

Այս արիւն Որդւոյ, անմահ Աստուծոյ, և այն անասնոյ:

Ճրագըն լուցելոյ, զմերըս հաւատոյ, գաւազանն յուսոյ:

45 Գաւտին սուրբ սիրոյ, կաւչիկն ամաւթոյ, ծածկոյթ գարշ գործոյ:

Գառըն մի տարւոյ, գառինս որոջոյ, ընդ երեկըս գենլոյ:

Ընկա՛լ, Տէ՛ր, գերկըրպագութիւնս մեր, և լըւա՛ ի մեղաց,

Քաւիչդ յանցանաց, աղաչեմք:

Այս խորհուրդ լըցաւ, անդ գուշակեցաւ, աստ կատարեցաւ:

50 Աստուած մարդացաւ, ընդ աւրինաւք մըտաւ, քահանայացաւ:

Հին աւրէնքն անցաւ, զի գիրըն լըցաւ, և նորըս սկըսաւ:

Տէրն, որ մարմնացաւ, ընդ մեր մատնեցաւ, և վաճառեցաւ:

Ի վերնատունն նըստաւ, և խոնարհեցաւ, անդ զգառըն կերաւ[ւ]^{1*}:

37 A է կարմիրըն: B Կարմիրն, կապոյտն: D կապուտակն աւղոյ, ծիրանին ջըրոյ
փխ կապոյտն... աւղոյ:

38 B Բեհեզն: C ոսկեթելն: B արփոյ: C տիպըն: D չիք են:

39 B Խորանն: D մին փխ ի մի:

40 B Տախտակն գրոյ: D տախտակըն: B նորս: C նորս փխ նորըս:

41 B Արիւնն, ցլոյ: D ցլու: B արեանն, սըրբոյ, սըբաւղ:

42 B Ջատիկն:

43 C Այս արիւնըս նոր: D Որդոյ:

44 B Ճրագն: D վառելոյ փխ լուցելոյ: D մերըս:

46 B Գառն: C գառն: BC տարոյ: C որոճոյ: C երեակըս փխ երեկըս:

47-48 D Ահա.:

49 B լցաւ:

50 B մտաւ:

D ունի շարունակություն.

Այսաւր վերացաւ, վերնատան նըստաւ, և գառըն կերաւ:

51 B աւրէնքն, գիրն, լցաւ, նորս, սկսաւ: CD ըսկսաւ:

52 D մարդացաւ փխ մարմնացաւ:

53 BC Այսաւր վերացաւ (C վարեցաւ), ի վերնատունն (C վերնատուն) նստաւ, և
(C գառըն) զգառն կերաւ: D Հմմտ. տող 54:

^{1*} Հմմտ Մատթ. ԻԶ 17-30, Մարկ. ԺԴ 12-25, Ղուկ. ԻԲ 7-23, Հովհ. ԺԳ 21-30,
Ա Կորնթ. ԺԱ 23-25

Նոր խորհուրդ բացաւ, որ ի ծունգսն իջաւ, և ղենջեակ սփածաւ^{1*}:
 55 Եւ լրւաց կարգաւ, զոտսն աւագանաւ, մեզ աւրինակաւ:
 Յած աստիճանաւ, զմարդիկ ի վեր տարաւ, իբրեւ ըզվէմ նըգաւ:
 Որ հրպարտացաւ, այնց կործանեցաւ, որ այլ չկանգնեցաւ:
 Տէ՛ր, Քոյին շնորհաւ, լրւա՛յ զմեզ բազկաւ, արբո՛յ բաժակաւ:
 Ընկա՛լ, Տէ՛ր, գերկրպագութիւնս մեր, և լրւա՛ ի մեղաց,
 60 Քաւիչդ յանցանաց, ա[ղաչեմք]:

Սիրտ իմ սասանի, սարսափ զիս ունի, սակս պիղծ Յուդայի:
 Որ Տէրն ամենի, նրմա առաջի, ի ծունկս իջանի:
 Եւ ոչ ամաչի, և ոչ զարհուրի, սիրաւղն արծաթի:
 Նոր սեղան դրնի, և հաց բաղարջի, անապակ գինի:
 65 Փըրկիչըն բազմի, դասիւքն արժանի, ի մէջ գիշերի:
 Զհացն ի տիպ մարմնի, աւրհնեալ ճաշակի, և տայ ամենի^{2*}:
 Զի հացըն բարի, գործոց նըշանի, բազմաց կարելի:
 Զգինին արիւնի, նոր նըշան ուխտի, արբ չտայ ամէնի:
 Գինին տիպ կուսի, և մարտիրոսի, որ ի մահ ճըգնի:
 70 Տէ՛ր իմ, արժանի արա՛ զիս հացի, ի Քում սեղանի:

54 BC ծունկս: BD ծունկս անկաւ փխ ծունգսն իջաւ: B չիք և: B ղենջակաւ:

D Ղենջակ:

55 B լուաց:

56 D զմարդիկք: CD չիք ի: CD ի յինքն (D յերկինս փխ յինքն) ընկալաւ փխ իբրև... նըգաւ: B զվէմ:

57 BC Զի որ: D Եւ որ: B հպարտացաւ: C հայնց: D էնց: B այլ ոչ կանգնեցաւ փխ որ այլ չկանգնեցաւ:

58 D բաժակ:

59-60 Ահա յիշեա՛:

Եւ ևս առաւ, զանձն:

61 AD վասն փխ սակս պիղծ:

62 B նմա: A ծունգս: D անկանի փխ իջանի:

63 BCD Նա ոչ փխ եւ ոչ: BC սիրողն:

64 B դնի:

65 B Փրկիչն: C դասիւք: D դասուքն երջանկի, ի ժամն երեկի փխ դասիւքն... գիշերի:

67 B հացն, նշանի: D նրմանի փխ նըշանի: BD շատոց փխ բազմաց:

68 C գգինի: B նշան, չտա: D ոչ տայ փխ արբ չտայ:

69 D կերպ փխ տիպ: D տիպ փխ և: B ճգնի:

70 D Քոյին փխ ի Քում:

^{1*} Հմմտ Հովհ. ԺԳ 1-15:

^{2*} Հմմտ Մատթ. ԻԶ 26, Մարկ. ԺԳ 22, Ղուկ. ԻԲ 19:

Ահա յիշեցես զհոգի:
 Եւ ևս ա[ռաւել] զանձն:

Որք փափագին, ուտել զայն մարմին, որովք սրբեցին:
 Նա խորհիլ պարտին, իւր յանցաւորին, ըստ Տեառն աւրինին:
 75 Թողուլ կամովին, զյանցանս իւր անձին, եաւթն եւթանասնին:
 Իսկ որք ստամբակին, եղեալ աւրինին, սուրբ աստուածային:
 Յետ աւագանին, թէ խոստովանին, կէս ախտին քաւին:
 Բայց թէ հաղորդին, ի հընկէն միին, լինի թողութիւն:
 Դարձեալ որք խորհին, զչար, բայց չգործեցին, կիսովի տուժին:
 80 Իսկ որք գործեցին, կամ յամեն ի նմին, միոյն չորս պատժին:
 Այս խորհուրդք յայտնին, եղեալ կանոնին, մարդկան սահմանին:
 Իսկ աստուածայինքն, երբեք չսահմանին, մեզ բազմողորմին:
 Յիշ.:
 Եւ ևս:

85 Բամք քրիստոսական, քարոզ խրատական, տամ ձեզ բեմական:
 Դասքդ արքունական, քահանայական, և աշխարհական:
 Մերժել սրբական, զախտս բընական, և եկամտական:

71-72 B Ընկա.: Ողորմեաց: D Ողորմեաց:

73 A 73-106 չիք: C Որ ոք, D որք որ փխ Որքք: CD մարմինն: D որով:

74 C Խոնարհիլ, D խոնարհել փխ նա խորհիլ: D աւրինաց Փըրկիչին փխ Տեառն աւրինին:

75 D ի սըրտին փխ իւր անձին: C եւթն: D զեաւթանասնեկին փխ եաւթն եւթանասնին:

76 C ստամբակին:

78 C հնկէն: D հընգէն: D մէկին: C լինին:

79 CD չար: D ոչ գործին: C կիսովին:

80 D Եւ թէ փխ Իսկ որք: C որ, նրմին: D ունի շարունակություն.

Իսկ գործողք չարին, եթէ զըղջացին, ի յետի չընչին:

[Ը]ստ անսուտ առակին, ի հընգէն մեկին, լինի քաւութիւն:

Թէ մեղք մարմնային, ծանր ըստ ցորենին, այսպէս եղիցին:

Իսկ հոգեկանին, որ նրման ձիթին, կէսըն քաւեցին:

Ապաշխարողին, որ սիրով սըրտին, բոլոր ջընջեցին:

81 D խորհուրդ:

82 CD աստուածայինն: D մեր:

83-84 D Ահա ազատեա՛ զմեզ ի մեղաց,

Քաւիչ յանցանաց, աղա.:

85 C Կամք փխ բամք: D քրիստոսական: CD բեմբական:

86 C դասք:

87 C մերժեալ: C զախտըն բանական, եկամտական:

- Վայ, որ արբենան, և շուտանան, ու աղքատին չտան:
 Վայ, որ բողանան, ցեղացեղ շնան[ան], և գարշ գիջանան:
 90 Որք կախարդք ուսան, և մահադեղ տան, կամ տղայասպան:
 Վայ, թէ յարիւն մեղան, կամ յիւրսն ոչ գթան, և տ մահանան:
 Որք դեղ սիրոյ տան, և իզուր երդուան, կամ յիշուցն տան:
 Որք փոխ ի շահ տան, կամ վաճառական, սուտ խաբողական:
 Սոքա չեն արժան, ո՛չ հաղորդական, այլ աստուածասպան:
 95 Եւ ևս առաւել:

- Դարձեալ լրւարուք, և սրբեցարուք, դաւանեցարուք:
 Պահաւք պնդեցուք, յաղաւթս յամեցուք, զձեռս ի տուր կալցուք:
 Հոգևոյ նուաստացուք, սուգ մեղաց զգասցուք, հեզք ի վիշտս լիցուք:
 Քաղցեալք եղերուք, ողորմաբարուք, սուրբ սրտիւք լիցուք:
 100 Խաղաղեցարուք, գախտս հալածեցուք, և նախատեցուք:
 Զմեղս ատեցուք, զԱստուած սիրեցուք, սրբութեամբ կացցուք:
 Ի մեզ հայեցուք, զայլք մի՛ քննեցուք, մի՛ մտաւք դատեցուք:
 Զսիրտս լուսացուք, զմիտս սրբեցուք, զչար յանձանց հանցուք:

88 C որք: CD շուտանան: C չիք ու: D ոչ տան:
 89 C գեղ և ցեղ: D ցեղուցեղ: CD շնան: C գիճանան:
 90 CD կախարդ: CD մահուդեղ: CD կամ փխ և:
 91 D Որք փխ Վայ թէ: C գըթան: C ըմահանան: D կամ տը մահանան:
 92 D սիրոյ գեղ տան: D սուտ երդուեցան: D յիշուցըն:
 93 D ունի շարունակութիւն:
 Որք նախանձեցան, կեղծաւորեցան, ընդ եղբար մախան:
 94 D Նոքա: D Սուրբ Հաղորդութեան փխ ոչ հաղորդական:
 95 D Ահա:
 96 C լուարուք: D լրւացարուք:
 97 C պրնդեցուք: D տուր:
 98 CD Հոգևոյ, նուաստացուք, սուք, սգացուք: C վիշտ: D վըշտաց հեզացուք
 փխ հեզք... լիցուք:
 99 C քաղցուք:
 D 99-106 Խաղաղեցարուք, և Հանդարտեցուք, մի հըպարտացուք:
 Ըզմեղս ատեցուք, խոստովանեցուք, ապաշխարեցուք:
 Զարէնս սիրեցուք, սրբութեամբ կացցուք, և արդարացուք:
 Ի մեզ հայեցուք, մի գայլս քըննեցուք, և մի դատեցուք:
 Զսիրտս սրբեցուք, զմիտս լուսացուք, զանձինս մաքրեցուք:
 Զչար անձանց հանցուք, ի մէնջ հերքեցուք, և հալածեցուք:
 Ողորմած լիցուք, բարիս արացուք, զիրեար սիրեցուք:
 Ապա մատիցուք, համարձակեցուք, և հաղորդեցուք:
 Ընդ Տէր միացուք, հաւասարեցուք, և միշտ գոհացուք:
 Յիշեալ:
 Եւ ևս առաւել:
 102 C չիք:
 103 C Զսիրտս, լրւացուք, զմիտս, զչարն:

Ապա հաղորդեցուք, ընդ Տէր միացուք, և միշտ գոհացուք:
 105 Զմարմին խաչեցուք, զմիտս բեռեցուք, զհոգիս կեցուցուք:
 Զանձինս մե.:

Փոխ

Քրոյմբէ մարմնային, քընար երկնային, քաւիչ Եւային:
 Սուրբ Աստուածածին, ծընաւդ Միածնին, Մայր անճառ Բանին:
 Պըսակ Մըկըրտչին, թագ Ստեփանոսին, լոյս Լուսաւորչին:
 110 Հարսընդ Հրեղինին, փառքդ Իսրայէլին, վայլքդ Հեթանոսին:
 Ազգաց երկրածին, որք զՔեզ դաւանին, տո՛ւր խաղաղութիւն:
 Բարեաց լիութիւն, և առողջութիւն, մեղաց թողութիւն:
 Սուրբ հայրապետին, և քաջ արքային, հայոց փըրկութիւն:
 Ապաշխարողին, որք այժմ արձակին, տացես սըրբութիւն:
 115 Եւ որք մըկըրտին, և խոստովանին, մեղաց մաքրութիւն:
 Եւ որք հաղորդին, և ոտնալուին, ընդ Քեզ միութիւն:
 Եւ այժմ ողորմեաց մեզ Տէր Աստուած մեր, ըստ մեծի:

105 C չիք:
 107 A Սրոբէ փխ Քրոյմբէ: D Քրոբէ, քընար: BD քաւիչդ, ևային:
 108 D մայրդ:
 109 B Պսակ Մկրտչին: C Ստեփաննոսին: B լոյս: C լուս:
 D 109-110 տողերը ետևառաջ:
 110 B Հարսնդ: CD Հարսն, փառք: C Իսրայելին: CD վայլք:
 111 D մարդկային փխ երկրածին: B չիք որք: C որք զՔեզ փխ զՔեզ:
 D Քում փխ զՔեզ: CD դաւանողին:
 113 B փրկութիւն: D աւգնութիւն փխ փըրկութիւն: D ունի շարունակութիւն:
 Բարունապետին, եւ եպիսկոպոսին, ուղղափառութիւն:
 Եւ քահանային, և սարկաւազին, անբիժ ուղղութիւն:
 Եւ ժողովրդին, փոքու և մեծին, բարեգործութիւն:
 114 CD որ: D տայլով: BD սրբութիւն:
 115 B Իսկ որք մկրտին: C Իսկ որ մկրտին: B քաւութիւն, C թողութիւն փխ
 մաքրութիւն: D չիք:
 116 A Ոտնալուային: CD ոտնալուին: D Տեառն ի բնակութիւն փխ ընդ Քեզ
 միութիւն: D ունի շարունակութիւն:
 Տանս շինողին, և աւելածին, և խրնամողին:
 Կանթեղ լուցողին, և սպասաւորին, և ժամակոչին:
 Տալ ողորմութիւն, և պահպանութիւն, մեղաց քաւութիւն:
 Ող.:

ՔԱՐՈՉ ՄԵԾԻ ԱԻՈՒՐ ՇԱՐԱԹՈՒՆ, ԹԱՂՄԱՆՆ
ՏԵԱՌՆ ՃՐԱԳԱԼՈՒՅԻ ՉԱՏԿԻՆ

- Տէր տէրունական, տրւաւդ տիրական, տաւնիս փրկչական:
Տո՛ւր մեզ բանական, իմաստ տեսական, Քեզ հաճոյական:
Հիւսել տաղական, շար մարգարտական, բանք աստուածական:
Հաւատք սեպհական, գործք արդարական, բան նըւիրական:
5 Որ եսդ էական, գաւրեղ ինքնիշխան, համափառական:
Հայր անսկզբնական, Որդիդ ծնելական, Հոգիդ բղիւնական:
Անուն անսահման, և անզուգական, համաւրէն անուան:
Զի ոչ փոխական, և աւաղական, այլ յարամնական:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. հմ. 7785, 227բ-231բ:
B-ձեռ. հմ. 4068, 251ա-56ա:
C-ձեռ. հմ. 5785, 243բ-5բ, 246բ-7բ:
D-Վնտ., ձեռ. հմ. 1335, 147ա-152բ:
E-ձեռ. հմ. 4011, 170բ-173բ, 174բ-176բ:
F-Փարիզ, ձեռ. հմ. 80, 154ա-158բ:

Խորագիր

A Քարոզ մեծի աւուր շաբաթուն թաղման Տեառն ճրագալուցի Զատիին, ասացեալ Մխիթարայ վարդապետի: B Զատիին ճրագալուցին Տէր Մխիթար: C Երկրորդ աւուրն. ստորին լուսանգրում՝ երրորդ աւուր Յարութեան: D Քարոզ մեծի թաղմանն Տեառն Յիսուսի: E Գանձ յարութեան ի տէր Մխիթարայ: F Ի մեծի աւուր շաբաթոյն թաղմանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ճրագալուցին Զատիի գանձ ասացեալ Մխիթար վարդապետի:
Մայրական Տէրունական:

Բնագիր

- 1 D տուաւդ: B փրկչական:
3 BF Հիւսեալ: D Իիւսեալ: BD տողական: D մարգարտական: CD բան:
4 ACEF հաւատ: BCDF սեպհական: CE գործս: E բանս: C ձայնս փխ բան:
5 B էսդ: BF ինքնեղ փխ գաւրեղ: D ինքն անեղ իշխան փխ գաւրեղ ինքն-իշխան: B Հոմափառական:
6 BD Հայրդ: BCDEF անծնելական փխ անսկզբնական: CE Որդոյ: C ծնողական:
CE Հոգոյդ: C բրխական: E բղիւնական:
8 BC փոփոխական: CD և ոչ, E կամ փխ և:

- Հայր միշտ էական, Որդիդ միական, Հոգիդ իսկական:
10 Անձամբ յատկական, բնութեամբ միական, փառք յաւէժական:
Ահա ազատեա՛ զմեզ ի մեղաց և սրբեա՛ ի յանցանաց:
Վասն անուան Քո փառաց, աղաչեմք:
Ժողով, լո՛ւր, Տէ՛ր, և ողոր.:

է երանելի, և միայն բարի, անըսպառելի:

- 15 Բազմեալ յաթոռի, յանշարժականի, որ թուի թէ շարժի:
Հողմ երկնիւ ի լի, ամպ անբաւելի, լոյս յարկ արքունի:
Հուր անշիջելի, ակն բազմագունի, ճաճանչ երփներփի:
Անիւք բոցալի, մի միոյ միջի, յարաշըրջելի:
Քրովբէք յոքնաչի, և բազմադիմի, և ութ թևենի:
20 Որք պարայածի, մի միոյ ըզկնի, բոլոր գայ երկնի:
Զայնքըն Սաղայի, որոտք սոսկալի, բոցք որ վառվառի:
Դէզք Հրոյ կայծակի, դամբար խրոնելի, լոյս բորբոքելի:
Փայլակըն բոցի, տեսիլ Վանակնի, շող շափիւղայի:
Աթոռ սոսկալի, յորում Տէրըդ բազմի, ակըն լուսերեփնի:

9 E Որդի:

- 10 B Անձամբք: CDE Անձանց, C բնութեանդ: F յաւերժական:
11 B սրբեա՛ ի յանցանաց: CDE չիք և... յանցանաց:
12 D չիք: CE 12-13 անուամբ Քոյ փառաց փխ և սրբեա՛ ի յանցանաց:
13 BF չիք: E Աղ.:
- 14 C էդ փխ է:
15 E յաթորի: CDE անշարժականի: CE թըւի:
BCE ունի շարունակութիւն.
Նման պաւղ ոսկի, ինքն անշարժելի, և այլոց շարժելի:
16 D չիք: B Հողմն: F անք: CE պայծառ փայլի փխ յարկ արքունի:
17 D ակըն բազմակի: BF ճաճանչք:
CE 17-18 Հուր անկիզբի, բոց անշիջելի, ճաճանչ գոյն (E երփն արփի):
Բազմագունակի, տեսիլ վանակնի, ի գոյն շափիւղայի:
Անիւք թևալի, մի առ մին միջի յարաշըրջելի, որ պարայածի:
Միմիայն զկնի, բոլորկայ երկնի (E Մին զմիոյ զկընի, բոլոր գա երկնի):
18 D չիք: B յարաշըրջելի:
19 ACE Քրոբէք: BCE յոգնաչի: CE անկըն թեւի փխ թևենի: F թևինի:
20 CE չիք:
21 D չիք: CD Զայնքն, որոտ: CDE բոց: E Որոտ սոսկալի, ձայնն Սաղայի փխ Զայնքն... սոսկալի:
22 B դամբարք խառնելի: CE Կայծակունք դիզի, դամբարք խրոնելի, ճառագայթ շողի, լոյս Հրոյ բորբոքի: BD լոյս Հրոյ:
23 B փայլակն: D Վանակի: CE չիք տեսիլ Վանակնի: AD շափիւղայի:
24 A յոր փխ յորում: B ակն: CE չիք:

25 Հուր շըրջափայլի, վեր արեգակնի, վայր նման բոցի:
Լոյսն որ գոյն փայլի, աղեղան նմանի, յաւուրս անձրևի:
Ահա ազատեա՛:

Բամեալ խորհրդին, յայտնեալ տեսողին, վասն ապագային:

Թէ բոցն անշիջային, բազմի յարգանդին, Մարիամ կուսին:

30 Եւ շարժաւոյն անուին, բեւեմամբ բազկին, կայր մերկ ի խաչին:

Հուրըն վերնային, եղեալ ի փայտին, այն մահաբերին:

Եւ ոտքն երկնային, ի տախտակ փայտին, սիրով սեւեռին:

Եւ լոյս արկողին, հանդերձք բաժանին, չորս վիճակ դընին¹:

Աստուած անքննին, գոչէր ի խաչին, ձայն զէլիէլին²:

35 Եւ միշտ կենդանին, մեռեալ կամովին, ի յինըն ժամին:

Քաւղ արկ արեւին, և լուսոյ լուսնին, յահեղ ուրբաթին:

Շարժեալ տատանին, հիմն անդընդային, սանդարամետին:

Ահա ազա.:

25 B շըրջափայլի: BCEF վերն, վայրն: A նրման: BE Հրի, C լուսնի փխ բոցի:
D չիք 25-26:

26 BCE փայլ փխ գոյն: B աղեղանդ: D նրմանի:
CE ունի շարունակութիւն:

Ակըն լուս արփի, բիւրեղ բոլորի, սարդիոն շիկնի:
Աթոռ սոսկալի, չորեքանկիւնի, յորում Տէր բազմի:

28 B խորհրդին: D տեսաւորին:

29 AD չիք Թէ: CE հուրն (E լոյսն) անմարմին փխ բոցն անշիջային:
BCF լուսարիմ փխ Մարիամ:

D լուսափայլ կուսին փխ Մարիամ կուսին:

30 CD շարժողն, անւին: E Շարժող անուանին փխ եւ... անուին: B կայ:

31 BC Հուրն: CE աստուածային փխ վերնային: CE մածի փխ եղեալ: CE յայն:

32 B Ոտքըն փխ եւ ոտքն: E ոտք: C սըրով: CDE բեւեռնի փխ սեւեռնի:

33 D Իսկ լայն արկաւորին փխ և լոյսարկողին: CDEF հանդերձք ի բաժին փխ
հանդերձք բաժանին: B ի բաժին փխ բաժանին: CE զինուց վիճակին փխ

չորս... դնին: D դնին:

34 AD անքննին: C գոջեր: C տե՛ս 36 տողից հետո:
E 34-35 տե՛ս տող 37-ի շարունակութիւնից հետո:

35 B յինն: CE յիննբորդ:

37 C սասանին փխ տատանին:
CE ունի շարունակութիւն:

Երկիր տատանին (E սասանին), գերեզմանք բանին, մեռեալք յառնէին:
Եւ վարագուրին, ի սուրբ տաճարին, յերկուս պատուին:

Երկինք հընչեցին (E զարհուրին), անդուներ զարհուրին (E հընչեցին), վէժք
պատառեցին:

¹ Մատթ. Իէ 35, Մարկ. Ժե 24, Դուկ. ԻԳ 34, Հովհ. ԺԹ 23-24:
² Մատթ. Իէ 46, Մարկ. Ժե 34:

Ուստի լոյս ծագեալ, հոգւոցըն բանտեալ, որոց քարոզեալ:

40 Արիք որ նընջեալ էք, և խաւարեալ, և գառագեղեալ:

Ես եմ չարչարեալ, և չարին յաղթեալ, զդժոխս աւերեալ:

ԶԲէլիար կապեալ, ի բանտ արգելեալ, հազար ամ յանեալ:

Զհոգիսն ազատեալ, և յաւըն հանեալ, որք զիս դաւանեալ:

Իսկ զայլսըն թողեալ, անվրտանգ կացեալ, բայց որպէս բանտեալ:

45 Զայս տեսեամբ տեսեալ, մեր հարցն աւանդեալ, և ի գիր դրոշմեալ:

Գործ մեծ կատարեալ, իմ ի ստոր իջեալ, եռաւրեայ յամեալ:

Ըզմահ ճաշակեալ, բայց ոչ հնազանդեալ, այլ զպարտըն վճարեալ:

ԶԱդամ նորոգեալ, և ըզմահ կոխեալ, բոլորից տիրեալ:

Ահա ազատեա՛:

50 Իիւթիւ ի նմանի, հոգւով դաւանի, և խոստովանի:

Զէրդ հուր յերկաթի, է՛ անջատելի, բայց ձրգամբ ձուլի:

Այսպէս ի մարմնի, Բանըն չարչարի, զի չէ քակտելի:

Զչարչարանք մարմնի, Բանըն Իւր համարի, և յարակայի:

39 B հոգւոցն: CD հոգոցըն, E ոգոցըն: CD բանդեալ:

40 BD ննջեալ: C ուր էք փխ էք և: E որ էք փխ էք և: D դառնայդեղնեալ:
CE և միգապատեալ փխ գառագեղեալ:

41 BEF զդժոխսը: C զդժոխստ: D զդժոխքն:

42 BF և յայս, D և յայս փխ ի բանտ: CE և գառագեղեալ փխ ի բանտ
արգելեալ: DEF զհազար: A յանել: D յամեալ: CE սանձեալ փխ յանեալ:

43 BEF զհոգիսը: C զհոգիստ: CD յերկինս, E յերկիրըս փխ և յաւըն:

44 B չիք իսկ: B զայլսը թողեալ, անվտանգ: CE անվտանգացեալ: D զայլսըը
թողեալ անվրտանգ: BCDE այլ իբր փխ բայց որպէս: D բանդեալ:
CE զբանտեալ:

45 B տեսեամբք: CE սուրբ փխ մեր: F ի փխ և ի: B այլ զպարտսն վճարեալ փխ
և ի գիր դրոշմեալ: CDE սապենէթ ընտրեալ (CE գրեալ) փխ և ի գիր
դրոշմեալ:

46 F մեր փխ մեծ: CE ի ստորինս իջեալ փխ իմ ի ստոր: D յարեալ: B 46-47 չիք:

47 CE պարտ: D զպարտըս: DE վրճարեալ:

48 BF Նոր փառք վերառեալ, իշխան հանուրց լեալ: F ունի և. բոլորից տիրեալ:
D Փառաւք վերառեալ, իշխան հանուրց լեալ փխ զԱդամ... կոխեալ:
CE Փառաւք յարուցեալ, իշխան հանուրց լեալ, բոլորից տիրեալ:

49 B չիք: CE Ահա կե.:

50 D Հիւթիւ հրամանի փխ Իիւթիւ ի նմանի: BC իմանի փխ նմանի:
CDE հոգով:

51 A Զէրդ: BCDE Զինչ փխ Զէրդ: BCDE անտանջելի փխ անջատելի: BF կուս
նաւ: D կուսնաւք: CE ուսամբ փխ ձրգամբ:

52 B Բանն:

53 CE Զչարչարանս: D Բանն: BCEF զի փխ և: D զի է յարակի:

- Որպէս յարգանդի, միացեալ լինի, նոյն ինչ մեռանի:
- 55 Անմահըն բնութեամբ, մարմնով մեռանի, որպէս և կամի:
Ոչ ոմն կենդանի, և ոմն մեռանի, զի երկուս չէ, այլ մի:
Իսկ որ մեռանի, նոյն և կենդանի, զի կարողակցի:
Եւ որ կենդանի, նոյն և մեռանի, վասն զի ախտակրի:
Մինչ էր ի խաչի, և ի գերեզմանի, Բանն անմեկնելի:
60 Ի դժոխսըն ներքի, բանական հոգի, Աստուած երևի:
Ահա:

- Նոր լուսով վառեալ, նոր զարդիւ պըճնեալ, նոր երգ պարառեալ:
Աշխարհ զարդարեալ, անդունդք հընչեցեալ, աւղըն զուարճացեալ:
Մահուամբ մահ լուծեալ, մեղք պարտաւորեալ, սատանայ սաքրեալ:
65 Նորն Աղամ պատուեալ, հինն Աղամ լուծեալ, դժոխքն աւերեալ:
Սուրբ Կոյսըն տըրտմեալ, Եւա խընդացեալ, հոգիքըն բերկրեալ:
Յովհաննէս գոչեալ, ձայնըն բարբառեալ՝ ահա Տէրն եկեալ՝:
Մովսէս վըկայեալ, հուրըն բորբոքեալ, զըճոխսըն կիզեալ:

- 55 BCDEF չիք:
56 BCDE Ոչ ոմն մեռանի, ոմն կենդանի, այս երկու չի (CDE չէ) մի:
57 BCE Այլ փիւ իսկ: D Եւ որ փիւ իսկ որ:
58 BCD զի փիւ վասնզի: CE զի ախտակրեսցի փիւ վասն զի ախտակրի:
59 E խաչին: B ու փիւ և: D չիք և: E գերեզմանին:
60 BE դժոխս: D դժոխս, հոգին: CE իջանի, Քրիստոսին հոգի, աստուածու-
թեամբ լի փիւ ներքի... երևի:
61 C Յիշ. ևս զ.:
62 C զարդուք: B պճնեալ:
63 B աւղ: D աւղք: BD զըւարճացեալ: CE Անդունդք հընչեցեալ, երկիր զար-
դարեալ, աւղ (E աւղք) զուարճացեալ: CE ունի շարունակութիւն.
Արարածք բերկրեալ, մարդիկք ազատեալ, դէք զահի հարեալ:
Երկինք ցընծացեալ, հրեղէնքըն հըրճեալ, զաղաղակ բարձեալ:
65 BCDEF պատեալ: BCDEF քակտեալ փիւ աւերեալ:
66 B Կոյսն տըրտմեալ, ևայ խնդացեալ, հոգիքն:
67 D Յովհաննէս: B ձայն: D ձայնիւ: D Տէր:
CE 67-70 Մովսէս խաւսեցեալ, թէ հուր բորբոքեալ, զըճոխսըն այրեցեալ
(E կիզեալ):
Յոր ձայն ամբարձեալ, դրունք մահու բացեալ, բարապանք սարսեալ:
Դաւիթ քնար առեալ, թէ ըզգրունս փըշրեալ, ըզնիզըս խորտակեալ:
68 BDF պատմեցեալ փիւ վըկայեալ: BDF թէ հուր փիւ հուրըն: BDF մինչ ի
դժոխս իջեալ փիւ զըճոխսըն կիզեալ:

¹ Հովհ. Ա 29, 36:

- Դաւիթ քնար առեալ, թէ դրունսըն փըշրեալ, ի նիզսըն խորտակեալ¹:
70 Յոր ձայն արձակեալ, դրունք մահու բացեալ, բարապանք սարսեալ²:
Եսայի գոչեալ՝ տեսէք լոյս ծագեալ, որք էք խաւարեալ³:
Ահա:

- Արդ լուսաւորեա՛, արդ փառաւորեա՛, արդարև ցընծա՛:
Սուրբ Սիրոն գոչեա՛, զորդիսդ ժողովեա՛, ճեմս առեալ պարեա՛:
75 Ձի գայ քեզ արքայ, բերել քեզ խըլայ, յոսկոյն սովփերայ:
Ձհոգին Աղամայ, և ծնընդոց նորա, գերեալ վերանայ:
Դիմեալ յԵղոմայ, զգեստիւք բոսորայ, արեամբ կարմրանայ⁴:
Բարկութեամբ խաղայ, ի բանսարկուին վերայ, միայն զաւրանայ:
Սա յերգսըն փեսայ, թէ և նընջէ սա, սիրտն արթուն մընայ:
80 Այս երգ Յակովբայ, որ ասէր ցՅուդա, իբր առեւծ գոչեա⁵:
Գրեալ էսայայ, Տէր ասաց յարեայ, փառաւորեցայ⁶:

- 69 A զդրունսըն: B զգրունըս: D գնիզըս փիւ դրունսըն: B գնիզս փիւ ի նիզսըն:
D զգերեալսն ազատեալ փիւ ի նիզսըն խորտակեալ:
70 BD Համբարձեալ, F ամբարձեալ փիւ արձակեալ: D լուծեալ փիւ բացեալ:
71 B Եսայի փիւ Եսայի: CE ձայնեալ փիւ գոչեալ: C ուր էք փիւ որք էք:
CE ունի շարունակութիւն.
Յովհաննէս գոչեալ, զձայնըն բարբառեալ, Տէր ահայ եկեալ:
72 E Ահայ ազ.: CE Ողո.:
73 B ցնծայ:
74 B Սիրով: C գոջեա: D զորդիս:
75 CE Նոր արքայ քո գայ բերեալ փիւ Ձի... բերել: BDF բերելով: EF խիւա,
յոսկոյն:
CEF սովփերայ: D սովփերա:
76 CE զորդոց:
77 F յԵղեմա: CE զգեստուք: D սգեստիւք բոսորեա:
78 D խաղաղայ: CDE չիք ի: B թշնամոյն, DF թշնամոյն փիւ բանսարկուին:
79 B յերգսն: BDF թէպէտ ի քուն կայ փիւ թէ և նընջէ սա: B մնա: CE չիք:
80 AD Յակոբա: BDF թէ առիւծ: CE Բանիւն (E Բանքըն) Յակոբայ, ասացեալ
ցՅուդա, իբր առիւծ փիւ Այս... առեւծ:
81 BD բարձրն Եսայեա (F Իսայիայ) փիւ գրեալ էսայայ: CE չիք:

¹ Սաղմ. ճՁ 16-17:

² Հոր ԼԼ 17:

³ Եսայի Թ 2:

⁴ Եսայի ԿԳ 1

⁵ Մննդ. ԽԹ 9:

⁶ Եսայի ԼԳ 10:

Տասն աղեալ Դաւթայ, թէ լերինք ցընծա, ահա՛ Տէր մեր գայ՞:
Ահա յիշեսցես և ողորմես:

Վանգնեա՛ զմեզ կարաւոյ, կազդուրեա՛ փըրկող, կեցո՛ ազատաւոյ:
85 Որ իջամբ ի հող, մեզ յերկինս հանաւոյ, Հաւր Քում յանձն առնաւոյ:
Ջորս Քո դաւանաւոյ, և երկըրպագաւոյ, և անուանդ կըրաւոյ:
Որք են աղաւթաւոյ, և պաշտոյ պահաւոյ, գերեաց ազատաւոյ:

82 CE Դաւթ տասնաղեայ փի Տասն... Դաւթայ: B ցնծա:

83 D Ահայ ազատես: C չիք: C ունի շարունակութիւնը:

Սա յերգարն փեսայ, թէպէտ ի քուն կա, սիրտն արթուն մընայ:

Մեծն Եսայիայ, Տէր ասաց յարեայ, փառաւորեցայ:

Կոյսն երեմիայ, ուխտէդ Յակոբայ, յարութեան վըկայ:

Ահա կեցո զմեզ Տէր, և արդարացոյ, շնորհիւ յարութեան Քոյ,

Աղա:

E վերջին երկու տողը ունի:

Ահա ազատես՝ զմեզ ի մեղաց, անամբ Քո փառաց,

Աղաչեմք:

84 C կանկնեա: A կազդուրեա: A փրկաւոյ: D փրկող: CD կեցոյ ազատող:

85 BCDEF իջեր, զմեզ: CD հանող: CE Քոյ աւանդող փի Քում... առնաւոյ:
BD Քո փի Քում: D առնող:

86 D դաւանող: B երկրպագաւոյ: D երկրպագող: BE Անուան Քում կարաւոյ
(E կըրող) փի և անուանդ կըրաւոյ: C անուան Քում փի և անուանդ: D չիք և

անուանդ կըրաւոյ:

87 B գերեացն: D Որք են աղաւթող, դիւացն Հալածող և պաշտոյ պահող,
գերեացն ազատող:

CE 87-94 Որք են աղաւթող, սրբութեամբ պահող, և արթուն կացող:

Սուրբ խոստովանող, քաջ ապաշխարող, մեղաց ատեցող:

Սրբութեան սիրող, բարեաց ընդունող, չարեաց անարգող:

Պարտուցըն շնորհաւոյ, և վաշխից չառող, և ոչ այլոց զըրկող:

Գերեաց ազատող, մերկացն ծածկող, պանդըխտաց տածող:

Աւտարաց (E սապարաց) պահող, սապարաց (E աւտարաց) խնամող, ոտից

լըացող:

Այրեաց ողորմող, որբոց խնամ ածող, արդար դատեցող:

(E ունի. Հիւանդաց կալող, բանտելոց տեսող, անտիրաց տիրող):

Ջրաղցեալս կերակրող, ծարաւեաց (E զծարաւիս) արբեցող, կարաւտաց

լըացող:

Ամենակարող, և նախախնամող (E ամենից աւգնող փի նախախնամող), լե՛ր

նոցա փըրկաւոյ:

Յանցանաց քաւող, անցաւ պահպանող, բարութեանց բաշխաւոյ,

Ահ:

E վերջին երկու տողը ունի այսպէս:

Մեղացըն քաւաւոյ, յանցանաց մաքրող, անցաւ պահպանող:

Բարութեանց բաշխող, ահա ազատ:

Ջիւր պարտս թողաւոյ, և վաշխից չառաւոյ, ոչ այլոց զըրկաւոյ:
Եւ մերկոց ծածկաւոյ, պանդըխտաց տածաւոյ, ախտածեաց

Հաւաքաւոյ:

90 Որբոց ողորմաւոյ, ոչ այլոց զըրկաւոյ, զքաղցեալսն կերակրաւոյ:
Յար խոստովանաւոյ, և ապաշխարաւոյ, չարեաց ատեցաւոյ:
Ամենակարաւոյ, և նախախնամաւոյ, ամէնից փըրկաւոյ:
Լե՛ր նոցա քաւաւոյ, մեղացըն մաքրաւոյ, բարութեանց տըւաւոյ:
Եւ ևս:

95 Այսաւր ցընծալի, այսաւր զուարճալի, և ուրախալի:
Ազգք քրիստոնէի, Համաւրէն լեզուի, որք են յաշխարհի:
Ջի լոյսն իջնի, յերուսաղէմի, յարութեան յարկի:
Յայտնի ամէնի, պարսկի և հրէի, աւտարաց զարմի:
Ջոր սուրբ Գրիգորի, Հայցմամբըն վառի, յամենայն ամի:
100 Որով ճըշգըրտի, յամենայն լեզուի, թէ Աստուած է կենդանի:

88 AF չիք: D պարտսըն թողող, չառող, զըրկող:
D 89-90 Պանդըխտաց տածող, Հիւանդաց պահող, որբոց ողորմող,
Ջրաղցեալս կերակրող, զծարաւիսն արբող, մերկաց սպեցուցող:
89 B Մերկաց են փի եւ մերկոց: F Մերկացեցող: A ծածկող: B պանդըխտաց:
B չիք ախտածեաց Հաւաքաւոյ:
90 B Որբոց փի Որբոց: B չիք ոչ այլոց զըրկաւոյ: B զքաղցեալս:
91 BD խոստովանող: D ապաշխարող: BD չարեացն: D ազատող փի ատեցաւոյ:
92 D Ամենակարող: B Աստուած խընամող փի նախախնամաւոյ: B փրկաւոյ:
D չիք և... փըրկաւոյ:
93 D քաւող: B և անցաւ պահաւոյ փի մեղացըն մաքրաւոյ: D չիք մեղացըն
մաքրաւոյ: D տըւող:
95 C զըւարճալի: CE աւրըս խնդալի փի և ուրախալի:
96 C Քրիստոնէ ազգի փի Ազգք քրիստոնէի: D ազգի փի լեզուի: D որ է փի
որք են:
97 C երեի, յաւուր չարաթի, յերուսաղէմի փի իջնի... յարկի
98 BE Յայտնի Հրէի, և մարմանի, որ չեն մեր ուրի (E մերուներ):
C 98 Յայտնի է հրէի, և Հեթանոսի, որք չեն մերուներ:
D 98-100 Յայտնի է հրէի, և Հեթանոսի, ամենայն ազգի:
F Յայտնի հրէի, և Հեթանոսի, ամենայն ազգի:
Որով ճըշգըրտի, յամենայն լեզուի, թէ է Աստուած յերկնի,
Ջոր Սուրբ Գրիգորի, Հայցմամբըն վառի, յամենայն ամի:
99 CE տարի փի ամի:
100 B ճըշգըրտի: CE ճըշգըրտի: E ամենայն ազգի: F յամէն Հաւատի:
EF յԱստուած յերկրի փի Աստուած է կենդանի:
E ունի շարունակութիւնը:
Յայտնի ամենի, պարսից և Հայի, աւտարաց զարմի:
Ջոր Լուսաւորչի, աղաւթիւք վառի, յայս նաւակատի:
B յամէն յաւատի, թէ է Աստուած յերկրի: C ամէն Հաւատի, թէ Աստուած
յերկրի փի յամենայն... կենդանի:

Այլ մեք Հաւաստի, տաւնեմք ցընծալի, զաւրս ճրագալուցի:
Կարապետ մեծի, փառաց գիշերի, փայմանն Միածնի:
Յորում փողըն գոչի, մեծ Գաբրիէլի, ի վերայ վիմի:
Որք էք կենդանի, և որք ի հողի, ձեզ լոյս մեծ ծագի:

105 Զանձինըս:

Նոր դըշխոյդ բերկրած, նոր թագիւ պսակած, նոր լուսով վառած:
Սուրբ մայրըդ կենաց, այսաւր խընդացած, և հոգւով բերկրած:
Զինչ առիւծ նընջած, Որդիդ Քո զարթած, քունըն թաւթափած:
Զաւրքըն Հրեղինաց, երգեն երգ փառաց, սաւառնաթևած:
110 Գովեն սըրբասաց, Տէր Հըզաւր զաւրաց, թագաւոր փառաց:
Դասք դիւաց Հալած, զինչ մոմ ըսպառած, յանդունդք զընտանած:
Գան դասք զինուորաց, պիղծ պահապանաց, յոյժ միջաբեկած:
Ով թագ պարծանաց, Մարիամ ընտրած, և պըսակ փառաց:

101 CE եւ փխ այլ: BCDE զաւր:

C ունի շարունակութիւն. Յարութեան մեծի, փառացն Յիսուսի, Սուրբ
Նաւակատի:

102 BD փայման:

103 AF Յոր: B փողն: D փող: CE բարբառի փող փխ փողըն... մեծ:

104 BCDE Թէ որք փխ որք էք:

105 CE Յիշ. և ևս զան.:

106 BC դշխոյ: DE դըշխոյ: D պըսակած: CE պըճնած փխ պսակած:

107 B մայրդ: F հոգով: B Աշխարհովս դարձած փխ և հոգւով բերկրած:

D զըւարճացած փխ հոգւով բերկրած:

CE 107-114 Սուրբ մայրըդ կենաց, այսաւր խընդացած, և ուրախացած:

Առիւծն որ նընջեաց, այսաւր զարթուցած, եւ ոչ ի յաւտարաց:

Այլ ի յիւր կամաց, ինքն ինքեամբ զաւրեաց, զքունըն թաւթափեաց:

Զաւրքըն Հրեղինաց, սաւառնաթևաց, կան քեզ ի յոտաց:

Գովեն սըրբասաց, ըզՏէրըն տերանաց, զարքայն Հրեղինաց:

Երգովք սաղմոսաց, թէ Տէր զաւրութեանց, թագաւոր փառաց:

Գունդք Հալին դիւաց, քան զմոմ ըսպառած, յանդունդս առաքած:

Գան դասք զիս որաց [E զինուորաց], պիղծ պահապանաց, միջաբեկ եղած:

Այլ դու կաց յոտաց, սուրբ մայրդ կենաց, ընդ մեր մաղթանաց (E վասն
եկեղեցեաց փխ ընդ... մաղթանաց):

Քրիստոնէ ազգաց (E ունի նաև խաչապաշտաց), ուղղափառ ազանց:

108 D գառիւծ: BD ննջած: BF զքունն: D զքուն:

109 B զաւրքն: D Հրեշտակաց փխ Հրեղինաց: BD կան յառջև (D յարջևդ) յո-
տաց, F կան յառաջ սպասու փխ երգեն երգ փառաց:

110 BD սըրբասաց: B Հզաւր:

111 D ընջած փխ Հալած: D որպէս փխ զինչ: B ըզմոմ: DF սպառած: F զընդանած:

112 B պեղծ: D պահապանաց: B միջաբեկ ելած (D եղած) փխ յոյժ միջաբեկած:

F և փխ յոյժ:

113 BD չիք:

Կանգնեաց ի յոտաց, վասն քրիստոնէաց, Համաւրէն ազգաց:

115 Խընդրեա յանցանաց, զթողութիւն մեղաց, և սխալանաց:

Զոր արեամբ գընած, խաչիւն ազատած, չղատել ընդ մեղաց:

Եւ այժմ ողոր.:

114 B Այլ դու կաց յոտաց, վասն քրիստոնէաց, և խաչապաշտաց: D Այլ դու լե՛ր
յոտաց, վասն քրիստոնէաց, և խաչապաշտաց:

115 CE Հայցեալ փխ խընդրեա: CE թողութիւն, D քաւութիւն փխ զթողու-
թիւն: CE սրխալանաց: AD սըղալանաց:

116 CE Զորս: BD փրկած փխ գընած: CE խաչիւ: B թող չղատէ փխ չղատել:
D ըստ փխ ընդ: CE ունի շարունակութիւն.

Այլ ըստ անմեղաց, տալ պըսակ փառաց, յարութիւն կենաց

Անճառ պարգևաց, Հաղորդս արարած, զազգ Հայաստանեայց:

117 E Ողորմեա:

ՔԱՐՈՁ ՍՐԲՈՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ

Վայելչականաց, վայելման փառաց, վերնապար կառաց:
 Աստուած դաւանած, և խոստովանած, սարսափմամբ պատուած:
 Ոչ իսկիւ յայտնած, ոչ ճշդիւ ծածկած, եսս նմանած:
 Հայրդ Հայր անուանած, ոչ յայլմէ ծնած, և կամ Հաւր կոչած:
 5 Որդիդ Հաւր ծրնած, առանց մաւր մեկնած, ի ծնողէդ չզատած:
 Հոգիդ Հաւր բրդխած, յՈրդոյ յառաջած, իսկակից փառաց:
 Յանձն երիս Հատած, բնութեամբ միացած, և յաւէժացած:
 ԱնՀատ ի սկրզբանց, և անկատարած, անտեսիլ աչաց:
 Հուսով Քո պատած, անմատոյց մըտաց, ըստեղծականաց:
 10 Միայն երանած, Հրդաւր անուանած, արքայ արքայաց:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 4068, 305ա-10բ:
- B-ձեռ. Հմ. 5785, 301բ-5բ:
- C-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 132բ-136ա:
- D-ձեռ. Հմ. 4011, 226բ-231ա:

Խորագիր

A Քարոզ Սրբոց Հռիփսիմեանց Տէր Մխիթարայ ասացեալ: B Հռիփսիմեանց:
 C Գանձ Հռիփսիմեանց: D Սրբոց կուսանացն Հռիփսիմեանցն եւ Գայիա:.
 Ծայրակապ՝ Վկայականաց:

Բնագիր

- 2 D և Տէր:
- 3 BCD չիք: A ոչ յեսս փխսս:
- 4 AC Հայր Հայր փխսս Հայրդ Հայր: C չիք և: B Հաւ: BC կոչեցած: D կամաւ կոչեցած:
- 5 A ծնած: B և ի Հաւրէ փխսս ի ծնողէդ: C ծնողէն:
- 6 BC բրխած: BCD յՈրդոյ: BD առաքած փխսս յառաջած: C առաջած:
- 7 A Անձն: C երից:
- 8 BCD չիք:
- 9 A մտաց:
- 10 BD Միայնդ: BC արքայդ Համազգաց փխսս արքայ արքայաց:

Ընկալ, Տէ՛ր, զնուէր բանիս կուսական և քաւեա՛ կրից բանական,
 Աղաչեմք:

- Կազմող կամարին, կարկանձակին, կանկնաւղ զըմբեթին:
 Յորում առկային, դասք Հրեշտակային, անՀամար խըմբին:
 15 Անզանազանին, բնութեամբ չեզոքին, արուին կամ իգին:
 Այլ կոյս անուանին, անախտ բընաւին, անմեղք մեղկային:
 Յանբաւ բիւր ածին, իմաստիւք զեղին, փառաւք որոշին:
 Իսկ ի տիպ սոցին, ըզմարդըն երկրային, ըստեղծ բան Քոյին:
 Թէպէտ զոյգ էին, այլ կոյսք սրբային, անփորձք Հեշտ ախտին:
 20 Զաւրէն Հրեղինին, Հանդերձեալ էին, ածեալ ի դրախտին:
 Անդ ոչ ցաւ անձին, ոչ տազնապ ախտին, ոչ մահ զըլխովին:
 Ո՛ր երանելին, թէ մնացեալ ի նմին, ի փառս անմահին:
 Ընկալ:

Արեգակն խեթի, առ նախնին նայի, առժամայն խամրի:

- 25 Որով անասնի, Համայն նըմանի, բնութիւնս անպատուի:
 Նա և գարշելի, անասնոց լինի, զի Հմնայ սահմանի:
 Բայց շնորհն փայլի, յորդիսըն Սեթի, կոյս մընալ յերկրի:

- 11-12 B Գոջմամբ սրբասաց, երգով սաղմոսաց, և շարականաց:
 Տէր մեր ողորմած, բարերարդ Աստուած, Քեզ փոռս ի բարձանց:
 Ընկալ ըզբանս մաղթանաց, բարեխաւսութեամբ, սրբոց Հռիփսիմեանց:
 CD 11-12 Գոջմամբ սրբասաց, երգով սաղմոսաց, և շարականաց:
 Քեզ փառք (D փառս) ի բարձանց, արքայդ Հրեղինաց, Տէրդ Հողեղինաց
 (D Թագաւոր փառաց):
 Ընգալ զնուէր (D զբանս) մաղթանաց, միջնորդութեամբ (D բարեխաւսու-
 թեամբ) Սուրբ (D սրբոց) կուսանաց:
 Աղ:.
 13 C կարականակին: D կանգնող: A զըմպեթին: BD կըմբեթին:
 14 B անմահականին, անմարմնականին, անՀամար զընդին (կարմիրով ուղղած
 խմբին) փխսս անՀամար խըմբին:
 15 B ԱնՀուէն բանակին, անզանազանին, արուին կամ իգին, բնութեամբ չեզոքին:
 16 BD կոյսք:
 17 BCD Յանբաւս ածեցին փխսս յանբաւ... ածին: C զեղին:
 19 BCD Թէ կացեալ էին, ի պատւիրանին, զոր եղիւր նոցին:
 20 B ածել:
 21 B և ոչ մահ:
 22 BCD էին փխսս ի նմին: BD բախալին փխսս անմահին:
 24 BCD Արեւն խեթի: BCD Հայի փխսս նայի:
 26 BCD չիք:
 27 A շնորհն, Սեղի, մնալ:

- Այլ չարն լկնի, քարչէ ի ստորի, դստերը Կայենի:
 Իսկ Նոյ սուրբ լինի, զամս հինգ հարիւրի, և ապա զուգի:
- 30 Եւ յետոյ Յեսուի, Մարիամի, և Եղիայի:
 Նոյն Եղիսէի, Երեմիայի, և Դանիէլի:
 Բազումք չեն յայտնի, Տեարն են գիտելի, ստեղծողին սրտի:
 Իսկ Տերն ամենի, բազմի յարգանդի, յարմուհի կուսի:
 Բարձեալ Համայնի, աւրենց կանացի, յիւրան սենեկի:
- 35 Որպէս յիւր մարմնի, մեղք դատապարտի, և պարտաւորի:
 Ընկալ:
- Յայնժամ խիզախեալ, յոքունց մարտ եղեալ, յայս շընորհ դիմեալ:
 Ուր մեղքըն բնառեալ, և առաւելեալ, անդ շնորհն յաւելեալ:
 Կուսութեամբ պատուեալ, և ողջախոհ լեալ, զՏէառն գոհացեալ:
- 40 Պաւղոս քարոզեալ, թէ վայելքն անցեալ, ինձ նրման դուք լեալ:
 Իսկ Հոռոմ Հասեալ, վանս կուսից շինեալ, սուրբք անդ հաւաքեալ:

- 28 BCD լրկտի: BCD խոտորի փխ ի ստորի: C դստերք:
 29 BC կոյս փխ սուրբ: A հինկ: BD հինգ հարեւր տարի փխ զամս... հարիւրի:
 D գոգի փխ զուգի:
 BCD ունի շարունակութիւն. Եւ սուրբն Մելքի, արքայն Սաղիմի, Փրկչին նմանի:
 30 B յեսուի: BC և Մարիամի: D եւ Եղիայի, և Մարիամի փխ Յեսուի... Եղիայի:
 31 A Նոյն ու: BD եւ Եղիսէի: Ունի շարունակութիւն.
 BD Անանիայի, Ազարիայի, և Միսայէլի:
 էգէկիէլի, Մաղաքիայի, Սուրբ Կարապետի:
 Նայ և (D Այլև) Թուամայի, Սուրբ Յակոբոսի, կոյս Յոհանիսի:
 C Անանիայի, Ազարիայի, և Միսայէլի:
 Մաղաքիայի, որ Հրեշտակ կոչի, Յովաննու մեծի:
 Այլև Թուամի, և Յակոբոսի, Սուրբ Յոհանիսի:
 33 B Բայց Տէրն: BCD Մարիամ փխ յարմուհի:
 34 C բարձրեալ: B զհամայնի: D զհամայնի: B զաւրէն: C օրէնց: D զաւրէնս:
 C յիւր: BD յիւրում փխ յիւրան:
 35 D ∞ պարտաւորի, և դատապարտի:
 36 C Ընկալ:
 37 BCD ի շնորհս յայս փխ յայս շնորհ:
 38 B շնորհ: BD յաճախեալ: C աւելեալ փխ յաւելեալ:
 39 BCD կեցեալ փխ պատուեալ: BD և ողջախոհեալ: C ողջախոհեալ: D հոգա-
 ցեալ փխ գոհացեալ:
 40 A վայելքն, նման:
 41 A Իսկ ի, BCD եւ ի փխ Իսկ: B սուրբս: D կոյս փխ սուրբս:

Կանայք զՀոռոմ շինեալ, Փիրեայ որ զԹուխտ բերեալ, Պատրոնիկէ սրբեալ:

- Ազատքն ազատեալ, զլուծ մեղաց ձգեալ, զկուսին նմանեալ:
 Այս բանս յերկարեալ, յերեք հարիւր հասեալ, զաւր այսաւր տաւնեալ:
- 45 Զոյիայ ճրգնեալ, Գայինեա կցորդեալ, կուսից մայր եղեալ:
 ԶՀռիփսիմէ սնուցեալ, խաչիւն խաչ փոխեալ, Յիսուսի խաւսեալ:
 Ընկալ:

Անտանաւր փայլէ, արևն յերեսէ, արփին ի յանձնէ:

- Կուսին Հռիփսիմէ, Հոգին Հրավառէ, զմարմինըն փայլէ:
- 50 Զի շողն յերեսէ, զինչ ի Հրեղինէ, Հանց ցոլ ցոլատէ:
 Պեղծ կայսրըն լըսէ, Դիոկղիտանէ, ի կնութիւն Հայցէ:
 Իսկ Գայիանէ, առեալ զՀռիփսիմէ, յարեւելս դիմէ:
 Ընդ ծովն նաւէ, ի Մըսր ելանէ, գայ ի Պաղեստինէ:
 Ի Գեթսամանէ, կուսին զկոյսն յանձնէ, աւուրս երեսնէ:
- 55 Եւ Հըրաման լսէ, գնալ յԱյրարատէ, պատկերն ի փայտէ:

- 42 BCD տիրեալ փխ շինեալ:
 BCD 42-43 զլուծ մեղաց ձրգեալ, գտիկնութիւն թողեալ:
 Զկուսութիւն պատուեալ, և զնոյն սիրեցեալ, սուրբ կուսին նմանեալ փխ Փիրեայ... նմանեալ:
 43 A ձգել: A Սուրբ Կուսին փխ զկուսին:
 44 D Այլ փխ Այս: BCD շնորհս փխ բանս: A չիք հարիւր: CD լեալ փխ գորս հասեալ:
 45 A ճգնեալ: C Գահնէ: A եկեալ փխ եղեալ:
 46 BCD խաչիւ նըշանեալ, Յիսուսի պահեալ, փխ խաչիւն... խաւսեալ:
 47 D չիք:
 48 C Անդանաւր: BD ծագէ փխ փայլէ:
 49 BCD Զկուսին, զհոգին: A Հոավառէ: C Հրով վառէ:
 50 BCD չիք:
 51 C պիղծ: A կայսրն լսէ, Դիոկղիտանէ: B և ի փխ ի: BCD ուզէ փխ Հայցէ:
 53 B ի ծովըն: A Մսր: BD գայ փխ գայ ի: A Պաղեստինէ:
 54 B Գեթսամանէ: D Գեդսամանէ: BD աւուրս երկարէ (D երեսնէ), անդանաւր յամէ:
 Զմայր Տեառն աղաչէ, կուսին զկոյսն յանձնէ, զհաւատն աղերսէ փխ կուսին... երեսնէ:
 C չիք կուսին... յանձնէ:
 C ունի շարունակութիւն.
 Անդանաւր յամէ, զմայր Տեառն մաղթէ, կուսին զկոյսն յանձնէ:
 ԶՀաւատն աղերսէ:
 55 A Հրաման, յԱյրարատ է: BC յԱյրարատէ:

Գան ի յեղեսէ, ի իւլաթու, ի Բերկրէ, լեանն ի Վարագէ:
Եւ անտի չուէ, ի խոր Հայք մտէ, ի Վաղարշապատէ:
Ընկալ:

60 Կայ խորհուրդ խորին, կազմեալ ի սմին, կուսիւքն իսկային:
Զի Հայք պաշտէին, զկինն Արամազդին, զԱնահիտ տիկին:
Պարտ էր վերստին, կանամբք սրբբային, Հերքեալ զաղտեղին:
Իմացեալ չարին, զկորուստ իւր անձին, վարանէր ի նմին:
Վառեալ արքային, բորբոքմամբ հրատին, իգամոլ ախտին:
Զառթեալն անմահին, առթել իւրային, ցանկասէր անձին:
65 Զոր սուրբ փեսային, յայցելեալ Հարսին, ուժ տալով բազկին:
Յորմէ բիւրք յաղթին, և Հազարք անկցին, ի կոյսըն չմերձին:
Իսկ շամշին յախտին, ձեռն ձգեալ կուսին, Հրզաւրին Հարսին:
Խորտակեալ լինին, ընդ ոտիւք կուսին, կոխողի ախտին:
Ընկալ:

56-57 BCD Գան յեղեսէ, ուր պատկեր Տեանն է, և անդ երկըրպագէ:
Եւ անտի դիմէ, ի Հայք մըտանէ, գաւառն յեկեղէ:
BCD ունի շարունակութիւն.

Անդէն դադարէ (CD Եւ անդ), ի Դարանաղէ, սուրբ կոյսըն Մանէ:
Իսկ մայրըն չըւէ, Սուրբ Գայիանէ (CD չիք Սուրբ Գայիանէ), կուսիւքն
գիւրմէ (CD կուսիւքն գիւրմէ, ի իւլաթ Հասանէ փիս կուսիւքն... Հասանէ):
Հետեակ քայլէ, սարիւ ի ձոր անցանէ, և ի իւլաթ Հասանէ:
Զոմանս բաժանէ, սուրբ մայրն յինքենէ, աստ և անդ թողցէ:
ԶԱղձնիսըն կոխէ, և ի Մոկս (C Մոգս) անցանէ, յԱլկի Հասանէ:
Եւ անդ Ղուր Հանէ, որ զցաւս փարատէ (C զախտըս բըժըչկէ), նըշանս
արասցէ:
Զխոցեալն ի նետէ, սլաքըն Հանէ, զվէրն ողջացրնէ (CD չիք):
Եւ (C Ու) անտի յառաջէ, ուր Հոգոց վանքն է, պատկերն ի փայտէ (C ու
անդ երկրպագէ):
Եւ անտի (C Ու անդի) ելանէ, ի Տոսպ ժամանէ, ուր Վարագ լեանն է:
Եւ անդ ամփոփէ, զՍուրբ Նըշանն, որ է ի կենաց փայտէ:
Եւ անտի դիմէ, խոր Հայք մըտանէ, Վաղարշապատ է (C չիք այս տողը):

59 BC կուսիւքն:

60 B զկին: C ∞ զԱնահի տիկին, զկին Արամազդին:

61 C կանամբ: A սրբբային: B Հերքել:

62 B զկորուստն:

64 A Զառթելն: C ցանկասէր:

65 D յայցելիւր: B Հարսինն, և ոյժ: BCD տըւեալ:

66 B և փիս ի: A կոյսն:

67 BCD շամբշեալն: A ձգել: BCD Հարսին Հրզաւրին:

68 BD ընդ ոտից: BCD Հարսին փիս ախտին: Ունի շարունակութիւն.

Արտաքս ելողին, արագ քայլողին, յեզեր քաղաքին:

69 C Ընկալ:

70 Արքայն բարկանայ, արեանն ըղձանայ, ախտին ոչ ժուժայ:
Սուրբն ցոլանայ, կուսիւքն յարակայ, լեանն ի Գողգոթայ:
Եւ անդ Հարսնանայ, որում ցանկանայ, արեամբ կարմրանայ:
Նաև Գայիանեայ, Հարսնածուն նըմայ, և ընկերք նորայ:
Կոյսք երեսուն և եաւթնեայ, ու երեք քահանայ, քառասուն վըրկայ:

75 Գան ի Վարագայ, այլքն զկնի նոցա, նիշ տարան վկայ:

Յալեաց Գայիանեայ, զպերեզ Հոգուրպայ, շղաշար դաստոչայ:

Իսկ Տէր բարկանայ, Տրդատ խոզանայ, լլկին զաւրք նորայ:

Խոսրովիղիտայ, Հրեշտակ Հրաման տայ, առաքէ զԱւտայ:

Ի դղեակն Արտաշայ, զարգելեալն ի նմայ, Հանել փութակա:

80 Ահա յիշեալ:

Նոր Հայրն, որ բանդեալ, նոյն ժամայն ելեալ, նոր զմեզ նորոգեալ:
Թաղէսու ծընեալ, զսայ, որ այժմ ընտրեալ, Բարդղղիմին նմանեալ:
Երեք առաքեալ, ու երեք կոյսք սրբեալ, զՀայք լուսաւորեալ:
Տրդատ կինը դարձեալ, աւրս եաւթ անասնեալ, մարդկապէս
չխաւսեալ:

85 Յերկնից շող կաթեալ, չորս սիւն երևեալ, և կամարք կցեալ:

Զկուսանքն ամփոփեալ, զգեստիւքն որ սպանեալ, զԱստուած մեծն
երգեալ:

70 C յախտին:

71 C կուսիւք:

72 C ցանգանայ:

73 BD Գայիանայ: C Գայիան: BC Հարսնածու: AC նմա: C ընդերք:

74 D եաւթնեալ: A վկայ:

75-76 BCD չիք:

78 B Խոսրովիղիտայ: C ու առաքէ:

79 B Ի բերդն փիս Ի դղեակն:

80 B Ընկ: C Ահա յիշեցի:

81 CD բանտեալ: B մեզ: B լոյս ծագեալ փիս նորոգեալ: D լոյս մեզ ծագեալ փիս
զմեզ նորոգեալ:

82 A ձնեալ: B զնա փիս զսայ: BD յայտնեալ փիս ընտրեալ: BD Բարդղղի:
C Բարդղղի:

83 A սրբեալ, լուսաւորի:

84 A Տրդատ: A աւրս եաւթ անասնել փիս աւրս եաւթ անասնեալ: A խաւսել:

85 A կաթել: BCD Միածինն իջեալ, յերկնից շող կաթեալ, սիւնք չորս (C չորս
սիւնք) երևեալ:

Խաչ լուսոյ փայլեալ (C լուսափայլեալ), և կամար կապեալ (C կցեալ), և
կանթեղք լուցեալ:

86 C ամփոփեալ: A սգեստիւքն: BD զգեստուքն: B արիւն լեալ, D արիւնեալ
փիս որ սպանեալ:

Ըզկուռնն ջարդեալ, զբազինս քակտեալ, ի Մժաք երթալ:
 Հայրապետ աւրհնեալ, և ի Հայք եկեալ, Համայն մըկըտեալ:
 Տէր մեր ի յայցել, դարձիր ի փրկել, սոքաւք զմեզ քաւել:
 90 Ուր սոքայ գենեալ, արեանց ճապաղեալ, լիցին քե աւրհնեալ:
 Եւ ևս, առ.:

Աստուած Աստուծոց, Արարիչ Հոգւոց, արուեստիչ մարմնոց:
 Հայցմամբ սրբոց Քոց, աստ վըկայելոց, Քեզ Հարսնացելոց:
 Ողորմեայ Հայոց, Քո տառապելոց, զինչ ծով ծըփեցելոց:
 95 Յայլասեոն ազնոց, սըրով գերելոց, բանիւք զըզուելոց:
 Դո՛ւ, Տէ՛ր, գին գերոց, բըծիչկդ ցաւոց, Հաց տո՛ւր քաղցելոց:
 Երկուց աթոռոց, թափառակայնոց, դարձ տո՛ւր այսրէնոց:
 Զեղջիւրս աւծելոց, իբրև զարդարոց, բարձրացո՛յ զինչ բոց:
 Տո՛ւր անձրև ամպոց, երկրի մեր պտղոց, արաւտս անդէնոց:
 100 Մեզ և մեր որդւոց, Հոգւոյ կամ մարմնոց, տո՛ւր զփառս սըրբոց:
 Հանգիստ մեռելոց, աճուամն ծնընդոց, որ յաշխարհ գալոց:
 Զանձինս մեր և զ.:

87 B զբազինսն քակեալ: AC երթեալ:
 88 BCD աւծեալ փխ աւրհնեալ: BC դարձեալ փխ եկեալ: A մկըտեալ:
 89 BCD մաքրել փխ քաւել:
 90 BD սպանեալ և փխ գենեալ:
 91 B Ընկա.:

92 BD Հոգոց: BD յաւրինիչ, C ստեղծիչ փխ արուեստիչ:
 93 BCD Քոց սրբոց: A վկայելոց:
 94 A Ողորմեա: BD Քոց փխ Քո: BCD քան փխ զինչ: A չիք ծով: B ծըփելոց:
 95 BCD Յայլասեո: BD բանիւ:
 96 D փարատիչ փխ բըծիչկդ: BCD Հընարդ անկելոց, Հաց տո՛ւր քաղցելոց, Զուր
 ծարաւելոց, լիութիւն սովոց փխ Հաց... քաղցելոց:
 97 D աթոռոց: BCD թափառականոց:
 98 A Զեղջիւրս: BD որպէս փխ իբրև: BCD քան փխ զինչ: BD զբոց:
 99 BCD Քաղցրութիւն աւղոց, աճուամն անդէնոց փխ երկրի... անդէնոց:
 BD ունի շարունակութիւն.
 Կերակուր մարդոց, արաւտ անասնոց, և պըտուղ ծառոց:
 C ունի շարունակութիւն.
 Եւ պտուղ ծառոց, կերակուր մարդոց, արաւտ անասնոց:
 100 BC մերայնոց, D մերայոց փխ մեր որդւոց: BD Հոգոց և: A զսրբոց:
 101 BD Աճուամն ծնընդոց, որ յաշխարհ գալոց, Հանգիստ մեռելոց:
 102 C Յիշ. ևս. զ.:

Ցաւդ Քո արտասուի, ցընցուղ ըստնի, ցանկ մեզ թիւրակի:
 Անդեղեա լիցի, մայր Տեառն Յիսուսի, փառաց փեսայի:
 105 Հարսն Քո բարի, արրիորդքն յերկրի, դստերբ Սիովնի:
 Ընդ մեր պաղատի, զի մաւր գութ ունի, կոյս ծնեալ Որդի:
 Արդ զինչ յաշխարհի, բըղխումն արտասուի, ընդ մեղաց կամի ի սգի:
 Հեղումն արիւնի, յանբան մատաղի, կամ մարտիրոսի:
 Նոքաւք լուսացի, երկիրս Արամի, ազգս Ասքանագի:
 110 Արեամբն Յիսուսի, և Հոփսիմէի, բնաւին սրբացի:
 Աթոռք Հաստատի, Տեառն և արքայի, ի Վաղարշապատի:
 Արայ արժանի, զաւծեալքս մեռոնի, Քում Հարսնարանի:
 Եւ այժմ ողորմեա՛:

103 A ստնի: CD քո ստնի: BCD թորակի փխ թիւրակի:
 C 103-104 Բարեխաւս բարի, Համայն աշխարհի, մայր Տեառն Յիսուսի,
 Հաւր երկնաւորի, որդոյն Միածնի, փառաց փեսայի:
 104-110 BD Մայր Տեառն Յիսուսի, բարեխաւս բարի, Համայն աշխարհի:
 Հարսն Քո բարի, Որդոյն Միածնի, փառացն Յիսուսի:
 Հոփսիմէն արի, ընդ Գայիանի, Մանէ և Նունի:
 Աւրիորդիք երկնի, սուրբ Հարսնարանի, և առագաստի:
 Քեզ Հաւասարի (D կցորդ լինի փխ Հաւասարի), մաւրդ Աստուած Բանի,
 մաղթանքն ըղձալի:
 Հոփսիմէ կուսի, և Գայիանի, նոցին երամի:
 Որովք լըւացի, ի (D ի չիք) մեղաց մաքրի (D մաքրես ի), երկիրս Արամի:
 Ազգըս մեր Հայի (D ունի և որդիքս Աբեդի), Ազքանագանի, Դիքսարեղի
 (D չիք Դիքսարեղի):
 105 C աւրիորդք երկնի: C դըստերբ Սիովնի:
 107 C կան փխ կամի:
 110 C սրբոյնոյ կուսի փխ բնաւին սրբացի:
 111 D Աթոռք: BD չիք ի:
 112 BD Յամենայն տեղի, Հայոց մեր ազգի, Հանդիպիլ բարի:
 ի սպասել մեծի, աւուրն ահեղի, փայլման Միածնի (D շարունակութիւնը
 չիք):
 Կըցորդ Քոյդ բանի, ձայնն անպատի, պըսակն առաջի:
 Լուսատուն ցեղի, մերոյս արմենի, յազգէն Պարթեւի:
 Զի ողորմեցի, մեզ ամենայնի, Որդին Քո բարի:
 112 C ունի շարունակութիւն.
 Կերին Սիովնի, Սուրբ առագաստի, յաւուրն ահեղի:
 Եւ յայսմ աշխարհի, Համաւրէն ազգի, Հանդիպիլ բարի:
 Եւ քրիստոնէի, և խաչապաշտի, Հանգիստ եղիցի:
 Մերի և տըղայի, վարժումըն բարի, կալ յեկեղեցի:
 Եւ սպասել մեծի, յաւուրն ահեղի, փայլման Միածնի:
 113 BC Ողորմէ:

ՈՐԴՈՑ ԵՒ ԹՈՌԱՆՑ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

- Տաճար երկնային, տուն քրիստոսային, տեղի անմահին,
 Դշխոյ փեսային, դուստրը Սիովնին, հարսն աստուածային,
 Հաստատեալ վիմին, առաքելային, և մարգարէին:
 Ի կողէ Փրբկչին, շինեալդ յարկ նորին, զաւրէն Եւային:
 5 Թարգման խորհրդին, փեսայ Քրիստոսին, հարսն եկեղեցին:
 Աւրինակդ երկնին, սրբութիւնք սրբին, արքունեաց վերին:
 Տիպ եղեր դրախտին, նոյն և տապանին, Սինեա խորանին:
 Սուրբ տապանակին, ոսկի սափորին, նոյն և տաճարին:
 Տեղի աթոռին, աւծեալ քաղաքին, [ը]ստ եզեկիչէլին:
 10 Սուրբդ աստուածային, զմարդիկ երկրային, ծնաւողդ երկնային:
 Ահա հայցեմք ի Քէն, մարդասէր, բարեխաւսութեամբ

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 4068, 275բ-80ա:
 B-ձեռ. Հմ. 5785, 310ա-11ա, 324ա-26բ, 311ա-12ա, 325բ-326ա:
 C-վնտ., ձեռ. Հմ. 1335, 92բ-97բ:
 D-ձեռ. Հմ. 4011, 233բ-236ա:

Խորագիր

- A Տես վերևում: B կաթողիկէ եկեղեցւոյ: C Քարոզ սրբոց թոռանց Արիստ.:
 D Գանձ կաթողիկէ եկեղեցոյ էջմիածն.:
 Ծայրակապ Տաւնից ասել:

Բնագիր

- 1 BD Տաճարդ: C Քրիստոս Աստուածային փխ քրիստոսային:
 2 C դըշխոյ: BD Դուստրը Սիովնին, դըշխոյ փեսային փխ Դշխոյ... Սիովնին:
 4 C փրկչին: BCD շինեալ:
 5 C Թարգման: BD առաքաստին փխ եկեղեցին:
 6 BD Աւրինակ վերին, սրբութեանց սրբբին, արքայարանին:
 7 B դրախտ: BD նոյնան տապանին, Հաւր տաղաւարին փխ դրախտին...
 տապանին: B Սինա: D լերին փխ խորանին:
 8 BD Սըրբոյ Սիովնին, նոյն և տաճարին, և Դաբիրային փխ նոյն և տաճարին:
 9 BD արքային փխ քաղաքին: C ըստ եզեկիչէլին:
 10 BC զմարդիկս: C երկնային:
 11 C չիք ի Քէն, մարդասէր: D Թերթ ընկած և չիք 11-97 սկ. զովանալ ջերից:
 B 11-12 Պահեա զմեզ շնորհիւ Քոյին, տաճարդ երկնային:

Սուրբ Հայրապետացն, խնայեա՛ ի մեզ, Փրբկի՛չ,
 Աղաչեմք:

Աստանաւր յայտնեալ, արեամբ Տեարն գնեալ, աստուածակերպեալ:

- 15 Որով բարձրացեալ, և թագաւորեալ, և փառաւորեալ:
 Քաղաք պերճացեալ, Աստուծով շինեալ, և սեղան կանգնեալ:
 Որդիք քոյ եկեալ, ի քեզ ժողովեալ, ի ստեանց դիեցեալ:
 Ի գիրկդ զըզուեալ, կըշտապինդ վայելեալ, և քե պար առեալ:
 Այլ ազգիք դիմեալ, և քեզ ծառայեալ, և երկրպագեալ,
 20 Որպէս այս ընտրեալ, Հարքս որոց տաւնեալ, որդիք քո կոչեալ:
 Կուսութեամբ երկնեալ, եւթն որդի ծընեալ, ի փառս Հասուցեալ:
 Սիւնք քեզ Հաստատեալ, աչք լուսաւորեալ, և ճըրագք վառեալ:
 Թիւք սրբեալ, աւրհնեալ, յոր Աստուած Հանգեալ, և զմեզ
 Հանգուցեալ:

Ահա, աւրհ:

- 25 Իիւս անդրի պղծոց, ի չարեաց գործոց, ընտրեալք սուրբ սըրբոց:
 Ի բերդկաց վիմոց, ակունքս ի շարոց, կո՛յս, քեզ լանջանոց:
 Յոստրէոս գեռնոց, Հատ մարգարտեռնոց, կո՛յս, քեզ բազկանոց:
 Ի մըրջնառիւծոց, ծիլ ոսկէ քաղոց, կո՛յս, քեզ գընդանոց:

12 C մարդասէր փխ փրբկիչ:

14 B Տեարնագրեալ, աստուածակերտեալ:

16 B կանկնեալ: B ունի շարունակութիւն.

Դըշխոյդ ըրախացեալ, առաքաստ կազմեալ, ուր արքայն բազմեալ:

Ջաւաւը առ լըցեալ, և լուսաւորեալ, յԱստուած միացեալ:

Սիւն զայս տեսեալ, և զըստերն աւետեալ, ուրախ լին բերկրեալ:

17 B դիացեալ:

18 B գիրկըս: C գիրկսըդ: A կշտապինտ: B կըշտապինդ: A վայեալ:

19 B չիք: C կրկըրպագեալ:

20 C Հարք սորա տաւնել: B որդիս:

21 B չիք:

22 B Քեզ սիւնք: BC ճրագունք:

23 B յորս:

B ունի շարունակութիւն.

Գրիգորն երանեալ, և որդիքն ընտրեալ, թոռուքըն զովեալ:

24 B չիք: C Ահայ ըն.:

25 A չիք Իիւս: C Իիւս փխ Իիւս: C պղծոց: B չարագործոց: C Սուրբք Սըբոց:

26 BC ղերբկաց փխ բերդկաց: B ակունք:

27 AC Յաստակոս փխ Յոստրէոս:

28 AC մըջմնառիւծոց, չիք ի:

- Յանծին կենդանոց, ապրիչում թելոց, կո'յս, քեզ քողանոց:
 30 Սիգական որդնոց, շարժական տրգոց, կո'յս, քեզ վառ ներկոց:
 Խոտական գեռնոց, կազագործ ճիճուց, կո'յս, քեզ գլխարկոց:
 Մացառաց փշոց, յանպտուղ ոստոց, կո'յս, քեզ վարդ խաղոց:
 Յանբերրի ծառոց, կոխթաբեր տընկոց, կո'յս, քեզ հոտ խնկոց:
 Յեղնէ երէոց, վայրի անասնոց, կո'յս, քեզ մուշկ հոտոց:
 35 Ահա:

Նոր թագ պետական, նոր գահ աննրման, նոր քեզ հարսնարան:

Ի պարթևական, շարհէ պալհաւական, արչակունական:

Գրիգոր արթնական, քրիստոսափոխան, շաւրն որդիական:

Հոգւոյն բնակարան, կառքն աստուածական, որ էն մաքրական:

- 40 Յակոբ զգաւնական, մեծ Մըծբնական, կոյս սուրբ մաքրական:
 Պետրն պատուական, հրեշտակն երկրական, մարդն անմարմնական:

Սոքա՛ սրբական, լուսաւորք եղան, լոյս աշխարհիս տան:

Զիթենիք տընկեցան, յաջ եւ յահեակ բուսան, գնդին լուցական:

Սիւնքս պատուական, և ուլքս այծեման, երկուս գաւազան:

- 45 Տախտակ տիրական, քրովբէթ թևական, շիփորք հընչական:
 Ահա:

29 A կենդանեաց: B յապրիչում: BC քաւղանոց:

30 AC տղոց:

31 B չիք: C ճիճոց:

32 C փըշոց:

33 A տնկոց: BC խընկոց:

34 AC այրէոց փխ երէոց: B Հոտ մըշկոց:

35 B Պահ:

36 C թաքզ:

37 B շահրէ պահլական:

39 BC Հոգոյն: B Հոգով փխ որ էն: C են փխ էն:

40 B Մեծըն: A մծբնական: B կոյսըն փխ կոյս սուրբ:

41 B երկնական:

42 A սրբական: B աշխարհի:

43 B տընկան: C յահեակ, գընդին:

44 C Սիւնքըս:

45 C տախտակք: B Տախտակ տիրական, գրոյն աստուածական, գաւրինացըն

բան:

Քրորէթ թևական, ի տան քաւութեան, շիփորք հընչական:

Ամուք դաւ[ս]անման, գհաւատս ուղղական, Նիկայ դաւան:

Բարեխաւութեամբ սրբոցս ըղձական, արծանացո ըղմեզ քաւութեան:

46 B Աղ:

Ի յայսմ ի ծառէս, ի սուրբ արմատէս, ի Լուսաւորչէս:

Սուրբն Արիստակէս, ձեռնադրի ի Հայս, աստուածարեալս այս:

Զամս ութ սրբապէս, կացեալ հոգէպէս, սպան Արքեղայէս:

- 50 Իսկ սուրբ Վրթանէս, զամս տասնևեւթնեայս, հովելով ըզՀայս:

Ժուժկալեալ պէս-պէս, փորձանաց գաղտնեայս, փոխադրի ի Հայս:

Այս ամուլք յանդէս, պատարագապէս, թաղեալք Յեկեղէս:

Այս ծաղիկ նարդէս, ի յայսրմ հովտէս, հարսըն քեզ ընծայս:

Այս շարք շըղթապէս, յայս Գանձարանէս, քեզ երես տեսէս:

- 55 Այս գահոյք փղոսկրեայս, ակներով պէս-պէս, հարսն քեզ սելն այս:

Այս ամբարք զմռնայս, յաջ եւ յահեակ թիկնայս, քեզ խաչ մերէն այս:

Ահա հայցէ:

Յընծա՛ զուարճական, ցուցեալ վերնական, ցանկ սրորէական:

Հարսըն երկնանըման, Յուսիկ փրկական, քեզ փեսայական:

- 60 Վեց ամ ի լըման, կացեալ քեզ պաշտպան, զոր էսպան Տիրան:

Գրիգորէս Աղւան, կոյս անպատժական, Տրդատա նըման:

էսպան Սանեսան, ի Կազբիական, ձի ընթացական:

Սոքայ բարձրական, փայլականանըման, հարսըն քեզ լոյս տան:

47 B յարմատէս

48 C Արիստագէս: B ի Հէս փխ ի Հայս: B էս փխ այս:

49 B Ութ ամ: B կեցեալ:

50 B Սուրբըն Վրթանէս, տասնուհինգ ամէս, հովելով ըզՀէս: C Վըրթանէս տասնևեւթնայս, հովելով:

51 B գաղտնէս: BC յերկրէս փխ ի Հայս:

52 AC յանդեայս: C յեկեղեցէս:

53 AC ի յայսմ ի: B ընծէս:

54 B շղթապէս:

55 B գահ, փղոսկրէս: B սէլէս, փխ սելն այս:

56 C ամպարք զմռնեայս: B զմռնէս: C ու յահեակ: B թիկնէս: C թիկնեայս:

B էս փխ այս:

B Ունի շարունակություն.

Այս զեղբ թիրարակէս, ի յայս խանութէս, քեզ քաղցր՛ ըմպելէս:

58 B ցանկ սրորէական, ցուցեալ վերնական փխ ցուցեալ... սրորէական:

59 A Հարսն:

60 B կեցեալ: C եսպան:

61 B Գրիգորիս, կոյսն: C աղուան: B պատական փխ անպատժական:

C Տրդատա: A նման:

62 C եսպան: A Սանէսան: B Սենասան: BC Կասբիական, ընթացողական:

BC ունի շարունակություն.

Սայ չ պիտոյեան, հիմն և գլուխ անկեան, աթոռոյն Աղւան:

63 A փայլականանման:

Սոքայ դըռնապան, ըզգաստ արթնական, հարսըն քում դըրան:
65 Սոքայ սրորեական, բարբառք գոչական, քեզ գալիլական:
Իսկ սուրբն Եպիփան, Շաղիթն ամթական, քեզ ընծայեցան:
Որք և հրաշացան, ընդ գագանս բնակեցան, ի Ջրոյ ոչ թացան:
Ահայ.:

Այսաւր հրաշալի, արեգակն յերկրի, աւդով գուարձալի:
70 Ձի սուրբ ձերունի, մեծ Դանիէլի, ազգաւ ասորի:
Խնամատար երկրի, ի Հաւրէն կարգի, խեղդեալ Տիրանի:
Եւ Խաղ քարկոծի, յԱրշակէ քարչի, սուրբն Ապահուների:
Երկուքս են բարի, և գարմանալի, քաղցր են աղքատի:
Բայց տէր Ներսիսի, մեծ պատրիարգի, անունըն գովի:
75 Հայր Հայաստանի, սիրող սապղարի, և անծանաթ հիւրի:
Ի Հայաստանի, երկու հազարի, վանք սովաւ շինի:
Եւ ի բարձ նըստի, յինըն հարիւրի, իշխանքն Արշակի:
Եպիսկոպոսի, գաւազան կարգի, չորեք հարիւրի:
Ահա յիշեցես և ողորմ.:

64 AC սգաստք: A արթնական:
65 B սրորեական: B հընչեցան, C գովասան փիւ գոչական: B դալալական փիւ գալիլական:
66 B Շաղիտն:
67 C հրացան: B ունի շարունակութիւն.
Յանապատ կեցան, խոտով շատացան, բաւականացան:
68 B Բար. փիւ Ահայ:
71 B կարգեալ Գրիգորի, մեր Լուսաւորչի փիւ ի Հաւրէն... Տիրանի:
72-79 B Որդոցըն բարի, գաւակացն արի, և երանելի:
Արիստակիսի, և Վըրթանիսի, ուսուցիչ կարգի:
Յուսկանըն մեծի, և Գրիգորիսի, որդոց Վըրթանի:
Դանիէլն արի, խըրատու լիցի, սպասաւոր կարգի:
Վարժել ուղղակի, ըստ սուրբ կանոնի, գմանկունսրն բարի:
Յետ կատարածի, Յուսկանըն մեծի, սա նահատակի:
Ձի սաստիւ խաւսի, ընդ չար Տիրանի, պեղծ թագաւորի:
Վան որոյ գանի, խեղդամաճ լինի, և այնու կատարի:
Սոքայ ընտանի, են Տեարն Յիսուսի, նրման հրեշտակի:
Որովք հաշտեցի, և ողորմեցի, մեզ Տէրն ամէնի:
Հայոց մեր ազգի, տառապեալ տոհմի, որ կան ի վըշտի,
Յիշ. և գ.:

74 C Ներսէսի:
77 C բարձր նըստի:

80 Սա ի Նպատ լերին, ամբարձամբ ձեռին, սատակաւ դբիւրին:
Յայտնեալ Մուշեղին, ի պատերազմին, յաղթութեան նորին:
Ձոր պեղծ Փարաշին, արուամուլ Պապին, դեղեալ ի խախին:
Որ գամս երեսնին, և չորս յաթոռին, կացեալ վեհազնին:
Եւ յաւր վախճանին, գյայտեալն ի կղզին, պատմեալ ժողովին:
85 Ձգերեալ նըշանին, զգաւրանալ տաճկին, գառն Երուսաղէմին:
Ձգալըս թաթարին, գյայտնումն Նեոհինն, և գաւրն ահագին:
Ձի Հայք աւերին, և Հոռոմք յաղթին, և հերձուածք յայտնին:
Իսկ հոգի սորին, նման փայլակնին, ելեալ ի յերկին:
Բարձեալ փառք սորին, ու աթոռ արքունին, յազգէս Արամին:
90 Եւ ևս առաւ.:

Երգեալ՝ կոյս ամբիժ, երգ հաւտապետից, երանականից:
Քում առագաստից, փառաց փեսայից, և հարսն եղբայրից:
Որոց աղաւթից, արժանաւորից, և բարեաց մասնից:
Աթոռըն վեհից, հայոց պարետից, փըրկին ի վտանգից:
95 Եւ որք յաղքատից, կամ ի փարթամից, նեղեալք ի կըրից:
Արբեցն դեղ ցաւից, բըխումն անձրեից, սպառիլ մորեխից:
Կարկիլ կախարդից, ջըրիլ կարկտից, թափիլ թըրթրից:

80 B 80-90 չիք: C սուրբ բարձամբ փիւ ամբարձամբ:
82 C թարաշին, արուամուլ:
84 C գայտնեալն, կըղզին, պատմէր:
86 C Ըզգալն, թաթրին, գյայտնումըն:
87 C հերձուածքն:
88 C նրման:
89 C արքային, յազգէ:
91 BC անբիժ: B երանաշնորհից փիւ երանականից: Ունի շարունակութիւն.
Հրեշտականմանից, դասուց անմարմնից, և երկնապարից:
92 B չիք: C եղբարից:
93 B բարէմասնից:
94 B պարպետից փիւ պարետից: C փրկին: BC վտանկից:
95 B չիք եւ:
96 B Առբեցն փիւ Արբեցն: AB բըղխումն: C բխումն: B մարախից:
97 C կարկտից:

Հալիլ ժանկախտից, նամիլ երաշտից, գովանալ ջերմից:
Բրխեալ բընաւից, պտղոց պարարտից, մեր բանականից:
100 Ջանձինս մէր:

98 C ժանկանխտից: C գովանալ փխ գովանալ:
B Զըրի կարկըտից, Թափիլ Թըրթուրից, բուժիլ ժանգ ախտից:
BD ունի շարունակութիւն:
Նամիլ երաշտից, գովանալ ջերմից, ջերանալ ցըրտից:
Հալիլ դալուկից, ջընջիլ ջորեկից, սպառիլ աւղից (D մարախից):
Վերանալ ժանկից, մահ տարածամից, տենդից և դողից:
Ողջանալ աչից (D ցաւից), և փորացաւից, և բոլոր ախտից:
Կարկիլ կախարդից, խափանիլ չարից, բըժժոց պառակից (D պառակից):
Բրխել բնաւից, պըտղոց պարտիզից, ծառոց և որթից (D տե՛ս երկու տող անց):
Աճել երամից, արուաց և իգից, բանական հաւտից:
Սըրբութիւն սըրտից, ծերոց և տղայից (D տղայոց), և ամենայնից:
Երիտասարդից, կուսից, կանամբից, այրեաց և ամուրից (D չիք այս տողը):
Աճումն անասնից, խաշանց և հաւտից, գառանց և ուլից:
Պահ: (D Եւ եւս առաւ: Ջանձինս):
[BD շարունակութիւնը՝ Թարգմանչաց գանձից]
Յուցեալ Սագաչէն, ցանկ Սահակաչէն, ցընծա նորաչէն:
Ով կըմբեթաչէն, Սուրբ Գրիգորաչէն, դո՛ւ աստուածաչէն:
Իջմամբ յահեղէն (D յանեղէն), Միածին Բանէն, Հաւր Հաւասարէն:
Ուռմամբ ոսկեղէն, հարեալ ի հզարէն, միայնոյ Փըրկչէն:
Թընդմամբ յանդընդէն, սանդարամետէն, ի հընչման ձայնէն:
Տնալամբ ի մեծէն, արթուն անւանէն, մեր Լուսաւորչէն:
Որ ել ի գըբէն, ի խոր-Վիրապէն, հրաշիւքն յայտնեղէն:
Ի Քեզ բնակեալ էն, հուրն ի մորենէն, վառեալն ի Թըփէն:
Բոցն ի Սինայէն, գոյնն ի փայլմանէն, շափիւղայ յակնէն:
Սուրբ աղիւսակէն, հընչումն ի փողէն, որոտն ի պարզէն յահագին ձայնէն:
Յիշ. ևս. գան:.
D վերջին երեք տողերի փոխարեն ունի:
Սուրբ կոյսդ Յուզայէն, ընտրեալդ ի բելրէն, տաճար մսեղէն:
D ունի շարունակութիւն:
Բերող Արարչէն, մեզ փառք հըրեղէն, պոսակ լուսեղէն:
Տո՛ւր մեզ ի հացէն, ի մանանայէն, յանմահականէն:
Եւ ջուր յաղբերէն, Յիսուսի կողէն, մեղաց մաքրողէն:
Եւ արթոյ յարենէն, չարեաց այրողէն, որ անհատ բըխէն:
Այլ և յարտասւէն, յինքնարուխ ջըրէն, պարգևեալ մեզէն:
Կցորդ քեզ յամլէն, ձայնն յանապատէն, գովեալն ի Բանէն:
Պրսակն ի գընդէն, Պետրոս ի վիմէն, Սուրբ Նախափկայէն:
Պետն ի պարթեւէն, ի շառաւեղէն, Սուրբ Թաղէոսէն: (D շար. չիք):
Պահել գմեզ աստէն, անփորձ ի չարէն, եւ ի սասանայէն:
Ող:
99 C բխել:
100 B Պահ փխ Ջանձինս մեր:

Լուսարան Բանին, լուսոյն երկնային, լոյս մեզ տըւաւղին:
Սուրբ Աստուածածին, բարձաւ հրեղինին, բազկաւք մարմնային:
Որք քո Միածնին, գործակից լինին, հովուութեան շնորհին:
Ջոր այսաւր գովին, և յերկինս պատուին, վարք և բանք նոցին:
105 Վտանկեալք ի մարտին, պեղծ Բէլիարին, որդուցս նոցին:
Լե՛ր պարիսպ վատին, և գէն անգէնին, և ուժ տկարին:
Հանաւ Հին ձորձին, լուացող մեր աղտին, և այրաւղ ժանկին:
Ընծայաւ յերկին, գմեզ բոլորովին, յուխտադրեալ տեղին:
Յառագաստ վերին, ուր հարքն դասին, որդիքս ընդ նոսին:
110 Հանուրց Հայ զարմին, տո՛ւր արքայութիւն և վայելչութիւն:
Եւ այժմ ողորմեա՛:

101 B ծագաւղին փխ տըւաւղին: C տըւողին:
102 C հրեղինին փխ Միածնին:
B Սուրբ Աստուածածին, մայր կենարարին, կեանս մեզ տըւաւղին:
Հողեղէն երկին, բարձաւ հրեղինին, բազկաւք մարմնային:
Մընօղ Արարչին, Հաւր հընչեալ բանին, գծոցածին Որդին:
103 C որդոցըս:
104 B Զորս: A այսօր: B տաւնին փխ գովին: B մինչ յերկինս փխ և յերկինս:
B սոցին փխ նոցին: Ունի շարունակութիւն:
Մաղթանաւք սոցին, որ ի մէնջ պատուին, և փառաւորին:
105 B չիք: C որդոցըս:
106 B անգիւնին, ոյժ: C տըւարին: Ունի շարունակութիւն:
Աւգնական մաղթին, բազկա Հզարին, աղաւթիւ սոցին:
107 C լըւացող: B այրող մեր փխ այրաւղ:
108 B յերկինս:
109 C հարքըն: B և որդիքս: C նոցին:
B ունի շարունակութիւն:
Ընդ Սուրբ Գրիգորին, մեր Լուսաւորչին, և Սուրբ Յակոբին:
Արիստակիսին, և Վըրթանիսին, եղբարցն երկոքին:
Յուսիկ վեհագնին, և եղբաւր նորին, Սուրբ Գրիգորիսին:
Դաստիարակին, այն սուրբ երամին, հաւր Դանիելին:
110 B խաղաղութիւն և անդորրութիւն փխ արքայութիւն և վայելչութիւն:
C վայելչութիւն:
B ունի շարունակութիւն. Բարեաց լիութիւն, և առողջութիւն, մեղաց թո-
ղութիւն:
111 B չիք:

ՔԱՐՈՁ ՀԱՄԱԻՐԷՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑՆ

Խորհուրդ անքննին, խորք որ չերևին, խանութք անզրննին:
Իմաստից էին, ի յաւիտէննին, որ նախ առաջին:

Հաւր Հընչեալ Բանին, գործակցէր Որդին, զարդարէր Հոգին:

Ո՛չ թէ աշխատին, ի պարզել զերկին, սասց և լինին:

5 Ո՛չ որչափ կար նըմին, այլ որքան կամին, ըստ բաւականին:

Ո՛չ յետոյ խորհին, և կամ իմանին, այլ յորժամ կամին:

Ո՛չ կարաւտ նիւթին, կամ գործոց ձեռին, արուեստապետին:

Ո՛չ մեքենային, կամ աւգնականին, հըզաւր հանճարին:

Ո՛չ բարձունք վերին, կամ անդունդք խորին, հեռի Արարչին:

10 Ո՛չ չափք անչափին, տեղի անտեղին, կամ երբ անբաւին:

Ահա մաքրեա՛ գմեղ ի մեղաց, մարդասէր,

Հայցմամբ սուրբ մարգարէիցն Քև փայլելոցն:

Աղաչ.:

Աղբյուրներ

A-ձեռ. Հմ. 7785, 383ա-7ա:

B-ձեռ. Հմ. 4068, 280ա-3բ, 289աբ:

C-Վնտ., ձեռ. Հմ. 1335, 79բ-85ա:

D-ձեռ. Հմ. 4011, 242բ-247բ:

E-Փարիզ, ձեռ. Հմ. 80, 218բ-224բ:

Խորագիր

A Քարոզ մարգարէիցն Մխիթար վարդապետի արարեալ: B Քարոզ Համաւրէն մարգարէիցն Տէր Մխիթար: C Քարոզ Համաւրէն մարգարէի: D Գանձ մարգարէիցն սրբոց առհասարակ: E Մխիթար վարդապետի սասցեալ գանձ Համաւրէն մարգարէիցն:

Մայրակապ՝ Խորհրդոցն:

Բնագիր

1 B խորհուրդք, անքննին: E ոչ երևին փխ որ չերևին: B անզննին:

2 D Ի մատից էին, որ նախ առաջին, ի յաւիտեննին:

5 B նմին: C կար նըմին փխ կամին: D ըստ փխ որչափ:

7 BC գործեաց: D ի գործ, E գործել փխ գործոց:

10 D Որ չափ փխ Ոչ չափք: E ոչ փխ որ:

11 D բարեխաւսութեամբ սուրբ տեսանողացն փխ մարդասէր:

12 չեք:

Ո՛վ հանճարեղին, ո՛վ նախիմացին, և հաստատողին:

15 Ստեղծեալ Արարչին, սեռք երից մասին, յերկրի և յերկին:

Հրեշտակք Հողմային, անասունք մարմին, մարդ շաղկապային:

Հոգին երկնային, մարմին անասնին, բայց տիպ Ստեղծողին:

Նոյն և տեղ պատուին, և կեանք թուականին, միջակ միտողին:

Երից պարզեին, շնորհաց վերնային, արժանաւորին:

20 Թագաւոր բնաւին, և քահանային, և մարգարէին:

Իշխան Համայնին, անուռ դրականին, և իմացմամբ կողին:

Բայց թափեալ շնորհին, ճաշակմամբ պըտողին, մընաց կայծ բանին:

Յարժարծել նորին, կամ իւրց զաւակին, մինչ ի գալ Փըրկչին:

Մաքրեա՛ մեզ ի մեղաց, մարդա.:

25 Բամք բոլոր մարդկան, Հոգւոյն չէին արժան, զի մարմին դարձան:

Իսկ Տէրըն գըթական, ներեաց խնամական, չարագործ մարդկան:

Կիսոց որ արժան, կէսք որ անարժան, ետ փառք և աստիճան:

Ձի զարարչական, սէրն ընդհանրական, ցոյց ազգի մարդկան:

Ձթագըն դաւթական, եզեկիական, զի էին արժան:

30 Բայց որ Բէլյական, և բարեյական, ետ որ չին արժան:

Իսկ ըզքաւչական, ահարոնական, և Հեղիական:

Ետ նաբաթական, և ոգիական, և ինձ չեմ արժան:

Իսկ զտեսողականըն, մովսիսական, և սամուէլական:

14 BCDE ∞ ով հաստատողին և (D ով) նախիմացին:

15 B յերկրի էրևին փխ յերկրի և յերկին: C երկին:

16 D Ձհրեշտակս անմարմին փխ Հրեշտակք Հողմային: D գանասունս:

17 C մարմինն, Ստեղծաւորին: D մարմինն անասնին, Հոգին երկնային, ի տիպս Ստեղծողին:

21 B ու փխ և:

22 D Ի թափել: B պտղին, մնաց:

23 D իւրոց: BC Փրկչին:

24 BC Ահայ Հայցեալ: DE Ահա մաքրեա՛:

25 C կամք փխ Բամք: B չին փխ չէին: D չէին Հոգոյն արժան:

26 BC Տէր:

27 D և այլոց փխ կիսոց: BC կիսոց անարժան փխ կէսք որ անարժան: BC ու փխ և:

28 C սէր: E ընթանրական, ցոյց:

30 D Այլև զպարսկականն, և զբարեյականն, ետ որ չին արժան: E չէին փխ չէն:

31 C զքաւչական:

32 AC Նաբեղական: D Նաբատական: A եին դարձված և ինձ: D որ չեմ փխ չեմ:

33 D ըզտեսականն: A Մասիսական: C Մովսէսական:

Ետ դամեքական, և Բաղամն Հարցկան, բայց մին խաւսեցան:
35 Մաքրեա՛ զմեզ ի մեղաց, մար.:

Հոգին նախընտրեալ, Հրաւիրմամբ կոչեալ, Հրաշիւք լըցուցեալ:
Յորըս Հաճեցեալ, և արժան գրտեալ, տեսանաւոյ առնել:
Մովսէս յամպ ծընեալ^{1*}, Սամուէլ սուրբ սընեալ^{2*}, Դաւիթ
կրրկնաւծեալ^{3*}:
Եղիայ երկնեալ, Եղիսէ մնացեալ^{4*}, Եսայի սղոցեալ^{5*}:

34 ACE Բաղամ, Հարցկական: D բահաղական և Բաղամ Հարցկանն փխ դամեքական... Հարցկան:

35 BCE ԱՀայ Հայցէ:

36 B լցուցեալ:

37 B յորս: D լեալ փխ առնել:

38 C կրրկնաւծեալ:

39 E Եղիսէ:

D 38-45 Մովսէս ջրածընեալ, և ի յամպ մտեալ, ի ծերպէն ելեալ:
Յոր նահատակեալ, փորձանաց տարեալ, Համբերող գըտեալ:
Գեղէոն յաղթեալ, զՄաղիամ Հարեալ, զի նըշան առեալ:
Բարակ գնոյն գործեալ, Յեփթայի վառեալ, ըզդուստրըն զոհեալ
Սամսոն զաւրացեալ, զայլագգիս վանեալ, Հարեալ Հայածեալ:
Սամուէլ սրբանեալ, Դաւիթ կրկնաւծեալ, զՍաւուղ յաջորդեալ:
Սաւուղաւոն ընտրեալ, գիտութեամբ լըցեալ, և իմաստնացեալ:
Եղիայ եղեալ, Եղիսէ մնացեալ, (մեկ բառ ջնջված) ընկալեալ:
Եսայի սղոցեալ, Յովսէփ սէրմանեալ, Ամոփս քարոզեալ:
D ունի շարունակութիւն որպես առանձին տուն.
Հոգով զաւրացեալ, նախատես եղեալ, մարգարէացեալ:
Միքիաս պատմեալ, զճընունդըն տեսեալ, և զտեղին ցուցեալ:
Յովէլ զվայն կրկնեալ, և երեքկրնեալ, քարոզ կարոզացեալ:
Սուրբ (բառ ջնջված) ու ապրեալ, Յունան փախուցեալ, ի ծով ընկեցեալ:
(երկու բառ ջնջված) ցամաք թըքեալ, Նինւէ քարոզեալ:
Նաւուս նորոգեալ, Ամբակուս ճաշեալ, Սոփոն աւետեալ:
Ժիր մանուկ սրբեալ, ի քեզ կեալ ծընեալ, յունաթովթ սընեալ:
Երէմէս ընտրեալ, շինեալ յատակեալ, խըլեալ և տընկեալ:
Ի գուր ընկեցեալ, քարիւ քարկոծեալ, և ի տափնաս մեռեալ:
Դանիէլ տըքնեալ, մանկունքն ոչ այրեալ, կառատէս գերեալ:
Անգէաս շարժեալ, Ջաքարէ տեսեալ, Մաղաքէ մաղթեալ:
Գաղ նախնի եղեալ, Նաթան մեղադրեալ, Յովհաննէս յայտնեալ:
Որովայն շարժեալ, յարգանդէ սրբեալ, և Հոգով լըցեալ:
Տեսաւ երկրպագեալ, զմաւր լեզուն շարժեալ, զկոյսն աւրհնաբանեալ:
Կարապետ եղեալ, Բանին գոր տեսեալ, ջըրով մըկըրտեալ.
ԱՀա մաք.:

39 A էղիս: B Եղիսի:

^{1*} Հմտտ Ելք Ի 7: 18:

^{2*} Հմտտ Ա Թագ. Ա-Բ:

^{3*} Հմտտ Ա Թագ. ԺԶ 13, Բ Թագ. Բ 4:

^{4*} Հմտտ Դ Թագ., ԳԼ Բ

^{5*} Երբ. ԺԱ 37:

40 Ժիր մանուկ սրբեալ, կառատեսն գերեալ, Դանիէլ տըքնեալ:
Ովսէ սերմանեալ^{1*}, Ամոփս քարոզեալ, Միքիա մաքրեալ:
Յովէլ զվայն կրրկնեալ^{2*}, Աբդիու չայրեալ, Յովնան փախուցեալ:
Նաւուս նորոգեալ, Ամբակուս ճաշեալ^{3*}, Սոփոնեայ գոչեալ^{4*}:
Անգէաս շարժեալ^{5*}, Ջաքարիա յիշեալ, Մաղաքիա մաղթեալ:
45 Գաղի նախնի լեալ, Նաթան մեղադրեալ, մանկունքն, որ չայրեալ^{6*}:
Մաքրեա՛ զմեզ:

Ընդ միտս իմաստի, ընդ յըստակ Հոգի, ընդ ջըրոյ պարզելի:
Ըստ այս գաղափարի, տիպքըն Հրաշալի, չորս տեսին յերկրի:
Են անթըւելի, դասք մարգարէի, որ չեն ի գրրի:

50 Է՛ որ յերազի, Է՛ որ յարթընի, միտքն յափըշտակի:

Է՛ որ տեսանի, Է՛ որ խաւսակցի, Է՛ որ իմանի:

Չիք խըտիր ծերի, երիտասարդի, կամ մանկան տղայի:

Արուի կամ իգի, ռամկի կամ վեհի, լուր սիրտ սուրբ պիտի:

Ոչ միշտ խափանի, ոչ յիրակ յայտնի, այլ ըստ պատշաճի:

55 Անցելուս Բանի, և ապագայի, նաև ներկայի:

Անվըրէպ պատմի, բան զարմանալի, որ արդեամբք լինի:

ԱՀա մաքրեա՛:

40 BCE մանուկն, սրբեալ: B տըքնեալ:

41 B սերմանել, քարոզել:

42 C կրկնեալ: BC Յունան:

43 B ճաշել: E Անպակուս: B Սոփոնայ: E Սոփոնիաս:

44 BC Անգիայ: E Անգիաս, Ջաքարիաս: A իշեալ: E Մաղաքիաս:

45 A Գաղիս, լիեալ: C ոչ այրեալ:

46 BCE ԱՀա Հայց.:

47 B չիք ընդ յըստակ Հոգի:

48 A ստ: D արասի փխ գաղափարի:

49 D անգիտելի փխ անթըւելի: C որք փխ որ:

50 BE Չի է որ յերազի, Է որ ի յարթընի, շարունակութիւնը՝ վերևուս: C յարթմ-
նի: B յափշտակի:

53 D լուկ փխ յուր: D պիտանի փխ պիտի:

54 D յարակ փխ երակ:

55 D Անցելուս: D նայն ներկայի, և ապագայի փխ և... ներկայի:

56 B արեամբք փխ արդեամբք:

57 A չիք ԱՀա:

^{1*} Ովսէ Բ 23:

^{2*} Հովել Ա 15:

^{3*} Դան, Ժ 7: 32:

^{4*} Սոփ. Բ 14, Գ 3:

^{5*} Անգի Բ 7-8, 22:

^{6*} Դանիել Գ 23-90:

Բարունքն իմաստի, տանն Իսրայէլի, լոյսք ի գիշերի:
 Ազգամամբ հրեշտակի, լուր զարմանալի, պատմէին յերկրի:
 60 Ձի կամքըն վերին, հրեշտակաւք բերի, Թագուն և յայտնի:
 Որպէս Մովսէսի, տեսիլ հրեշտակի, յայտնեալ Սինայի^{1*}:
 Բայց Տէր քարոզի, Տեսարն անուամբ յայտնի, զի յարգոյ լինի:
 Զայս Ստեփաննոսի, պատմեալ յատենի, զաւրէնս հրեշտակի:
 Որով ցուցանի, թէ այն խափանի, իբրը ծառայի:
 65 Իսկ նորս աւրինի, Որդին սիրելի, է՛ միջնորդ ուխտի:
 Բայց երկուքս են մի, անբաժանելի, ինչ համեմատի:
 Որով եղիցի Աստուած ամէնի և յամենայնի:
 Մաքրեա՛ զմեզ ի մեղաց:

Դրախտ աստուածային, դարաստանք վերին, դրոնաբացք խորին:
 70 Որք աստուածային, ծածկեալ խորհրդրին, էք խորհրդալին:
 Ամպք մաքուրք վերին, ցաւոյն երկնային, ցաւղածուք ստորին:
 Բարբառք հեռային, տեսանաւղք մաւտին, զալըստեան Բանին:
 Խորհրդեան կուսին, ծնընդեանն ի յայրին, յընծայս տաճարին:
 Եբգիպտոս երթին, ի յորջ վիշապին, և կոչմամբ դարձին:
 75 Մնընդեան Նազաւրին, ձայնին, որ հընչին, ի Յորդանանին:
 Փորձմանն ի լերին^{2*}, և սաստել չարին, հըզաւր առիւծին:
 Աւետարանին, բըժըշկականին, թողութեան յանցին:

58 BCE Բարունք: A Իսրայէլի: B Իրայեղի: ACDE լոյսքն:
 59 B Ազգամամբք: C Ասղմամբ: D բան փխ լուր:
 60 C վերի: D բարի փխ վերին: D գաղտնի փխ թագուն: A Թագուն:
 61 A Մովսէսի: B հրեշտակին: D պատմեալ փխ յայտնեալ: B ի Սինայի:
 63 A Ստեփաննոսի: D զհրամանս փխ զաւրէնս:
 64 BC իբր: D որպէս փխ իբր:
 67 B Աստուածն:
 68 BCDE Ահա:
 69 D դրախտք: B դոնբացք:
 70 C որ:
 71 C մաքուր: D Մաքուր ամբք: BCE ցաւղածոյք:
 73 D Յորդութեան փխ Խորհրդեան: E ընծայ փխ յընծայս:
 74 A Եբգիպտոս: B Եբգիպտոս: D անդրէն փխ կոչմամբ:
 75 CDE Նազաւրին: D գայն փխ ձայնին... հընչին ի:
 D ունի շարունակութիւն. ի մըկըրտութիւն:
 Հայրական ձայնին, իջմամբ Սուրբ Հոգին, աղանակերպին:
 76 A լերինն, զաստել: B սաստեալ: D Պահոցն ի լերին, փորձիցն երեքին, և
 սաստից չարին:
 77 CD Բժըշկականին:

^{1*} Գործք է 30:
^{2*} Մատթ. Դ 1, Մարկ. Ա 12, Ղուկ. Դ 43:

Յընծալ Թաբաւրին, և Ահերմոնին, փառաւք Միածնին^{1*}:
 Ահա յիշեսցես և գհո:
 80 Ո՛վ խորհուրդ խորին, որ ծածկեալքն յայտնին, որոտմամբ Բանին:
 Ըսկըսեալն ի սին, զամբս հազարին, և հինգ հարիւրին:
 Իսկ ի գալ Բանին, նոր տեսաւղք յայտնին, որ լըռեալ էին:
 Սուրբ Աստուածածնին, Յովհաննու մեծին, հաւր և մաւր նորին:
 Միմէնոն ծերին, ժուժկալ Աննային, դըստերց Փիլիպպին:
 85 Ագաբայ Սովփին, որք յԱնտիոքին, և ի Կորընթին:
 Դասք առաքելին, հետևաւղք նոցին, զայս շնորհս ունէին:
 Նա՛ և հարքս Կիւրին, հայրապետք հանրին, հոյլք Մարտիրոսին:
 Ձի ոչ ըսպառին, այս պարգևք վերին, մինչ յաւրըն վերջին:
 Անդ ապա բանին, դըպրութիւնք հրաշին, փառք սըրբոց փայլին:
 90 Եւ ևս առաւել գյորդ.:

Ցանկացուք շնորհաց, ցանկալի փառաց, ցընծասցուք բերկրած:
 Գըլխոյն աւրինաց, սիրոյն ընկերաց, իբր ըզմեր անձանց:
 Ձի նովաւ ծածկած, բազմութիւն մեղաց, ըստ կաթուղիկեաց:
 Բայց թէ ես ցանկած, կատարեալ կենաց, որպէս Տէրն ասաց:

78 BE Թափաւրին:
 80 D ծածուկքն փխ ծածկեալքն:
 81 BC ըսկըսեալ, հինկ:
 82 C տեսաւղքն: B լըռեալ: C լուեալ:
 83 B Աստուածածնին, Յովհաննու: C Յովհաննու: D և Կարապետին փխ
 Յովհաննու մեծին:
 84 A Միմէնովն: C ժուժկակ:
 85 BC Ագաբա: D Ագապեայ: E Ագապա: BCDE Սովփին: D որ փխ որք: BCE ի
 Անտաքին փխ յԱնտիոքին: E կորնթացին փխ ի Կորընթին:
 86 C հետևողք: B ունին:
 D 86-87 Դասք մետասանին, և հաւթանասանին, առաքեալք Բանին:
 Հետևողք նոցին, որք մըկըրտէին, զայս շնորհս ունէին:
 Այլ և հարք հանրին, վարդապետք բանին, հոյլք մարտիրոսին:
 87 E հարք:
 89 DE սըրբոցն: D յայտնին փխ փայլին:
 90 D Յիշեալ:
 91 C ցընծասցուք:
 92 A սիրուն: E ընգերաց:
 93 A Կաթուղիկեայց:
 94 E չիք բայց: E ցանկացած:

^{1*} Սաղմ ժԸ 13:

- 95 Տո՛ւր գինչս աղքատաց, առ ըզխաչ ճրգանց, և լե՛ր վերնագնաց:
 Ի ժողովն անդրանկաց, սուրբ առաքելաց, և մարգարէաց:
 Որք մեզ տաւնողաց, բարեխաւս կենաց, առ Տէրն ողորմած:
 Սըրբել ի մեղաց, քաւել յանցանաց, և չտալ փորձանաց:
 Սաստել պիղծ դիւաց, և չար կամողաց, զմեր շարակերաց:
 100 Պաշտպանմամբ զաւրաց, հրեշտակականաց, մեր աղաւթկերաց:
 Զանձինըս մեր և զմիմեանս:

ՔԱՐՈՉ ՀԱՄԱԻՐԷՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՅ ԵՒ ԿՈՒՍԱՆԱՅ

- Նըման քորբէի, նոր կառք քառակի, նոր անիւ հրալի:
 Մայր Մանուէլի, աւրհնեալդ ի թըմբկի, գովչաց կուսանի:
 Տէրդ ի տաճարի, քոյին բընակի, նրստեալ իբր յերկնի:
 105 Դո՛ւ, սուրբ տիրուհի, բարեխաւս բարի, լի՛ր համայն երկրի:
 Սըրբովք որ տաւնի, և յիշատակի, և փառաւորի:
 Զի թէ վասն Դաւթի, քաղաքն այն ապրի, յաւուրս եզեկի:
 Որչափ աւելի, մերս եկեղեցի, ազդ արամենի:
 Հայցմամբ քո պահւի, սըրբովք որ յիշի, ի շըրթունս ամենի:
 110 Ի յամէն տաւնի, ի բոլոր ամի, սուրբք ամէն պատուի:
 Որով ողորմի, մեզ Տէրն ամէնի, յայնմ յաւիտենի:
 Եւ այժմ ողորմեա՛:

- Ի սկզբան էիդ, իսկական Բանիդ, ի լուսոյ լուսիդ:
 Հաւր համափառիդ, Հոգւոյդ էակցիդ, փառք աստուածաբանիդ:
 Որ յանարուեստիդ, բազմեալ յաթոռիդ, սըրբութեանց սըրբիդ:
 Անբաւ բերողիդ, զաշխարհս ի բազկիդ, իբր և զակն յափիդ:
 5 Ծածուկդ և յայտնիդ, յերկրի և յերկնիդ, լիով առ ծնողիդ:
 Փառաց փեսայիդ, սուրբ կուսասիրիդ, մարմնացեալ Բանիդ:
 Ի յառազաստիդ, Քուժ հարսնարանիդ, յանմըտանելիդ:
 Յորում Դու Որդիդ, Հայր Քու և Հոգիդ, յանհաս խորանիդ:
 Մեզ պատրաստողիդ, զանակն ունելիդ, զասուց հրեղինիդ:

- 95 C վերագնաց: E ժողովն: E առաքելացն: D դաս նահապետաց փխ Սուրբ
 96 D Ի չիք: E ժողովն: E առաքելացն: D դաս նահապետաց փխ Սուրբ
 առաքելաց: E Ի դասս կուսանաց փխ և մարգարէաց:
 97 DE են փխ մեզ: B անանց, CDE անձանց փխ կենաց:
 98 C Սըրբել: E սըրբիլ: C մաքրել փխ քաւել: E քաւիչ: C չիք և: D և ոչ տալ փխ
 և չտալ:
 99 D պեղծ: C չիք և: B կամեցողաց: D չարաչար կամաց փխ և չար կամողաց: D
 մեր:
 C շարակենաց: E չիք 99-100:
 101 D Եւ ևս, գանձ:
 102 C Քրովբէի. հրաշիք:
 103 D Մայրդ: B Մանուէլի: C թըմկի: C գովւչաց:
 104 D Տէր: C նրստեալըդ:
 105 D Ով փխ Դու: B բարեխոս: D չիք լե՛ր: B ազդի, D աշխարհի փխ երկրի:
 106 BC Սըրբովք: E Սըրբաւք:
 107 D չիք Զի: BC վանց փխ վասն: BDE յաւուրսն: E եզեկիայի:
 108 D դասանողի փխ արամենի:
 109 BDE պահի: C պահուի: B սըրբովք: C սըրբովքս: E սըրբաւք: C յիշուի,
 շըրթունս:
 D 109 Աստուծով խնամի, սրբոցս աղաւթիւ:
 Որ յիշատակի, շըրթամբք ամենի, յայնմ եկեղեցի փխ սըրբովք... ամենի:
 110 E չիք Ի: AC բոլորն: C սուրբքս: D Ի բոլորն ամի, յամենայն աւրի փխ Ի
 յամէն... ամի:
 111 D Որովք: B Տէր: BCDE աւրբստաւրբի փխ յայնմ յաւիտենի:
 112 D Ողորմեա՛:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 7785, 503բ-7բ:
 B-ձեռ. Հմ. 4068, 299բ-304բ:
 C-ձեռ. Հմ. 423, 18բ-20բ:
 D- Վնտ., ձեռ. Հմ. 1335, 172ա-177բ:
 E-ձեռ. Հմ. 4011, 287ա-290ա, 290բ-292բ:

Խորագիր

A Քարոզ համաւրէն մարտիրոսաց և կուսանաց ասացեալ Մխիթար վարդապետի: B Քարոզ կուսանաց և մարտիրոսաց, տէր Մխիթարա երգած: C Գանձ սուրբ կուսանաց: D Քարոզ Սրբոց Հոբիսիմենանց: E Գանձ Սրբոց Կուսանացն ի Տէր Մխիթարայ Այրիվան[եցոյ]:
 Մայրակապ Ի փառս Տեառն:

Բնագիր

- 1 C սկզբան: B Բանիտ:
 2 C Հօր, Հօգւոյ: D Հոգոյդ: E Հոգոյ: D աստուածաբանիդ:
 3 C անարուեստիդ: CD բազմիս: DE յաթոռիդ: B սըրբութեանց: C սըրբութեան:
 BC սըրբիդ:
 4 CE Բանիւ կրողիդ փխ Անբաւ բերողիդ: B բերաղիդ: BD զաշխարհ: E իբր:
 BD ակն: D ըզակն: B յարիդ: C որպէս յակն ափիդ:
 5 A Ծածուկ: C երկնիդ և երկրիդ, ծնողիդ:
 7 C անմտանելիդ:
 9 C չունի. Մեզ պատրաստողիդ: CE զանտեսանելիդ, և զանլսելիդ, զանտածե-
 լիդ, զանակն ունելիդ, սիրտ չանկանելիդ փխ զանական... հրեղինիդ:
 CE ունի շարունակութուն.
 Ընդ դաս հրեղինիդ, յանկելոց տեղիդ, փառաց փարախիդ:

- 10 Ի բարձր բեմիդ, Հանգչել յաթոռիդ, փառաց փառակցիդ:
ԱՀա սրբեա՛ զմեզ ի մեղաց, բարեխաւսութեամբ
Սրբոց մարտիրոսաց և սուրբ կուսանաց, աղաչեմք:

Փառաք վայր իջեր, Փրկիչ վերածեր, փայտիւ զմեզ բարձեր:
Որ ի դժոխս իջեր, զառն աւար առեր, և ազատեցեր:

- 15 Շաւիղ Հորդեցեր, զմեզ յերկինս Հաներ, և անդ Հանգուցեր:
Ի Կոյս բնակեցեր, կոյս մարմին առեր, և զնոյն սիրեցեր:
Աւրինադրեցեր, բայց պարզ չյայտնեցեր, այլ ի կամս թողեր:
Յերիս դաս զատեր, զերկուսն խոտեցեր, զկաման ընտրեցեր:
Իսկ զոր սիրեցեր, ի Քեզ յարեցեր, ողջախոհեցեր:
20 Հուր բորբոքեցեր, և զախտս այրեցեր, զսէր Քո վառեցեր:
Զսուր Քո զոր սրեցեր, նովաւ Հերձեցեր, ըզմեղս և սպաներ:
Քաջալերեցեր, զախտն կոխան տըւեր, յաղթահարեցեր:
ԱՀա սրբեա՛ զմեզ ի մեղաց, բարեխաւսութեամբ
Սրբոց մարտիրոսաց և սուրբ կուսանաց, աղաչեմք:

- 10 E բեմիդ: C Ի բարձր բեմիդ, Հանգչել անկողնիդ, երկնից խորանիդ:
BD Հանգչիլ: BDE յանկողնիդ փխ յաթոռիդ: B փարտակիդ, D փարտայիդ փխ
փառակցիդ: E յերկից խորանիդ փխ փառաց փառակցիդ:
11 BCD սրբեա՛:
12 BD չիք Սրբոց: CE չիք Սրբոց մարտիրոսաց և: C Սրբոց կուսանաց:
13 C փառօք: BC Փրկիչ:
14-15 CE չիք:
16 CE ի Կոյսն մըտեր փխ Ի... բնակեցեր:
17 C Օրինադրեցեր: BCDE չիք այլ: CD կամբս:
18 BD զերկուս: E զերկուսն: C խոտեր, ըզկամանն:
Ունի շարունակութիւն:
Զոր յարգեցեր, Տէր և գովեցեր, և մեծարեցեր:
19 C զորն և փխ Իսկ զոր: E Եւ փխ Իսկ:
20 C չիք և: B սեր:
21 CE չիք: D չիք զոր: D զմեղս:
22 BD զախտ: C զմեղս կոխեցեր փխ զախտն... տըւեր: E զմեղս փխ զախտս:
Ունի շարունակութիւն:
C Զմեզ զօրացուցեր, յոգի կանգնեցեր, մխիթարեցեր:
Մեզ կոխել տուեր, զչարն որ սուգեցեր, եւ յամօթ արարեր:
Ի դժոխս իջեր, զառն աւար առեր, եւ ազատեցեր:
Շաւիղ Հորդեցեր, զմեզ յերկինս Հաներ, եւ անդ Հանգուցեր,
ԱՀա:
E Ի դժոխսն իջեր, զառն աւար առէր, և ազատեցեր:
Շաւիղ Հորդեցեր, ճանապարհ բացեր, զմեզ յերկինս Հաներ, եւ անդ Հանգուցեր:

- 25 Աստուս է յայտնի, աղբիւրդ իմաստի, առ որս Հոսի:
Բան Քո ցաւալալի, տարափեալ յերկրի, անապատք ծաղկի:
Դասք սուրբ կուսանի, Քոյին ծնողի, որք Չահագեատի:
Թեկ յիկոնացի, և քոյրքն Երմոնի, դըստերքըն Սոփի:
Սուրբ Փեբրոնայի, Դաւիթոնայի, Խանթուլ ցանկալի:
30 Քառասունքն ի մի, և սուրբն Եւպրաքսի, և Փեմցեմելի:
Սուրբն Յուստիանի, Իրայիտայի, Պեղիգիայի:
Որք ի Նենգրանի, և Անաստասի, լիցուն Եւգէնի:
Կատարինայի, Վառվառիայի, և Բասիլիայի:

- 25 AE աղբիւրդ: BD աղբիւրդ: BD որս և Հոսի:
26 C երկրի: CE անապատ:
27 BDE ∞ Քոյին ծնողի, դասք սուրբ կուսանի: CE Քոյին ծնողի, դասքն
կուսանի, որ Չահագեատի:
CE ունի շարունակութիւն:
Սանդուխտ մեծ ազգի, դուստրն արքայի, Սանատրուկ չարի:
28 A քոյրն: AB դստերքն: C առաքելուհի, բանիւ Պողոսի փխ և քոյրքն... Սոփի:
E Հաւատով բարի, առաքելուհի փխ և քոյրքն... Սոփի:
C ունի շարունակութիւն:
Դստերք Փիլիպի, Երմոն եւ Երինի, Մարեմ Մարթայի,
Պեղիգեայ կուսի, եւ Փեբրոնէի, դստերքն Սոփի:
29 BD Սուրբն Փեբրոնի: A Պաւլիթոնայի: B Դաւաթոնայի: D Դաւիթոնա-
յի: C չիք:
E 29-41 Դստերք Փիլիպի, Երմոն և Երինի, և Յուստիանի:
Դըստերքն Սոփի, և Կատարինի, և Փեբրոնէի:
Պեղիգեայ կուսի, և Եփրոսնի, և Անաստասի:
Եւգենի ցանկալի, Վառվառ գովելի, և Մարիանի:
Եւգենի կուսի, և Մանուչակի, և Յուլիանի:
Հուստիմէն արի, ընդ Գայիանի, Մանէ և Նունի:
Կիկլիայ կուսի, Դարեհ եւ Ագաթի, և Վասիլուհի:
Կոյսն Վարդենի, Եւսեբեա կուսի, և Մարիամի:
Քառասունքն ի մի, կոյսք Երանելի, և քրիստոնէի:
Խանթուլն երանի, Բասիլեայ կուսի, այլոցն ամենի:
ԱՀա յիչեա՛ զհոգիս:
30 BD սուրբ Պրաքսի փխ սուրբն Եւպրաքսի: C չիք:
31 C կոյսն փխ սուրբն: BD Սուրբն Յուստիանի, Իրիատայի, Պեղիգիայի:
C Եւ Եփրոսնի, Եւգենի կուսի փխ Իրայիտայի, Պեղիգիայի:
C ունի շարունակութիւն:
Կոյսն Վարդենի, Եւգենի ցանկալի, եւ Անաստ խըստի:
ԱՀա:
32 BD Եւգենի: C չիք:
33 B Կատարինէի: D Կատարինի: A Բասիլայի:

- Անյաղթ Լուկայի, Ագաթիայի, Սիրեայ, Եւսեբի:
 35 Թեոփիլոսի, Թեոյն տիրուհի, Եփրոսինայի:
 Խաւաթիկէի, և Փոստինէի, Աննէս Վարդէնի:
 Թեոդոսայի, Ագապիրիների, Գղերիկ բոտանտի:
 Յուլիանէի, Մարիանէի, սրբոյն Սանդրիստի:
 Փռքրիկ Քրիստինի, Մարդարէնոսի, այլոցն ամենի:
 40 Ահա սրբեա՛ զմեզ ի մեղաց, բարեխաւսութեամբ
 Սըրբոց մարտիրոսաց և սուրբ կուսանաց, աղաչեմք:

- Ռեոտին մեր ցաւի, ոահան զարտուղի, ոաբբի միշտ բարի:
 Որ անպատմելի, սիրով յաշխարհի, բնակեալդ ի կուսի:
 Այս կոյսք գովելի, Քուճղ առագաստի, եղեալք արժանի:
 45 Բարձր աշտարակի, շինաւղք են յերկրի, յերկիրն հանողի:
 Այն թագաւորի, աշխարհակալի, յաղթաւղք ի մարտի:
 Պիղծն որ կորուստի, և գարշ պոռնըկի, արծաթասիրի:

33-40 C ունի այլ տարբերակ.

- Ագաթեայ կուսի, և Կատարենի, իմաստասիրի:
 Երինեայ կուսի, Վարվառ գովելի, և Մարիանի:
 Եւ բառասունք ի մի, կոյսք երանելի, և Քրիստոնէի:
 Հռիփսիմէն արի, ընդ Գայիանի, Մանէ և Նունի:
 Կոյսն Յուլիանի, և Վասիլուհի, ընդ կուսին Խանթուշի:
 Եւսեբեայ կուսի, և Մանուչակի, և Պարասկելի:
 Կիկլիա կուսի, և Լուկիայի, և այլոցն ամենի:
 Որք որ հանդիսի, մրցանաց մարտի, չարին յիշխանի:
 Մարտեան ի մարմնի, դեմ Բելիարի, զօրաց բանսարկուի:
 Ահա կեցո՛ւ:
 34 A Սիրայ: D Սեբա: BD ևսերի:
 35 D Թեոփիլոսի: A տիրուհի: BD Թէոհն տիրուհի:
 36 B սխաւայտիկէին: D սխաւայտիկէի: BD Փաւստինայի:
 37 B պոտանտի:
 38 BD չիք:
 39 A ունի հետագայի շարունակութիւն.
 Սրբոցն Պոմնայի, նաև Ինդոսի, և Գղերիկոսի:
 42 E Պեոտին փիւ Ռեոտին: CE սրտի փիւ ցաւի:
 43 C յանպատմելի:
 44 B կոյս: CD Կոյս այս փիւ Այս կոյսք: CE եղեալ:
 45 CE չիք: D հանաւղի:
 46 CE պեղծ յիշխանի փիւ թագաւորի: C յաշխարհակալի: BD յաղթողք:
 47 B Պեղծն: CE պեղծ: C կորստի: BCD պոռնըկի: C և վաւաչոտի փիւ
 արծաթասիրի:
 C ունի շարունակութիւն.
 Անյազ աղահի, և անկուշտ կըռլափի, և արծաթասիրի:

- Չանձրացուցողի, բոց բարկացողի, խոր տըրտմականի:
 Նորափառ ցոփի, ամբարտաւանի, Քուճ հակառակի:
 50 Այս ութ խորհրդի, բազմաբեր մասնի, վանաւղք ի մարմնի:
 Վասն Քո սիրի, խաչեալք յաշխարհի, ո՛վ զարմանալի:
 Ահա սրբեա՛ զմեզ ի մեղաց, բարեխաւսութեամբ
 Սըրբոց մարտիրոսաց և սուրբ կուսանաց, աղաչեմք:
 Սուրբ Աստուածածնին, սոքա նըմանին, սըրբութեամբ անձին:
 55 Նորայն երկնային, սըրբեալ բընաւին, ի կրից ախտային:
 Սոքա երկրային, դիմամարտք ախտին, ոչ արմատախլին:
 Հարսըն քո Հոգին, մարմինն աղախին, միտքըն սենեկին:
 Որպէս Բարսեղին, պատմեալ ի ճառին, վասըն կուսանին:
 Նաև Նիւսացին, և սուրբ Նեղոսին, ի խրատուց վարին:
 60 Զի կոյսք այնք կոչին, որ մըտաւք մաքրին, ձեռաւք չմեղանչին:

- 48 BD ձանձրացաւ դիւի: CE Բոց բարկացողի փիւ Չանձրացուցողի... բարկացողի:
 BCDE տրամականի:
 49 CE Մնափառ փիւ Նորափառ: CD ամբարտաւանի: C ունի շարունակութիւն.
 Ահա:.
 50 CE շարունակութիւն է որպես նոր տուն: E սկզբից ունի. Ըստ կամաց չարի:
 C խորհրդի: BCDE բազմաբեր փիւ բազմաբեր: D մասի:
 51 AD վասըն: D խաչեալքն:
 CE 51-53 ունի.
 Ութ գլխաւորի, մեղաց մահացուի, դործոց անբարի:
 Մեղսասէր ախտի, մոլեգնոտ չարի, կամաց բանսարկուի:
 Սիրոյս աշխարհի, հեշտութեան մարմնի, որ ստորաբարշի:
 Պատրանաց չարի, պեղծ սատանայի, որ պատերազմի:
 Վասն Քոյդ սիրի, Քրիստոս կենդանի, արքայդ համայնի (E չիք այս տողը):
 Կոյսքն երանելի, խաչեալ աշխարհի, մեռեալք ի մարմնի:
 Վասն որոյ բազմին, յաղմէ փեսային, նըման դըշխոյին:
 Ահա. (E Չանձ.):
 54 C սըրբութեան:
 55 B սրբեալ:
 56 D Սոքայ: C դիմամարտ: B այլ շարմատախլին փիւ ոչ արմատախլին:
 57 BC հարսն: C քոյ: B միտքն: CE մըտաց:
 58 A Բարսըղին: BC վասն:
 59 BD նուրբ փիւ սուրբ: B ի խըրատ վարքին, D ի խրատու վարքին փիւ ի խրատուց վարին: C չիք:
 60 B այսք, D այն փիւ այնք: C մտօք: CE Հոգովն արդարին փիւ ձեռաւք չմեղանչին:

Անփորձ արթնային, մեղաց հեշտ ախտին, այն գիշերային:
Ձոր սանձք որ կորին, և խոնարհ բնութիւն, կարկէ գամէհին:
Բայց բոց կերակրին, փափուկ անկողին, վառէ զլըբբենին:
Ահա սրբեա՛ զմեզ ի մեղաց, բարեխաւսութեամբ
65 Սըրբոց մարտիրոսաց և սուրբ կուսանաց, աղաչեմք:

Տինայ առաւել, տարմք բարձրացեալ, տեսցուք հիացեալ:
Ձի կոյսք որ ճրգնեալ, և մարմնով որ մեռեալ, բայց կամաւ սրբեալ:
Իսկ որք վըկայեալ, են գերազանցեալ, զի հարկիւ պատժեալ:
Ընդ հուր խաղացեալ, ընդ գազանս կըռուեալ, վիմաւք քարկոծեալ:
70 Սուսերաւք սպանեալ, նետիւք խոցոտեալ, շանթիւք այրեցեալ:

61 BD Անփորձք:

CE 61-65 ունի այլ տարբերակ.

Մարմնովն կազմին, զգայարանին և պատրաստեսցին:

Աչօք ոչ պատրին, ունկամք չվարատին, բերանով չյածին:

Ունչօք ոչ մեղկին, ձեռք չմեղանչին, ոտիւք չմոլորին:

Ահա. (E չիք):

Այտքիւք չսղալին, և ոչ խոտորին, ի սէր երկրային (E շարունակվում է որ-
պես սովորական տող):

Ձոր սանձք որ կորին, և խոնարհ բնութիւն, կարկէ գամէհին:

Այլ բոց կերակրին, փափուկ անկողին, վառէ զգանկութիւն:

Յորոց մեր մաքրին, հոգի և մարմին, մաղթանօք սոցին:

Այլ և մօր բանին, սրբուհոյ կուսին, Սուրբ Աստուածածնին:

Սուրբ Կարապետին, և Մեծ հայրապետին, Սըրբոյ Գրիգորին:

Լուսաւորչին, և Մեր հայրապետին, Սըրբոյ Գրիգորին:

Եւ սրբոյ կուսին, որ ի մէջ պատուին, այսօր և տօնին:

Հանուրց հայ գարմին տուր (E տայ) խաղաղութիւն, և անդորրութիւն:

Տօնիս (E տաւնից) պատուողին և տօնասիրին (E ունի նաև. սրբոց պաշտո-
ղին, վըկայասիրին), զճառս ընթերցողին:

Այլ և լըսողին (E չիք և ունկնադրին... պատուողին) և ունկնադրին, ի միտ
առնողին:

Վըկայասիրին, սըրբոց պաշտողին, զօրքս պատուողին:

Բարեաց լիութիւն, և առողջութիւն, մեղաց թողութիւն:

Ողորմեայ:

(Ակր. Ի փառասա)

62 B կորեան: C բրնութիւն:

63 B անկողնի: D զլըբբենին:

66 D Զինայ: AB տարմըք: C շարունակութիւնը չիք:

67 BD ճգնեալ: D մարմնոյ: AD մեռեալ փի որ մեռեալ: B մրցեալ, D մըրցեալ

փի սըրբեալ: E մարմնոյ մեռեալ փի մարմնով... սըրբեալ:

68 B վկայեալ:

69 B կուսեալ:

70 BD բեռեալ փի այրեցեալ:

Ի բովըս վըղցկեալ, ի տապ տապակեալ, ի ձէթ եռացեալ:
Կապարաւք այրեալ, սուր ծանեաւք քանցեալ, քերչաւք քերեցեալ:
Խորգով շըփեցեալ, և խեցիւք հարեալ, աղիւ մորմոքեալ:
Ջայլոտիւք շարդեալ, ուռամբք փշրեցեալ, վիրգաւք խորտակեալ:
75 Ընդ երկուս հերձեալ, անուաւք հոլովեալ, մամլաւք ճընչեցեալ:
Ահա սրբեա՛ զմեզ ի մեղաց, բարեխաւսութեամբ
Սըրբոց մարտիրոսաց և սուրբ կուսանաց, աղաչեմք:

Երբեմն ի Հրատին, երբեմն ի ծովին, երբեմն ի գըբին:
Կոճեղք յոլոքին, շըղթայք ի ձեռին, գայլք ի բերանին:
80 Ի լեզուաց կախին, կացնաւք ազրագրին, սղոցաւք յաւշատին:
Ընդ աչս շաղափնին, գալկոնաւք ծակին, ի սիրտ բեռնին:
Մատըն մատն յաւշին, շանթիւք խարանին, մեղմըն հրով այրին:
Ընդ անձաւս հոսին, ի ծառէ կախին, ի խաչ մախառնին:
Բայց այսպէս չթուին, չարչարանք նոցին, զոր համբերեցին:

71 BD բովս փխցկեալ, ձէթս: E ձիւթս:

72 BD կապարիւք: B այրել: BD ծանիւք: E քերչով քերեալ:

73 B շփեցեալ: BD չիք և: E խեցիւ: BE հարուարեալ փի հարեալ:

74 DE ուռամբ: A փշրեցեալ: E խիստ հարեալ փի փշրեցեալ:

75 D երկու: B անուամբ: B չիք սրբեա՛ մեզ ի մեղաց:

A ունի հետագայի հավելում կողքի լուսանցքում.

Բարեխօսութեամբ սուրբ մարտիրոսաց, աղաչեմք:

E Անւանք հոլովեալ, ի մամուլս եղեալ, ընդ երկուս հերձեալ:

E ունի շարունակութիւն.

Գլխիվայր կախեալ, զմարմինն քերեալ, զոսկերսն բացեալ:

Ջատմունս քակեալ, ըզստինսն հատեալ, և զաչսն հանեալ:

Ի գուր ընկեցեալ, ի բանտ արգելեալ, անսըւաղ թողեալ:

77 E Սուրբ նահատակացն, աղաչեմք:

78 B գըբին: E Երբեմն ի Հըրին, երբեմն ի ջըրին, երբեմն ի ծովին:

Երբեմն ի գըբին, երբեմն ի բանտին, ի կապարանին, ի չար զընտանին:

79 BD կոճեղքն: BDE շըղթայքն: BD գայլքն: E գայլն:

80 BD սղոցիւք: E տապարաւ. յաշին, սղոցով բձժանին փի կացնաւք...

յաւշատին:

81 BD գայլկոնաւք: B ծակին: D ծակուն: B սիրտս, D սիրտըս փի ի սիրտ:

E Ջաչսն պորէին, զպընդունս ծակէին, սրտով փի Ընդ... սիրտ:

82 B Մատնմատն: E Մասն մասն: B մեղմն: E շանթիւ:

83 D անձաւըս: BD կախուն: E Ի քարանց հոսին, ի ծառոց կախուն, ի խաչ
կոփադրին:

84 E չիք բայց: BDE ոչ թուին փի չթուին: D սոցին: E զոր... Համբերեցին-ի
միջև ունի. տարան յանձին:

85 Բագուժք որ յայտնին, բագուժք ի գաղտնին, անմեղքըն պատժին:
 Են որք կոյսք էին, են որ կանամբին, և կէսքն ամուրին:
 Արբին ըզգիւնին, կաթամբն իւրային, ըստ Երգ Երգոցին¹:
 Ահա յիշեսցես:

Այս գլուխք հատեալ, այս ոսկերք քանցեալ, այս արիւն հեղեալ:
 90 Տուն Տեառըն կանգնեալ, տաճար յաւրինեալ, յորում Տէր բնակեալ:
 Սուրբ գլուխ հատեալ, ոմըն բարձրացեալ, և յերկինս հասեալ:
 Իսկ յաւդք որ քակտեալ, գերանք յարմարեալ, և մարդակք կազմեալ:
 Սըրունքն որ շարդեալ, սիւնք երկայն կանգնեալ, թաթքըն խարխիս
 լեալ:
 Կողքըն ջաղջախեալ, տախտակ քարչեցեալ, վերնայարկ մածեալ:
 95 Մարմինքն որ յաւչեալ, շաղախ պատրաստեալ, զմիջնորմըն
 պընդեալ:

Արիւնքն որ վայթեալ, մատամբ ծրագրեալ, զորմըն նըկարեալ:
 Ճարպն որ ճենճերեալ, ի սեղան ելեալ, Տեառըն նըլիբեալ:

85 E անթիւք փխ բագուժք: B անմեղքն:
 86 A կուսք փխ կոյսք: E ալլք փխ կէսքն:
 87 E կաթն ըստ աւրինին, որ յերգան պատմին փխ կաթամբն... Երգոցին:
 E ունի շարունակութիւն.
 Սոքա պատշաճին, պըտուղ քո ծառին, Սուրբ Քառաթեկին:
 Որդիք Սիոնին, ժառանգորդք վերինն, Երուսաղեմին:
 Ահա սըր:.
 89 B գլուխք, հատեալք, անցեալք: D քանցեալք: BD արիւնք, հեղեալք:
 90 B կանգնեալք, տաճարք:
 91 B գլուխ, յատեալ, ոմն: D որմըն: E չիք:
 92 BD յաւդքն: E Յաւդքն փխ իսկ յաւդք: ADE յաւրինեալ փխ յարմարեալ:
 B յարմարել:
 B մարդիկք կարգեալ փխ մարդակք կազմեալ: D կարգեալ, E արկեալ փխ
 կազմեալ:
 93 BD Սուրբ սրունք փխ սրունքն: B կանկնեալ: BD թաթքն:
 94 B կողքն ջաղջախեալ: E կողքն որ: DE ջախջախեալ: BE տախտակք:
 E պատշաճեալ փխ քարչեցեալ:
 95 B շաւչել, D շաւչեալ փխ յաւչեալ: D շաղախ, E խիճ փխ շաղախ:
 B պատրաստել, զմիջնորմն պնդեալ: E լցեալ, և ամուր պընդեալ փխ
 պնդեալ:
 96 B վայթել: E հոսեալ փխ վայթեալ: A ծըրագրեալ: E պատկերս փխ զորմըն:
 B զորմսն նկարել:
 97 B ճենճերել: BDE սեղանն: E Աստուծոյ փխ Տեառըն:

Լեզուքն որ պասքեալ, ցաւդ կենաց արբեալ, և մեզ արբուցեալ:
 Եւ ևս առաւել զյորդորու:.

100 Հազարք հազարին, և բիւրք բիւրին, անհամար գընդին:
 Են որ միշտ յիշին, և տաւնիւք պատուին, բագուժք չեն յայտնին:
 Յիսուս Միածին, մաղթանաւք սոցին, տուր մեզ քաւութիւն:
 Հեղմամբ արիւնին, լուսա զաղտեղութիւն, և զանմաքրութիւն:
 Մորմոքմամբ աղին, շիջոյ զբոց ախտին, զչար խորհուրդ սըրտին:
 105 Սպանման գըլխովին, սպան զիմ թըշնամին, զՔո ատելին:
 Փառաց պըսակին, զոր սոքա առին, հան մասն և բաժին:
 Աղաւթիւք սոցին, տուր խաղաղութիւն, և առողջութիւն:
 Բարեաց լիութիւն, և անդորրութիւն, Քո դաւանողին:
 Խորտակեա՛ կըրկին, զտազնապ դիւային, և զախտ մարմնային:
 110 Զանձինըս մեր և զմի:.

Նոր երկինք յերկրի, նոր դրախտ զուարճալի, նոր տունկ տենչալի:
 Անհայր ի յերկրի, հարսնացեալ երկնի, մայր Քուս Միածնի:

98 BD լեզուքն: A ունի Հետագայի շարունակութիւն լուսանցքում.
 Ահա սրբեա՛ ըզմեզ ի մեղաց, բարեխօսութեամբ սուրբ Մարտիրոսաց:
 E ունի շարունակութիւն.
 Եւ որք մերկացեալ, լուսով զարդարեալ, և սպիտակ արկեալ:
 Եւ չուրջ պարսոեալ, զգառամբն գնեալ, ի սեղան բազմեալ:
 99: D Ահա սրբեա՛: E Ահա յիշեա՛:
 100 E Զահք փխ Հազարք: D բիւրքք: E բիւրք բիւրային: B գնդին:
 101 D են փխ չեն: E յիշին, տաւնիւ:
 102 E մախթանաւք նոցին:
 103 B արինին: D լուայ: E լըւայ զհընութիւն և զաղտեղութիւն փխ լուա...
 զանմաքրութիւն:
 104 A շիջո: B սրտին:
 105 E սպանմամբ: BD գլխովին, թըշնամին: D ըզՔո:
 E ունի շարունակութիւն.
 Խորտակեա՛ կըրկին, զտազնապ դիւային, եւ զախտ մարմնային:
 106 BE նոքայն, D նոքայ փխ նոքա:
 107 BD նոցին փխ սոցին: E մեզ և անդորրութիւն փխ և առողջութիւն:
 108 E 108-109 Բարեաց լիութիւն և առողջութիւն, մեղաց թողութիւն:
 Վկայասիրին, և տաւնասիրին, սրբոց պաշտողին:
 Զտաւնըս պատուողին, զճառս ընթերցողին, այլ և լըսողին:
 Տո՛ւր գողորմութիւն, և զառատութիւն, բարեաց պարգեւին:
 109 BD կրկին:
 110 D Ահայ յիշեսց. եւ ևս առ. գանձ:.
 111 E աղին փխ երկինք: B չիք նոր տունկ տենչալի:
 112 BDE անայր: D Քո: E մայրդ Աստուած Բանի:

¹ Երգ Ե 1:

- Ջարդք համայն կուսի, և մարտիրոսի, և ճրգնաւորի:
 Սոքաւք որ յիշի, և տաւնիւք պատուի, աստ և յամէն տեղի:
 115 Ազգաց համայնի, որ կան յաշխարհի, աստուածապաշտի:
 Աւգնեա՛ ի վտանգի, փրկեա՛ առ վըշտի, յայսմ յաւիտենի:
 Եւ յաներեկի, աւուրըն մեծի, որ գործք մեր յայտնի:
 Արա՛ արժանի, սըրբոցն պըսակի, և առագաստի:
 Քեզ փառք, հարսն երկնի, յազգէն Եւայի, միջնորդ հաճելի:
 120 Արդ, ո՛վ Հայր բարի, Միածին Որդի, բարեխնամ Հոգի:
 Տըւաւղըդ բանի, ինձ անարժանի, Քեզ փառք յամենայնի:
 Եւ այժմ ողորմեաց մեզ:

- 113 DE Ջարդ: BD ճգնաւորի:
 114 D յիշուի: E տաւնի փխ յիշի: B պատուի: E յիշատակի փխ տաւնիւք
 պատուի: B ու յամէն փխ և յամէն: D յայլ փխ յամէն:
 115 E քրիստոսապաշտի, որ կան յաշխարհի փխ որ... աստուածապաշտի:
 116 D վտանկի: A փրկեա: E ի փխ առ: D վշտին: D յաւիտենին:
 117 E Եւ յապագայի փխ յաներեկի: D յաներեկին: B աւուրն փխ աւուրն:
 E յաւուրըն: ADE ուր փխ որ:
 118 BD սրբոց: B պսակի: D պըսակի:
 119 BD յազգէ:
 120 E շար թափված. 120-122 չիք Որդի... մեզ:
 121 B Տըւաւղըդ: BD յամենի:

ՔԱՐՈՁ ՊԵՏՐՈՍԻ ԵՒ ՊԱՒՂՈՍԻ, ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ,
 ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵՐՈՅ

Սուրբ Երրորդութիւն, ստեղծաւղ զաւրութիւն, սահմանիչ
 բնութիւն:

- Պարզաւղ կամարին, Քուս անջըրպետին, երրեակի գընդին,
 Որ միշտ բոլորին, և շըջագային, զաշխարհաւ պատին:
 Տեղի անմահին, Հրեղինաց դասին, անհուս բանակին:
 5 Յորուս առկային, և զանազանին, կարգաւ կայանին:
 Աթոռք անքըննին, քրորէք բազմաչին, սրորէք սըրբային:
 Տէրութիւնք վերին, զաւրութիւնք վեհին, իշխանք ի միջին:
 Պետք վերջին դասին, Հրեշտակապետին, և Հրեշտակային:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. Հմ. 7785, 538բ-42բ:
 B-ձեռ. Հմ. 4068, 199բ-204ա:
 C-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 208ա-212ա:
 D-ձեռ. Հմ. 4011, 343բ-348ա:

Խորագիր

A Քարոզ Պետրոսի և Պաւղոսի, առաքելոցն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ,
 ասացեալ Մխիթար վարդապետի, ի խնդրոյ Սարգիս գրչի: B Քարոզ առաքելոցն
 Պետրոսի և Պաւղոսի: C Գանձ առաքելոցն Պետրոսի և Պաւղոսոյ: D Սրբոց
 առաքելոցն Պետրոսի և Պաւղոսի:
 Ծայրակապ՝ Սարգիս գրիչ:

Բնագիր

- 1 CD սահմանող: B բնութեան:
 2 B անջըպետին, բնագիր գնդին: D երկակի փխ երրակի:
 3 CD հոլովին փխ բոլորին:
 Ունի շարունակութիւն:
 C Իսկ վերին երկնին, լուսեղէն արփին, կաացեալ լինին:
 D Իսկ վերին արփին, լուսեղէն երկնին, կայացեալ լինին:
 4 C անհասին, D անսահին փխ անմահին:
 5 B կարգ առկայանին փխ կարգաւ կայանին:
 6 D Աթոռք:
 7 D վեհին փխ վերին: D վերին փխ վեհին:
 8 D վերջի:

- Հուրք անկիզային, լոյսք թափանցային, հողմք, որք ոչ ցընդին:
 10 Բնութեամբ միակին, տեղեալք որոշին, փառաւք յառաջին:
 Ահա հայցեմք ի Քէն, մարդասէր գթա՛, ի գինս արեան Քո,
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն, աղաչեմք:

- Ա**րարչագործեալ, արուեստապետեալ, արփիւսառեալ:
 Քեզ քաղաք շինեալ, փառաւք զարդարեալ, քեզ հարսն անուանեալ:
 15 Տեղի պատրաստեալ, սրբոցն որ ընտրեալ, հարիւրաւորեալ:
 Յովհաննու տեսեալ, Պաւղոսի պատմեալ, մայր մեր անուանեալ:
 Յասպիս սպիտակեալ, շափիւղա փայլեալ, գոճագմ երևեալ:
 Զըմբուխտ կանաչեալ, քարեղեն գնացեալ, սարդիոն շիկնեալ:
 Ոսկեակըն դեղնեալ, բիւրեղ բոլորեալ, տպագրոն կարմրեալ:
 20 Վըհուանգի դահնայեալ, յակինթ դաղ գըտեալ, աղուտ կարկեհնեալ:
 Պարիսպ բարձրացեալ, երկնից կամաթեալ, լայն ընդարձակեալ:
 Դրունք միափերթեալ, մարգարտափայլեալ, երկոտասանեալ:
 Ահա հայցեմք ի Քէն, մարդասէր գթա՛, ի գինս արեան Քո,
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն, աղաչեմք:

- 25 **Ր**արուն փայլեցեր, զփառսրդ Քո ցուցեր, զոր պատրաստեցեր:
 Լուսով Քո լըցեր, յախճապակեցեր, սեղան զՔեզ եղեր:

- 9 D Հուր, լոյս, հողմ: BD որ: CD փակին փխ ցընդին:
 10 D տեղաւք:
 11 B գթայ:
 CD 11-12 Ընդալ (D ընկալ) զայս նըւէր (D զբանս փխ զայս նըւէր)
 մաղթանաց,
 Միջնորդութեամբ սոցին (D նոցին) ըղձանաց:
 13 C արուեստապետեալ:
 14 BCD Քո փխ Քեզ: B անուանեալ:
 15 B սրբոցն:
 16 BD Յոհաննու:
 17 A շափիւղա: D գոճագմ էրևեալ:
 18 CD 18-20 Զըմբութ կանաչեալ, եղունկ խարտեչեալ (D խարտիչեալ),
 սարդիոն շիկնեալ:
 Սուտակ բոցափառեալ, ակատ լըջացեալ, յակինթ (D յակինդ) ծիրանեալ:
 Ոսկեակն դեղնեալ, բիւրեղ բոլորեալ, տպագ կարմրացեալ:
 19 B Ոսկեակն:
 20 B Յուանգի փխ Վըհուանգի: B լայ փխ դաղ:
 21 B Պարիսպք: C յերկնից: CD կիմաթեալ:
 22 C միափերդեալ: C մարգարտափայլ:
 23-24 CD Ընկալ զբանս մաղթանաց:
 25 B զփառսր: C զփառըս:

- 26 CD աղճապակեցեր: D պայծառացուցեր փխ սեղան զՔեզ եղեր:
 Գետ բըղխեցուցեր, ծառաւք ծաղկեցեր, պըտղաւք պըճնեցեր:
 ԶՀուր բորբոքեցեր, սուր յերկիր արկեր, շնորհս ի մեզ հեղեր:
 Զյիմարսն ընտրեցեր, իմաստնացուցեր, ի փառըս հաներ:
 30 Հոգուով լըցուցեր, քարոզ արարեր, լոյս անուանեցեր:
 Ի լուծ լըծեցեր, գխաչն արաւր եղեր, զաշխարհ հերկեցեր:
 Զմարդիկ ցանցեցեր, ուռկանաւ հաներ, ի կեանս որսացեր:
 Բըժիշկ ընտրեցեր, մեզ դեղ արբուցեր, առողջացուցեր:
 Ի մաքսէն հաներ, և զմեզ մաքսեցեր, խորան կազմեցեր:
 35 Ահա հայցեմք ի Քէն, մարդասէր գթա՛, ի գինս արեան Քո,
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն, աղաչեմք:

- Գ**երակայ գընդին, գլուխ ընտրեալ հաւտին, գահակալ քոյին:
 Պետրոս հրաշալին, և Անդրէասին, Սուրբ Յովհաննիսին:
 Կոյս Յակոբոսին, խաչեալ Փիլիպպին, խոցեալ Թումային:
 40 Մեր Բարթողիմին, սպանեալ Թադէին, այլեալ Մատթէին:
 Սիմովն Կանանին, Յուդայ Յակոբին, և Մատաթէին:

- 27 CD Գետըս բըղխեցեր: CD ծառըս: C պտղօք: B պճնեցեր:
 28 D Հուր:
 29 D Զյիմարս, իմաստնացուցեր:
 30 BC Հոգով լըցուցեր, D Քոյ լըցեր փխ լըցուցեր: CD քարոզս: D արդիւնացուցեր փխ լոյս անուանեցեր:
 Ունի շարունակություն.
 C Ի մաքսէն հանէր, խորան կազմեցեր, տաճար մաքրեցեր:
 Աղ անուանեցեր, զմարդիկ համեցեր, անուշ արարեր:
 D Ի մաքսէն հաներ, աղ անուանեցեր, և լոյս կոչեցեր:
 Ի ծովէն առեր, խորան կազմեցեր, տաճար մաքրեցեր:
 31 D արաւրեցեր փխ արաւր եղեր: B դրեր, փխ եղեր: CD զերկիր փխ զաշխարհ:
 32 D զմարդիկք: B որսայցեր:
 33 B Բժիշկ գոր: B առողջ արարեր փխ առողջացուցեր:
 34 C Հմմտ. 30 տողի շարունակությունը:
 35-36 CD Ըն.:
 37 B գնդին:
 38 B Յոհաննիսին:
 CD 38-40 Պետրոս հրաշալին, վէմըն հաւտին, եղբայրն Անդրէին:
 Կոյս Յակոբոսին, Սուրբ Յոհաննիսին, որոց Զէբէթին (D Աւետարանչին փխ որոց Զէբէթին):
 Խաչեալ Փիլիպպին, խոցեալ Թումային, այլեալ Մատթէին
 Մեր Բարթողիմին, սպանեալ Թադէին, Յակոբ Ալփինին:
 39 B Խաչել Փիլիպպին:
 40 B Բարթողիմին, սպանել:
 41 B Սիմոն:

- Թիւք իւթանասնին, և Հինգ Հարիւրին, Հետևաւորք սոցին:
Որք մեզ ոչ թըւին, Քեզ Տեարնըդ յայտնին, ըստ աստեղաց կոչին:
- 45 Երկոտասանին, կենդանակերպին, երկնիւ պարագրին:
Տիպք անուան Քոյին, չորըս չորէքկին, համարաւ զըրին:
Որդւոցն Յակոբին, ականց տախտակին, աղբերցն Յաղիմին:
Ահա Հայցեմք ի Քէն, մարդասէր գթա՛, ի գինս արեան Քո,
Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն, աղաչեմք:
- Իսկ պարապետին, ի սեռս երեսին, ի գահ Հաւատին:
- 50 Վէմն անյաղթելին, դրանց դըժոխային, դրախտին բանալին:
Որ գանձառելին, յայտնեալ Հաւր վերին, դաւանեալ գՈրդին:
Զոր ի Թարաւրին, վըկայեալ Բանին, փառաց Միածնին¹:
Սա յաւանակին, լուծաւղ առկապին, պատրաստաւղ Զատկին:
Սուսեր Հանողին, գՔեզ ուրացողին, արիւն արտասուին:
- 55 Յարութեամբ Քոյին, եղեալ արժանին, քաւութեան շնաւրհին:
Հարցմամբ երեքկին, երեք վէր խոցին, ի Քէն բըժշկին:
Գուշակմամբ խաչին, պըսակեալ նորին, խորհրդեամբ Քոյին:
Զեռնադրաւղն վէհին, եղբաւրըն քոյին, յաթոռն առաջին:
Ահա Հայցեմք ի Քէն, մարդասէր գթա՛, ի գինս արեան Քո,
- 60 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն, աղաչեմք:

- 42 BC եւթանասնին: D եաւթանասնին:
D Հարիւր և քսանին, և Հինգ Հարիւրին:
Երեք Հազարին, և Հինգ Հազարին, Հետևորք նոցին:
Որք մեզ ոչ թուին, քեզ Տեառնըդ յայտնին, [ը]ստ աստեղաց կոչին:
- 43 B թուին:
44 D գերկնիւ:
45 B չորս: C չորեսին, գընդին:
46 B Որդոցն Յակոբին: D Որդոցն:
CD ունի շարունակութիւն.
Ամսոցն ի տարին, անդամոց գլխին, աշխարհս ի բաժին:
47-48 C Ընգալ: D Ընկ:
50 C անվանեցին փխ անյաղթելին: D դըժոխին, դրախտի:
51 C գղաւանեալ: D դաւանէր:
54 B արտասուին:
55 AD Յարութեան: AD շնորհին:
56 D Հարցմամբ երեքին: C երեքին փխ երեքկին: CD ողջասցին փխ բըժշկին:
57 B պսակեալ, խորհրդեամբ Քոյին:
58 D Զեռնադրող: B քոյին:
59-60 C Ընգալ: D Ընկալ:

- Սաւղոս վայրենի, սա լիեալ ընտանի, Պաւղոս անուանի¹:
Անաւթ պիտանի, Սուրբ Հոգւոյն կազմի, քարոզ Համայնի:
Յորդառատ խաւսի, ըստ բնութեան աւրինի, և գրովք վըկայի:
Թուղթք չորեքտասանի, որ մեզ բարբառի, միշտ յեկեղեցի:
65 Թէ՛ թող յիս Հայի, մարդ մեղաւք ի լի, գթութեամբն Յիսուսի:
Վիշտք, որ ի ծովի, վըտանգ ցամաքի, ցաւք սուտ ընկերի:
Շնորհաւղն ամենի, համագգի հրէի, խուժ Հեթանոսի:
Որ ձեռքն ի գործի, բանքն ի բերանի, և միտքն ի յերկնի:
Զանունն Քրիստոսի, բարձեալ յիւր հոգի, եդ քրիստոնէի:
70 Երուսաղէմի, և Լիւրիկէի, վաթսուն քաղաքի:
Ահա Հայցեմք ի Քէն, մարդասէր գթա՛, ի գինս արեան Քո,
Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն, աղաչեմք:
- Գան ի միասին, գըլուխքն երկոքին, գահն ի Հոռմէլին:
Զհրեայալն շահին, գհեթանոսս յարգին, սքանչելեաւք յայտնին:
75 Կանայք ի Հոռմին, ողջախոհ լինին, կուսանքըն սըրբին:
Բագինքըն քակտին, կուռքըն կործանին, մեղք պարտաւորին:
Զոր տեսեալ չարին, Սիմովն կախարդին, կայր ընդդէմ նոցին²:

- 61 B սայ: BD լեալ: BD ընդանի:
62 BD Հոգոյն:
CD ունի շարունակութիւն.
Փող տարտնացի, բերանն Յիսուսի, լեզուն Քրիստոսի:
63 B բնութեանն: D բնութեանս: C գրաւք փխ և գրովք: B վկայի:
64 CD թուլթ: D ընդ փխ որ: D եկեղեցի:
65 CD որ մոլորի, մեղաւք աշխարհի, շնորհաւքն Յիսուսի, սիրով Քրիստոսի,
Դարձա ի հոգի փխ մեղաւք... Յիսուսի:
66 D Վիշտ, վտանկ, ցաւ:
67 D Շահաւղն փխ Շնորհաւղն: CD հրէից Համագգի փխ Համագգի հրէի:
68 B ձեռք: D ձեռն: D բերանն ի բանի փխ բանքն ի բերանի:
69 B Զանուն: C Ի փխ յիւր: CD ետ փխ եդ:
70 CD մինչ ի Լուրեկի (D Լիւրիկի) փխ և Լիւրիկէի: B աշխարհի փխ քաղաքի:
D ունի շարունակութիւն. և Հինգ աւելի:
71-72 C Ընգալ ցայս: D Ընկ:
73 B գլուխքն, Յոռմելին:
74 B Զհրէայսն: D Հեթանոսք: C յարգին: C զբան Տեառըն պատմեն, D բանիւ
քարոզին փխ սքանչելեաւք յայտնին:
75 CD կանայքն: D ողջախոհացին: B կուսանքն սրբին: CD յայտնին փխ սրբին:
76 B Բագինքն, կուռքն:
77 BD Սիմոն: B կայ:

¹ Մատթ. Ժէ 5, Մարկ. Թ 6:

¹ Գործք Թ:
² Գործք Ը 9-24:

- Ի ձեռն Ուրուային, նըշանաց ստուերին, խարբբայ մոգին:
 80 Ջբարձրացեալն Յաւդին, յերկիր ընկեցին, ընդ չորս պատուեցին:
 Սչարեալ ներոնին, չարաբաստ կայսրին, և Ագրիպային:
 Վըճիւ հատանին, խաչեալ Պետրոսին, ըստ Քուժ հրամանին:
 Սպանեալ Պաւղոսին, նըման Յովհաննին, Քո Կարապետին:
 Ահա յիշեցես, Տէ՛ր, հեղմամբ արեան սոցա,
 Ջնոգիս հաւատով ի Քեզ նընջեցելոցն, աղա.:
- 85 Բամբ աստուածազան, վէմք թաւալեցան, Քեզ Փըրկչիդ նըման:
 Թեպէտ որ վարձկան, ընդ փառացն անվախճան, սակայն քաջացան:
 Գառանց զգուշացան, հաւտին խնամք տարան, խոցելոց խրատական:
 Ի ձեռն նոցայն, աշխարհ փըրկեցան, Քեզ հնազանդեցան:
 Ջկուռսըն հայրական, թողեալ մոռացան, և Քեզ հարնացան:
 90 Կացուցէր իշխան, երկրի հանրական, ի փառս Քո անուան:
 Տընտեսք տիրական, որք զՔո գերդաստան, կերակրեն ի ժման:
 Եւ դրեր պահապան, տան Քուժ դըռնապան, գծառայքն արթնական:
 Ճրագք անշիջական, մէջք անլուծական, յոտն ի խաչի կան:

- 78 B Ուրուային, նշանաց:
 79 B չիք ընդ: C և փիւ ընդ չորս:
 CD ունի շարունակութիւն.
 Չորս մասն ի բաժին, ի ճանապարհին, խայտառակ չարին:
 80 BCD Ջչարեալ: B Ագրիպային:
 81 B վճիւ: CD Հատանի վըճըտին փիւ Վճիւ հատանին: D խաչիլ: B Պետրէին
 փիւ Պետրոսին:
 82 B Յովաննին: CD Գլխատեալ մեծին, Սըբ Պաւղոսին, նման Մկրտչին (D ըստ
 Կարապետին փիւ Մկրտչին):
 83 BD 83-84 Յիշեալ գնոգիս:
 84 B ննջեցելոց մերոց փիւ նընջեցելոցն:
 85 D պատուական, քեզ Տեառնանման:
 Որք թաւալեցան, եւ ի հիմունս եղան, եկեղեցական փիւ թաւալեցան...
 նըման: BC Տեառնանման փիւ Փըրկչիդ:
 86 D չիք ընդ: C փառս:
 87 A հաւտից: B խոցոց փիւ խոցելոց: C վիրաց խարական փիւ խոցելոց
 խրատական:
 D հաւտին խնամ տարան, գառանց զգուշացան, վիրաց խարական:
 88 B ձեռս, նոցան: B գերեցան փիւ փըրկեցան: C ըզսոցին հրաման, աշխարհ որ
 լուան, D ի սոցա բերան, աշխարհք որք լուան փիւ Ի... փըրկեցան:
 89 BCD Ջկուռս հայրենական: D ի փիւ և:
 91 BD որ փիւ որք: D որ զքոյդ փիւ որք զՔո:
 92 B Չորս դրեր դոնապան, ծառայք արթնական, Քեզ Տեառնդ մնան: CD Չորս
 եղիր ի դրան փիւ եւ... դըռնապան:
 CD ունի շարունակութիւն. և աննիրհական:
 93 D ոտն փիւ յոտն:

Թեպէտ, որ մեռան, այլ այժմ են կենդան, ընդ մեր մաղթական:
 95 Եւ ևս առաւել զ.:

- Ի յայսմ աթոռիս, ի քառադիմիս, ի յերկրաւորիս:
 Դաւթիւ դաւանիս, Յակոբիւ գովիս, պսակիւն պատուիս:
 Սոքաւք Տէր աւրհնիս, Յովհաննիւ հըրճուիս, Յակոբիւ հանգչիս:
 Թեպէտ և յունիս, ի քսան և յըննիս, է խորհուրդ տաւնիս:
 100 Բայց եւթըն սիւնիս, քառակերպ գահիս, միշտ վերաբազմիս:
 Արարիչ յայտնիս, այս եւթըն դարիս, և չորս տարրերիս:
 Սոքաւք հաշտեցիս, Տէր ողորմեցիս, բանաւոր հաւտիս:
 Ստեղծիչդ աշխարհիս, մեր երկու հովիւս, ձեռնտու լիցիս:
 Տեառն և արքայիս, զոյգ գաւազանիս, հայկազեան զարմիս:
 105 Խընամք տար վեհիցս, և ստորակայիցս, ի տարաշխարհիս:
 Ջանձ.:

Չըքնաղ տիրուհի, չարըն գիտելի, չեղև քեզ յերկրի:
 Ուր արքայդ նըստի, արքունիք կոչի, անձնըդ գովելի:

- 97 CD Յակոբաւ: BD յարգիս փիւ գովիս: CD պսակիւ:
 98 BCD գովիս փիւ աւրհնիս: B Յովհաննիւ, հըրճուիս:
 D Պետրոսիւ աւրհնիս, Պաւղոսիւ յայտնիս:
 Յովհաննիւ հըրճուիս, Յակոբաւ հանգչիս, և փառաւորիս փիւ Յովհաննիւ...
 հանգչիս:
 99 B ի յունիս փիւ և յունիս: CD չիք:
 100 C չիք բայց: D Յայս փիւ Բայց: BC եւթըն: BCD վերանըստիս փիւ
 վերաբազմիս:
 101 B եւթըն: CD յեւթըն այսու փիւ այս եւթըն: BD տարրերիս:
 CD ունի շարունակութիւն.
 Եւ յեւթըն սիւնիս, գըլխաւոր տաւնիս, միշտ աւրհնաբանիս (D բարեբանիս):
 Թէպէտ և ունիս (D յունիս), ինն և ի քսանիս (D քսան և ինն աւրիս), է
 խորհուրդ տաւնիս:
 Բայց աստ պատշաճիս, եղեալ կանոնիս, սուրբ հարցն աւանդիս:
 Ի (D որ) յեւթըն հովիւս, ութ վարիչ յարիս, և փառաբանիս:
 102 BCD Տէր հաշտիս, և ողորմեցիս փիւ հաշտեցիս Տէր, ողորմեցիս:
 103 B Շիշպետտ, CD Շըշպետդ փիւ Ստեղծիչդ: B ձեռնտու:
 104 B հայկազեան (հետք վերջում ավելացված ն): CD տոհմիս փիւ զարմիս:
 D ունի շարունակութիւն.
 Այլ և տաւնողիս, և տաւնասիրիս, գաւըրս պատուողիս:
 Սըբոց պաշտողիս, զճառս ընթերցողիս, այլ և լըսողիս:
 Երգոյս ասողիս, այլ և հայցողիս, և սըբազրողիս,
 Ջան.:
- 105 B խնամ, վեհիցս, և ստորականիցս: D չիք:
 107 B Չըքնաղ, չարն:
 C Չըքնաղ տիրուհի, ծաղիկ ծիրանի, և բազմագունի:
 Հընարք բանասարկուի, չարըն գիտելի, չեղև քեզ յերկրի:
 108 B արքայոս նստի: C արքայն նստի: D արքայն բազմի: B անձդ:

- Մանաւանդ երկնի, ես դու նրմանի, և երկնից երկնի:
- 110 Որում գբանալին, ետուր Պետրոսի, ցուցեր Պաւղոսի:
Որ բանիւ չպատմի, ակամբ չտեսանի, սըրտիւք չիմանի:
Այնըմ Հանգըստի, ըզմեզ արժանի, արա՛ սըրբուհի:
Եւ մինչ ի մարմնի, եմք ի պանդըխտի, լե՛ր մեզ հովանի:
Մեղք մեր որ գործի, չար որ խորհըրդի, բանք որ անբարի:
- 115 Քե՛ սուրբ սըրբեացի, իսպառ մաքրեացի, և անհետ լիցի:
Քեզ փառք ի յերկրի, պատիւ ի յերկնի, ընդ Որդւոյդ Միածնի:
Եւ այժմ ողորմեաց բարեխաւսութեամբ:

- 109 D երկրի:
110 D Զորոյ: B գբանալի: D ցուցեալ:
111 BCD ∞ աչաւք, չտեսանի, սրտիւ չիմանի (CD չանկանի):
112 B Այնմն: C Յայնըմ: B արայ:
113 B պանդխտի:
114 B խորհըրդի: D խորհուրդ սրտի և փիւ որ խորհըրդի: D չիք որ:
115 B սրբեացի: C յարահետ փիւ և անհետ:
116 BC յաշխարհի փիւ ի յերկրի: B Որդոյդ: D Քոյդ փիւ Որդւոյդ:
C ունի շարունակութիւն.
Յաւրս յիշատակի, մեծին Պետրոսի, հոգոյն անաւթի, լեզուին Քրիստոսի:
Ընդ քոյդ կցորդի, մաղթանք ըղձալի, մեծին Մկրտչի:
Աղերս ընդ նմին, քեզ հետեացին, նախավկային:
Այլև Պարթևին, մեր Լուսաւորչին, աղօթքն ընդ նոցին:
Քեզ աղերս լիցի, և քոյդ Միածնին, ընդ մեր Հաշտութիւն:
117 D Ողորմեա՛:

ՔԱՐՈՉ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

- Կամաւ իջեալ Տէրն յերկնից յերկիր,
Ի փըրկութիւն մարդոյն հոգեկիր:
Այն անդրանիկ ծոցածին Որդին,
Բովանդակի ի յարգանդ կուսին:
5 Այսաւր ծընաւ արքայն հրեղինաց,
Տէրն և ստեղծիչըն տիեզերաց:
Ի Բեթղահէմ, ի Հրէաստանի,
Որ տուն հացի կոչեալ անուանի:
Զոր մարգարէքն յառաջ խաւսեցան,
10 Որք ի Հոգւոյն Սրբոյ մաքրեցան:
Տէրն տերանց ի մեզ գըթացաւ,
Որ էնն Աստուած ի մարմնի ցուցաւ:
Սէրովբէից դասքըն սարսեցին,
Երեք սըրբեան երգ յաւրինէին:
15 Ծագմամբ աստղին մոգքն ընթանային,
Յերուսաղէմ քաղաքըն Հասին:

Աղբյուրներ

A-ձեռ. Հմ. 7785, 280բ-83բ:
B-ձեռ. Հմ. 8030, 363բ-66բ:

Խորագիր

A Քարոզ յարութեան Քրիստոսի ի Միսիթարայ վարդապետէ: B Գանձ յարութեան ի Միսիթարայ վարդապետէ:
Ծայրակապ Կիրակէ:

Բնագիր

- 2 A Հոգեկիր:
4 B Բաւանդակի:
7 B Բեղղահէմ:
10 B Հոգոյն: A Սըրբոյ:
12 B Աւր փիւ Որ:
13 B Սէրոբէից:
14 B Էրեք սրբեն:
15 B մոքն:

- Ըզքահանայս հարցաքըննէին,
Թէ ուր տեսէք զարքայն կուսածին:
Խուռնկ և զըմուռ բերեալ մատուցին,
20 Սէրովբէից սուրբ թագաւորին:
Ի խանձարուրս պատեալ տեսին,
Եւ ի յահէն սարսեալ դողային^{1*}:
Ահա յարոյ զանկեալքըս մեղաւք,
Առատածիր Քոյին պարգեւաւք,
25 Աղաչեմք:

- Ի Հարաշարժ կենաց աղբիւրէն,
Որ գոյացան հոգիքըն հրեղէն:
Աւրհնաբանիչք Տեառն և Արարչին,
Յայտնաբանիչք էից ստեղծողին:
30 Ի յերկնաւոր բարձր առագաստին,
Կամաւ կացին ի սուրբ սահմանին:
Սատայէլեան դասքն ընդվզեցին,
Ի սանդարամէտըս ընկըղմեալ իջին:
Որք հակառակ կացին Ստեղծողին,
35 Եւ այն առաջին պատուեալ պատկերին:
Ջոր յաւրինեաց ի տիպ Տէրունւոյն,
Նոյն և նըման էից ստեղծողին:
Որ փափկանայր ի դրախտն ադենի,
Ջգեցեալ ըզլոյսըն զիմանալի:

- 17 B Հարցայքննէին:
18 B յուր փխ ուր:
20 B Սէրովբէից:
22 B Ու փխ և ի:
23 A 23-25 զանկեալքըս... աղաչեմք՝ Հետագայի լրացում:
B Ահա ընկալ գայս նոր երգ աւրհնութեանս
Ի Կիրակէի Սրբոյ Յարութեան փխ Ահա յարոյ... Աղաչեմք:
26 B Հայրաշարժ: A աղբերէն:
28 A Աւրհնաբանիչ:
32 B դասք ընվզեցին:
33 B ընկղմել:
36 B աւրինեաց, Տէրունոյն:
39 B Սգեցեալ, զլոյսըն:

^{1*} Հմմտ Մատթ. Բ 1-15:

- 40 Աւճըն գազան մեծ և ահագին,
Որ զէն եղև պիղծ ամբարըշտին:
Պատիր խաւսեալ ի յունկն Եւայի,
Որ արբանեակ կոչեալ անուանի^{1*}:
Տէրըն տէրանց մեզ գըթացաւ,
45 Պատուհաս ի բանն, որ խաւսեցաւ:
Գարշապարին սպասել հրամայեաց,
Ջչար վիշապին զլուխըն ջաղխեալ, խորտակեաց^{2*}:
Ահա յարոց զանկեալքըս մեղաւք,
Առատածիր Քոյն պարգեւաւք,
50 Աղաչեմք:

- Րամից բոլորից Արարիչ երկնից,
Որ գոյացուցեր զարարածս յանէից:
Յոչ էից, ի հակառակաց քառից կուսից:
Երէկ յերկինս ընդ Հաւր բազմեցար,
55 Այսաւր յերկրի հարցաքըննեցար:
Երէկ հրեշտակք սպասաւորէին,
Այսաւր բաժակ մահու մատուցին:
Երէկ իւղով ըզՏէարն աւծէին^{3*},
Այսաւր ի ծուներ իջեալ ձաղէին^{4*}:
60 Երէկ յեթէրն երկնից բարձրացեալ,
Ի սրբէիցըն սըրբաբանեալ:

- 41 B պիղծ: A ամպարըշտին:
42 B խաւսել:
43 B Ջար արքան եկ փխ Որ արբանեակ:
44 A ի մեզ:
46 B սպասեալ:
47 B Ջար, ջախջախեալ:
54 B Յէրէկ:
55 B Հարցայքննեցար:
56 B յէրէկ:
58 B յէրէկ:
60 B Յէրէկ յեղէր:

^{1*} Հմմտ Մտնդ. Գ 1-2:
^{2*} Հմմտ Մտնդ. Գ 15:
^{3*} Հովհ. ժԲ 3:
^{4*} Հմմտ Մատթ Իէ 31,41:

Այսաւր մարմնովն այլակերպեցաւ,
 Յառաքելոցն երկըրպագեցաւ¹:
 Երէկ գերկինըս կամար կապեաց,
 65 Այսաւր առ Հայր զհոգին աւանդեաց:
 Երէկ ի հող մահու իջուցին,
 Այսաւր տեսաք փառաւք յարուցեալ, ըզՏէրն Քրիստոս:
 Ահա յարեալ:

Այսաւր անճառ լոյսն արտափայլեալ,
 70 Շընորհք Հոգւոյն յերկիր ծաւալեալ:
 Այսաւր մարմնովըն տէրունական,
 Որ միացաւ ի բանն էական:
 Բարձաւ ի փայտ խաչին փըրկական,
 Զարգարեցաւ փառաւք հայրական:
 75 Երկնաւորաց զաւրքըն սոսկացան,
 Կաճառք սըրբոցըն գումարեցան:
 Այն սուրբ կանայքն ի յողբ շարժէին,
 Լալկանաց երգ յաւրինէին:
 Յորժամ տեսին ըզխոցուած կողին,
 80 Զոր գեղարդեամբ բացեալ զինուորին:
 Ել արիւն և ջուր արտաշիկագոյն²,
 Ի լըւացումն առաջին մարդոյն:
 Տարերք երկրի սարսեալ դողային,
 Եւ լուսաւորք երես սքողէին:

63 B Առաքելոցն:

64 B Յէրէկ:

66 B Յէրէկ:

67 B ∞ տեսաք փիս յարուցեալ: B զՏէր:

68 B ընկալ փիս յարեալ:

70 B հոգոյն:

73 B փրկչական:

74 A Որ զարդարեցաւ. հետո՞ որ-ը ջնջված:

76 B որ գումարեցան:

81 B Արիւնն և ջուրն փիս ել ջուր:

82 B լուացումն:

83 B երկնից:

84 B լուսաւորքն, էրեսք:

¹ Մատթ. ԺԷ 4, Մարկ. Թ 4. Ղուկ. Թ 33:

² Հմմտ Հովհ. ԺԹ 34:

85 Պարք աստեղացըն թաւթափէին,
 Լուսինն ի ծունր իջեալ Արարչին:
 Շիթս ընկալեալ ի կենաց ցաւդէն,
 Որով երկիրս և երկինք պանծացեալ նորոգին:
 Ահա յարեալ:

90 Կանա՛յք, ընդդէ՞ր էք սըրտաբեկեալ,
 Արտասուաթոր զայտերըդ յաւրինեալ:
 Այն Տէր Յիսուս, որ չարչարեցաւ,
 Եւ ի գերեզման իջեալ թաղեցաւ:
 Անդ նըստէին հրեշտակք ի վիմին,

95 Եւ յարութեանն՝ նորա սպասէին¹:
 Յարեաւ Փըրկիչըն մեր ամէնից,
 Եւ ըստեղծիչն էից բոլորից:
 Դո՛ւք ցընծացէք, որդիք Սիովնի,
 Ի յարութեանս միաշարաթի:

100 Դըշխոյ երկնից բերկրեալ զուարճացի,
 Կաթուղիկէ Սուրբ Եկեղեցի:
 Ի յարութեան աւուրս պանծալի,
 Նորս Իսրայէլ շնորհազարդեսցի:
 Սուրբ առաքեալքն, որք հրաւիրեցան,

105 Տիեզերաց քարոզ կարգեցան:
 Ի գերեզմանըն սուրբ ընթացան,
 Վարչամակին անդ հանդիպեցան:
 Որք զաւետիս կենաց ընկալան,
 Ի յարութեան աւուրս ցընծացան:

86 B ծունդը:

88 B երկիր ու, պանծացեալ:

91 B Արտասուաթոր: A սկզբնապես՝ յաւրինեալ, հետո՞ յաւրին ջնջված և դարձված թաց, որով և թացեալ՝ գրված երկու գրով: B աւրինեալ:

92 B Տէրն Յիսուսն:

93 B չիք և: B գերեզմանն:

95 A յարութեան:

98 B Սիովնի:

102 B պանծեալ:

103 B Իսրայէլ, շնորհազարդեսցի:

¹ Հմմտ Մատթ. ԻԸ 1-2:

110 Ահա յիշեսցէս զհոգ. :
Եւ ևս առաւել: Զանձինըս մեր.:

Երանեցար յէից հրանիւթից,
Երկրրպագեալդ ի քերովբէից:
Որ գովեցար յանմահից զաւրաց,
115 Ի հրեշտակաց դասուց զինուորաց:
Փա՛ռք ի բարձունս յերջանիկ հովուաց¹,
Զընծայս ընկալ ի թագաւորաց²:
Ով Մարիամ, մաքուր աղաւնի,
Դո՛ւ նմանեցար սուրբ սիրամարգի:
120 Աւրհնեալ պըտուղ քոյ որովայնի³,
Բարեբանեալ սուրբ կոյս տիրուհի:
Աւրհնեալ պըտուղ քոյ որովայնի,
Մաւրն Եւայի, պըսակ ցանկալի:
Աւրհնեալ պըտուղ քու՛մ որովայնի,
125 Տիեզերաց եղեր գովելի:
Ողջո՛յն ընդ քեզ, տաճա՛ր Աստուծոյ,
Եւ բնակարան Բանին բարձրելոյ:
Ողջո՛յն ընդ քեզ, հիմն եկեղեցոյ,
Վերաբուսեալ ծաղիկ հաւատոյ:
130 Ողջո՛յն ընդ քեզ, աւթարան լուսոյ,
Երանելի բերկրեալըդ դըշխոյ:

113 A քէրովբէից:
116 B երջանիկ հովուաց:
117 A Ընծայ:
119 B սէրոբէի փխ սիրամարգի:
124 B Քո:
125 B Մարդկան ազգի պարծանք պանծալի փխ Տիեզերաց... գովելի:
Աւրհնեալ պտուղ քո որովայնի,
Յարարածոց քեզ երկրպագի:
127 B Աստուծոյ փխ բարձրելոյ:
128 B էկեղեցոյ:
131 B Քեզ երանի, ո՛վ բերկրեալ դըշխոյ փխ Երանելի... դըշխոյ:

¹ Ղուկ. Բ 14:
² Հմմտ Մատթ. Բ 11-12:
³ Ղուկ. Ա 42:

Ողջո՛յն ընդ քեզ, գեղմըն ցաւդալի¹,
Անկիզելի վառեալ մորենի²:
Զքեզ ամպ թեթև տեսեալ Եսայի³,
135 Քառակերպեան աթոռ Քրիստոսի:
Ով ոսկէթել ի զարդ խորանի,
Քաղցրահայեաց ակն ի կամարի:
Աստուածածին կոյս անապական,
Որդիք մարդկան քև նորոգեցան:
140 Աստուածածին կոյս անապական,
Տըրտմեալ ոգիքն քև ուրախացան:
Աստուածածին կոյս անապական,
Դասք անմարմնոցն ընդ քեզ զուարճացան:
Կաճառք սրբոցն, որք գումարեցան,
145 Եւ երկնայնոցըն դասակցեցան:
Եւ այժմ ողորմեայց մեզ:

132 B գեմըն:
134 ամբ, յԵսայի:
136 B Ոսկի թելի, զարդ...:
137 B քաղցրահայեաց:
138 A ունի շարունակութուն.
Աւրինեցար վրբան պաշտման,
Աստուածածին կոյս անապական:
138-139 B տե՛ս 140-141:
140-141 B տե՛ս 138-139: B ազատեցան փխ ուրախացան:
144 A չիք:

¹ Սաղմ. ՀԱ 6:
² Հմմտ Ելք 9 3:
³ Եսայի ԺԹ 1:

ԿԱՆՈՆ ՃԸԳՆԱԻՈՐԱՅՆ

Ճրգնաւորք ընտրեալ, ճրչմարտագործեալ, զմարմինս ձեր ճրնչեալ:

Երկիր բարի լեալ, զբանն առ ընկալեալ, և պըտղաբերեալ:

Ջոր ունկամբ լըւեալ, գործով կատարեալ, արդիւնաւորեալ:

Յաշխարհէ զատեալ, ի տանց հեռացեալ, և աւտարացեալ:

5 Ի լերինս ելեալ, և առանձնացեալ, միայնաւորեալ:

Զլըուութիւն ստացեալ, զմիտըս հաւաքեալ, ընդ Աստուած
խաւսեցեալ:

Մարմնով մերկացեալ, ոտիւք բոկացեալ, և գըլխի բացեալ:

Բարեաց կարաւտեալ, և անքաւտացեալ, քաղցեալ, ծարաւեալ:

Յոտնակաց տըքնեալ, արտասուս հեղեալ, առ Տէր պաղատեալ:

Աղբյուրներ

A-ձեռ. Հմ. 5785, 26բ-8բ:

B-ձեռ. Հմ. 4844, 174բ-6ա:

C-ձեռ. Հմ. 425, 28բ-31ա:

D-վնտ., ձեռ. Հմ. 1335, 114բ-118ա:

Խորագիր

A Կանոն ճրգնաւորացն: B Գանձ ճրգնաւորացն: C Գանձ ճրգնաւորաց: D Քա-

րոզ սրբոց ճգնաւորաւ:

Մայրակապ՝ ձգնաւորք:

Բնագիր

1 A ձրգնաւոր: D ընտրեալք:

2 D պըտղաւորեալ:

3 B ունկալութեամբ: D լուեալ, գործովք: B զարդիւնաւորեալ:

4 BD չիք ի տանց... աւտարացեալ:

5 BC բնակեալ փխ ելեալ: BD չիք և առանձնացեալ:

6 ACD Լըուութիւն: BD միտք (D զմիտք) ձեր հաւաքեալ: C ընդ յԱստուած

խաւսեալ, զմիտըս հաւաքեալ փխ զմիտըս... խաւսեցեալ: AD խաւսեալ:

7 BD Մերկ մարմնով կեցեալ (D կացեալ), բոկոտիւք շըջեալ (D եղեալ): C գըլխի:

BD չիք և գըլխի բացեալ:

8 BD չիք բարեաց... անքաւտացեալ: BD քաղց և փխ քաղցեալ:

9 C Ի յոտին կացեալ փխ Յոտնակաց տըքնեալ: B Յոտնական: D Յոտնակա:

10 Բարեխաւսեցէք առ Տէրն ամէնի, զմերս ընդունել պատարագ բանի:
Աղաչեմք:

Գերագանց երգով, գերագոյն գոլով, գերահրաշ գործով:

Սուրբ հարքըդ հոգով, մաքուր խորհըրդով, բարի հաւատով:

Զնեղութիւնս անբով, յանձին ունելով, ոչ յագեալ քընով:

15 Յարատ չհայելով, պիղծ բան չխաւսելով, դատարկաբանով:

Ո՛չ չար խորհըրդով, ո՛չ ցանկանալով, ո՛չ հեշտանալով:

Անհանգիստ մարմնով, անքուն գիշերով, ի յոտին կալով:

Չարս ոչ գործելով, այլ բարի գործով, ըզկեանս անցուցելով:

Անկեր մընալով, զժամանակս յոլով, անճառիցն յուսով:

20 Բարե.:

Նըմանեալ հարանց, նախնեացըն քաջաց, և առաքինաց:

Հարքըդ գերագանց, համեմատ զաւրաց, անմարմնականաց:

Դասք ճրգնաւորաց, և սուրբ միանձանց, և կրաւնաւորաց:

Արժանի շնորհաց, բազում պարգևաց, հարքդ յամէն ազգաց:

10 B վասն մերով սուրբ ճգնաւորք, աղաչեմ փխ ամէնի... բանի:

D 10-11 Բարեխաւս լերո՛ւք առ Տէր:

Զմեզ ի մեղաց մաքրել և սրբեալ:

12 C գերագանցելով փխ գերագանց երգով: BD գոլով փխ երգով: BD գեղով փխ գոլով:

13 B Հարքըն: C մաքրեալ: BD բոլոր փխ բարի:

14 B յանձինս կըրելով: D ի յանձին կըրելով: BD յաղթիլ փխ յագեալ:

15 A պեղծ ոչ խորհելով, դատարկ չհայելով փխ պիղծ... դատարկաբանով: C ոչ խորհըրդով, դատարկ ոչ խաւսելով փխ բան... դատարկաբանելով: D չը-

սելով փխ չխաւսելով: D դատարկ չխաւսելով փխ դատարկաբանով:

16 B զարհուրելով փխ չար խորհըրդով: D խորհելով փխ խորհըրդով:

17 BD անճաշակ մնալով (D մընալով), ժամանակս (D զժամանակս) յոլով փխ անքուն... կալով:

18 BD չիք տողը: C Չար ոչ առնելով փխ Չարս ոչ գործելով:

19 C ժամանակս: B Անճառիցն յուսով, և ակն ունելով, զկենցաղս ատելով:

D անճառիցն յուսով, ակընկալելով, զկենցաղս արհամարհելով փխ Չարս... յուսով:

21 D նմանեալք: D նախնեաց: D Սուրբ արանց փխ քաջաց և առաքինաց:

AC առաքինեաց: B նըմանեալ խարանցն:

22 B նմանեալ, D նոյն նըման փխ համեմատ:

23 BD սուրբ կուսանաց փխ ճրգնաւորաց: BD չիք և սուրբ... կրաւնաւորաց:

24 AC բարի փխ բազում:

BD Բազում պարգևաց, հարք ամէն ազանց, արժանի շնորհաց:

25 Ի ձէնջ փախուցած, յանուանց հալածած, փաղանքըն դիւաց:
Ձեաւք քաղցեալքն յագած, ծարաւիքն արբած, գերեալքն ազատած:
Գլորեալքըն կանգնած, հիւանդքըն ողջացած, կապեալքն արձակած:
Նեղեալքն անդորրած, բանդեալքըն հանած, տըխրեալքըն բերկրած:
Բար.:

30 Արդար և ճրգնեալ, արդարագործեալ, սուրբ հարքդ երանեալ:
Մարմնոյ կրից յաղթեալ, զանդամըս սպանեալ, դէմ մեղաց զինեալ:
Յարատ ոչ տեսեալ, գարշ ինչ ոչ լըւեալ, տըգեղ բան չխաւսեցեալ:
Զպիղծ իր չչաւշափեալ, զհետ չարի չգնացեալ, զանձըն սուրբ
պահեալ:

Ի մեղաց զատեալ, զայս կեանքս ատեցեալ, զՏէր միայն սիրեալ:
35 Կուսութիւն ստացեալ, և մաքուր կացեալ, բարեաց հետեւեալ:
Զպատւիրանս պահեալ, զոր Տէր աւանդեալ, Տեարն հաճոյ լեալ:
Զհայր և մայր թողեալ, յեղբարց բաժանեալ, յընտանեաց զատեալ:
Ի տանց հեռացեալ, և տարամերժեալ, աւտար համարեալ:

25 B Յաւէտ ի ձէնջ փախած, յանուանց փխ ի ձէնջ... յանուանց: D Յահէ ձեր
փախած փխ ի ձէնջ փախուցած: BD գունդքն պիղծ դիւաց:
26 C Ձեւք: D Ձևք: B քաղցեալքն: D քաղցեալք: B ծարաւիք: D ծարաւեալք:
B կապեալքն արձակած փխ գերեալքն ազատած: D գերեալքն դարձած:
27 B Գլորեալքըն: A կանկնած, հիւանդն: D հիւանդքն: BD նեղեալքն ազատած
փխ կապեալքն արձակած:
28 B Բանդեալքն հանած, ըմբռնեալքն թողած, տրտմեալքն բերկրած:
D Բանդեալքըն հանած, կապեալքն արձակած, տրտմեալքըն բերկրած:
30 BD Արդարագործեալ, արդար և ճգնեալ, ո՛վ սուրբ հարք (D հարքդ)
ընտրեալ:
A անուանեալ փխ երանեալ:
32 BCD հայեալ փխ տեսեալ: D զգարչելին չլըսել: A չիք բան: BD բան տգեղ
չխաւսեալ:
C չհաւսեալ փխ չխաւսեցեալ:
33 A Զպիղծ: C Պեղծ: D Զպիղծն: BD չիք իր: B ոչ շաւշափեալ, զչար հետ ոչ
գնացեալ, զանձինս փխ չչաւշափեալ... զանձըն: D զչարին զհետ:
34 B զկենցաղս փխ կեանքս: C կեանս: D զկենցաղս այս ատեալ:
35 ABD չիք տողը:
36 ABD Բարեաց հետեւեալ, զպատւիրանս պահեալ (BD զկուսութիւն պահեալ),
Տեառն հաճոյ լեալ: D Տեառն հաճոյացեալ:
37 AD զմայր: BD յընտանեաց զատեալ, յեղբարց բաժանեալ փխ յեղբարց...
զատեալ:
AC յընդանեաց:
38 BD չիք: C տարակացեալ փխ տարամերժեալ:

Զխաչն ի յանձն առեալ, և ի յուս բարձեալ, ընդ Տեարն գնացեալ^{1*}:
40 Արժանաւորեալ, ի յերկինս ելեալ, անմարմնոց դասեալ:
Բարեխ.:

Ի հիւսեալ պըսակին, և իւսմամբ վերըստին, զանթառամելին:
Զանակն ունելին, զանտեսանելին, և զանլըսելին:
Ըստ ձեր արժանին, գանձեալ ձեզ պահին, մինչ յաւըրն վերջին:
45 Ի գալ փեսային, ի յառագաստին, յարկ լուսեղինին:
Ձեզ անդ պարզեին, խոստացեալ բարին, անըսպառելին:
Ձեզ կեանք պատրաստին, անճառ և անքըննին, պայծառ քան
զարփին:

Ձեզ բաշխեալ շնորհին, ժառանգ հայրենին, փափկութիւն դրախտին:
Ձեզ զարդ խորանին, գոգն Աբրահամին, հանգըստեան տեղին^{2*}:
50 Սիոնըն վերին, անկելոց տեղին, փառագարդ պատուին:
Բարեխ.:

Ո՛վ զարմանալի, գործով սքանչելի, և հիանալի:
Հարքդ երանելի, վարս անպատմելի, ստացալք ի մարմնի:
Ո՛չ տուն հայրենի, ո՛չ տեղի յարկի, ձեզ շինեալ լինի:
55 Ո՛չ ստացւածք յերկրի, ո՛չ արծաթ և ոսկի, և ո՛չ զարդ հանդերձի:

39 B զգիրն կատարեալ, արժանաւորեալ փխ և ի յուս... գնացեալ: C զհետ փխ
ընդ: D Ըզխաչն յանձն առեալ, ըզհետ Տեառն գնացեալ:
40 C Արժանի եղեալ փխ Արժանաւորեալ:
42 B Ըիւսմամբ պըսակին, հիւսմամբ: D անթառամելին:
43 ABD չիք տողը:
44 A չիք ըստ: B մեր փխ ձեզ: C ձեր գանձեալ փխ գանձեալ ձեզ:
45 B ի փխ յարկ:
47 BCD չիք և: A անքըննին: C անքննին:
48 AC Շնորհեալ ձեզ բաշխին փխ Ձեզ... շնորհին: AC փափկութեան:
49 BD չիք գոգն... տեղին:
50 B չիք Սիոնըն վերին: D չիք Սիոնըն... տեղին: C անգելոց:
52 B Ո՛վ սքանչելի, ո՛վ գործք հրաշալի փխ գործով... հիանալի: C ո՛վ գործ
սքանչելի փխ գործով սքանչելի: D Ո՛վ ըսքանչելի, ո՛վ զարմանալի, ո՛վ
գործք հրաշալի:
53 BD Հարք: C Հայրք: BCD վարք փխ վարս: B ստացաք: C սըտացաք:
55 AC ստացւած: D ստացուած: D ու ոսկի փխ և ոսկի:

^{1*} Հմմտ Մատթ. Ժ 38, Մարկ. Լ 34, Ղուկ. ԺԳ 27:
^{2*} Ղուկ. ԺԶ 22-23:

ի ձրմերայնի, և յամարայնի, մերկ շըրջագայի:
 Ի յանապատի, և ծերպլու վիմի, և ի քարանձաւի:
 Նեղ և անձուկ տեղի, ուր ոտք չարձակի, մարմին ոչ հանգչի:
 Ոմն ըստ հրամանի, մահուամբ հանգըստի, յաշխարհէ փոխի:
 60 Ոմն ի յատենի, կացեալ չարչարի, արեամբ կատարի:
 Այլք անպատմելի, վարուք հրեշտակի, առ Տէր փոխադրի:
 Բար.:

Բարունից հրաշից, հարանց համայնից, ազգաց բոլորից:
 Տաւնեմք խընդալից, և ուրախալից, ձայնիւ բերկրալից:
 65 Ընդ գաւրացն երկնից, հրաբունից սեռից, և լուսերամից:
 Զյիշատակ խըմբից, միանձանց կրաւնից, ճրգնազգեաց դասից:
 Զպաղատանս սըրտից, գարտասուս աշից, ըզբանս աղաւթից:
 Ընկալ, Տէ՛ր երկնից, ի լուր հաճոյից, փըրկեա՛յ ի վտանգից:
 Հայցմամբ աղերսից, մաքուր սըրբալից, և սըրբոց գնդից:
 70 Գերազարդ կուսից, փառագարդ խըմբից, հարանց ամենից:
 Պարգևս անճառից, զանազան հրաշից, շնորհեա՛ ամենից:
 Յիշեա և ևս:

56 BD ∞ ի յամարայնի, և ի ձմերայնի: D շըջագալի:
 57 A ի ծերպս փխ և ծերպս: C ի փխ և ի: BD չիք և ի քարանձաւի:
 58 D չիք և: AC անձուկ: BD չիք ուր ոտք... հանգչի: C որ փխ ուր: C մարմինն:
 59 ABCD յաշխարհէս:
 60 AB եւ ոմն: B եւ ոմըն: C և ոմըն փխ Ոմն ի: AC եւ արեամբ: D պըսակի փխ
 կատարի:
 61 D Այլ քան քըննելի, վայրիւք հրեշտակի, առ Տէր կոչեսցի: A քննելի, B ան-
 քննելի փխ պատմելի: AB կեցեալ ի մարմնի փխ առ... փոխադրի: C եւ այլք
 անպատմելի, վարուք հրեշտակի, կացեալք ի մարմնի:
 63 AB հարբըդ փխ հարանց:
 64 BD չիք և ուրախալից... բերկրալից:
 65 A գաւրս երկընից: BD ընդ գուաթունս երկնից, գյիշատակ (B գիշատակս)
 խմբից:
 66 BD չիք միանձանց... դասից:
 67 A գարտասուս աշից, զպաղատանք սըրտից, և զբանս աղաւթից:
 B զաչս արտասուալից, զհայցուածս բերանից, D զաչս արտասուալից,
 զհայցուածս ողբալից փխ գարտասուս... աղաւթից:
 68 C յերկնից: A և լուր փխ ի լուր: D փրկեայ: AC վտանակից:
 69 AB հարց սըրբակրաւնից, և սըրբագրնդից: C հարց սըրբոց կրօնից, և
 սըրբայգընդից փխ մաքուր... գնդից: D մաւր քո սրբալից:
 70 ABC Գերազանց կուսից, հարանց ամենից, յաղթող վըկայից: D գերազանց
 կուսից: D վկայից փխ խըմբից:
 71 ACD Զպարգևս: AB տո՛ւր ննջեցելոց քրիստոնէից փխ շնորհեա՛ ամենից:
 D շնորհեա՛ մեր նընջեցելոցն:

Ք և կուսանք պահեալ, միանձուք ճգնեալ, վկայք պսակեալ:
 Սուրբ կոյս մայր բերկրեալ, որդով քո հըրճեալ, փառաւք
 պերճացեալ:
 75 Զքեզ Տէ՛ր ընկալեալ, ի քեզ բնակեալ, և ըզքեզ սրբեալ:
 Մաղթեայ աղերսեալ, ի Տէր մեզ հաշտեալ, և մեզ ողորմեալ:
 Զդիտապետս ուղղեալ, զհայրապետս պահեալ, զքահանայս
 աւրհնեալ:
 Զարքայս զաւրացեալ, զիշխանս մեծարեալ, զպետս յաղթող եղեալ:
 Զժողովուրդս խնամեալ, զծերս պահպանեալ, զմանկունս
 զարդարեալ:
 80 Զերկիր խաղաղեալ, զաւղս զուարճացեալ, քաղցր անձրև ցողեալ:
 Զցասումն բարձեալ, նեղիչքն հերքեալ, նեղեալքն ազատեալ:
 Յանցանք մեր քաւեալ, հաւատք հաստատեալ, զհոգիս նորոգեալ:
 Ող.:

73 BCD (D քև) վըկայք պըսակեալ, միանձուք ճրգնեալ փխ միանձուք...
 պսակեալ:
 74 ABC կոյս մայրըդ փխ Սուրբ... մայր: B որով փխ որդովըս: AC որդովըս փխ
 որդով քո:
 D հըճեալ:
 75 ABD ընտրեալ: C Տեարն ընդրեալ: ABCD հաճեցեալ փխ բնակեալ: BC ընկա-
 լեալ փխ սրբեալ:
 ABC ունեն շարունակութիւն.
 Ի քեզ բընակեալ, և զքեզ սըրբեալ, ի քէն մարմնացեալ:
 76 B զի Տէր: CD Տեարն ի մեզ: C հաճեալ, ի մեզ գթացեալ փխ հաշտեալ...
 ողորմեալ:
 BCD ունեն շարունակութիւն.
 եւ մեզ ողորմեալ, անցաւ պահպանեալ, և խնամ արկեալ:
 77 B զքահանայքս: D մաքրեալ փխ աւրհնեալ:
 78 ABCD Զարքայն: D մեծացեալ: C զազատսըն խընամեալ փխ զպետս... եղեալ:
 D իննի փխ եղեալ:
 79 ABC Զժողովուրդս աւրհնեալ, զծերսըն ըզգաստացեալ, զտղայս պահպանեալ:
 D աւրհնեալ փխ խնամեալ: D զծերսըն, զմանգունս:
 80 D Երկիր: AB զուարճացեալ: AD աւղք ըզուարճացեալ: ABD հոսեալ փխ
 ցաւղեալ:
 C Զերկիր խաղաղեալ, անսասան պահեալ, անվըրդով մնացեալ:
 Աւղ զըւարճացեալ, և բարխառնեալ, և քաղցր անձրևեալ:
 81 D Զցասումըն: AB ցասումն բարձեալ, պատուհասն անցեալ, նեղիչքըն
 հերքեալ, նեղեալքն ազատեալ:
 C ունի շարունակութիւն. դիւրեաւ հաշտեցեալ, և հանգիստ կացեալ:
 82 AB և մեղքըն թողեալ, հաւատք հաստատեալ փխ հաւատք... նորոգեալ:
 D թողեալ փխ քաւեալ: D զհաւատս:
 C Յանցանք մեր քաւեալ, և մեղքըն թողեալ, և արդարացեալ:
 Հաւատք հաստատեալ, և գործք մեր ուղղեալ, բարեաւ յաշողեալ:

ԳԱՆՁ ՆՈՐԱԿԵՐՏ ԳՐՈՑ ԱԻՐՀՆԵԼՈՅ Է

Տացուք գոհութիւն, տարրական բնութիւն, Տեարնըդ իսկութիւն:
 Հաւր անքննութիւն, միտք և զաւրութիւն, անճառ էութիւն:
 Անծին ծնողութիւն, ծնեալդ յէութիւն, բըղխեալդ յիսկութիւն:
 Անճանց յատկութիւն, անբաժ միութիւն, պատկերակցութիւն:
 5 Անհատ բարութիւն, անսպառ լիութիւն, առատ քաղցրութիւն:
 Անսկիզբն էութիւն, անեղ բնութիւն, անմահ իսկութիւն:
 Անեղձ գոյութիւն, անչափ բարութիւն, կատարելութիւն:
 Կարող զաւրութիւն, բարձաւղ բնութիւն, գերկինս և գերկին:
 Անհաս բարձրութիւն, անքան խորութիւն, անչափ լայնութիւն:
 10 Հաստիչ համայնին, հանուրց հրեղինին, և զորս ի ստորին:
 Կարող բեւրային, ստեղծագործութիւն, առնելոյ կըրկին:
 Բայց այսքան բաւին, յայտնել զանքննին, փառաց զաւրութիւն:
 Ահա՛, աւրհնեա՛ և զսրբեա՛յ զայս նորագիր տառիս քեզ ի
 բնակութիւն:

Աղ.:

15 Էդ Հաւր էակից, երբակ ի դիմից, էրէսաց յատկից:
 Մընունդ Հաւր ծոցից, յայտնիչ խորհըրդից, գործոց գործակից:

Աղբյուրներ

A-ձեռ. հմ. 4844, 136բ-139բ:
 B-վնտ., ձեռ. հմ. 1672, 121ա-124բ:

Խորագիր

B Տեառն Մխիթարա ասացեալ Այրիվանեցո և դու ասես վասն նորակերտ գրոց
 աւրհնութեան և դու ասա ի պատճառս Հոգոյն Գալստեան և զիս յիշեա:
 Մայրակապ՝ Տէր Մխիթարա:

Բնագիր

8 B գերկիրս և գերկին:
 11 B բիւրային:
 13 B նոր պատկեր փխ նորագիր:

Ճաճանչն շողից, կընիք անշարժից, կըրիչ համայնից:
 Փառաց Հաւր յայտնիչ, կամաց կատարիչ, աշխարհի կերտիչ:
 Հաւր բաւանդակիչ, Հոգոյդ պարագրիչ, իսկութեանց պատմիչ:
 20 Խորոց թարգմանիչ, անտեսից մէկնիչ, անբաւից բաւիչ:
 Երկնից յաւրինիչ, և ի նմա խմբից, աւուրց զարդարիչ:
 Ի չորից տարրից, Արարիչ սեռից, տես ու անտէսից:
 Հոյլ անբաւից, բանաւոր դասից, ի շունչ և անշընչից:
 Երկրի և երկնից, Աստուած համայնից, բոլորից գոյից:
 25 Աւրհնեալ...

Րաբուն հրաշական, ըմից գոյական, հոգիտ անսահման:

Աղբեր մըշտական, բղխեալ յարական, յերկուց միական:
 Յանկէ հայրական, ծովէ ծնընդական, գէտ անըսպառական:
 Հաւր գոլով թարգման, որդոյ պատմաբան, համափառական:

30 Յանըսկզբնական, ծոցոյդ հայրական, ծագումն յատկական:
 Կատարելական, անթերիական, անձն տիրական:

Լիայբաշխական, պարգևաց մարդկան, շնորհաց զանազան:
 Հոսեալ հրոյ նըման, ի զաւրս վերնական, և ի ստորնական:
 Փառաւք Քո լըցան, աշխարհ հանրական, որք և աւրհնեցան:

35 Աստուած քաղցրական, մարդկան խնամական, մեղաց քաւարան:

Մեծ վայելչացեալ, մինչ յանբաւս բարձրացեալ, մաւտ յանդունդս
 ձկտեալ:

Հայր փառաբանեալ, ի մեզ գթացեալ, միտք և գիր շնորհեալ:

Մարգարէս յղեալ, աւրէնս ուսուցեալ, առ քեզ դարձուցեալ:

Տանս այսմիկ խախտեալ, տասն սիւն կանգնեալ, գէրանաւք յարկեալ:

40 Մարդակաւք շարեալ, տախտակաւք մածեալ, գեղով քանդակէալ:

20 B անբաւիչ բաւից:

21 A օդոց:

22 B տեսից ու անտեսից:

23 B հոյլից:

26 B գոյական... հոգիտ-ի միջև բխեալ յարա.:

27 A մշտական:

28 B գետդ:

35 B ունի շարունակութուն. Աւրհնեա՛յ և սրբեա՛:

38 B գրեալ փխ ուսուցեալ:

40 B դեղով փխ գեղով:

Մովսէսիւ գրրէալ, մանրամասն յայտնեալ, գաւրէնս նոր տըւեալ:
 Հազար ամ պաշտեալ, հինգ հարիւր սպասեալ, հնացեալ և լուեալ:
 Խորհուրդ յանգ ելեալ, տախտակն ջարդեալ, խորանրն հնացեալ:
 Տաճարն այրեցեալ, օծեալքն բարձեալ, էլթնէրորդք լըցեալ:
 45 Նոր արև հարեալ, նոր լոյս տարածեալ, ցաւղդ ի Քէն ցաւղեալ:

Խորհուրդ հայրական, խորք անքննական, խըմբեալ բիւրական:
 Որդի ծոցական, ծնեալ կուսական, կաթամբ ջամբական:
 Աստուածը անսահման, մարդ աղամական, եղբր լըրական:
 Բանդ անմարմնական, հոգիդ դպրական, կոյսդ անաւթ գրական
 50 Բաւանդական, լրումդ աստուածական, բնակեալ ի մարդկան:
 Որ և յայտնեցան, ի հրաշ գանազան, գործք բժշկական:
 Ի Քէն կոյրք բացան, համէրք խաւսեցան, դեք հալածեցան:
 Դրժոխք քակտեցան, բազինք փշրեցան, կուռք կործանեցան:
 Մինչ խաչիդ նըշան, եղև յաղթական, մեղաց և մահաւան:
 55 Եւ քարոզեցան, Քո Աւետարան, յաշխարհս ամենայն:

Իսկ Հոգիդ իջեալ, ի գունդըն սըրբեալ, իսկապէս բնակեալ:
 Ընդիր բան տըւեալ, խաւսք լեզւի շնորհեալ, հրով կարծրացուցեալ:
 Բանիւ քարոզեալ, գըրով հաստատեալ, գգործս աւրէնք եղեալ:
 Զհազար ամ աճեալ, յորթն որ Հայր տնկեալ, Ռ ուռ բուսեալ:
 60 Յուռն արմունկ ծաղկեալ, Ռ շիտակեալ, և ողկոյզ կախեալ:
 Պըտուղք հազարեալ, յողկոյցն այն շարեալ, և անթիւս աճեալ:
 Մի պըտուղ ճըմլեալ, գինին որոշեալ, ի ու Դ համեալ:
 Երինոս գըրեալ, ըզշնորհս յաճախեալ, յաշխարհս տարածեալ:
 Առաքեալքն երկնեալ, գհետևողս ծնեալ, գհայրապետս ընդրեալ:
 65 Նոյն շնորհս այս աճեալ, յերկիր ծաւալեալ, գոլորտըս լըցեալ:
 Ահ.:

45 B ունի շարունակութիւն. Աւրհնեալ:
 53 B չիք կուռք:
 55 B ունի շարունակութիւն. Աւհնեալ:
 58 B աւրէնս:
 59 B ամ դարձված ուռ:
 60 B արմուկ բուսեալ փխ արմունկ ծաղկեալ: B կահեալ:
 66 B Աւրհնեալ և սրբեալ:

Թագափայլեցէր, թառ գարդարեցէր, թևաք գիրկս արկէր:
 Հարսինս, որ գնեցէր, սիրով սիրեցէր, արեամբ ներկեցէր:
 Զգանձըս Քո բացէր, զիմաստըս հեղէր, առատ բաշխեցէր:
 70 Զգիրըս զոր գրեցէր, Մովսէսիւ տըւեր, արեամբ կնքեցէր:
 Մարգարէս յըղեցէր, զձածուկս յայտնեցէր, զգալուստ Քոյ ցուցէր:
 Բնութեանս յայց ելէր, ի մեզ բնակեցէր, գհոգիտ բաշխեցէր:
 Լոյս տարածեցէր, զխաւար հերքեցէր, ջախաւորեցէր:
 Աղբեր բղխեցէր, զդաշտս առոգեցէր, զմեզ զովացուցէր:
 75 Թըրի աղ կազմեցէր, զմեզ կազդուրեցէր, և բժշկեցէր:
 Զգիր մատամբ գրեցէր, ի տախտակ հանէր, և մեզ ուսուցէր¹:

Այս կըտակ ուխտի, արեանդ Յիսուսի, արձան միջնորդի:
 Սա մեզ եղիցի, բարեաց բանալի, և հանութ գանձի:
 Սա սանդուղք էլի, կառք բերապատկի, Տէրդ ի սմա բնակի:
 80 Յայս գիրս աւրինի, արիւն քո ցաւղի, իւղովդ աւճանի:
 Խաչիւ Տեառնագրի, բանիւ Քո աւրհնի, հոգով Քո լըցցի:
 Սա բժիշկ ախտի, հալածիչ դիւի, մերժիչ հազ մահի:
 Սովաւ մեղք սըրբի, յանցանք մեր քաւի, գիր մեղաց ջընջի:
 Սա բան բերանի, բացող մեր լեզւի, տուռ տուող աղաւթի:
 85 Այս Քո բան բարի, բղխումն սրտի, գըրիդ տաճարի:

Րախճան ցանկութեան, ճայն ուրախութեան, հանուրց բերկրութեան:
 Թագ արքայութեան, թագաւորութեանն, խրատ զգուշութեան:

67 A թևք:
 73 B ջահաւորեցեր:
 74 B աղբիւր:
 76 B հան փխ հանէր:
 77 B միջնորմի:
 78 B խանութ փխ հանութ:
 79 B ելի փխ էլի: B բերապատկի:
 82 B խազ փխ հազ:
 85 B գըրիդ տաճարի:
 86 B ցնծութեան փխ ցանկութեան:
 87 A թաք:

¹ Հմտ ելք ԼԱ 18:

Հայրապետութեանն, անճառ սրբութեան, քանոն ուղղութեան:
Խրատ իշխանութեան, սանձք ստահակութեան, վարմ

վայրագնութեան:

- 90 Ցանց ձկնորսութեան, դամ եղնորսութեան, լար թըռչ[ն]որսութեանն:
Նիգ վէմ հանութեան, աջ ձեռնտութեան, մոյթ խախտելութեան:
Քոյր իմաստութեանն, սա ելք բարձրութեան, աստուածագիտութեան:
Երկուդածութեան, զէն անյաղթութեան, պարիսպ ամրութեան:
Փառք անփառութեան, ձայն խրախուսութեան, յոյս անյուսութեան,
գեղջ անզղջութեանն:

- 95 Յիշեա:
Եւ ևս միա, զանձինս:

Արփիդ վերնային, ակն անդնընդային, արև դաւթային:

Սուրբ Աստուածածին, բնակարան Բանին, Հաւր ծոցածընին:

Թուղթըղ լուսային, գըրոզ Սուրբ Հոգին, զԲանն ի սուրբ մարմնիդ:

- 100 Ըստ Քում խորհրդին, գիրքս աստուածային, աւծեալ սըրբեսցին:

Սըրբարար Հոգին, շնորհաւքն եւթնարփին, ի սա միասցին:

Այլև քաղցրութիւն, Հաւրն երկնաւորին, յերկիր ցաղեցցին:

Յագգս արամային, մեր դիտապետին, և վարդապէտին:

Խոր խաղաղութիւն, հոգոյ սըրբութիւն, մըտաց մաքրութիւն:

- 105 Այլև աւրհնութիւն, տառիս ստացողին, և սըրբագըրջին:

Մեզ ի միասին, մերոցն ամենին, մեղաց թողութիւն:

91 B ունի շարունակութիւն. Սա մայր զագաստութեան, հայր խրատողութեան:

94 B հրախուսութեան:

96 B ունի շարունակութիւն. Արփիդ փայլեցեր:

106 B ունի շարունակութիւն. ողորմեաց:

ԳԱՆՁ ԵՐՐՈՐԴ ԱՒՈՒՐՆ ԳԱԼԸՍՏԵԱՆ ՀՈԳԻՈՅ
ԵՒ ԱՒՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԶԻԹՈՅ

Տէր զաւրութեանց Սարաւօթ¹ բարձրեալ, յերկինս երկնից անհաս
վերացեալ:

Ի քառակերպեան աթոռս հանգուցեալ, ի սրովբէիցըն սըրբաբանեալ:

Հայր և Որդի Հոգով դաւանեալ, անձինք երեք բնութեամբ միացեալ:

- 5 Դո՛ւ զարարածս արարչաստեղծեալ, վերև ի վայր համայն զարդարեալ:

ԳԱՂԱՄ ի տիպ Քոյին յաւրինեալ, զոր բանսարկուն կողիւրն

պատրեալ:

Դո՛ւ կամեցար. Տէ՛ր, կըրկին կանգնել, մարգարէիւք պատգամս

առաքել:

Բայց ոչ զաւրեաց մարդ մարդոյ օգնել, և ոչ զօրէնքն յանիծից

թափել:

Այլ միայն Աջ Քո, Հա՛յր, պաշտպանեալ, բարձըր բազուկն ի յաւըրն

հասեալ:

Ի բով կուսին սրբոյ բորբոքեալ, խալաս մարմին ի մարմնոյ առեալ:

- 10 Աւրհնեմք զԱստուածդ մեր մարմնացեալ, ի ծոց Կուսին ծառ կենաց

տնկեալ:

Աւրհնեա՛ և սըրբեա՛ զեւղս աւծութեան Քո սուրբ նըշանաւս աղաչեմ:

Մինդ ի յերից անձանց անհիւթոյ, առեր մարմին ըստ բնութեանն
մերոյ:

Զաստուածութեամբդ օծեալ զմարմին Քոյ, կըրկէ օծ Հոգիդ համագոյ:

Աղբյուրներ
A-ձեռ. Հմ. 4844, 139բ-141բ:

Խորագիր՝ Տե՛ս վերևում:
Ծայրակապ՝ Տ. Մխիթար վ.:

¹ Եսայի Լէ 16, Խէ 4:

15 Ըստ Եսայեայ և Երեմիոյ, տասըն աղեանըն Դաւթեան տաւղոյ:
 Օծեալը օծեր զառաքեալսն Քո, եւղ շնորհեցէր նիւթ բժշկելոյ:
 Զոր մեզ առեալ զմեծ պարգևըս Քո, զՔէն դոհանամք, տըւողըդ
 բարոյ:
 Քեզ ընձայեմք զայս նիւթըս ձիթոյ, ընկա՛լ և աւրհնեա՛ւ, ծագաւղըդ
 լուսոյ:
 Մեզ պարգևէա՛ դեղ բժշկելոյ, և քաւութիւն յանցանաց մերոյ:
 Սա աւրինակ ցաւոյդ երկնայնոյ, ի մեզ ցաւեալ ազդումն Աստուծոյ:
 20 Լուծեալ մարմնոց ի մեղաց տղմոյ, սա դիմահար գիճային գործոյ:
 Երաշտացեալ մըտացս ի բարոյ, սագով արար աւծումըն ճարպոյ:
 ԱՀ.:
 Խաչակնքեա՛, Տէ՛ր, և պահպանեա՛յ, զՔո ժողովուրդըս Համայն
 աւրհնեա՛յ:
 Եւ զայս ճըւէր ձիթոյս, տեառնագրեա՛յ, սըրբեա՛յ ըզսա և
 լուսաւորեա՛յ:
 25 Եւ որ կամի աւծիլ, Դո՛ւ պահեայ, զցաւըս մերժեա՛ և ապաւինեա՛յ:
 Զախտս և ըզմեղս սորա փարատեա՛յ, զուարթարար սուրբ եղովս
 աւծեա՛յ:
 Մարմնոյ և արեան Քո սուրբ Հաղորդեա՛յ, յորդէգրութիւն Քո նոր
 նորոգեա՛յ:
 Զաւազանին շնորհ պարգևեա՛յ, անչէջ լուսով Քո լուսաւորեա՛յ:
 Զխաւար մեղաց սորայ Հալածեա՛յ, զյանցանս քաւեա՛յ և անմեղ
 արա՛յ:
 30 Զբոլոր ժողովս զայս խընամ արկեա՛յ, զամենայն արժանի արա՛յ:
 Յաւրհնութեանէս զմեզ մասնաւորեա՛յ, սուրբ օծութեամբս
 արդարայգործեա՛:
 Մարդ, որ մեղա ասէ և զղջայ, խոստովանի և արդարանայ,
 Զողորմութիւն Քո տո՛ւր Դու նմայ, քան զձիւն լուս և սպիտականայ:
 Ի Քէն Հայցեմք, ո՛վ Տէր մեր Յիսուս, մեզ ողորմեա՛ Քո ժողովըրդոյս:
 35 Երկնի և երկրի Տէր ես Դու և լոյս, մեզ այց արա՛յ մեղաւք մեռելոյս:
 Ծնորհեա՛ Հանգիստ այս աշխատելոյս, զԱւետարանս ի վերա զլիտոյս:
 Թագ ոսկեղեն դի՛ր ցաւագնելոյս, զէւթն բազուկ սուրբ երիցանոյս:
 Տո՛ւր զաւրաւիկ այս վտանգէլոյս, զՔո պարգևեալ պայծառ նիւթ
 ձիթոյս:

Տո՛ւր աւծութիւն այս մոխրագեղոյս, վառեա՛ զպատրոյգ շիջեալ
 լապտերոյս:
 40 Ծենճերեա՛ զճարպ առեալ սեղանոյս, քաւեա՛ զյանցանս յամայն
 ժողովոյս:
 Տէ՛ր, մի՛ լուր մեր արտասուելոյս, ո՛վ ծնաւղագութ Տէրըդ գերելոյս:
 Մի՛ մտանէր ի դատ ընդ Հողոյս, սըրբեա՛ զարտաւսըր յէրեսանոյս:
 Օծեա՛յ զմեր դէմս ի յաւրհնեալ ձիթոյս:
 Աւրհնեա՛յ:
 45 Թագաւոր Հզաւր յաւիտենական, կենաց մերոց Տէր, բարի իշխան:
 Տեարն այս անւան, լի՛ր սուրբ սըրբարան, պատրիարգին ազգիս
 Հայկազեան:
 ԶԱմբատ իշխանըն մեր Աւրպէլեան, յաղթող արա՛յ խաչիւ Քո անվան:
 Արեգական եւ լուսին նըման, Հաստեա՛ զնոսս ի մեծ բազմականն:
 Եւ որք ընդ նոքաւք են ի յաստիճան, յարքունական, եկեղեցական:
 50 Աւրհնեալ պահեա՛յ բանըդ Հայրական, սուրբ նըշանաւըդ Քո
 փըրկական:
 Զեկեղեցիս որ ի Հայաստան, Տէ՛ր, Հաստատեա՛յ միշտ անշարժական:
 Հովեա՛յ ըզհատըս քրիստոսական, երկըրպագուս խաչիտ
 փըրկչական:
 Յիշեա՛:
 Արդարացո՛յ և ի Քեզ միացո՛յ, մեղաց սըրբեա՛յ և կարողացո՛յ:
 55 Զայս տարագրեալս ի Քեզ միացո՛յ, նոր նորոգեա՛յ և արդարացո՛յ:
 Քահանայիւք սուրբ ուխտիս Քո, որք ժողովեալ կան առաջի Քոյ:
 Որք ցաւագնեալ են՝ առողջացո՛յ, որք մեղուցեալ են՝ անմեղացո՛յ:
 Տո՛ւր, Տէ՛ր, բղխումն երկնից անձրևոյ, մեզ արտասուս մեղաց
 մաքրելոյ:
 Բուսոյ զարդեանց բոյս երկրիս մերոյ, զգործըս բարեաց պըտղոյ մեր
 այգոյ:
 60 Զցաւս և զցասումն ի մէնջ, Տէ՛ր, անցո՛յ, զմահ տարածամն
 ապաքինացո՛յ:
 Փըրկեա՛յ ըզմեզ ի սրոյ թշնամոյ, եւ ի զըրկանաց, զըզւողաց մերոյ:
 Զազգս Հայոց Հերքեա՛յ ի ցաւոց, զաղքատացեալքըս փարթամացո՛յ:
 Զի երգեսցուք երգ Փըրկչին մերոյ, որ եսդ, աւրհնեա՛լ ընդ Հաւր և
 Հոգո:
 Եւ ևս առաւել:

65 **Րախճան կենաց մեզ լոյս փայլեցո՛յ, շընորհք Հոգոյն աստ**
ծաւալեցաւ:
Երկիրս երկինք այժմ անւանեցաւ, մարդսըն Հրեշտակս յիրար
խառնեցաւ:
Աստուածային փառքն ի վայր իջաւ, և ընդ ժողովըս մեր միացաւ:
Մեր խնդրըւածս կատարեցաւ, արքայութեան դուռըն մեզ բացաւ:
Քրիստոսատուր եղս այս աւրհնեցաւ, Հոգոյն շնորհաւք ի մեզ
կաթեցաւ:

70 **Մեղաց կրտակք մեր պատառեցաւ, որդէգրութեան կոնդակ գըրեցաւ:**
Հիւանդութիւնք և ցաւք վերացաւ, երկունք մահուն ի կեանք
փոխեցաւ:
Խը[ղ]ճմըտանաց կասկածըն բարձաւ, խաղաղութեան քարոզ
Հընչեցաւ:
Զի Սուրբ Հոգին ի թիկունս հասաւ, տըկարութիւնըս մեր զաւրացաւ:
Աստուած Որդոյն բարեխաւսեցաւ, Հայր ի մեր կոյս քաղցըր
Հայեցաւ:

75 **Զան.:**
Վարդապետ բարի, ի խաչ բարձրացար, զգերեալս ի մեղաց առեր
Քեզ աւար:
Երկըրպագեմք Քեզ, Տէ՛ր բարերար, յոյս յարութեանն և ազատարար:
Զխաղաղութիւն Քո տո՛ւր մեզ յերկար, հայցմամբ ծընաւղիդ, յորմէ
մարմնացար:
Ըզմեզ պահեա՛յ Դու, Տէ՛ր խնամակար, առաքելովք, որով[ք]
ծանուցար:

80 **Հաշտեա՛ գըթութեամբ Քո անխռովարար, մարգարէիւքդ, որ**
քարոզեցար:
Հան ի բանդէս, Տէ՛ր գըթածաբար, հայրապետօքդ, որով պատեցար:
Վանեա՛ գթշնամին մեր ըզխռովարար մարտիրոսաւք Քո արիաբար:
Բայց մեզ շաւիղ աւղագնացարար, ճըգնաւորաւք Քո աղօթարար:
Ող.:

ԳԱՆՁ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀՈՑ

Մեղա՛յ, Տէ՛ր, մեղա՛յ, անաւրիներեաց, յանցաւոր գըտայ:
Զպատուիրանն անցայ, յաւրինաց շեղայ, Քեզ յաչաց ելայ:
Զլոյսըն մերկացայ, ի փառաց զըրկայ, ի դրախտէն ելայ:
Քոյդ գըրկաց անկայ, շնորհաց հեռացայ, չարեաւքս որ մեղա՛յ:
5 Մեղաւորիս վա՛յ, հոգւովըս մեռայ, և ի մեղըս թաղեցայ:
Անդարձ որոշայ, գլորեալ չկանգնեցայ, այլ յոյժ հեռացայ:
Իմ Տէ՛ր, Քեզ մեղայ, յաւգնել ինձ փութա՛յ, տո՛ւր ձեռն և
կանգնեա՛յ:
Քաղցըր բարբառեա՛յ, ձայնիւրդ կոչեա՛յ, և ի Քեզ ժողովեա՛յ:
Յանարժանս գըթա՛յ, Տէ՛ր և ողորմեա՛յ, մեղաց ազատեա՛յ:

Աղբյուրներ

- A-ձեռ. հմ. 5785, 185ա-7ա:
- B-ձեռ. հմ. 425, 127բ-9բ:
- C-ձեռ. հմ. 423, 256ա-7բ:
- D-Վնտ., ձեռ. հմ. 1210, 22բ-24ա:
- E-ձեռ. հմ. 4011, 121բ-123բ:

Խորագիր

A Գանձս ապաշխարութեան է, դու երեկոյին ասա: B Գանձ ապաշխարութեան ասայ: C Գանձ ապաշխարութեան: D Պահոց կիրակէին եւ ամենայն պահք աւուր: E Վեցերորդ կիրակէին քանձ:
Մայրակապ Երզան:

Բնագիր

- 1 C անորիներեաց: D ւ յանցաւոր:
- 2 C անցեայ: D յանցեայ: E յանցա: C աչաց: E շեղա փխ շեղա:
- 3 C Զլոյսըն: B ի փառաց զըրկայ, զլոյսըն մերկացայ և ի փխ Զլոյսըն... զըրկայ, ի:
- E ի դրախտէն ելայ, փառաց զըրկեցայ փխ ի փառաց... ելայ: D փառաց փխ ի փառաց:
- D գըրկեցա: D ւ ի դրախտէն:
- 4 D շնորհէդ փխ շնորհաց: D կործանեցա փխ հեռացայ: D մեղկայ փխ մեղայ:
- 6 B որոշեայ: C յորոշայ: A կանկնեցա: C գըլորեալ կանգնեցայ:
- B վատթարացայ փխ յոյժ հեռացայ:
- 7 A կանկնեայ:
- 9 C Անարժանս: B ի մեղաց:

10 ԱՀա կեցո՛յ զմեզ, Տէ՛ր, և արդարացո՛յ ողորմութեամբ Քո:
Աղաչ.:

Ես եմ խաւարեալ, ես մեղաւք մեռեալ, ես նեխեալ, փրտեալ:
Չեմ յուխտին կացեալ, չեմ գաւրէնս պահեալ, չեմ բարիս գործեալ:
Այլ յոյժ տարագրեալ, և տարակացեալ, գարտուղի սխալեալ:
15 Կենաւք տառապեալ, մեղաւք զառածեալ, յանցանս յերկարեալ:
Բարիս ո՛չ գործեալ, զբարէգործս ատեալ, զխրատիչս անարգեալ:
Ի մեղըս ջեռեալ, և ի բարիս պաղեալ, բոյս բարի չբուսեալ:
Մառքս անպըտղացեալ, տունկըս գաւսացեալ, և յարմատոց խըլեալ:
Ոչ պահաւք սրբեալ, և ոչ ջերմ արտասուեալ, այլ յոյժ աղտեղեալ:

20 Զեղբարս ատեցեալ, ըզսուրբս անարգեալ, չարեաց հաղորդեալ:
ԱՀա կեցո՛յ զմեզ, Տէ՛ր, և արդարացո՛յ ողորմութեամբ Քո
Աղաչ.:

Րաբուն փայլեցիր, աւրէնս ծանուցեր, պահաւք պընդեցեր:
Հրեշտակացն ի վեր, պահս քարոզեցեր, հեզ և խոնարհ լեր:
25 Զորս հնազանդեցեր, ի նոյն պահեցեր, գերապատեցեր:
Եւ զորս ատեցեր, սաստեալ ընկեցեր, դեւս անւանեցեր:
ԶԱդամ պատեցեր, լուսով ծածկեցեր, շքեղազարդեցեր:
Ի դրախտին եղեր, պատւիրան տըւեր, ի պըտղոյն չուտել^{1*}:

10 C չիք:
12 B չիք ես: E նեղեալ փխ նեխեալ: B և փրտեալ:
13 B կեցեալ: A բարի:
14 E եմ փխ և: C գաւրղի, սղալեալ:
15 C տարապեալ: B յերկալեալ: C երկարեալ:
16 C ոչ փխ որ: A զբարի գործս: C յատեալ:
17 D մեռըս փխ մեղըս: BDE չիք և: C և փխ և ի: BDE սառեալ փխ պաղեալ:
C չգործեալ փխ չբուսեալ:
18 E չիք և: C արմատոց:
19 BC ոչ փխ և ոչ: B չիք այլ: B աղտեղացեալ: DE ∞ ոչ ջերմ արտասուեալ, ոչ
պահաւք սրբեալ:
20 B ի մեղս յաճախեալ փխ չարեաց հաղորդեալ:
21-22 CE չիք:
23 B ուսուցեր փխ ծանուցեր:
24 AC Հրեշտակաց: D ընկեր փխ ի վեր: B քեզ փխ հեզ:
D Հրեշտակացն ընկեր, զմարդըն կարգեցեր, և աւրէնս տըւեր:
Պատուիրանս եղեր, հեզ և խոնարհ լեր, պահս քարոզեցեր:
28 B պատւիրանս:

^{1*} Հմտ Մննդ. Բ 16-17:

Ի նորայն չպահել, զպատւէրն որ տւէր, պատժաւք անիծեր^{1*}:
30 Ի դրախտէն հաներ, և երկիր արկեր, մահու մատնեցեր:
Բայց ոչ լըքեցեր, և անտես արարեր, այլ խնամարկեցեր:
ԶԵնովս ընտրեցեր, և յուսացուցեր, զՔոյդ անուն կոչել^{2*}:
ԶԵնովք սրբեցեր, պահս քարոզեցեր, յերկինս փոխեցեր^{3*}:
Զըրհեղեղ ածեր, զՆոյ ապրեցուցէր, պահաւք փրկեցեր^{4*}:
35 ԶԱբրահամ Հայր մեր, ուխտիւ սրբեցեր, հիւր նմա իջեր^{5*}:
ԶՍահակ խնամեցեր, գառըն Դու եղեր, և զնա փրկեցեր^{6*}:
ԶՅովսէփ վերածեր, ի բանտէն հանէր, և տէր կացուցեր^{7*}:
ԱՀա կեցո՛յ զմեզ, Տէ՛ր, և արդարացո՛յ ողորմութեամբ Քո,
Աղաչ.:

40 Զբրխումն արտասուաց, զբեկումըն սրտաց, զբարձումըն բազկաց:
Զբարբառ սաղմոսաց, Քեզ վեր ընծայած, տեսաւղըդ գաղտնեաց:

29 A Եւ նորայն: D Ի ի: BDE չիք զպատւէրն, որ տւեր: C պատժաւք:
30 B հանել: A յերկիր: BDE չիք և երկիր... մատնեցեր: C եղեր փխ արկեր:
31 BDE չիք տողը:
32 C չիք ԶԵնովս ընտրեցեր:
33 BCD անամհացուցեր փխ պահս քարոզեցեր:
34 C Զըհեղեղ:
35 DE հեւր նըմա:
36 D Գառըն դու եղեր, զՍահակ փրկեցեր, և զնա խնամեցեր: E փրկեցեր փխ
խնամեցեր: E խնամեցեր փխ փրկեցեր:
37 B վեր առեր փխ վերածեր: A բանդէ:
40 A Զ (ձախ լուս.) Բրխումն: C Զբրխումն: C ըզբաղձումըն փխ զբարձումըն:
D ∞ Զբեկումըն սրտաց, զբրխումն արտասուաց:
E 40-42 Զբրխումըն սրտաց, զբեկումըն սրտաց, զբրխումն արտասուաց,
Ըզլալումն աչաց, զքըքւանս հեծանաց, զբարձումըն բազկաց:
Զբարբառ մեղանաց, զմըրմունջ սաղմոսաց, և չարականաց:
Զբանս մաղթանաց, ձայնս հառաչանաց, զտարփումն ըղձանաց:
A ձեռագրի գրիչ Կարապետ Բաղիշեցիի գանձի «Մերգան» ծայրակապր
հասկանալի դարձնելու նպատակով «Զբրխումն» տնասկիզբ բառի Զ-ն
առանձնացրել է բառից և ընդգծված կարմիրով գրել ձախակողմյան լու-
սանցքում: Բառը սկսվելով Բ-ով գանձի ծայրակապին տալիս է նոր իմաստ՝
«Մեր բան»: Մենք, նկատի ունենալով, որ սկզբնաղբյուրները չունեն նման
տարբերակ, հարազատ ենք մնացել բնագրին:

^{1*} Հմտ Մննդ. Գ 14-21:
^{2*} Հմտ Մննդ. Դ 26:
^{3*} Հմտ Մննդ. Ե 25:
^{4*} Հմտ Մննդ. Է:
^{5*} Հմտ Մննդ. ԺԸ 1-15:
^{6*} Հմտ Մննդ. ԻԲ 1-19:
^{7*} Հմտ Մննդ. ԽԱ 40:

- Զտարփումն ըղձանաց, գձայնս հառաչանաց, ըզբանս մաղթանաց:
 Զփափագս մըտաց, զիղձըս տենչանաց, զբաղձանս ի սըրտաց:
 Զաղաւթս հանրաց, փոքունց և մեծաց, քեզ մատուցողաց:
 45 Թագաւոր փառաց, ընկալ ի բազմաց, ըզբանս սըրբասաց:
 Ըզքեզ սիրողաց, և սըբասիրաց, տո՛ւր մաքրիլ կամաց:
 Մեզ՝ մեղաւորաց, և ապաշխարողաց, շնորհեա՛ յոյս կենաց:
 Քաւութիւն մեղաց, տո՛ւր յանցաւորաց, Աստուած ողորմած:
 Ահա կեցո՛յ զմեզ, Տէ՛ր, և արդարացո՛յ ողորմութեամբ Քո,
 50 Աղաչ.:

- Աստուած անքըննին, Հայրըզ անեղ անծին, Որդիտ Միածին:
 Ճըշմարիտ Հոգին, շնորհազարդ բնաւին, խնամող Համայնին:
 Ստեղծաւղ բոլորին, գոյից անեղին, խնամատար նոցին:
 Անձն երեք կամքն մին, որ բնութիւնդ է մին, ի յաստուածութիւն:
 55 Հա՛յր մեղայ յերկինս, ընդ անառակին, գոչեմ լալագին՝:
 Ընդ քանանուհին, փըշըանաց հացին՝, արա՛յ արժանին:
 Ընդ ապահարին, քղանցիւ հանդերձին, լե՛ր բուժիչ ախտին՝:

- 41 B չիք Զբարբառ սաղմոսաց: A տեսողը: C տեսողըս:
 B ունի շարունակութիւն. քաւիչ յանցանաց:
 42 B գաղերս փխ ըզբան: C գբանս: D 42-44 Զձայնս հառաչանաց, զփափագըս
 մըտաց, զաղաւթս հանրաց:
 43 B գեղձս: C տենչանաց փխ մըտաց: C չիք զիղձըս տենչանաց: B զբանս փխ
 զբաղձանս:
 44 E ունի շարունակութիւն.
 Քեզ վերընծայած, տեսողըզ գաղտնեաց, Աստուածըզ բարձանց:
 Խընկաւք բուրւառաց, լուցմամբ կանթեղաց, և մոմեղինաց:
 45 C գբանս:
 46 B և կամ արարաց, քոյիս սուրբ կամաց փխ և սըբասիրաց... կամաց:
 47 C չիք և: B Ապաշխարողաց և մեղաւորաց փխ Մեզ... ապաշխարողաց:
 A 49-50 չիք:
 51 BCD անեղածին փխ անեղ, անծին: B և Որդիտ: CD Որդիդ:
 52 C ճշմարիդ: C խրնամող:
 53 C Լստեղծող: AC ամենին փխ անեղին: B խնամ տար: D չիք գոյից... նոցին:
 54 A կամք: D Անձն երեք Տէր փխ Անձն երեք կամքն: B կամքին, որ բնութիւնդ
 է մին, ի յաստուածութիւն: C աստուածութիւն:
 55 A գոչեմ: B գոչեմք: C գոլ իմ փխ գոչեմ:
 57 B յապարահարին: C ապարահարին: B հանդերձիւ: C հանդերձիւ: D չիք:

- Ընդ այրւոյ որդին, ի քաղաքնային, յարոյ ըզհոգին՝:
 Ընդ քէրց Ղազարին՝ Մարեմ, Մարթային, ձայնեա՛ մեռելին՝:
 60 Ընդ որդւոյ Տիմէին, կոյր Բարտիմոսին, լոյս ծագեա՛յ յանձին՝:
 Ընդ Զաքէոսին՝, և մաքսաւորին, հառաչման սըրտին՝:
 Պոռնիկ աւձողին՝, տասըն բորոտին՝, անդամալուծին՝:
 Ընդ պարտապանին, բիւրոց քանքարին՝, թող զպարտիս անձին՝:
 Ընդ աւազակին, այն Քո խաչակցին, յիշեա՛յ զմեզ յաղին՝:
 65 Յիչ և ևս:
 Զանձ.:

- Նոր երկինք բարձանց, նոր աթոռ փառաց, նոր արփիդ վառած:
 Նոր արև փայլեաց, նոր լուսին ջահեաց, նոր աստղ ծագեաց:
 Նոր եղէմ տընկած, նոր ծառըզ կենաց, նոր պըտուղ շընորհաց:
 70 Ով մայր սըրբութեանց, հասկ հացին կենաց, Սուրբ Պատարագաց:
 Մայր եկեղեցեաց, աւետարանաց, և սուրբ նըշանաց:

- 58 C այրոյ: C արոյ փխ յարոյ: C զհոգին:
 E ունի շարունակութիւն.
 Ընդ յայրոս իշխանին, տալ ի թայղումին, յարոյ զմեռեալ դին:
 59 C քըւեքոց:
 60 A որդոյ: E Տիմեայ բըրտին: C Տիմին: C Բարտիմոսին: C անձին:
 61 B Զալքէոսին:
 62 E բորոտաց տասին: BE և անդամալուծին:
 63 AB բիւրուց: E բիւրուք: B չիք:
 E ունի շարունակութիւն.
 Ընդ լալոյ Պետրոսին, շնորհեայ զթողութիւն, մեղուցեալ անձին:
 67 BD Նոր աթոռ փառաց, նոր երկինք բարձանց փխ Նոր... փառաց: C յաթոռ:
 D արփի:
 68 C յարև: B ջահ լուսնեաց փխ լուսին ջահեաց: B աստղ:
 69 D չիք:
 70 B Նոր փխ Ով: A ∞ հաց հասկին: BC հացիդ:
 71 BE Մայրը: D ∞ և սուրբ նշանաց և Աւետարանաց:

1° Հմմտ Ղուկ. է 11-17:
 2° Հովհ. ԺԱ 43
 3° Մարկ. Ժ 46-52:
 4° Հմմտ Ղուկ. ԺԹ 1-8:
 5° Հմմտ Ղուկ. ԺԹ 9-14:
 6° Հմմտ Ղուկ. է 38:
 7° Հմմտ Ղուկ. Ժէ 11-19:
 8° Մատթ. Թ 1-8, Մարկ. Բ 1-12, Ղուկ. Ե 17-26:
 9° Մատթ. ԺԸ 24:
 10° Մատթ. Զ 12:
 11° Ղուկ. ԻԳ 40-43:

1° Ղուկ. ԺԵ 21:
 2° Հմմտ Մատթ. ԺԵ 21-28:
 3° Հմմտ Ղուկ. Ը 44:

ՏԵԱՌՆ ՄԽԻԹԱՐԱՅ ՀՈԳԵԼԻ ԵՒ ԲԱՆԻԲՈՒՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՍԱՑԵԱԼ ՎԱՍՆ ԱԻՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԿԵՐՏ ԳՐՈՑ

- Սուրբ աւագանաց, և սուրբ սեղանաց, և այլ սրբութեանց:
- Փառք նահապետաց, և նախատեսաց, սուրբ մարգարէաց:
- Տեառն աշակերտաց, Սուրբ Հայրապետաց, և վարդապետաց:
- 75 Սուրբ մարտիրոսաց, և ճրգնաւորաց, խոստովանողաց:
- Կարապետ կենաց, Քեզ յառաջ խայտեաց, և երկրպագեաց¹:
- Վրկայն պարծանաց, պըսակըն փառաց, որ նախ վրկայեաց:
- Որ գերկինս եբաց, զոր Ադամ փակեաց, նախնին ընդ մեղաց:
- Հայր Հասաստանեաց, մեծն ի Պարթևաց, զքեզ կո՛յս դաւանած:
- 80 Աստուածածին բաց, զՄիածնիդ կամաց, զդուռն ողորմութեանց:
- Լո՛ւր ազաչանաց, զըղջացեալ անձանց, ապաշխարողաց:
- Ողորմեա՛:

- 72 C այլ և փխ և այլ:
- 73 C չիք Փառք նահապետաց: B և փխ սուրբ:
- 74 B և Հայրապետաց փխ Սուրբ Հայրապետաց:
- 75 D չիք: E ∞ Սուրբ ճրգնաւորաց, և մարտիրոսաց փխ Սուրբ... ճրգնաւորաց:
- 76 AC խայտաց: A երկրպագեաց:
- 78 D չիք:
- 79 E Հայաստանեայց: D ∞ Մեծն ի պարթևաց, Հայր Հայաստանեաց: ABE դաւանեաց:
- 80 BC Միածնիդ: BE դուռն:
- 81 B ապաշխարողաց, զըղջացեալ անձանց, D մեզ մեղաւորաց և սիրով Հաշտեաց փխ զըղջացեալ... ապաշխարողաց: E ապաշխարողաց, զըղջացեալ կամաց փխ զըղջացեալ... ապաշխարողաց: C յանձանց:
- 82 A չիք: C Ողորմեաց:

¹ Ղուկ. Ա 40-42:

- Մեծապայծառ ցընծութեամբ, ուրախացիր խընդութեամբ,
- Հարսըն մաքուր սրբութեամբ, մայր բազմորդի կուսութեամբ:
- Կաթողիկէ զըւարճութեամբ, ընդ Փեսային միութեամբ:
- 2 Հարդարելով ճոխութեամբ, զքոյդ առագաստ մաքրութեամբ:
- 5 Պարեա՛ որդւովք բազմութեամբ, տաւնեա՛ զտաւն քո շքեղութեամբ:
- Գա Սուրբ Փեսայն Հեզութեամբ, զքեզ պսակէ զըթութեամբ,
- Ե՛լ ընդ առաջ ճոխութեամբ, ուրախացի՛ր ընդ պարգևսն:
- Խընդա՛, խորանըդ լուսոյ, խորհըրդարանդ Աստուծոյ:
- Ընկա՛լ զընծայս խորհըրդոյ, զգիրս աւրինաց Հաւատոյ:
- 10 Այս քեզ շարոց մարգարտոյ, և գումարտակ քում լանջոյ:
- Նոյն մէհեւանդ քում անթոյ, և բազկալար դաստակոյ:
- Սա՛ մատանի քում կընքոյ, և գինդ գեղոյ ականջոյ:

Աղբյուրներ
 A-ձեռ. Հմ. 3540, 295բ, 297աբ:
 B-ձեռ. Հմ. 6529, 3բ-4բ:
 C-ձեռ. Հմ. 4011, 2բ-4ա:

Խորագիր
 A Տե՛ս խորագիրը. չիք հոգելի: BC Նորին Տեառն Մխիթարայ Հոգելի և բանի-բուն վարդապետի ասացեալ վասն աւրհնութեան նոր գրոց:
 Մայրակապ՝ Մխիթար:

Բնագիր
 1 BC ուրախալից:
 4 C չիք:
 5 B որդովք: BC մաքրութեամբ փխ բազմութեամբ:
 9 C խորհըրոց:
 10 BC գըլխո փխ լանջոյ:
 11 C նոյն և:

Սա՛ տարի գաւտոյ քում միջոյ, և շաղք հէրաց քում հիւսոյ,
Ոսկի խնընձոր խաղալոյ, և վարդ ծոցոյդ յարակայ:

- 15 **Իսկ** այս կընդակ Նոր Ուխտի, ներկեալ արեամբն Յիսուսի:
Սա՛ դամ ունկի քում գըլխի, և սարասի ի ճակատի:
Չառքաշ խիլայ վերն յարկի, բէհեզ հաջաղ պարփակի:
Հանդերձ նասիճ հալուղի, եւ պարէգաւտ շուշթարի:
Սա՛ գարդ անձինդ գովելի, բիւրապատիկ խիլայի:
20 Որ աւր[ը]ստաւուր փոփոխի, ըստ խորհրդեան քում տաւնի:
Երկըրպագեա՛ խիլատըւին, որ գայ առ քեզ հեզաբար:

Թազ թագուհւոյ քեզ եղեալ, զգիրս որ հոգուով իւր խաւսեալ:
Պար հարանեաց յաւրինեալ, օրիորդովք ըախացեալ:
Մաքուր կուսաւք միացեալ, նահատակաւք պըսակեալ:
25 Ճըգնաւորաւք դու հրճեալ, հայրապետաւք ճեմս առեալ:
Մարգարէիւք հընչեցեալ, և առաքելովք քարոզեալ:
Հաց ըզմարմինն իւր բաշխեալ, գինի զարիւնն իւր հեղեալ:
Աւրհնեալ Փըրկիչն, որ խաչեալ, որում երգեմք միշտ զայս երգս:

- Արեամբն** իւրով գճեզ դրոշմէ, և մեռոնաւն աւծանէ:
30 Խոցեալ բազկաւն ընդգըրկէ, և ի կողէն զքեզ շինէ:
Որպէս Եվա յԱդամէ, նոյնպէս և դու Յիսուսէ:
Խորհուրդս այս մեծ և խոր է, զոր և Պաւղոս մեզ յայտնէ^{1*}:
Հարսն ի փեսային մարմնէ, ոսկը յոսկրեաց նորայ է:
Չարչարանաց կըցորդ է, փառաց նըմին հաղորդէ:
35 Զսէր փեսային միշտ յիշէ, կանխէ առ նա գիշէրի:

Րախճան լուսոյ վերնային, հարսնարանի Սիոնին:
Արժանաւորք եղիցին, որք զայս կըտակ քեզ բերին:

13 BC քոյդ, հեւսոյ:
15 BC կըտակ փիւ կընդակ:
17 C վերն արկի, հաճաղ:
22 BC հոգովն:

Որք զմեծ ընծայս մատուցին, յարքայութեանդ մեծարին,
Որք այժմ առ քեզ դեզերին, ի հարսանիս քո հըրճւին:
40 Եւս որք ի բանս աշխատին, նոյնք ի մեղաց ազատին:
Տո՛ւր քաւութիւն հայցողին, և անմեղութիւն շարագրին,
Եւ փըրկութիւն փոխագրին, փառաւորեալդ յաւիտեանն:

40 B Եւ փիւ Եւս:
42 BC յաւիտեանս:

* Հմմտ Ա Տիմ. Բ 13:

ՆՈՐԻՆ ՏԷՐ ՄԽԻԹԱՐԱՅ ՎԱՍՆ ՊԱՏԿԵՐԱՅ ՍՐՔՈՑ

Մին Միածին Հաւր Որդի, տիպ տիրական Քուժ ծնողի:
Ճոխ ճառագայթ ճըշմարտի, փառք և փայլումըն շնորհի:
Որ միացար ի մարմնի, ի կուսական յարգանդի:

- 5 Աւձէր զմարմին Քոյ երկրի, աստուածութեամբ անթերի:
Նոյն աւրհնութեամբ աւրհնեսցի, պատկերս այս Քո պանծալի:
Եւ շնորհք Հոգւոյդ իսկակցի, սովաւ ի մեզ միասցի:
Մեղք և յանցանք մեր ջընջի, ցաւք և ցընորք ցըրուեսցի:

Խորհուրդ խորին խոնարհեալ, մարդ մերձաւոր մեզ յայտնեալ:
Ձտիպ տեսակիդ տրամագրեալ, և Աբգարու պարգեւեալ:
10 Նոյն և պատկերս այս պատուեալ, լիցի շնորհիւ Քո լըցեալ:
Աստուածաբար զաւրացեալ, մեզ փրկութիւն փութացեալ:
Որք Հաւատով մերձեցեալ, խընդիրքն ամէն կատարեալ:
Եւ որք յուսով յուսացեալ, յամէն Հարեաց ազատեալ:
Նաև որ զնիւթս ընծայեալ, սովաւ լիցի նա սըրբեալ:

- 15 Իսկ տիրուհի իսկածին, դուստըր Դաւթի արքային,
Որ զսուրբ պատկերըդ Քոյին, աւձէր տիպ տախտակին,

Աղբյուրներ

A-ձեռ. Հմ. 3540, 296աբ, 297բ:
B-ձեռ. Հմ. 6529, 2բ-3բ:
C-ձեռ. Հմ. 4011, 1բ-2ա:

Խորագիր

A տե՛ս խորագիրը: B Պատկերաց: C Տէր Մխիթարայ ասացեալ պատկերաց:
Շայրակապ Մխիթար:

Բնագիր

1 B ծնաւդի:
4 BC աստուածութեամբը:
6 B Հոգոյդ: BC Հակցի: BC Հասցի փխ միասցի:
7 BC քաւի փխ ջընջի: BC փարատի փխ ցրուեսցի:
13 BC դիմեցեալ փխ յուսացեալ:
15 BC յուսածին փխ իսկածին:
16 BC Որ ըզպատկերդ փխ Որ... պատկերըդ: C ի տիպ:

- Շնորհեա՛ և զնոյն աւրհնութիւն, այս պատկերիս սըրբային:
Տո՛ւր զաւրութիւն ծառային, զնշանն յերես դրոշմողին:
Կեցո՛յ զորդիս աղախնին՝, որք ի պատկեր Քո պարծին:
20 Լե՛ր զաւրաւիզն ի մարտին, որք յանու՛ն Քո զինւորին:
Բա՛րձ և զցաւս բորոտին, լոյս տո՛ւր աչաց աչացաւին:

- Թա՛գ թագաւորաց Հայկական, պըսակ պետաց Հոգեկան,
Քահանայից սըրբարան, եւ իշխանաց լէ՛ր վահան:
Ո՛վ Տիրամայր սըրբազան, սրբեա՛ զժողովս Հանրական.
25 Դո՛ւ բարէխաւս բաւական, բա՛ց ըզգըթոյդ գանձարան:
Լի՛ց զմեր կարիս մարմնական, շնորհեա՛ զպարգև Հոգեկան,
Զցաւդ Քո կաթին կուսութեան, մեզ անձրեւեա՛ մայրական,
Զբազուկ Քո սուրբ խաչանման, տո՛ւր զաւրաւիզն աւգնական:

- ԱՀայ ահեղ Միքայէլ, տեսուչ ազգին Իսրայէլ,
30 Գեղարդագէն Գաբրիէլ, մեզ բարեբեր զՄանուէլ:
Աւետաւոր բերկրանաց սըրբոյ Կուսին ի բարձանց:
Նըկարագրեալք յաւրինաց, եւ ի նորոյս պարգեւաց:
Պատկերս այս տիպ ձեր փառաց, դողացուցիչըս դիւաց:
Սա մեզ պարիսպ ի Հարեաց, եւ ազատիչ ի նեղչաց:
35 Անբուն գուշակ գիշերաց, պատգամասաց մաղթանաց:

- Բամեալ ժողովըդ սըրբոց, եւ Համաւրէն ընտրելոց:
Որք այն Աստուծոց, էք մերձաւոր անխըտրոց:
Նըկարագրեալք ի դեղոց, յեկեղեցիս արդարոց:
Այլեւ ի տիպ տախտակոց, կենդանագրեալ նաղաչոց,
40 Դուք սիրելիք էք սըրբոց, քաւիչ մեղաւք մեռելոց:
Լերո՛ւք ցըրւիչ մեր ցաւոց, առողջարարք անդէոց:
Պարարտութիւն մեր պըտղոց, խաղաղարարք խոովելոց:
Արդ, փա՛նք քեզ, Տէ՛րըդ սըրբոց, ի Քո ձեռաց ստեղծաւծոց:

18 BC գիսանն ի փխ զնշանն:
23 BC վիգ փխ լեր:
26 B զպարգևս:
31 BC Աւետաւորք:
36 BC արդարոց փխ ընտրելոց:
39 C տախտակաց:
41 C ցըրւիչք: BC անդամոց փխ անդէոց:
43 B Քոց:

՝ Սաղմ. 26 16:

ՏԱՂ Ի ՏԷՐ ՄԽԻԹԱՐԱՅ

Սուրբ Աստուածածնի Կուսին,
Անարատ Հարսին,
Ցանկալի զըւարթնոց զընդին,
Հրեղինաց դասին:

5 Արեգակնափայլ դիմին,
Պայծառ պատկերին,
Լի և բոլորեալ լուսնին,
Վառվառ աստեղին:

10 Աւղագնաց թըռչուն զարմին,
Սուրբ սիրամարգին,
Աղաւնի ոսկի փետրին,
Մաքուր տատրակին,
Քաջ և վայելուչ արծւին,
Եւ բուն բազային:

15 Ծիծըռնայհընչող լեզւին,
Կարմրոտ կաքաւին:

Աղբյուրներ

A-ձեռ. հմ. 5785, 354ա-5ա:
B- ձեռ. հմ. 425, 304ա-5բ:
C-Վնտ., ձեռ. հմ. 382, 153բ-154ա:

Խորագիր

A Ի Տէր Մխիթարայ: B Տաղ ի Տէր Մխիթարայ: C Տէր Մխիթարայ Արիվանեցոյ
ասացեալ Սուրբ Աստուածածնի:

Բնագիր

I BC Աստուածածին:
11 B փետուրին:
13 A վայելուչ:
15 B Ծիծըռնահընչող:

Փոխ է ջանում՝

Անմեղ, անարատ գառինն,
Անփորձ էրընջին,
Նաշիհ և կընդրուկ ստաշխին,
20 Կինամոն խընկին:

Հաշտութեան պատարագին^{1*},
Փըրկութեան զոհին,
Ճըշմարիտ դաբիրային,
Սուրբ տապանակին:

25 Երկնային մանանային,
Ոսկի սափորին,
Մատամբ ձեւագրեալ բանին,
Քարեայ տախտակին^{2*}:

30 Տեարնակոխ աղիւսակին,
Գոյն շափիւղակին,
Սինեայ անմատոյց լերինն,
Անկէզ մորէնին^{3*}:

Ծաղկեալ նոր գաւազանին,
Որ ի խորանին^{4*},

18 C երընջին:

19 A Նաշի: B Նաշխի, տաշխին:

23 B Ճըշմարիտ:

27 B ձեւագրեալ:

29-32 B 29-32-ը 24 տողից հետո: C 36-ից հետո:

30 A շափիւղային:

31 B Սինայ:

33 BC չոր փխ նոր:

* B Յորդորակ ի Գրիգոր վարդապետէ (կարմիրով):

^{1*} Հմտ. Մննդ. թ 20-22:

^{2*} Հմտ. Ելք ԼԱ 18:

^{3*} Հմտ. Ելք Գ 2-4:

^{4*} Հմտ. Թիվք Ժէ 8:

35 Տուփ քառից անոյշ խընկին,
Ոսկի բուրլառին:

Գեղմանըն ցաւոյով լըցեալ,
Առ Գեղէնին¹,

40 Առիթ յաղթութեան եղեալ,
Ջահն ի սափորին:

Ջըրհոր կընքեալ աղբիւրին,
Փակեալ պարտիզին,
Բըլուր մաքուր կընդըրկին,
Հովիտ շուշանին:

45 Անարատ մաքուր հարսին,
Անմահ փեսային,
Կարմիր և սպիտակ այտին,
Որ յերգսըն պատմին²:

50 Ջայն, որ ոչ բառնայր երկին,
Բարձաւղ ի գըրկին,
Եւ աւրհնէր ըզՀայրն անծին,
զՈրդին Միածին:

զՀոգին ճըշմարիտ,
Յաւէտ փառակից նոցին,
55 Բարեբանեցուք և մեք,
Ընդ Աստուածածնին:

35 B անոյշ քառից փխ քառից անոյշ: C խնկոց:
38 A Գեղէնին:
45 B Ջայն փխ Ջայն:
50 B Բարձեալ:
51 B աւրհնեալ էր: AB ըզՀայր:

¹ Հմմտ Դատ. 2 38:
² Երգ 6 10:

Ի ՏԷՐ ՄԽԻԹԱՐԱՅ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑԻՈՑ

Աստուած յերկնից խոնարհեալ,
Բանդ ի յերկիր վայր իջեալ:
Պառն ի գրրկի մատ գըզեալ,
Պասք հրեշտակաց հիացեալ:

5 Երկիր արքայի փրկեալ,
ՉԱդամ գարմաւք ազատեալ:
Էդ եղական մարդ եղեալ,
Ընդ մեզ Աստուած բնակեալ:

Թող մեզ ըզմեղս բազմացեալ,
10 Ժողովրդեանս Քոյ փըրկեալ:
Ի յանցանաց զմեզ սրբեալ,
Լուսով զխաւար մեր մերժեալ:

Աղբյուրներ
B-Վնտ., ձեռ. Հմ. 275:

Խորագիր
B Տաղ ի վերայ Այբուբենին ի Մխիթար վարդապետէ:
Մայրակապ Ա.-Բ.:

Բնագիր
2 B բարձանց փխ յերկիր:
B ունի շարունակութիւն.
Փիար ի փսար ջանիփաք
Յիսէ ի փսար ի խուղայ:

3 B մօր:
4 B հրեղինաց:
B ունի շարունակութիւն.
Աթայ օղուլ ջան առի, յիսէ աւղլան ի թանդրի:

6 B ազատել:
B ունի շարունակութիւն. Փի.:

8 B ունի շարունակութիւն. Աթ.:
10 B ունի շարունակութիւն. Փի.:
12 B մերժեա, ունի շարունակութիւն. Աթ.:

15 **Խնայեա՛ ի մեզ, Տէ՛ր խաչեալ,
Ծածկեա՛ զյանցանս մեր գործեալ,
Կեցո՛՛ զճառայս Քո գերեալ,
Հան՛ ի բանտէս խաւարեալ:**

20 **Զայնեա՛ առ քեզ քաղցրացեալ,
Ղեկաւք հոգւոյդ թևարկեալ,
Ճար[տ]ար բըծիշկ ի բուժեալ,
Մատիտ առ մեզ ի մաքրեալ:**

**Յարո՛՛ զրկեալս և զմեղկեալս,
Նոր նորոգեա՛ զընացեալս:
Շինեա՛ ձեռաւք զայս քակեալս,
Ուղղեա՛ շնորհաւք զմոլորեալս:**

25 **Զարչարանաւք Քոյ խաչեալ,
Պահեա՛ ըզմեզ ամբացեալ:
Զանա՛ առ Քեզ զմեզ ձգեալ,
Ռահիւ յերկինքս հանեալ:**

30 **Սըրբեա՛ զժողովս Քև փրկեալ,
Վահեղ արեամբդ կերակրեալ,
Տո՛ւր զաւրութիւնք և յաղթեալ,
Րամից դիւաց դառնացեալ:**

14 B շար. փի:
15 B փրկեալ փխ գերեալ:
16 B Աթ.:
18 B հոգոյնդ, ունի շարունակութիւն. Փի.:
19 B բուժել:
20 B Մատիր, մաքրել, ունի շարունակութիւն. Աթ.:
21 B զանկեալս և զմեղեալս:
22 B զհընացեալ փխ զընացեալս, ունի շարունակութիւն. Փի.:
24 B ունի շարունակութիւն. Աթ.:
26 B ունի շարունակութիւն. Փի.:
28 B ունի շարունակութիւն. Աթ.:
29 B զմեզ փխ զժողովս:
30 B գընեալ փխ կերակրեալ, ունի շարունակութիւն. Փի.:
32 B չարացեալ, ունի շարունակութիւն. Աթ.:

35 **Յաւդեա՛ ըզցաւղըս Քո բարձեալ,
Իսեա՛ ըզմեզ Քև յաւդեալ,
Փառք Քեզ, Բրիստո՛ս խոնարհեալ,
Քեզ աւրհնութիւն, Տէ՛ր բարձեալ:**

33 B ըզցող, բարձրեալ:
34 B ունի շարունակութիւն. Փի.:
36 B ունի շարունակութիւն. Աթ.:

ՏԱՂ ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ԱՆՈՅՇ

Աստուածածին մայր լուսոյ,
Տաճար Բանին Աստուծոյ,
զԱստուած ընդ մեզ հաշտեցո՛յ,
Աստուածածին՝, մայր լուսոյ:

- 5 Բարձաւոյ եղեր անեղին
Եւ բնակարան անմահին,
Ծընար զՈրդին Միածին,
Աստուածածին՝, մայր Բանին:

- 10 Գովեմք ըզքեզ, Մարիամ,
Պաղատանաւք առ քեզ գամ,
Առ ոտս անկեալ Քո և լամ,
Աստուածածին՝ Մարիամ:

Աղբյուրներ

A-ձեռ. Հմ. 5785, 356բ-7ա:

B-ձեռ. Հմ. 425, 301աբ:

C-Վնտ., ձեռ. Հմ. 382, 2բ-3ա:

Խորագիր

A Տե՛ս վերևում:

B Յորդորակ, տաղ ազնիւ: C Տաղ գեղեցիկ Սուրբ Աստուածածնի:

Ծայրակապ՝ Ա-Ի:

Բնագիր

4 C յԱստուածածին:

5 BC անմահին փխ անեղին:

6 BC Հաւր բանին փխ անմահին:

9 B Գովեմ:

10 A Պաղատանօք:

11 AC անգեալ:

Դո՛ւ քերովբէ հողեղէն

Եւ սերովբէ մարմնեղէն,

- 15 Սուրբ և անբիծ, քան զհրեղէն,
Ծընաւոյ Բանին լուսեղէն:

Երկին յերկրի յայտնեցար,

Տաճար լուսոյ կազմեցար,

Յաթոռ փառաց բազմեցար,

- 20 ԶԱստուած ծընար մեզ համար:

Զըլարթնոց երկնից խընդութիւն,

Հոգեղինաց ցընծութիւն,

Հողեղինաց փըրկութիւն,

Մեզ փութացիր յաւզնութիւն:

- 25 Է՛ն Աստուած ի Քէն ծընաւ,
Միջնորդ կենաց մեզ տըլաւ,
Աստուած և մարդ յայտնեցաւ,
Մեզ փըրկութիւն շնորհեցաւ:

Ընդ մեզ հաշտեա՛յ, սըրբուհի՛,

- 30 Գըթա՛յ ի մեզ, տիրուհի՛,
Փըրկեա՛յ ըզմեզ, թագուհի՛,
Աստուածածին՝ փըրկուհի:

13 A քերոբէ:

14 A սերոբէ:

16 C Աստուածածին:

17 B Երկինք երկնից:

20 B Աստուածածին մայր լուսոյ:

21 C ցնծութիւն փխ խընդութիւն:

22 C խընդութիւն փխ ցընծութիւն:

24 BC Աստուածածին մայր լուսոյ:

28 C Աստուածածին: B Աստուածածին մայր լուսոյ:

32 B չիք:

Թագաւորին դո՛ւ վըրան,
Երկնաւորին դո՛ւ խորան,
35 Հոգոյն Արրբոյ աւթեան,
Անճառ Բանին բնակարան:

Ժողովեալքս ի Քէն Հայցեմք,
Արտասելով աղաչեմք,
Մայր Աստուծոյ դաւանէմք,
40 Աստուածածին քարոզեմք:

Ի Քէն Հայցեմք, մա՛յր կենաց,
Սըրբել ըզմեզ ի մեղաց,
Փըրկել ի չար փորձանաց,
Պահել անփորձ ի դիւաց:

33 C խորան փխ վըրան:

34 B ես փխ դու: C բնակարան փխ խորան:

35 B աւթարան: C օթեման: 36 B չիք:

38 C Արտասուելով:

39 C Մայրդ:

40 B չիք:

41-44 C այլ ձեռքով հետազայի:

44 B Յուրաքանչյուր տան 4-րդ տողը կա՛մ կրկնվում է՝ «Աստուածածին մորդ լուսոյ», կա՛մ չիք:

ԱՅՐԻՎԱՆԵՑՈՒ ՏԱՂԱՐԱՆԻ ՉԱՓԱԾՈ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՉԼԵ (1286). Ի յախտածէտ ըստեանց ճընչեալ,

Սպիտակ գինիս այս նոր յայտնեալ,

Տէր Մխիթար ի հոգս անկեալ,

Պըտուղ պտուղ զայս հաւաքեալ:

Յաստուածաշունչ գըրոց առեալ

Եւ ի բանից սըրբոց քաղեալ,

Քան զգումարտակ ի մին շարեալ

Եւ եկեղեցւոյ կուլըն կախեալ:

Արդ, դուք որդիք մաւրս այս ընտրեալ,

Որք յետ մեր գայք յարկս յայս սըրբեալ,

Զմեզ յիշեցէք ի յաղաւթել,

Գրելով զայս բանքս ի սըրբագրել:

Ձեռ. Հմ. 6529, 4բ:

Խորագիր

ԻԱ գանձ կա Տէր Մխիթարայ Այրիվանեցոյն ի գիրքս և այս Բ երգս նորկերտ գրոց և պատկերաց սրբոց:

ՄԻՆԻՍՏՐ ԱՅԻՆՎԱԼՆԵՅՈՒ ԳԱՆՁԵՐԻ ԾԱՅՐԱԿԱՊԱՅԻՆ ՇՂԹԱՆ

Ծայրակապեր	Ծայրակապեր	Սկզբնատողեր	Չնուդրվիր
Լուս Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի՝ Այրիվանեցու Գանձարանի՝	Լուս արուհիված գանձերի՝	ա. Լուս Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանի Բ. Լուս Գրիգոր Սյաթեցու և մյուսների՝	Համարները և էջերը
1	2	3	4
1. Տէր Մխիթարա	ա) (Տէր՝ Մխիթար) թարա	ա) (Տարվումն ըրձական...) բ) թարա պարճանաց...	N 4011, 7ա-8ա N 4011, 10ա-11բ N 424, 223բ-224ա N 424, 30ա-31ա N 4844, 28բ-29ա N 4844, 29բ-31ա N 5328, 229բ-230բ N 5328, 90բ-91բ N 4844, 56բ-58ա N 4844, 58ա-59բ N 5328, 64ա-65ա N 5328, 242բ-243բ N 4844, 67ա-68բ N 4844, 68բ-69բ N 4011, 131ա-131բ N 4011, 131բ-133բ
2. Վարդայայետի	ա) Վարդայ	ա) Վեր երգեմք Հնչմամբ...	
3. Բայիւ երգել	բ) Պետի	ա) Պետրոս պանծալի...	
4. Հիւզոտասան	ա) Բայիւ	ա) Բարձնալ աշափր...	
5. Բան քարոզից	բ) Երգել	բ) Երջանիկ գնդին...	
6. Այրիվանեցի	ա) Հգա	ա) Համագոյական...	
7. Երևանեցին	բ) Տասն ⁴	բ) Տէր տնտեսական...	
8. Հայցէ սիրով	ա) Բան քա	ա) Բարձրեալ անքնին...	
	բ) Բողից	բ) Բարունիք բարիք...	
	ա) Այրիվա	ա) Աստուած կենդանի...	
	բ) Նեցի	բ) Նեստոր Նարանի...	
	ա) Երև	ա) Երգս յաւերջական...	
	բ) Անեցին	բ) Աստուածն ամենի...	
	ա) [Հայ]ցէտ ⁶	ա) (Համագոյական...) բ) Ի տաւնքս տուներց...	

¹ Տն և է, Հարությունյան, Մխիթար Այրիվանեցու «Պատմա-բանասիրական Հանգես», 1975, հ. 3, էջ 108-109):

² Գանձը թղթ է, բերթ ընկած լինելու պատճառով:

³ «Ա» ծայրակապային տառը վերջավոր արդյունք է: Գրիքը «Տէրն երանելիք» փոխարեն ընդօրինակել է «Սուրբն երանելի»:

⁴ Ծայրակապի երկու մասերն աղավաղված են սխալ տեսանկյունից: Ձև. հ.ճ. 4844-ում ունի «Հիւզէ» (թ. 31բ-32բ) և «տասան»

(թ. 32բ-33ա) ծայրակապային լատեր:

⁵ Ձև գանձը հ.ճ. 4844 ձևագրում որսված է «Այրիվ» (թ. 64ա-65ա), «Անեցի» (սկզբ. «Արտա անիծեալ», բերթ 65ա-66բ) մասեր:

⁶ Ձևագրից բերթ ընկած լինելու պատճառով պահպանված են «Հայ» ծայրակապը առաջացող տեղը: «Տ» ծայրակապային տառը փրկավոր Հեռանք է, «սերց» բառի փոխարեն ընդօրինակված է «սերց»: Հ.ճ. 4844 ձևագրում գանձի երկու մասերն ունեն «Հայցէ»

փրկավոր Հեռանք է, «սերց» բառի փոխարեն ընդօրինակված է «սերց»: Հ.ճ. 4844 ձևագրում գանձի երկու մասերն ունեն «Հայցէ» (90ա-91ա), «իրով» (91բ-92բ) ծայրակապերը:

1	2	3	4
9. Զպակատրոք	ա) Զպակատ	ա) Զաւեղ գանձնին...	N 4011, 146ա-148բ N 4011, 149բ-151բ N 4011, 170բ-173բ N 4011, 174բ-176բ N 424, 170ա-171բ N 424, 171բ-172բ N 4011, 233բ-234բ
10. Տերունական	բ) Որդք	բ) Որք որ փափաղին...	
11. Վկայականաց	ա) Տերուն	ա) Տէր տեղունական...	
12. Տանից ասի	բ) Ական	բ) Արդ լուսաւորեա...	
13. Խորհրդոցն	ա) Վկայ ⁸	ա) Վայելչականաց...	
14. Ի փառ Տեան	բ) Կանաց	բ) Կայ խորհուրդ խորին...	
15. Վէչտասանք է	Տ[ոն]ց ⁹	Տաճարդ երկնային...	
16. ձգնաւորք	ա) Ի փայլս ¹⁰	ա) Ի սկզբան էիդ...	
17. Մերգան	բ) Տեաջն	բ) Տինա առանկ...	
18. Սարդիս գրիչ	ա) Վէչտա	ա) Վայել է քոյին...	
19. Կիրակէ	բ) Սանք է	բ) Սոքայ են ընտրեալ...	
20. Տէր Մխիթար Վ	ա) Սարդ	ա) Սուրբ Երրորդութիւն...	N 4011, 287ա-290ա N 4011, 290բ-292բ N 4844, 35ա-36ա N 4844, 36ա-37բ
21. Տէր Մխիթարա	բ) Իպ գրիչ	բ) Ի սպարապետին...	N 4844, 222ա-223ա N 4844, 316ա-317ա

⁷ Հ.ճ. 424 ձևագրում գանձի առաջին մասը հղյուս է «Զպակատք» բառը (114ա-115բ): Վերջին «ք» ծայրակապային տառը սխալ տեսանկյունի արդյունք է:

⁸ «Ո» ծայրակապային տառը «Արև» բառի փոխարեն սխալմամբ «Որևն» ընդօրինակելու Հեռանք է:

⁹ Ձևագրից պահպանված են գանձի առաջին մասի «սերց» տեղերը և երկրորդ մասը: Հ.ճ. 4844 ձևագրում այն ունի «Տասայք» (149ա-150ա) և «Նկարանել» (160ա-161բ) ծայրակապերը, առաջացած սխալ տեսանկյունից:

¹⁰ «Տեաջն» բառի փոխարեն ընդօրինակված է «Պետի», որտեղից էլ առաջացել է «Պ» ծայրակապային տառը:

¹¹ «Ջ» ծայրակապային տառը առաջացել է «Ռաչք» բառի փոխարեն «Ջաչք» ընդօրինակելու Հեռանքով:

¹² «Պ» ծայրակապային տառը առաջ է եկել «Սուրբ» բառի փոխարեն «Պաւրոս» ընդօրինակելու Հեռանքով:

ՅԱՆԿ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ
Ա. Մաշտոցի անվան Մատենադարան

NN	Բովանդակություն	Ժամանակ	Վայր	Գրիչ
1	2	3	4	5
423	Գանձարան	1742	Կեսարիա	Աստուածատուր Երէջ
425	-----	1466	Արծկէ	Ատոմ քաշանա
3540	-----	1286, 1408	Յիպնայ (Բ)	Յովհաննէս (Բ)
4011	-----	ԺԵ դար	անհայտ	Գրիգոր (Խլաթեցի ²)
4068	-----	ԺԴ դար	-----	-----
4844	-----	ԺԵ դար	-----	-----
5785	-----	1483	Գոմաց վանք, Բաղէշ	Կարապետ Բաղիշեցի
6529	մասն Գանձարանի	ԺԵ դար	-----	-----
7785	Գանձարան	ԺԴ դար	Ղրիմ (Սուրխա ² թ)	Յովհաննէս

Բ. Արտասահմանյան Հավաքածուներ

1	2	3	4	5
79 (Փարիզ)	Գանձարան, Տաղարան	ԺԴ (Ա) 1241 (Բ)	Դրազարկ (Բ)	Յովհաննէս (Բ)
80 (Փարիզ)	Գանձարան	1380	Կաֆա	Մարկոս
231 (Երուսաղեմ)	Գանձարան, Տաղարան	1404-1411	Երուսաղէմ	Յակոբ, Լևոն
275 (Վենետիկ)	-----	ԺԵ-ԺԶ դդ.	ի Յովս, ի դրանն Սուրբ Երրորդութեանն և նորակեռնք Սուրբ Աստուածածնին	-----
382 (Վենետիկ)	Գանձարան	1394	Լիմ, Ս. Գևորգ	Մանուէլ
607 (Վենետիկ)	-----	1425	Քաջբերունք, Ս. Գևորգ	Գորգի
1210 (Վենետիկ)	-----	1485	Արճէշ, Ս. Գևորգ	Յովանէս Երէջ Մանգասարենց
1335 (Վենետիկ)	-----	1371	-----	-----
1672 (Վենետիկ)	-----	1396	-----	Յակոբ

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1

ԳԱՆՁ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՃՐԱԳԱԼՈՒՑԻՆ (էջ 67)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:
Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., ձեռ. հմ. 2608(54), 1411թ., գանձ հմ. 12¹ և հմ. 13):

Ինչպես այս, այնպես էլ մի շարք այլ ձեռագրերում հիշյալ գանձը ըստ ծայրահասակի կիսված է երկու՝ «Տէր Մխի» և «Թարա» մասերի:

Երկրորդ մասը սովորաբար հաջորդում է նախորդին և գտնվում է «Առաջին առուրն ծնընդեան Տեառն» կանոնի սկզբում:

2

ՔԱՐՈՉ ՊԵՏՐՈՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԱԲԻՍՈՂՈՄԱՅ ՍԱՐԿԱԿԱԳԻՆ (էջ 76)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

3

ՔԱՐՈՉ ԱՆՏՈՆԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻ ԵՒ ԱՅԼ ՃԳՆԱԻՈՐԱՅ (էջ 83)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 22 և Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբյանց վանքի Մատենադարանի հմ. 231 ձեռագիր՝ 1404-1411թթ., 303բ²):

4

ՔԱՐՈՉ ԹԱԳԱԻՈՐԱՅ ՍՐԲՈՅ (էջ 91)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 23):

¹ Տե՛ս F. Conybere, A catalogue of the Armenian Manuscripts in the British Museum, London, 1931 (Այսուհետև՝ Բրիտ. թանգ. և վկայակոչվող գանձերի ու տաղերի համարները՝ ըստ այս ձեռագրի գանձերի նկարագրության թվահամարների):

² Տե՛ս Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Հակոբյանց, Հտ. Ա, կազմեց Նորայր արքեպս. Պողարյան, Երուսաղեմ, 1966 (այսուհետև՝ Երուս., ձեռ. հմ. 231):

ՔԱՐՈՉ ՀԱՄԱՒԻՔԷՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑ ՍՐԲՈՑ (էջ 100)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 24, Երուս., ձեռ. հմ. 231, 294բ):

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑՆ ՍԱՀԱԿԱՑ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ (էջ 110)

Մի հատված հրատարակված է.

«Գանձարան հայ հին բանաստեղծության», աշխատասիրությամբ Պ. Խաչատրյանի, Երևան, 2000, էջ 400-401:

Հանդիպում է և այլ ձեռագրերում (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 32):

ՔԱՐՈՉ Գ ՍՈՒՐԲ ԺՈՂՈՎՈՅՆ (էջ 119)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 34, Երուս., ձեռ. հմ. 231, 287ա):

Գանձը նոր շրջանի Գանձարաններում կիսված է երկու մասի: Երկրորդ մասը խորագրված է «Եփեսոսի Սուրբ Ժողովին»:

ՔԱՐՈՉ ԲՈՒՆ ԲԱՐԵԿԵՆ ԴԱՆԻՆ ԵՒ ԱՂՈՒՀԱՑԻՑ ԿԻՐԱԿԷԻՑՆ (էջ 127)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հանդիպում է և այլ ձեռագրերում (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 35, Երուս., ձեռ. հմ. 231, 33բ):

ՔԱՐՈՉ ՄԵԾԻ ԱՒՈՒՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՏԵԱՐՆ ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ (էջ 135)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հանդիպում է և այլ ձեռագրերում (Բրիտ. թանգ., հմ. 43 և հմ. 44, Երուս., ձեռ. հմ. 231, 68բ):

Թե՛ Բրիտանական թանգարանի և թե՛ մի շարք այլ ձեռագրերում այս գանձը կիսված է, և երկրորդ մասը առաջինին հաջորդում է նրանից անմիջապես հետո եկող «Ծառագարդարի կիրակըմտին» կանոնի ներքո:

ՔԱՐՈՉ ՄԵԾԻ ՀԻՆԳՇԱԲԱԹՈՉ ԱՒՈՒՐՆ (էջ 144)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հանդիպում է նաև այլ ձեռագրերում (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 48 և հմ. 49):

«Որք փափազին ուտել» սկսվածքով երկրորդ մասը թե՛ այս և թե՛ մի շարք այլ Գանձարաններում կիսված է և զետեղված դարձյալ Ավագ Հինգշաբթիի կանոնին նվիրված գանձի սկզբում:

ՔԱՐՈՉ ՄԵԾԻ ԱՒՈՒՐ ՇԱԲԱԹՈՒՆ, ԹԱՂՄԱՆ ԵՒ ՏԵԱՌՆ ՃՐԱԳԱԼՈՒՑԻ ԶԱՏԿԻՆ (էջ 152)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 54 և հմ. 55):

Թե՛ այս և թե՛ մի շարք այլ ձեռագրերում այս գանձի «Արդ լուսաւորեա, արդ փառաւորեա» սկսվածքով երկրորդ մասը գտնվում է առաջին մասին հաջորդող Հարության երրորդ օրվա խորհրդին նվիրված կանոնի սկզբում:

ՔԱՐՈՉ ՍՐԲՈՑ ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ (էջ 162)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 71):

ՈՐԴՈՑ ԵՒ ԹՈՌԱՆՑ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ (էջ 170)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 73 և հմ. 74):

Թե՛ Բրիտանական թանգարանի և թե՛ մի շարք այլ ձեռագրերում այս գանձի առաջին մասը վերնագրված է «Շողակաթի» և երկրորդ՝ «Նոր թագ պետական» սկսվածքով մասը արդեն բերվում է առաջինին հաջորդող «Որդոց և թոռանց Լուսաւորչի» կանոնի ներքո:

Բնագրում բերվող B ձեռագրում «Ե» և նրա շարունակութունը կազմող նորաստեղծ այս ակրոստիքոսային տառերով սկսվող տները ընդօրինակված են «Կաթողիկէ եկեղեցւոյ» խորագրով գանձում (թ. 311բ-12ա): Վերջին երկու տներն առաջացել են «Թարգմանչաց» գանձի «Ց» ակրոստիքոսի մաս կազմող տնից՝ նոր հավելումներով:

B ձեռագրի «Լ» ակրոստիքոսային տառով սկսվող տունը ընդօրինակված է «Որդոց և թոռանց Լուսաւորչի» խորագրով գանձում (թ. 325բ-6ա):

ՔԱՐՈՉ ՀԱՄԱԻՐԷՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑԸ (էջ 178)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:
Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 75, Երուս., ձեռ. հմ. 231, 272բ):

ՔԱՐՈՉ ՀԱՄԱԻՐԷՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՅ ԵՒ ԿՈՒՍԱՆԱՅ (էջ 185)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:
Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 86 և հմ. 87, Երուս., ձեռ. հմ. 231, 186բ):

Բրիտանական թանգարանի և մի շարք այլ ձեռագրերում գանձը կիսված է երկու մասի, և «Տինա առաւել» սկզբնատողով սկսվող երկրորդ մասը գտնվում է առաջինին հաջորդող «Նորին վասն մարտիրոսաց» կանոնի սկզբում:

ՔԱՐՈՉ ՊԵՏՐՈՍԻ ԵՒ ՊԱՒՂՈՍԻ, ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵՐՈՅ (էջ 195)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:
Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 8):

ՔԱՐՈՉ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ (էջ 203)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

ԿԱՆՈՆ ԺԳՆԱԻՈՐԱՑՆ (էջ 210)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:
Հանդիպում է նաև այլ ձեռագրերում (Երուս., ձեռ. հմ. 231, 308ա):

ԳԱՆՁ ՆՈՐԱԿԵՐՏ ԳՐՈՑ ԱԻՐՂԵԼՈՑ Է (էջ 216)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

ԳԱՆՁ ԵՐՐՈՐԴ ԱՒՈՒՐՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՀՈԳԻՈՅ ԵՒ ԱԻՐՂԵՆՈՒԹԻՒՆ ԶԻԹՈՅ (էջ 221)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

ԳԱՆՁ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀՈՑ (էջ 225)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Ա ձեռագրի գրիչ Կարապետ Բաղիչեցին գանձի «Մերգան» ծայրակայը հասկանալի դարձնելու նպատակով «Զբրխումն» տնասկիզբ բառի Զ-ն առանձնացրել է բառից և ընդգծված կարմիրով գրել ձախակողմյան լուսանցքում: Բառը սկսվելով Բ-ով՝ գանձի ծայրակային տալիս է նոր իմաստ՝ «Մեր բան»: Մենք, նկատի ունենալով, որ սկզբնաղբյուրները չունեն նման տարբերակ, հարազատ ենք մնացել բնագրին, մանավանդ որ հաջորդող մի քանի տողերը ևս սկսվում են Զ-ով: Քանի որ Այրիվանեցու գանձերը սովորաբար ունեն 10-12 տող, իսկ հիշյալ «Զբրխումն» սկսվածքով տանը նախորդող և «Բաբուն փայլեցեր» բառերով սկսվող տունը ունի 17 տող, կարելի է ենթադրել, որ այս ծավալուն տունը կազմվել է երկու կամ երեք տների կրճատումից և իրար միաձուլումից:

Այս գանձը հանդիպում է միայն Խլաթեցու խմբագրության Գանձարաններում:

ՏԵԱՌԵ ՄԽԻԹԱՐԱՑ ՀՈԳԵԼԻ ԵՒ ԲԱՆԻԲՈՒՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՍԱՑԵԱԼ

ՎԱՍՆ ԱԻՐՂԵՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԿԵՐՏ ԳՐՈՑ (էջ 231)

Հրատարակված է.

Գարեգին Հովսեփյան, Մխիթար Այրիվանեցի, Նորագիւտ արձանագրութիւն և երկեր, Երուսաղէմ, 1931, էջ 8:

Գանձարան հայ հին բանաստեղծության, հատվածաբար՝ էջ 399-400:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., 265աբ):

ՆՈՐԻՆ ՏԷՐ ՄԽԻԹԱՐԱՑ ՎԱՍՆ ՊԱՏԿԵՐԱՑ ՄՐԲՈՑ (էջ 234)

Հրատարակված է.

Գարեգին արքեպս. Հովսեփյան, Մխիթար Այրիվանեցի, էջ 7:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Բրիտ. թանգ., գանձ հմ. 119):

ՏԱՂ Ի ՏԷՐ ՄԽԻԹԱՐԱՑ (էջ 236)

Հրատարակված է.

«Սիրոն», 1932, Ե, էջ 141-142:

Ի ՏԷՐ ՄԽԻԹԱՐԱՅ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑԻՈՅ (էջ 239)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

Հայտնի է նաև այլ ձեռագրերից (Երուս., ձեռ. հմ. 231, 99բ):

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՄԱՅՐ ԼՈՒՍՈՅ (էջ 242)

Հրատարակվում է առաջին անգամ:

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օրհնության խոսքը	5
ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ (Ս. Արևշատյան).....	7
ԵՐԱԽՏԻՔԻ ԽՈՍՔ (Լ. և Վ. Մկրտչյաններ)	8
ՆԱԽԱԲԱՆ (Վ. Դևրիկյան).....	9
ՄԽԻԹԱՐ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑՈՒ ԲԱՆՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	
ԵՎ ՆՐԱՆՑ ՊԱՏՄԱԳՐԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ (Է. Հարությունյան).....	16
 Բ Ն Ա Գ Ր Ե Ր	
ԳԱՆՁԵՐ.....	67
ՏԱՂԵՐ.....	231
ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ	246
ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....	249

ՄԽԻԹԱՐ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑԻ

ԳԱՆՁԵՐ ԵՎ ՏԱՂԵՐ

Տեխ. խմբագիր՝ Մ. Է. Ճանճապանյան
Սրբագրիչ՝ Վ. Վ. Եղիշյան
Համակարգչային էջադրումը՝ Օ. Ղ. Թերզյանի

Պատվեր՝ 54: Տպաքանակ՝ 1000:

Գինը՝ պայմանագրային:

«Նաիրի» Հրատարակչություն» ՓԲԸ
Երևան-9, Տերյան 91